

CEMES

33A

Πέτρος Βασιλειάδης

E-book 3

**ΡΙΝΙΣΜΑΤΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ**

CEMES E-BOOKS
Θεσσαλονίκη 2019

**ΡΙΝΙΣΜΑΤΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ:
ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ**

Το βιβλίο ΡΙΝΙΣΜΑΤΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ. ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ είναι το τρίτο e-book του ομότιμου καθηγητού Πέτρου Βασιλειάδη, και απαρτίζεται από τις θεολογικές και κοινωνικές του παρεμβάσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και στα συμβατικά και ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης, την τελευταία επταετία.

Copyright © 2019 Petros Vassiliadis.

Επικοινωνία: pv@theo.auth.gr

Cover and Book design and typesetting by the author

**ΚΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ, ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
«ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ»
33Α**

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

**ΡΙΝΙΣΜΑΤΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ.
ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ**

3

**CEMES E-BOOKS
Θεσσαλονίκη 2019**

**CENTER OF ECUMENICAL, MISSIOLOGICAL AND ENVIRONMENTAL STUDIES
“METROPOLITAN PANTELEIMON PAPAGEORGIU”
33A**

PETROS VASSILIADIS

**DIGITAL FILINGS OF EVERYDAY LIFE.
THEOLOGICAL AND SOCIAL**

4

**CEMES E-BOOKS
Thessaloniki 2019**

Αφιερώνεται στους αγαπητούς μαθητές μου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παρόν ηλεκτρονικό βιβλίο (e-book) είναι το τρίτο στη σειρά με αυτή την προσβάσιμη σε όλους μορφή. Διαφέρει από τα «Θέματα Βιβλικής Θεολογίας» (e-book 1) και τα «Βιβλικά, Ιστορικά και Θεολογικά Ανάλεκτα» (e-book 2), γιατί στερείται της απαραίτητης επιστημονικής τεκμηρίωσης. Αποτελείται από απλά «ρινίσματα» καθημερινών θεολογικών και κοινωνικών παρεμβάσεών μου την τελευταία επταετία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και στα συμβατικά και ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης με δοκίμια και αναλύσεις σε απλουστευμένη μορφή σοβαρών θεολογικών και κοινωνικών ζητημάτων της καθημερινότητας, τα οποία με τη σύγχρονη τεχνολογία μπορεί ο ενδιαφερόμενος να μελετήσει ακόμη και στα μέσα μαζικής μεταφοράς.

Όλα άρχισαν δύο μήνες πριν από την αφυπηρέτησή μου το 2012, μετά από παράκληση μερικών μαθητών μου να συνεχίσουμε την επικοινωνία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Κι εγώ, παρά τους αρχικούς ενδοιασμούς μου, ως εραστής των πάσης φύσεως νέων μορφών "χριστιανικής μαρτυρίας" συμφώνησα. Όπως αναφέρει ο πρώην Πρόεδρος των ΗΠΑ Μπαράκ Ομπάμα στην τελευταία ανάρτηση που φιλοξενείται στο παρόν ηλεκτρονικό βιβλίο, «τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης οδήγησαν σε έναν επικίνδυνο λαϊκισμό. Αυτό που θεωρήσαμε ως ένα μέγιστο αγαθό...οδήγησε στο να διαδίδονται ψεύδη (fake news) και αφηγήσεις μίσους». Πιστεύω, εντούτοις, πως η σωστή χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να έχει και ευεργετικά αποτελέσματα. Η παρούσα έκδοση ελπίζω να δικαιώσει την αισιόδοξη αυτή πτυχή της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης.

Η επταετία, στην οποία αναφέρονται τα ρινίσματα δοκιμίων και αναλύσεων του βιβλίου, χαρακτηρίζεται από καταγιστικές εξελίξεις. Τόσο στον εκκλησιαστικό και θεολογικό χώρο, όσο και στο εθνικό και παγκόσμιο στερέωμα. Θέματα όπως: η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η Ουκρανική αυτοκεφαλία, το αίτημα για αναβίωση του θεσμού των διακονισσών, αλλά και του ρόλου των γυναικών στην Εκκλησία και την κοινωνία, οι προκλήσεις της θεολογικής εκπαίδευσης, το μάθημα των θρησκευτικών, οι σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας, οι οικουμενικές σχέσεις και η παγκόσμια χριστιανική μαρτυρία, αλλά και η κλιματική αλλαγή, η παγκόσμια οικονομία, η ομοφυλοφιλία και οι εν γένει σύγχρονες ανθρωπολογικές προκλήσεις, και τέλος η εθνική κρίση του α' εξαμήνου του 2015, απασχόλησαν την «επικαιρότητα».

Την έκδοση του παρόντος τόμου επέβαλε και η ηλεκτρονική διάσωση μεγάλου αριθμού δημοσιεύσεών μου σε ιστοσελίδες, στις οποίες παρέπεμπαν

αναρτήσεις μου στο facebook, οι οποίες είτε έπαψαν να λειτουργούν (amen.gr), είτε για εντελώς ανεξήγητο λόγο απέσυραν όλες τις δημοσιεύσεις μου (panorthodoxcemes.blogspot.gr)!

Το τρίτο αυτό e-book μου αφιερώνεται στους αγαπητούς μαθητές μου, αρκετοί από τους οποίους μου επισήμαναν τις παραπάνω αναντιστοιχίες.

Χριστούγεννα 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

σελ. 8

2012

**ΠΑΥΛΟΣ: Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ**
(Fb/Μακεδονία, 29 Ιουνίου 2012)
σελ. 14

**ΜΑΡΙΑ Η ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ: ΑΠΟ ΠΡΟΒΕΒΛΗΜΕΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
ΣΕ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ**
(Fb 22 Ιουλίου 2012)
σελ. 20

ΑΓΑΡΕ, ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
(Fb 20 Αυγούστου 2012)
σελ. 25

2013

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ.
Βίβλος και Οικουμένη
(Fb/ Θεολογικά Δρώμενα, 16 Ιανουαρίου 2013)
σελ. 29

**ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΠΟΛΟ ΑΡΙΣΤΕΡΑ-ΔΕΞΙΑ: ΤΟ «ΠΕΙΡΑΜΑ
ΤΡΙΤΣΗ»**
(Fb/ΑΜΕΝ, 18 Φεβρουαρίου 2013)
σελ. 39

**Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΑΛΟΓΩΝ
ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ**
(Fb/Φως Φαναρίου, 20 Οκτωβρίου 2013)
σελ. 46

**ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ, «ΑΤΟΜΙΚΗ» ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ
ΑΞΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΠΟΥ ΠΡΟΒΑΛΛΕΙ Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ**
(Fb/ΑΜΕΝ, 25 Δεκεμβρίου 2013)
σελ. 59

2014

Η ΜΑΡΙΑ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ ΚΑΙ Ο ΠΑΠΥΡΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ
Fb/ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ, 18-20 Απριλίου 2014
σελ. 63

**Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΠΑΡΑ ΝΑ ΕΙΝΑΙ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΥΣΤΗΜΙΚΗ
(Fb/toperiodiko.gr, 16 Μαΐου 2014)**

σελ. 65

**Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΟΥ
ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ
(Fb/AMEN, 29 Νοεμβρίου 2014)**

σελ. 69

2015

**ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΕΣ, ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ**

(Fb/Θεολογικά Δρώμενα, 22 Ιανουαρίου 2015)

σελ. 74

**ΤΟ ΕΞΑΜΗΝΟ ΠΟΥ ΕΦΕΡΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΣΤΟ ΧΕΙΛΟΣ ΤΟΥ ΓΚΡΕΜΟΥ**

(Fb/academia.edu/ Tribune.gr, Ιανουάριος-Ιούλιος 2015)

σελ. 80

**Η ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΠΡΟΦΗΤΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΤΗ ΙΩΑΝΝΗ**

(Fb 29 Αυγούστου 2015)

σελ. 92

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ:

Μια άλλη ανάγνωση του μακελειού του Μπατακλάν

(Fb/Tribune.gr, 16 Νοεμβρίου 2015)

σελ. 94

**ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
(Fb/en.psmb.ru, 18 Νοεμβρίου 2015)**

σελ. 97

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΤΙΣΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

(Fb 29 Νοεμβρίου 2015)

σελ. 101

2016

**ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΝΥΣΣΗΣ ΣΤΟΝ ΝΤΕΙΒΙΝΤ ΜΠΑΟΥΙ
(Fb 13 Ιανουαρίου 2016)**

σελ. 103

**ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ
ΣΤΗ ΛΕΣΒΟ**

(Fb/AMEN, 8 Απριλίου 2016)

σελ. 105

**Η ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΑΙ
Η ΜΟΝΗ ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ**

(Fb/tribune.gr, 23 Απριλίου 2016)

σελ. 109

**Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ
ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΗΣΙΑ**
*(Η συναίνεση, η Πανορθόδοξη Σύνοδος, ο Απόστολος Παύλος
και μια εικονική πατριαρχική εγκύκλιος)*
(Fb/AMEN, 9 Μαΐου 2016)
σελ. 112

**Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΜΕ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ
(CONSENSUS) ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΟΔΟ**
(Fb/AMEN, 20 Μαΐου 2016)
σελ. 117

**ΕΚΚΛΗΣΗ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**
(Fb 10-13 Ιουνίου 2016)
σελ. 124

**ΕΚΤΑΚΤΗ ΕΙΔΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ
ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΣΥΝΟΔΟ**
(Fb 16 Ιουνίου 2016)
σελ. 126

**ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΣΧΟΛΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΔΙΑΔΡΑΜΑΤΙΖΟΜΕΝΑ ΣΤΙΣ
ΣΥΝΕΔΡΙΕΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ**
(Fb 21-25 Ιουνίου 2016)
σελ. 127

**Η ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ
ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ**
(Fb/academia.edu/26833053, 29 Ιουνίου 2016)
σελ. 131

**ΤΑ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΑ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ ΠΡΩΤΑ
ΚΑΤΑΔΙΚΑΖΟΥΝ, ΕΝΙΟΤΕ ΑΦΟΡΙΖΟΥΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΥΝ**
(Fb/tribune.gr, 6 Οκτωβρίου 2016)
σελ. 139

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ 2016:
Πανορθόδοξη Σύνοδος, Amoris Laetitia και αντιφρονούντες
(Fb 31 Δεκεμβρίου 2016)
σελ. 142

2017

ΕΜΦΥΛΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ
Παρουσίαση του βιβλίου της Ντένιας Αθανασοπούλου «Στο όριο»
(Fb/Θεολογικά Δρώμενα, 5 Μαρτίου 2017)
σελ. 147

**"ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ". Η ΜΟΝΗ ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ, Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ,
Η ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΟΔΟΣ, Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ, Ο ΚΟΣΜΟΣ**
(Fb/ tvxs.gr, 20 Απριλίου 2017)
σελ. 153

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ και ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ-ΡΟΤΟΝΤΑ
(Fb/Θεολογικά Δρώμενα, 25 Απριλίου 2017)
σελ. 161

ΔΗΛΩΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ
ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
(Fb 24 Οκτωβρίου 2017)
σελ. 163

2018

ΠΟΡΕΙΑ ΕΝ ΑΓΙΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ;
(Fb/Φως Φαναρίου/ΑΜΕΝ, 20 Μαρτίου 2018)
σελ. 167

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ;
(Fb/ΑΜΕΝ, 3 Απριλίου 2018)
σελ. 174

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΓΔΜ
(Fb 13 Ιουνίου 2018)
σελ. 184

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΟΥΚΡΑΝΙΑ
(Fb 29 Ιουνίου 2018)
σελ. 186

Η ΠΑΝΑΓΙΑ Η «ΟΙΚΟΛΟΓΟΣ»
(Fb 15 Αυγούστου 2018)
σελ. 187

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ
(Fb 20 Αυγούστου 2018)
σελ. 189

«ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ». Η ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ
ΚΑΙ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ
(Fb 31 Δεκεμβρίου 2018)
σελ. 191

2019

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
Παρουσίαση του ομώνυμου βιβλίου του Ε. Βενιζέλου στη Θεσ/νίκη
(Fb/Ekyklos.gr, 12 Ιανουάριος 2019)
σελ. 198

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ
(Fb/Public Orthodoxy, 30 Απριλίου 2019)
σελ. 203

**Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΟΛΕΣ ΚΑΙ ΟΛΟΥΣ, ΧΩΡΙΣ
ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΓΙΑ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
(Fb 30 Ιουνίου 2019)
σελ. 206**

**Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΕΝ ΖΕΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΗΣ
(Fb/Καθημερινή, 20.08.2019)
σελ. 209**

**ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ:
ΤΑ ΔΕΙΝΑ ΤΟΥ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΥ ΕΝΑΓΚΑΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΜΕ ΤΙΣ
ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΟΥΤΟΥ
(Fb 20 Ιουνίου 2019)
σελ. 212**

**ΒΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΩΠΙΝΟ ΣΩΜΑ.
Ή ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΕΥΡΟΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ
(Fb 21 Αυγούστου 2019)
σελ. 214**

**ΣΩΣΟΝ ΚΥΡΙΕ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΣΟΥ»
Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΔΙΑΜΑΧΗ-ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΕΝΟΣ
ΙΔΙΟΥΤΥΠΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ
(Fb 14 Σεπτεμβρίου 2019)
σελ. 216**

**ΕΛΛΑΣ 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940: ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΙΤΑΛΙΚΟ ΦΑΣΙΣΜΟ
ΙΤΑΛΙΑ 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1958, ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΙΩΑΝΝΗ ΚΓ΄:
ΝΑΙ ΣΤΗ ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ
(Fb 28 Οκτωβρίου 2019)
σελ. 219**

**ΚΡΙΣΗ ΑΛΛΑ ΟΧΙ ΣΧΙΣΜΑ
(Fb/Καθημερινή, 10 Δεκεμβρίου 2019)
σελ. 221**

**ΠΟΛΩΣΗ-ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ-ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ
(Fb 17 Δεκεμβρίου 2019)
σελ. 222**

2012

ΠΑΥΛΟΣ: Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ

Η Θεσσαλονίκη δεν τιμά όσο πρέπει τον απόστολο Παύλο

Η πόλη της Θεσσαλονίκης, και γενικά ο χώρος της Μακεδονίας, έχει συνδέσει το όνομά της με δυο ονόματα παγκόσμιας και οικουμενικής εμβέλειας. Τον Μέγα Αλέξανδρο και τον Απόστολο Παύλο, ο οποίος εκμεταλλευόμενος την κληρονομιά του Μακεδόνα στρατηλάτη και την εξάπλωση της ελληνικής γλώσσας, και ακολουθώντας αντίστροφη πορεία απ' ό,τι εκείνος, από την Ανατολή δηλαδή προς τη Δύση, κήρυξε στην τότε γνωστή οικουμένη το ευαγγέλιο της αγάπης, της ανεκτικότητας, της ισότητας. Μπορούμε να πούμε πως ο Απόστολος Παύλος είναι ο αντίστοιχος ευαγγελικός στρατηλάτης του κηρύγματος της αγάπης και του οράματος μιας νέας κοινωνίας. Δυστυχώς οι Θεσσαλονικείς, αλλά και οι λοιποί Μακεδόνες, δεν φαίνεται να έχουν αναγνωρίσει τις ιδιαίτερες αγαθές υπηρεσίες και την ιδιαίτερη συμβολή του πνευματικού αυτού αναμορφωτή του δυτικού πολιτισμού. Δεν τον τιμούν όσο θα έπρεπε, στο βαθμό τουλάχιστον που δίκαια το έχουν πράξει στις περιπτώσεις του Αγίου Δημητρίου και σχετικά πρόσφατα του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά. Κι όμως, αν η Θεσσαλονίκη είναι γνωστή σε όλα τα μήκη και πλάτη της οικουμένης, αυτό συμβαίνει γιατί σ' αυτή την πόλη που ζούμε ο απόστολος Παύλος έστειλε το πρώτο σωζόμενο γραπτό κείμενο της θρησκείας, που έμελλε να καθορίσει για δυο σχεδόν χιλιετίες αποφασιστικά τις τύχες της ανθρωπότητας.

Ο απόστολος Παύλος είναι ο μόνος θεολόγος από την πρώτη γενιά του χριστιανισμού, που στα κείμενά του βρίσκουμε μια συγκροτημένη θεολογική διδασκαλία πάνω σε ουσιώδη ζητήματα της χριστιανικής θρησκείας. Γι' αυτό το λόγο οι επιστολές του γρήγορα αναγνωρίστηκαν ως αυθεντία από τη μεταγενέστερη Εκκλησία, σε σημείο μάλιστα να θεωρείται ως ο «πρώτος» μετά τον «Ένα» (τον Ιησού Χριστό). Η Α' προς Θεσσαλονικείς επιστολή του απεστάλη λίγους μήνες μετά την επίσκεψή του στη πρωτεύουσα της Μακεδονίας, μετά το όραμα που σύμφωνα με τη μαρτυρία των Πράξεων (16,9) είδε στη Μικρά Ασία και τον προέτρεπε: «*διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν*».

Το επαναστατικό έργο του Παύλου στη Θεσσαλονίκη

Στη Θεσσαλονίκη για τρία Σάββατα κήρυξε το χαρμόσυνο μήνυμα (ευαγγέλιο) στη συναγωγή της πόλης, σύμφωνα με τη συνήθη ποιμαντική του πρακτική να αρχίζει το κήρυγμά του από τους συμφυλέτες του ιουδαίους και στη συνέχεια να απευθύνεται και στον ευρύτερο ελληνικό κόσμο. Στον γαλουχημένο μάλιστα από τα ελληνικά ιδεώδη κόσμο της εποχής εκείνης το κήρυγμά του είχε μεγαλύτερη απήχηση, αφού όπως διαβάζουμε στην διήγηση των Πράξεων που συνέταξε ένας εκ των Ελλήνων μαθητών του, ο ευαγγελιστής Λουκάς, στη Θεσσαλονίκη *«επίσθησαν... τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι»* (Πραξ 17,4). Αυτό σημαίνει πως οι Έλληνες την εποχή εκείνη βρίσκονταν σε μια υπαρξιακή αναζήτηση και το επαναστατικό μήνυμα του «αποστόλου των εθνῶν» ἔδινε απαντήσεις στις αγωνίες τους.

Αξίζει να σημειωθεί πως, εκτός από τη σημασία της παρουσίας και προβεβλημένης θέσης των γυναικῶν στη συγκρότηση της επαγγελλόμενης από τον Παῦλο νέας οικουμένης, στην ίδια μαρτυρία του Λουκά διασώζεται και μια πληροφορία, στην οποία διαφαίνεται σαφέστατα και ο επαναστατικός και ανατρεπτικός χαρακτήρας του χριστιανικού μηνύματος. Ὅσοι αντέδρασαν στο κήρυγμα του Παύλου, που ευαγγελιζόταν έναν καινούργιο κόσμο αυτός και οι μαθητές του χαρακτηρίζονται ως *«οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεσιν»*. Διατύπωναν μάλιστα εναντίον τους την ίδια κατηγορία με την οποία καταδικάστηκε ο Ιησούς: *«καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράσσοι, βασιλέα ἕτερον λέγοντες εἶναι, Ἰησοῦν»* (Πραξ 17, 6-7). Τους παρουσίαζαν δηλαδή ως επαναστάτες και στασιαστές. Και πράγματι, τόσο ο Ιησούς ο ἀπὸ Ναζαρέτ, ὅσο και ο Παῦλος, ο πιστὸς μαθητὴς του, ἀν και πρῶην ἀπηνῆς διώκτης του, καὶ ἐξ ἀποκαλύψεως ἀπόστολος του τότε γνωστοῦ καὶ ιδεολογικὰ κυρίαρχου ἐθνικοῦ κόσμου (Γαλ 1,13-13), τέτοιοι ἦταν γιὰ το θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ κατεστημένο τῆς ἐποχῆς τους.

Δυο πτυχές τῆς ριζοσπαστικῆς καὶ επαναστατικῆς αὐτῆς διδασκαλίας του, που ἀφορροῦν ζητήματα ὄχι τῆς καθαρὰ θεολογικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς πραγματικότητας, ἀλλὰ τῆς ἀμεσης πολιτιστικῆς καὶ κοινωνικῆς επικαιρότητας, θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ παρουσιάσουμε στους ἀναγνώστες τῆς ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ στο σημερινὸ ἀφιέρωμα: τὸ πρόβλημα τῆς ταυτότητας τῆς ἐκκλησίας, σε σχέση με τὴν ἀνεκτικότητα καὶ τὶς ἄλλες θρησκείες καὶ ιδεολογίες, καὶ τὸ θέμα τῆς ἰσότητας καὶ δικαιοσύνης σε σχέση με τὸ παγκόσμιο οικονομικὸ σύστημα

A.

Το πρόβλημα τῆς ταυτότητας τῆς ἐκκλησίας

Με δεδομένο ὅτι ο Παῦλος εἶναι ἐκεῖνος που περισσότερο ἀναλυτικὰ προέβαλε τὸν χαρακτήρα τῆς κοινωνικῆς συμβίωσης στὴν περί Ἐκκλησίας διδασκαλία του, ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια ζητήματα που ἀπασχολοῦν σήμερα τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα εἶναι ἐκεῖνο τῆς ταυτότητας. Τὸ ζήτημα δηλαδή ἀν γιὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο ἡ Ἐκκλησία ἐκλαμβάνεται ὡς ἰδιαίτερη θρησκευτικὴ κοινότητα, ἢ ὡς μία καθολικὴ καὶ οἰκουμενικὴ κοινότητα τῆς «νέας δημιουργίας». Ἀν τοποθετεῖται ὀντολογικὰ ἐντὸς ἢ πέρα καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε κατάσταση ἀντιθέτων, πέρα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ταυτοτήτων, ἀρνητικῶν ἢ ἀκόμη καὶ θετικῶν. Σε τελευταία ἀνάλυση ἀν ὀριοθετεῖται ὡς ἀντίπαλη θρησκευτικὴ κοινότητα πρὸς τὸν ιουδαϊσμό, ἢ ἀκόμη καὶ πρὸς ἄλλα θρησκευτικὰ συστήματα, πρὸς τὰ ὁποῖα φυσιολογικὰ θὰ ἔπρεπε βίαια νὰ ἀντιπαρατεθεῖ, ἢ ὡς μία νέα, «περικεκτικὴ» ὄντοτητα, στόχος τῆς ὁποίας ὀφείλε νὰ εἶναι ἡ ἐνότητα τῶν πάντων.

Το μὴ ἀντι-ιουδαϊκὸ πνεῦμα τοῦ Παύλου

Σημαντικὴ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἦταν ἡ ἐκ νέου ἀνακάλυψη τοῦ ιουδαϊκοῦ χαρακτήρα τῆς σκέψης τοῦ «ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν». Γιὰ πολλοὺς αἰῶνες κλειδί γιὰ τὴν κα-

τανόηση της παύλειας σκέψης ήταν η αντίθεση ανάμεσα στο Νόμο και το Ευαγγέλιο. Στην προτεσταντική θεολογία ιδιαίτερα, αλλ' όχι μόνον σ' αυτήν, η παύλεια διδασκαλία περί «δικαιώσεως ἐκ πίστεως» (ευαγγέλιο) αντιμετώπιστηκε και προσδιορίστηκε σε αντίθεση με τη δικαίωση ἐξ ἔργων (Νόμος). Για πολλά χρόνια η παύλεια θεολογία στο σύνολό της αντιμετώπιζόταν ως η κλασικότερη αντίθεση ανάμεσα στο χριστιανισμό (ευαγγέλιο) και τον ιουδαϊσμό (νόμος). Σήμερα η παραδοσιακή αυτή άποψη δεν ισχύει. Ο ιουδαϊσμός ἐξ ἀρχῆς ήταν θρησκεία χάριτος, όχι όμως σε προσωπικό επίπεδο, αφού ο χαρακτήρας που κυριαρχεί στο σύνολο της ιστορίας της Π.Δ. σχετίζονταν με το πρόβλημα της συλλογικής αμαρτίας. Η παλαιά ερμηνεία των θέσεων του Παύλου για τον ιουδαϊσμό ήταν περισσότερο απόρροια της πολεμικής της Μεταρρύθμισης, παρά ένα επιστημονικό συμπέρασμα μετά από κριτική μελέτη των ιουδαϊκών κειμένων. Η μεταστροφή, άλλωστε, του Παύλου δεν ήταν μια μεταστροφή από τον «ιουδαϊσμό», αλλά μεταστροφή μέσα στον Ιουδαϊσμό, από τον φαρισαϊκό ιουδαϊσμό στη σύλληψη ενός Ισραήλ περισσότερο ανοιχτού προς τους εθνικούς. Άλλωστε, ο Παύλος δεν θεωρούσε τον εαυτό του ως αποστάτη, αλλά ως απόστολο. Για τον Παύλο η Εκκλησία δεν προσδιορίζεται από την αντίθεσή της προς τον Ισραήλ, αλλά από την αναφορά της στην κληρονομιά και στο αποστολικό χρέος του Ισραήλ. Στην προς Ρωμαίους επιστολή π.χ. (κεφ. 9-11) είναι ξεκάθαρο πως δεν πρόκειται για αντιπαράθεση Ισραήλ και Εκκλησίας, όπως είχε παραδοσιακά για αιώνες υποστηριχθεί, αλλά για την πιστότητα του Θεού στον Ισραήλ. Η ελπίδα του Παύλου δεν ήταν ένας χριστιανισμός διαφορετικός από τον Ισραήλ, αλλά ένας αυθεντικός Ισραήλ, στον οποίο οι εθνικοί, και κατ' επέκταση όλη η οικουμένη, ήταν αναπόσπαστο μέρος.

Το όραμα του Παύλου για μια άλλη οικουμένη

Γενικά, το όραμα που προβάλλεται στις επιστολές του Παύλου είναι το όραμα μιας άλλης οικουμένης, που θεμελιώνεται στο σύνολο των σχέσεων και όχι των δομών της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας· είναι το όραμα μιας οικουμένης που είναι έκφραση ζωντανής αλληλεπίδρασης, και όχι αυτονομίας των ατόμων και των νόμων που οδηγούν την ανθρωπότητα αλλά και το περιβάλλον στο θάνατο· είναι το όραμα μιας οικουμένης στην οποία όλοι οι άνθρωποι πάσης φυλής, θρησκευτικής παράδοσης και γλώσσας, ο κόσμος των ιουδαίων και των ελλήνων, των πιστών και των απίστων, των δικαίων και των αμαρτωλών, είναι δημιουργήματα του ενός Θεού· είναι το όραμα μιας οικουμένης που καθοδηγείται από την ελπίδα («οικουμένην την μέλλουσαν», την χαρακτηρίζει η προς Εβραίους επιστολή, 2,5 και 13,14εξ.), που ζει με τη βεβαιότητα ότι η γη είναι κατοικήσιμη, επειδή ο Θεός έχει συνάψει τη διαθήκη του με όλη την κτιστή δημιουργία· είναι το όραμα μιας ανοιχτής πολιτείας, στην οποία μπορεί να λάβει χώρα ένας παγκόσμιος διάλογος των πολιτισμών, κάτι που άλλωστε με μεγάλη επιτυχία το έπραξε η ελληνική πατερική σκέψη.

Και εδώ ακριβώς βρίσκεται, κατά την άποψή μας, το κομβικό σημείο της συμβολής του αποστόλου των εθνών, τόσο στον διάλογο με τις σύγχρονες αξίες της νεωτερικότητας, όσο και στην αντιπαράθεσή του με τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της ατομικότητας, όπως αυτές εκφράζονται στο σύγχρονο μοντέλο οικονομικής παγκοσμιοποίησης.

B.

Το ιδεώδες της ισότητας στον Παύλο και το σύγχρονο μοντέλο οικονομίας

Για τον απόστολο Παύλο η ηθική γενικά, και η κοινωνική ηθική ειδικότερα, δεν θεωρούνταν αυτοτελείς κανονιστικές αρχές ή αφηρημένα και γενικά ιδεώδη, προορισμένα να εφαρμοστούν ευρέως στην κοινωνία. Αντιμετωπίζονταν απλώς ως συνέπειες της καινῆς κτίσεως. Γι' αυτό και όλα τα ριζοσπαστικά αιτήματα (οὐκ ἔνι Ιουδαῖος οὐδὲ Ἕλληνας, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν και θῆλυ, Γαλ 3,26 κτλ.) δεν απευθύνονταν προς τα

έξω, προς την ελληνορωμαϊκή κοινωνία, αλλά προς τα μέσα, προς την ίδια δηλαδή την χριστιανική κοινότητα. Αν δεν αποκτούσε κανείς εμπειρία της νέας (εκκλησιαστικής/ευχαριστιακής) κοινότητας, δεν μπορούσε να εφαρμόσει στην προσωπική του ζωή – ούτε και στη ζωή της κοινωνίας – τις κανονιστικές αυτές αρχές.

Βέβαια, ο Παύλος δεν ήταν αδιάφορος προς αυτά καθαυτά τα κοσμικά ηθικά ιδεώδη. Στην προς Φιλιππησίους επιστολή, για παράδειγμα, υπάρχει ένας εκτενής κατάλογος αρετών, ο οποίος μας θυμίζει τα ηθικά ιδεώδη των Στωικών. Ο Παύλος, ωστόσο, επιτρέπει μόνο κριτική αντιμετώπιση («ταῦτα λογίζεσθε») σε «ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλή, ὅσα εὖφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος» (Φιλ 4,8). η έμφαση («ταῦτα πράσσετε») δίνεται αναμφισβήτητα στην χριστιανική/εκκλησιαστική παράδοση («ἂ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί», Φιλ 4,9).

Η σύγχρονη οικονομική κρίση και το πρόγραμμα της «λογοίας» του Παύλου

Αν ήθελε, λοιπόν, κανείς να δει την πρόταση του αποστόλου Παύλου για φλέγοντα ζητήματα που απασχολούν την κοινωνία μας σήμερα, όπως είναι για παράδειγμα η παγκόσμια οικονομική κρίση, δεν έχει παρά να ερευνήσει τους θρησκευτικούς και κοινωνικούς θεσμούς που ο μέγας αυτός οραματιστής και απόστολος της οικουμένης ανέπτυξε και εφάρμοσε στην ιεραποστολική του διακονία. Και ένας τέτοιος θεσμός ήταν το πρόγραμμα της «λογοίας», το οποίο συνιστά μία από τις πλέον ριζοσπαστικές και προοδευτικές θεωρήσεις περί «ισότητας» που γνώρισε ο αρχαίος κόσμος. Αν το ισχύον σήμερα παγκόσμιο οικονομικό σύστημα βασίζεται κατά κύριο λόγο στην ατομική ιδιοκτησία, που όπως γνωρίζουμε αποτελεί έναν απ' τους βασικούς πυλώνες της νεωτερικότητας, και έχει ως κύριο μοχλό ανάπτυξης της όσο γίνεται μεγαλύτερη συσσώρευση πλούτου, η λογοία βασιζόταν στην «οικονομία της επάρκειας» και στα ιδανικά της ισότητας και της δικαιοσύνης.

Η έννοια της ισότητας στην αρχαία Ελλάδα και στον Παύλο

Αν και ο όρος *ισότης* αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο και το θεμέλιο της λεγόμενης αθηναϊκής δημοκρατίας, κατά την περίοδο της κλασικής αρχαιότητας παρέμεινε ένας αυστηρά *νομικός όρος*, που δεν κατόρθωσε ποτέ ν' αγγίξει εκείνο που συμβατικά μπορούμε να ονομάσουμε «ολιστική κοινωνική διάσταση». Αυτός είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους, η βασική αρχή της «αθηναϊκής δημοκρατίας» στην πράξη ακυρωνόταν. Ο Δημοσθένης παραδέχεται ότι «οι περισσότεροι από εμάς δεν απολαμβάνουμε *τῶν ἴσων καὶ τῶν ὁμοίων* όπως οι πλούσιοι».

Ο απόστολος Παύλος αν και υιοθέτησε λίγο-πολύ την παραπάνω αρχαία ελληνική σημασία της ισότητας (Κολ 4,1), εντούτοις προχώρησε ένα βήμα παραπέρα, δίνοντας νέο νόημα στον όρο «ισότητα», που βασιζόταν στην αρχέγονη χριστιανική αντίληψη για την ενανθρώπιση και την αγάπη του Θεού. Στην προς Φιλιππησίους επιστολή του κάνει λόγο για *τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ* (2,6), και στην Β' επιστολή του προς τους Κορινθίους τους υπενθυμίζει «*ὅτι (ὁ Χριστός) δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσητε*» (8,9). Εκεί, όμως, που ο Παύλος ανέπτυξε περαιτέρω την αντίληψή του για την ισότητα ήταν στο πρόγραμμα της λογοίας, ιδίως στη Β' προς Κορινθίους επιστολή του (κεφ. 8-9), όπου και παραθέτει τα βασικά θεολογικά επιχειρήματα του οράματός του.

Το ιδεώδες της ισοκατανομής και διαρκούς κοινωνίας των υλικών αγαθών

Παρά το γεγονός ότι η παύλεια λογεία διαμορφώθηκε με βάση τον ιουδαϊκό «φόρο του διδράχμου», ο Απόστολος Παύλος ήταν εκείνος ο οποίος κατέστησε το εν λόγω πρόγραμμα μοναδικό στην παγκόσμια θρησκευτική και κοινωνική ιστορία. Σε αντίθεση προς το παλαιστικό πρότυπο της οικειοθελούς πενίας και κοινοκτημοσύνης, με τα υλικά αγαθά, την όποια ιδιοκτησία, και τα υπάρχοντα να πωλούνται και τα έσοδα να διανέμονται σε όλους (Πραξ 2,44εξ· 5,1εξ), κύριος στόχος της παύλεια λογείας ήταν η εκούσια διανομή του πλεονάσματος στους ενδεείς και η «ισότητα» σε ευρύτερη κοινωνική βάση (*ὅπως γένηται ισότης*, Β' Κορ 8,14). Με άλλα λόγια, σύμφωνα με την θεολογική επιχειρηματολογία του Παύλου σκοπός της λογείας ήταν η πραγματοποίηση του κοινωνικού ιδεώδους της *ισοκατανομής και της διαρκούς κοινωνίας των υλικών αγαθών*. Γι' αυτό, ο Παύλος ολοκληρώνει το βασικό θεολογικό του επιχείρημα αναφερόμενος στο περιστατικό της συλλογής του μάννα από τους Ισραηλίτες στην έρημο, στο Εξ 16,18 – «*ὁ τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασε, καὶ ὁ τὸ ὀλίγον οὐκ ἤλαττόνησε*» (Β' Κορ 8,15) - προάγοντας με τον τρόπο αυτό μιαν αντίληψη περί «οικονομίας της επάρκειας». Άλλωστε, σε ολόκληρη την ιστορία του λαού του Θεού υπήρχε ακράδαντη πίστη ότι ο Θεός είναι κυρίαρχος ὅλης της δημιουργίας: «*του Κυρίου η γη και το πλήρωμα αυτής*» (Ψαλμός 24,1). Ότι ο Θεός έχει συνάψει διαθήκη με ὅλη την κτίση και ὅλα τα αγαθά επί της γης αποτελούν δῶρο της χάριτός του, και ὄχι εἶδη προς πώληση στην αγορά. Ότι δημιούργησε στη γη μια κοινότητα που στηρίζεται στο ὄραμα της ειρήνης, της ισότητας και της δικαιοσύνης.

Η οικονομία της «επάρκειας» και το σημερινό μοντέλο «συσσώρευσης» πλούτου

Ο απόστολος Παύλος διακηρύσσει ότι ο Χριστός και η Εκκλησία του επαγγέλλονται την ισοκατανομή και την «κοινωνία των υλικών αγαθών», προβάλλοντας μιαν οικονομία της «επάρκειας», και ὄχι της ἀπληστης «συσσώρευσης» πλούτου, μιαν οικονομία στην οποία οι πτωχοὶ και οι κάθε μορφῆς περιθωριοποιημένοι αποτελούν τους προνομιούχους συνεργούς του Ιησού.

Η υποτιθέμενη αποριζοσπαστικοποίηση του κηρύγματος του Ιησού

Παρόλα αυτά, στις μέρες μας μερικοί ερευνητές επιρρίπτουν ευθύνες στον Παύλο για αποριζοσπαστικοποίηση του κηρύγματος του Ιστορικού Ιησού. Το ερώτημα που τίθεται συχνά είναι: τι συνέβη και σε διάστημα μικρότερο από μια γενιά μετά το σταυρικό θάνατο του Ιησού, η προγραμματική του διακήρυξη (Λουκ 4,18εξ.) για μια νέα μεσσιανική εποχή με επικράτηση της δικαιοσύνης, της ισότητας και πλήρη απελευθέρωση, σύμφωνα με τους Προφήτες (Ησ 61,1εξ. κλπ.), τέθηκε στο περιθώριο; Άλλοι πάλι αμφισβητούν τις θέσεις του για υπακοή στην κοσμική εξουσία (Ρωμ 13), για ἔμμεση αποδοχή του καθεστώτος της δουλείας (Α' Κορ 7,21· Φιλήμ.), για υποβάθμιση της θέσης των γυναικών (Α' Κορ 14,34εξ· Εφ 5,22· Κολ 3,18 κλπ.), κυρίως στους γνωστούς αμφιλεγόμενους κώδικες οικογενειακής συμπεριφοράς (*Haustafeln*, Κολ 3,18 και παρ). Αυτά κυρίως ήταν τα χωρία που ἔδωσαν αφορμή ὡστε να ασκηθεί κριτική στον απόστολο Παύλο, ότι ο ίδιος και/ή η σχολή του δεν αντιστάθηκαν στο κοινωνικοπολιτικό καθεστῶς της εποχής τους και ανέχτηκαν ἀδικούς κοινωνικούς θεσμούς και δομές.

Η ρεαλιστική πρόταση της «κοινωνικής ενσωμάτωσης» του Παύλου

Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι η λύση που πρότεινε ο απόστολος Παύλος στην αρχαία κοινωνία δεν ήταν τόσο ριζοσπαστική και ιδεαλιστική, ὅσο αυτή που

βίωνε η παλαισινή κοινότητα κατά την περίοδο της «κοινοκτημοσύνης», με άρνηση της «ατομικής ιδιοκτησίας», όπως μαρτυρούν η Συνοπτική παράδοση και οι Πράξεις. Ωστόσο, η αντίληψή του περί «ανοιχτής κοινωνίας», καθώς και τα «κοινά ευχαριστιακά δείπνα», που τόσο σθεναρά υπερασπίστηκε ο Παύλος, αποτελούν στην πραγματικότητα μια *ρεαλιστική πρόταση*, που είχε ως στόχο την «κοινωνική ενσωμάτωση» της Εκκλησίας (ως προληπτικής φανέρωσης της Βασιλείας του Θεού) σε μια κοινωνία που βρισκόταν σε παρακμή. Η ρεαλιστική αυτή πρόταση χαρακτηριζόταν από την προτεραιότητα που έδινε στην πραγμάτωση της Βασιλείας του Θεού μέσα στην κοινωνική τάξη πραγμάτων της εποχής του. Με άλλα λόγια, ο Παύλος δεν αγωνιζόταν (όπως π.χ. ο Σπάρτακος) για την κοινωνική *αναμόρφωση* αυτή καθαυτή, αλλά για την *διαμόρφωση* μιας εκκλησιαστικής (ευχαριστιακής) κοινότητας – και κατ' επέκταση την *μεταμόρφωση* της ευρύτερης κοινωνίας – η οποία αναπόφευκτα θα οδηγούσε μελλοντικά με πιο αποτελεσματικό τρόπο και στη δημιουργία μιας νέας κοινωνικής *αναμόρφωσης* με πλήρη επικράτηση της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ισότητας.

Fb/Μακεδονία, 29 Ιουνίου 2012

ΜΑΡΙΑ Η ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ: ΑΠΟ ΠΡΟΒΕΒΛΗΜΕΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΕ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η Μετανοούσα Μαγδαληνή του Δομίνικου Θεοτοκόπουλου

Κατά την δεκαετία του '80, ο χριστιανικός κόσμος ανταποκρινόμενος στην πρόκληση του ΟΗΕ – ο οποίος κατά την συμπλήρωση της δεκαετίας για τα δικαιώματα των γυναικών υποστήριξε ότι για την καταπάτηση των δικαιωμάτων των γυναικών ευθύνη φέρουν και οι θρησκείες – λάνσαρε σε οικουμενικό επίπεδο στα πλαίσια του ΠΣΕ την δική της οικουμενική δεκαετία «Εκκλησίες αλληλέγγυες προς τις γυναίκες». Στην πρώτη κιόλας συνδιάσκεψη διατυπώθηκε (στην περίφημη «Επιστολή από το Sheffield», τον τόπο δηλ. στον οποίο είχε συνέλθει) μια πολυσυζητημένη πρόταση, η οποία ανέφερε επί λέξει: «*χαιρετίζουμε την αναγνώριση ότι η ανθρώπινη σεξουαλικότητα δεν έρχεται σε αντίθεση με την (χριστιανική) πνευματικότητα, η οποία είναι ενιαία και αφορά το σώμα, το νου και το πνεύμα στην ολότητά τους ... Δυστυχώς όμως η σεξουαλικότητα αυτή καθαυτή ήταν για αιώνες, και συνεχίζει να είναι, προβληματική για τον χριστιανισμό*».

Μια από τις κύριες αιτίες – ίσως η κυριότερη – που οδήγησε την χριστιανική επιστημονική κοινότητα στην διαπίστωση αυτής της καταστάσεως, που επηρέασε για αιώνες την κοινωνική ζωή του δυτικού κόσμου, είναι η θεολογία που διατυπώθηκε στην Δύση στις αρχές του 5^{ου} μ. Χ. αι. με την περί προπατορικού αμαρτήματος θεωρία της μεγαλύτερης ίσως φυσιογνωμίας του Δυτικού κόσμου, του ιερού Αυγουστίνου. Και αν ακόμη ο μεγάλος αυτός θεολόγος της Καθολικής Εκκλησίας δεν είναι η μοναδική αιτία καταδίκης της δια της δημιουργίας παρασχεθείσας δυναμικής της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, εντούτοις συγκέντρωσε όλα τα πυρά της νεωτερικής και μετανεωτερικής κριτικής έρευνας.

Έγινε όμως η αφορμή να επανεξεταστούν ιστορικά και θεολογικά στον χριστιανικό κόσμο πολλά θέματα, ένα από τα οποία είναι και αυτό που αφορά στο πρόσωπο της Μαρίας της Μαγδαληνής. Σ' αυτό το ζήτημα μόνο θα περιοριστώ, εξετάζοντάς το από αυστηρά επιστημονική σκοπιά.

Το όνομα της Μαρίας της Μαγδαληνής στον εκτός της Ορθόδοξης Εκκλησίας καλλιτεχνικό, φιλοσοφικό, αλλά και μέχρι πρόσφατα και στο δυτικό εκκλησιαστικό και θεολογικό κόσμο, έχει ταυτιστεί με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με το ευρύτερο χώρο του ερωτισμού. Όταν καλλιτέχνες ή μυθοπλάστες διηγηματογράφοι, όπως για παράδειγμα οι Dan Brown, William Phipps, Chris Gollon, Martin Scorsese και πολλοί άλλοι, αναζητούν ή θέλουν να επινοήσουν κάποια ερωμένη του Ιησού του από Ναζαρέτ, όλοι μα όλοι επιλέγουν την Μαρία την Μαγδαληνή. Και αυτό δεν είναι παράδοξο, μια και για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, και εντός ακόμη της εκκλησιαστικής γραμματείας, η Μαγδαληνή χαρακτηρίστηκε ως η περισσότερο θελκτική και σαγηνευτική γυναικεία φυσιογνωμία της Καινής Διαθήκης. Πολλοί μάλιστα, ακόμη και στις μέρες μας την θεωρούν ως μια πρώην πόρνη, που βέβαια μετανόησε μετά την υπαρξιακή της συνάντηση με το Χριστό.

Σε έναν από τους νεότερους βρετανούς ζωγράφους, τον Chris Gollon που ανέφερα προηγουμένως στον πίνακα *The Pre-penitent Magdalene* η Μαρία η Μαγδαληνή ιστορείται ως μια προκλητική *femme fatal* στολισμένη με τα ανάλογα στολίδια και έντονο *make-up*. Σε παρόμοιο μήκος κύματος, αλλά με σοβαρό συμβολικό ποιητικό προβληματικό, κινείται και το σύντομο κείμενο με τίτλο «Μαγδαληνή», στη συλλογή του Ντίνου Χριστιανόπουλου, *Εποχή των ισχνών αγελάδων* (Θεσσαλονίκη, 1950).

Κι όμως πουθενά στις αξιόπιστες ιστορικές πηγές, ιδίως στις αρχαιότερες υπάρχουσες, αυτές δηλαδή της Καινής Διαθήκης, δεν αναφέρεται τίποτε από όλα αυτά. Αντίθετα, στα τρία από τα τέσσερα κανονικά ευαγγέλια η Μαρία η Μαγδαληνή μνημονεύεται με το όνομά της μόνον στις διηγήσεις του πάθους και της αναστάσεως του Ιησού Χριστού. Στα κατά Μάρκον, κατά Ματθαίον και κατά Ιωάννην ευαγγέλια αναφέρεται ως μάρτυρας της σταυρώσεως («*Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, ἐν αἷς ἦν καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνή..*», Μκ 15:40 παρ. Στο κατά Ιωάννην τοποθετείται τελευταία «*εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνή*), και της ταφής του («*ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνή καὶ Μαρία Ἰωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τίθεται*», Μκ 15:47, Μτ 27:61). Κυρίως όμως η Μαρία η Μαγδαληνή είναι μια από τις πρώτες μάρτυρες της αναστάσεως του Χριστού, του καινού δηλαδή μνημείου, στο κατά Ιωάννην μάλιστα η πρώτη (Μκ 16:1-8; Μτ 28:9; Λκ 24:1-12; Ιω 20:14-18).

Μόνο στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο αναφέρεται με το όνομά της η Μαρία η Μαγδαληνή και σε μαρτυρίες από την δημόσια δράση του Ιησού, πριν δηλαδή από την λεγόμενη ιστορία του πάθους και της αναστάσεως των τεσσάρων ευαγγελιστών. Στην αρχή του 8ου κεφ. περιγράφεται ότι ο Ιησούς «*διώδευε κατὰ πόλιν καὶ κώμην κηρύσσων...εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ, καὶ γυναῖκες τινες αἱ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων καὶ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν, Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνή, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἑπτὰ ἐξελήλυθει ... αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.* (Λκ 8:1-3).

Το επίθετο «Μαγδαληνή», το οποίο συνοδεύει πάντα το όνομά της, τουλάχιστον στα Ευαγγέλια, υποδηλώνει πως δεν ήταν παντρεμένη, αφού στην περίπτωση αυτή θα την συνόδευε το όνομα του συζύγου της. Το Μαγδαληνή καταδεικνύει ότι η συγκεκριμένη Μαρία καταγόταν από την εμπορική πόλη Migdal (Taricheae) στη δυτική ακτή της λίμνης της Γαλιλαίας, ή θάλασσας της Τιβεριάδος. Κατά μία άλλη ερμηνεία συνδέεται με το αραμαϊκό Magdal, που σήμαινε πύργος και μπορεί να αποτελεί προσωνύμιο που της έδωσε ο Ιησούς, παράλληλο με αυτό που έδωσε στον Σίμωνα (Πέτρος-πέτρα). Πρέπει να ήταν

εύπορη γυναίκα, εφόσον φυσικά γίνει πιστευτή η πληροφορία του Λουκά, αφού βοηθούσε, με γενναία μάλιστα υλική υποστήριξη, το επαναστατικό για την εποχή εκείνη έργο του Ιησού και των δώδεκα μαθητών του. Κατά την ίδια πηγή είχε την προσωπική εμπειρία της θεραπευτικής δύναμης του Ιησού, πιθανώς δηλαδή ενός είδους εξορκισμού. Με βάση όμως την αυστηρά ιστορικο-κριτική προσέγγιση των μαρτυριών του Λουκά η σύγχρονη επιστήμη διατηρεί επιφυλάξεις, αφού στο συγκεκριμένο αυτό ευαγγέλιο διαφαίνεται σαφώς μια τάση να ελαχιστοποιηθεί ο ρόλος της Μαγδαληνής, σε χτυπητή μάλιστα αντίθεση με τα άλλα τρία κανονικά Ευαγγέλια. Ας σημειωθεί, πως ο Λουκάς είναι ο μόνος μεταξύ των Ευαγγελιστών που αναφέρει ότι ο αναστημένος Χριστός εμφανίστηκε αποκλειστικά στον Πέτρο (Λκ 24:34, βλ. επίσης Α' Κορ 15:5). Κατά την Ann Graham Brock (*Mary Magdalene, the First Apostle: The Struggle for Authority*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003, σελ. 19–40) καμία εμφάνιση του Ιησού στην Μαρία την Μαγδαληνή δεν αναφέρεται στο κατά Λουκάν ευαγγέλιο. Συνεπώς, η αναφορά του στα επτά δαιμόνια ίσως να προέρχεται από αυτήν την προκατάληψη, αν δεν έχει συμβολική σημασία.

Αν αυτή είναι η εικόνα που μας παρουσιάζουν οι πρωτογενείς πηγές της χριστιανικής παραδόσεως, τότε εύλογα μπορεί κανείς να διερωτηθεί: Πώς η Μαγδαληνή μετατράπηκε στο διάβα του χρόνου σε μετανιωμένη πόρνη, και αργότερα με αρκετή δόση φαντασιώσεων σε κάτι παραπάνω;

Η σύγχρονη κριτική έρευνα τείνει να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι κάτι τέτοιο συνέβη ως συνειδητή προσπάθεια εκ μέρους των μεταγενέστερων ερμηνευτών της ιστορίας του χριστιανικού μηνύματος να προβεί σταδιακά σε υποβάθμιση του ρόλου της, τουλάχιστον έτσι όπως αυτό παρουσιάζεται στις αρχαιότερες πηγές της ευαγγελικής παράδοσης. Το πώς συνέβη κάτι τέτοιο, τόσο ιστορικά, όσο και θεολογικά, θα προσπαθήσουμε να το παρουσιάσουμε όσο γίνεται πιο συνοπτικά.

Αναφορικά, λοιπόν, με την διαδικασία αυτής της υποβάθμισης έχουμε να παρατηρήσουμε ότι κάτι τέτοιο συνέβη – εκτός βέβαια πολλών άλλων που δεν είναι της ώρας να τα αναλύσουμε – με την σταδιακή, και ατεκμηρίωτη φυσικά, ταύτισή της Μαρίας από τα Μάγδαλα με άλλες γυναίκες που αναφέρονται στα Ευαγγέλια. Και πρώτα-πρώτα με την ανώνυμη γυναίκα από την Βηθανία, που έχρισε με μύρο την κεφαλή του Ιησού, μια καθαρά συμβολική πράξη αναγνώρισης του Ιησού ως Μεσσία, λίγο πριν από την παράδοση και σταύρωσή του (Μκ 14:3-9 και Μτ 26:6-13). Να σημειώσουμε πως αυτή η πράξη ερμηνεύεται ως «έμπρακτη» ομολογία της μεσσιανικότητας του Ιησού, πράξη δηλαδή παρόμοια με την λεκτική ομολογία του Πέτρου στην Καισάρεια του Φιλίππου: «Σὺ εἶ ὁ Χριστός (ὁ Υἱός του Θεοῦ του ζώντος)» (Μκ 8:28 παρ).

Στα μεταγενέστερα ευαγγέλια η σκηνή αυτή της μυράλειψης του Ιησού μεταφέρεται χρονικά στην αρχή της δημόσιας δράσης του Ιησού (από τον Λουκά στο 7:36–50), και το κυριότερο η χρίση δεν γίνεται στην κεφαλή αλλά στους πόδας του Ιησού (και από τον Λουκά και από τον Ιωάννη, ο οποίος όμως διατηρεί την χρονική στιγμή του γεγονότος εντός της λεγόμενης ιστορίας του πάθους, αλλά ταυτοποιώντας την ανώνυμη γυναίκα με μιαν άλλη Μαρία, την αδελφή του Λαζάρου). Στον Λουκά προστίθεται το μοτίβο της μετάνοιας με επακόλουθο τη συγχώρεση των αμαρτιών της από τον Ιησού.

Η δεύτερη εσφαλμένη ταυτοποίηση της Μαγδαληνής είναι με την ανώνυμη μοιχαλίδα (Ιω 7:53–8:11), την οποία έσωσε από τον λιθοβολισμό της ο Ιησούς, με το γνωστό «ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος βαλέτω λίθον ἐπ' αὐτήν» (Ιω 8:7). Αυτήν την ταυτοποίηση αποδέχεται και ο γνωστός ηθοποιός και σκηνοθέτης

Mel Gibson στην πολύκροτη ταινία του, *The Passion of the Christ* (Περισσότερα γι' αυτήν την ταυτοποίηση στο έργο της Jane Schaberg, *The Resurrection of Mary Magdalene: Legends, Apocrypha, and the Christian Testament*, New York: Continuum, 2002, σελ. 65–77, 82).

Αυτή η διαδικασία σταδιακού αποπροσδιορισμού του αποστολικού ρόλου της Μαρίας της Μαγδαληνής, με τις λαθεμένες αναγνώσεις και ταυτοποιήσεις των κειμένων, ολοκληρώθηκε με την εκκλησιαστική επικύρωσή της τον 6^ο μ.Χ. αι. από τον Πάπα Γρηγόριο τον Μέγα (540–604 μ.Χ.), ο οποίος σε μια ομιλία του την παρουσιάζει ως πρότυπο της μετάνοιας. Ο Πάπας Γρηγόριος προσδιόρισε θετικά την μυράλειψη της ανώνυμης αλλά και την ανώνυμη μοιχαλίδα με το πρόσωπο της Μαρίας της Μαγδαληνής, και υποστήριξε ότι τα αρώματα με τα οποία άλειψε τα πόδια του Ιησού ήταν εκείνα που χρησιμοποιούσε προηγουμένως για το σώμα της. Παράλληλα τα επτά δαιμόνια ταυτίστηκαν με τα λεγόμενα επτά θανάσιμα αμαρτήματα. Έγραφε χαρακτηριστικά ο Πάπας Γρηγόριος, πως όταν η Μαγδαληνή έπεσε στα πόδια του Ιησού, «μετέτρεψε το πλήθος των εγκλημάτων της σε αρετές, προκειμένου να υπηρετήσει τον Θεό εν πλήρει μετanoία» (Jane Schaberg, *The Resurrection of Mary Magdalene: Legends, Apocrypha, and the Christian Testament*, σελ. 82). Έτσι παγιώθηκε ο μύθος της Μαρίας της Μαγδαληνής ως της πόρνης με τη χρυσή καρδιά. Είναι το μοτίβο που επέλεξε ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, στο έργο που αναφέραμε πιο πάνω, αλλά και μέχρι σήμερα πλήθος ποιητών και λογοτεχνών.

Κατά ένα παράξενο, πολύ ενδιαφέροντα όμως, τρόπο, ο μύθος αυτός της Μαγδαληνής ως μετανοημένης πόρνης βρίσκεται μόνο στην δυτική εκκλησιαστική παράδοση. Στην Ορθόδοξη ανατολική Εκκλησία συνεχίζει να τιμάται γι' αυτό που πραγματικά ήταν: ισαπόστολος, προβεβλημένη δηλαδή απόστολος, απόστολος των αποστόλων, αγία, μάρτυρας της αναστάσεως. Είναι μάλιστα χαρακτηριστική μια ομιλία (επίσης από τον 6ο μ.Χ. αι.) ενός άλλου Γρηγορίου, του Γρηγορίου Πατριάρχη Αντιοχείας, στην οποία φέρεται ο αναστημένος Ιησούς να απευθύνεται στις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένης και της Μαγδαληνής, οι οποίες «έδραμον προς τον μνήμα» με τα ακόλουθα λόγια: «Είπατε τοις εμοίς αποστόλοις τα μυστήρια ά είδατε. Έσεσθε πρώτοι απόστολοι των αποστόλων. Μανθανέτω δε Πέτρος ο αρνησάμενός με, ότι δύναμαι και γυναίκας αποστόλους εγείραι» (βλ. επ' αυτού J. N. Birdsall, "Gregory of Antioch: *Homilia in S. Theophania*, CPG 7385—Gleanings of Text and Theme," *JTS* 60 τ. 2 (2009), σελ. 531-537).

Ο πατριάρχης αυτός και άγιος της Ορθόδοξης Εκκλησίας προφανώς προεκτείνει τον ιστορικό ρόλο της Μαγδαληνής ως αποστόλου, που βρίσκεται αναλυτικότερα στο κατά Ιωάννην ευαγγέλιο, και σχετίζεται φυσικά με την εμπειρία της Μαγδαληνής κατά την πρώτη εμφάνιση του αναστημένου Χριστού («τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρώτῃ σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ βλέπει τὸν λίθον ἡρμένον ἐκ τοῦ μνημείου», Ιω 20:1,11–19. Οι στίχοι 2-10 προφανέστατα αποτελούν προσθήκη στον ανωτέρω αρχαιότερο πυρήνα, μια και εξόφθαλμα καταστρέφει την δομή της διήγησης). Σε αντίθεση μάλιστα με την εικόνα που εμφανίζει το κατά Λουκάν, το τέταρτο ευαγγέλιο παρουσιάζει ξεκάθαρα την Μαγδαληνή ως την πρώτη μάρτυρα της αναστάσεως, του κορυφαίου γεγονότος της θείας οικονομίας.

Ο θετικός αυτός ρόλος που ιστορικά, με βάση δηλ. τις ιστορικές μαρτυρίες, διαδραματίζει η Μαρία η Μαγδαληνή στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, ενισχύθηκε στη συνέχεια αρκετά σε ορισμένους χριστιανικούς κύκλους, που μάλιστα εξήραν υπέρ το δέον και τίμησαν τη μνήμη της. Το απόκρυφο

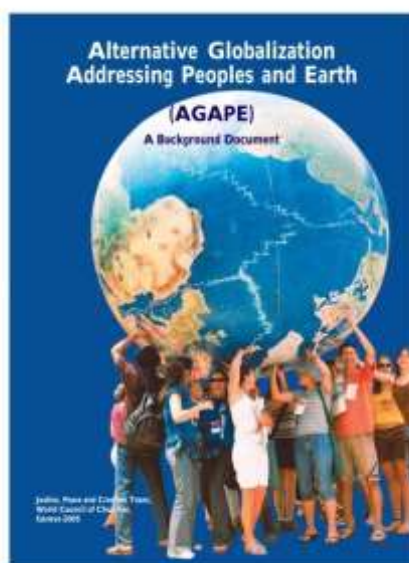
«*Ευαγγέλιο της Μαρίας*», που δημοσιεύτηκε μόλις το 1955, είναι προϊόν μιας τέτοιας αρχαίας – για ορισμένους περιθωριακής – χριστιανικής κοινότητας. Στο απόκρυφο αυτό ευαγγέλιο, αλλά και στα περισσότερα απόκρυφα κείμενα της Κ.Δ., που όμως μερικά από αυτά διατηρούν στις διηγήσεις τους κάποιον ιστορικό πυρήνα (Κατά Θωμάν Ευαγγέλιο, Ευαγγέλιο του Φιλίππου, Πίστις-Σοφία), η εικόνα της Μαρίας της Μαγδαληνής είναι η εξής: (α) Κατέχει εξέχουσα θέση μεταξύ των μαθητών του Ιησού. (β) Επέζησε ως χαρακτήρας, ή ως ανάμνηση, ακόμη και σε μια εποχή και έναν πολιτισμό με έντονα τα ανδροκρατικά στοιχεία, και κατά πολλούς έντονα πατριαρχικής ιδεολογίας. (γ) Διακρίνεται για το θάρρος της και μιλά ελεύθερα. (δ) Διαδραματίζει σαφώς ηγετικό ρόλο, ακόμη και έναντι των αρρένων αποστόλων (των αδελφών της, όπως τους αποκαλεί). (ε) Είναι άτομο ευλογημένο να δέχεται και να ερμηνεύει θεϊκά οράματα. (στ) Εγκωμιάζεται για την ορθή και σε βάθος κατανόηση των θεϊκών διδασκαλιών. (ζ) Προσδιορίζεται ως στενή και οικεία μαθήτριά του Ιησού. (η) Δεν διστάζει όταν πρέπει να αντιπαρατίθεται και μερικές φορές να έρχεται σε ανοικτή σύγκρουση με έναν ή περισσότερους από τους αποστόλους. (θ) Την υπερασπίζεται ο Ιησούς.

Πολλά από τα εννέα αυτά χαρακτηριστικά βρίσκονται και σε άλλα μη κανονικά (απόκρυφα) κείμενα. Σε μερικά, βέβαια, άλλα απόκρυφα κείμενα της αρχέγονης χριστιανικής παράδοσης αλλοιώνεται προς το αρνητικό ο ρόλος της, ή και απαλείφεται το όνομά της από διηγήσεις στις οποίες η Μαγδαληνή σε άλλα κείμενα διαδραματίζει ηγετικό ρόλο. Όλα αυτά σταματούν μετά τον 6^ο μ.Χ. αι., για να εμφανιστεί ξαφνικά κατά τον μεσαίωνα στη Δύση η γνωστή μυθοπλασία της Μαγδαληνής ως συμβόλου του έρωτα και της σεξουαλικότητας.

Τα κριτικό ερώτημα που τίθεται στην επιστήμη είναι, αν το πορτρέτο της Μαγδαληνής ως ηγετικής μορφής της πρώτης εκκλησίας απεικονίζει όντως την ιστορική πραγματικότητα; Πολύ πιθανόν. Αν μάλιστα αναλογιστούμε την σημαίνουσα θέση που συνεχίζει να κατέχει στην ανατολική λειτουργική και αγιολογική παράδοση. Ορισμένοι μελετητές της Κ.Δ. μάλιστα υποστηρίζουν ότι μπορεί ακόμη και να συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των θηλέων ηγετικών προσωπικοτήτων, στους οποίους ο απόστολος Παύλος απευθύνει θερμό χαιρετισμό στο περίφημο 16 κεφ. της προς Ρωμαίους επιστολής του («*ἀσπάσασθε Μαριάμ, ἣτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς*», 16:6). Κάτι τέτοιο, βέβαια, μπορεί να παραμένει υποθετικό· δεν υπάρχει, όμως, καμιά απολύτως ιστορική ένδειξη, ή έστω και υποψία, ότι η Μαγδαληνή ήταν πόρνη, ερωμένη, ή σύντροφος του Ιησού. Αντίθετα, είναι πέρα για πέρα επιβεβαιωμένο, ότι ήταν προβεβλημένη μαθήτριά του, απόστολος των αποστόλων, και ότι τα στοιχεία αυτά στο διάβα της ιστορίας έχουν επιμελώς περιθωριοποιηθεί ή ακόμη και επιτυχώς διαγραφεί – τουλάχιστον μέχρι σήμερα, που η επιστήμη έχει πλέον αναδείξει την πραγματική σημασία της «*Ιστορικής Μαγδαληνής*».

Fb/ 22 Ιουλίου 2012

AGAPE, ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η Εκκλησία της Ελλάδος προχωράει σε μια θαρραλέα ενέργεια, αφιερώνοντας το επόμενο τεύχος του επίσημου θεολογικού της περιοδικού (ΘΕΟΛΟΓΙΑ) στην αμφιλεγόμενη σχέση θεολογίας-οικονομίας. Μερικές πληροφορίες από την δική μου συμβολή στο παραπάνω αφιέρωμα θα ήθελα να μοιραστώ και με τους φίλους μου στο fb.

AGAPE: Μια προοδευτική χριστιανική πρωτοβουλία για την παγκόσμια οικονομία και την αειφόρο ανάπτυξη

Με την κρίση που ξέσπασε το 2007 στις ΗΠΑ με τα ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου, η οποία ως γνωστό κορυφώθηκε το Σεπτέμβρη του 2008 με την κατάρρευση της Lehman Brothers και από το επόμενο έτος πέρασε με εντονότερο ρυθμό στην ευρωπαϊκή δημοσιονομική σφαίρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα την ελληνική οικονομία, έγινε κατανοητό από την παγκόσμια χριστιανική κοινότητα πως υπάρχει ένα τεράστιο ηθικό πρόβλημα, στο οποίο ο χριστιανισμός δεν μπορεί πλέον να μένει απαθής. Με δεδομένη μάλιστα την γενικότερη κρίση της παγκόσμιας οικονομίας, όλες οι συσσωρευμένες αντιφάσεις της οποίας εκρήγνυνται σταδιακά οδηγώντας την σε κατάρρευση, η παγκόσμια ιεραποστολή είναι πλέον υποχρεωμένη να φέρει ως πρώτη προτεραιότητα το ζήτημα αυτό.

Είναι γεγονός ότι η παγκόσμια χριστιανική κοινότητα, κύρια έκφραση της οποίας αποτελεί το Παγκόσμιο Συμβούλιο των Εκκλησιών (ΠΣΕ), έχει προ πολλού προβληματιστεί για την παγκόσμια οικονομία από την προοπτική της «οικονομικής δικαιοσύνης», μια έννοια που αναπτύχθηκε από τις εκκλησίες και την οικουμενική κίνηση ως πρωταρχικό αίτημα της χριστιανικής μαρτυρίας στον 21ο αιώνα. Η χριστιανική πίστη δεν μπορεί να αγνοεί την ανάγκη για την δικαιοσύνη σε παγκόσμιο επίπεδο, και το ελάχιστο που έχουν να κάνουν οι πιστοί, σύμφωνα με το αίτημα της Κυριακής προσευχής «ελθέτω η Βασιλεία σου ... ως εν ουρανών και επί γης», είναι να εργάζονται για την προώθηση της δίκαιης κατανομής των πόρων και της εξουσίας, πράγματα απαραίτητα για μια ανθρώπινη και οικολογικά βιώσιμη ανάπτυξη.

Στην τελευταία διακήρυξη των προκαθημένων των Ορθοδόξων Εκκλησιών το 2008 τονίζεται χαρακτηριστικά: «Οι Ορθόδοξοι χριστιανοί συμερίζονται μετά των άλλων, θρησκευόμενων ή μη ανθρώπων του πλανήτη, την ευθύνη για τη σύγχρονη κρίση, διότι ανέχθηκαν ή συμβιβάστηκαν ακρίτως και προς ακραίες επιλογές του ανθρώπου χωρίς την αξιόπιστη αντιπαράθεση προς αυτές του λόγου της πίστεωςΤο χάσμα μεταξύ πλουσίων και πτωχών διευρύνεται δραματικά εξ αιτίας της οικονομικής κρίσης, που συνήθως είναι αποτέλεσμα μανιακής κερδοσκοπίας εκ μέρους οικονομικών παραγόντων και στρεβλής οικονομικής δραστηριότητας, η οποία, στερούμενη ανθρωπολογικής διαστάσεως και ευαισθησίας, δεν εξυπηρετεί, τελικά, τις πραγματικές ανάγκες της ανθρωπότητας. Βιώσιμη οικονομία είναι εκείνη, που συνδυάζει την αποτελεσματικότητα με την δικαιοσύνη και την κοινωνική αλληλεγγύη».

Εδώ και δεκαετίες έχει με σαφήνεια υποστηριχθεί πως «ο χριστιανικός κόσμος και οι διάφορες χριστιανικές ομολογίες έχουν υποχρέωση να αντιμετωπίσουν την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης από τη σκοπιά της χριστιανικής πίστης, και για το λόγο αυτό να αντισταθούν στη μονομερή επιβολή της οικονομικής και πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης». Οι εκπρόσωποι των εκκλησιών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, για παράδειγμα, διατύπωσε το ερώτημα: «Έχουν το θάρρος οι εκκλησίες μας να αντιμετωπίσουν τις 'αξίες' μιας ζωής προσανατολισμένης στο κέρδος ως θέμα πίστεως, ή θα προτιμήσουν να σιωπήσουν και να αποσυρθούν στην 'ιδιωτική' σφαίρα; Είναι ένα ερώτημα που οι εκκλησίες οφείλουν να απαντήσουν, αλλιώς θα χάσουν την ψυχή τους»!

Η ανθρώπινη ανάπτυξη σε βιώσιμες κοινωνίες επομένως αποτελεί βασικό όραμα τις παγκόσμιας χριστιανικής κοινότητας, με σκοπό την αναζήτηση τις οικονομικής δικαιοσύνης. Ο χριστιανικός κόσμος πιστεύει ότι η δικαιοσύνη είναι η καρδιά του προβλήματος. Πιστεύει ότι οι αξίες δεν μετρούνται με μονεταριστικούς όρους, και η ζωή – και ό, τι είναι απαραίτητο για την διατήρησή της – δεν μπορεί να εμπορευματοποιείται. Το κλειδί για την αντιμετώπιση των βασικών θεμάτων της οικονομικής δικαιοσύνης είναι ειλικρινής κριτική, σαφήνεια και εναλλακτική πρόταση του ισχύοντος κυρίαρχου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης και νομισματικής παγκοσμιοποίησης, καθώς και αμφισβήτηση με βάση την χριστιανική πίστη ορισμένων αξιών της.

Αξίζει στο σημείο αυτό να θυμηθούμε την λεγόμενη «οικονομία της σαμπάνιας», σύμφωνα με την οποία το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού κατέχει το 83% του παγκόσμιου πλούτου. Ένα άλλο 20% κατέχει αντίστοιχα το 11%, ενώ το υπόλοιπο 60% κατέχει μόνο το 6% του παγκόσμιου πλούτου. Όσον αφορά τα διεθνή οικονομικά ιδρύματα, που ασκούν απόλυτη σχεδόν εξουσία στην διεθνή οικονομία, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) δανείζει χρήματα στις αναπτυσσόμενες χώρες, επιβάλλοντας όμως σκληρά «διαρθρωτικά» μέτρα, η Παγκόσμια Τράπεζα, υποστηρίζει βέβαια αναπτυξιακά προγράμματα με δάνεια που χορηγεί, απαιτεί όμως από τα κράτη να υλοποιούν τις διαρθρωτικές αλλαγές πριν τους δοθούν τα δάνεια. Αφήνουμε το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ, το οποίο κατά κύριο λόγο ορίζει την πολιτική του ΔΝΤ και άλλων ιδρυμάτων. Αξίζει να σημειωθεί, ότι στο ΔΝΤ π.χ., το ποσοστό ψήφων που αντιστοιχεί στις ΗΠΑ είναι 17,4%, ενώ το σύνολο των αφρικανικών κρατών μόνο το 4,5%. Στην Παγκόσμια Τράπεζα, οι ΗΠΑ κατέχουν το 16,5%, η Ιαπωνία το 7,9%, η Γερμανία το 4,5%, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία το 4,3% αντίστοιχα, ενώ η Ινδία – στην οποία αντιστοιχεί το 16% του παγκόσμιου πληθυσμού – κατέχει λιγότερο από το 3% των ψήφων.

Αυτά όμως είναι πολύ δύσκολο, έως πρακτικά αδύνατο, να αλλάξουν τη ρότα της παγκόσμιας οικονομίας, αν δεν δραστηριοποιηθούν οι θρησκευτικές κοινότητες, και κυρίως οι χριστιανικές. Μόνο με την μαζική αντίδρασή τους και τις πρωτοβουλίες, τις οποίες οι ηγέτες των οφείλουν να αναλάβουν – η απήχηση των περιβαλλοντολογικών πρωτοβουλιών του Οικουμενικού Πατριάρχου παγκοσμίως θα πρέπει να αποτελέσει παράδειγμα για όλους – είναι δυνατή η υλοποίηση μιας αντι-οικονομικής παγκοσμιοποίησης, η οποία θα αποτελεί εναλλακτική πρόταση στο νεοφιλελεύθερο «παράδειγμα» που τείνει να παγιωθεί σήμερα. Προς αυτή την κατεύθυνση για πάνω από μια δεκαετία στα πλαίσια του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών έχει εγκαινιαστεί μια συνεχιζόμενη διαδικασία με το ακρωνύμιο ΑΓΑΠΗ (AGAPE= Alternative Globalization Addressing People and Earth), επίκεντρο της οποίας είναι ο νόμος του δημιουργού Θεού και ζητούμενο η κορωνίδα της δημιουργίας, ο άνθρωπος, με στόχο μια βιώσιμη και δίκαιη παγκόσμια οικονομία, και ασφαλώς δεν προσδιορίζονται από τον λεγόμενο «μονόδρομο της οικονομικής παγκοσμιοποίησης». Η πρωτοβουλία αυτή έχει ως βάση το βιβλικό αξίωμα: «του Κυρίου η γη και το πλήρωμα αυτής» (Ψαλμός 24:1, δηλαδή «στο Θεό ανήκει η γη, και ό, τι βρίσκεται σε αυτήν, ο κόσμος, και όσοι ζουν σ' αυτόν»).

Fb 20 Αυγούστου 2012

2013

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ.
ΒΙΒΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ

Με τίτλο «Βίβλος και οικουμένη» ανταποκρίθηκα ευγνωμότως στην τιμητική εκδήλωση «Ο οικουμενικός διάλογος στον 21^ο αιώνα. Πραγματικότητες-προκλήσεις-προοπτικές», που οργάνωσαν οι συνάδελφοί μου στο Τμήμα Θεολογίας του ΑΠΘ μετά την αφυπηρέτησή μου

29

Αν και θα πρέπει ευθύς εξ αρχής να υπογραμμιστεί ότι ο «λόγος του Θεού» δεν ταυτίζεται απόλυτα με τη Βίβλο, εντούτοις η σχέση αυτών των δύο, όπως επίσης και η σχέση μεταξύ του «λόγου του Θεού» και της Εκκλησίας, ήρθε στο προσκήνιο του ακαδημαϊκού διαλόγου εξ αιτίας του διλήμματος «Αγία Γραφή ή Παράδοση», που τέθηκε κατά την περίοδο της Μεταρρυθμίσεως και της Αντιμεταρρυθμίσεως. Το καίριο ερώτημα σχετικά με το ανωτέρω δίλημμα κατά και μετά την εποχή της Μεταρρυθμίσεως ήταν, και ως ένα βαθμό συνεχίζει να είναι: «που ακριβώς μπορεί να εντοπιστεί ο λόγος του Θεού;», ή για θέσουμε διαφορετικά το ερώτημα: «Στην Βίβλο ή στην Εκκλησία διακηρύσσεται αυθεντικότερα ο λόγος του Θεού;», και για να αναλύσουμε τις σωτηριολογικές συνέπειες του ανωτέρω διλήμματος: «πώς και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί κανείς να σωθεί;». Εδώ οι απαντήσεις σε διαχριστιανικό επίπεδο διαφέρουν ριζικά. «Εντός της Εκκλησίας (δια των μυστηρίων)», είναι η απάντηση των παραδοσιακών εκκλησιών. «Όταν κανείς τηρεί τον λόγο του Θεού (όπως αυτός διασώζεται στη Βίβλο, και τον οποίο το κάθε μεμονωμένο άτομο οφείλει να οικειοποιείται αυτόνομα και ανεξάρτητα», υποστηρίζουν οι περισσότερες ομολογίες που προέρχονται από την Μεταρρύθμιση.

Η Βίβλος με άλλα λόγια απετέλεσε κομβικό σημείο τόσο κατά τον οικουμενικό διάλογο, στο μεγαλύτερο μέρος του 20^{ου} αι., όσο και στη μακρά ιστορία της Εκκλησίας, αλλά και στην πρόσφατη εξέλιξη του βιβλικού κλάδου σπουδών της καθόλου θεολογικής επιστήμης. Αξίζει στο σημείο αυτό να υπογραμμίσουμε πως στον αποκλειστικό χώρο της σύγχρονης βιβλικής επιστήμης ήταν που επιχειρήθηκε μετά αιώνες σκληρής αντιπαλότητας η επανασύνδεση της χριστιανικής θεολογίας με την ευρύτερη κοινωνία, και πιο συγκεκριμένα με τα ιδεώδη της νεωτερικότητας. Για τη

νεωτερικότητα (δηλαδή τις θεμελιώδεις αρχές του Διαφωτισμού) το «βιβλικό» εθεωρείτο, αλλά και συνεχίζει μέχρι και σήμερα να θεωρείται, συνδεδεμένο με κείμενα, με γεγονότα, με άλλα λόγια με την χειροπιαστή και μετρήσιμη ιστορία. Σε αντίθεση με τη δογματική θεολογία, που εκλαμβάνονταν ως καρπός θεωρητικής (φιλοσοφικής και σε ορισμένες περιπτώσεις μεταφυσικής) ως επί το πλείστον ενατένισης, και ως εκ τούτου παράγων διαιρέσεως. Η Βίβλος αντίθετα αποτελούσε κοινή κληρονομιά όλων των χριστιανών. Έτσι στο χώρο της επιστήμης για δυο ολόκληρους αιώνες οι βιβλικοί ερευνητές και οι χριστιανοί ερμηνευτές ήταν οι πρώτοι που προώθησαν στην πράξη τον οικουμενικό διάλογο. Το ίδιο συνέβη και στο πεδίο των μεταφράσεων της Αγίας Γραφής. Θεωρήθηκαν μάλιστα η πραγματική γέφυρα τόσο μεταξύ των διηρημένων χριστιανών, όσο και μεταξύ εκκλησίας και νεωτερικής επιστήμης. Αρχικός τους στόχος, άλλωστε ήταν η ιστορική κατά βάση τεκμηρίωση της χριστιανικής πίστεως, γι' αυτό και ακολουθούσαν κοινά αποδεκτή μεταξύ των επιστημόνων μεθοδολογία, αποδεχόμενοι στην ουσία τις επιστημολογικές αρχές της νεωτερικότητας, κύριο επιστημονικό εργαλείο της οποίας ως γνωστό αποτελούσε η ιστορική κριτική.

I

Η Εκκλησία στα πλαίσια της επιτροπής *Πίστη και Τάξη* κατανοείται ως *creatura Verbi* (δημιουργία του Λόγου) και *creatura Spiritus* (δημιουργία του Αγίου Πνεύματος): «Η Εκκλησία επικεντρώνεται και εδράζεται στο ευαγγέλιο, στον λόγο του Θεού... Συνεπώς, η Εκκλησία είναι το δημιούργημα του λόγου του Θεού... ο οποίος ως ζώσα φωνή την δημιουργεί και την τρέφει διαμέσου των αιώνων. Αυτός ο θεϊκός λόγος μαρτυρείται στην Βίβλο και μπορεί να ακουστεί μέσω των Γραφών. Ενσαρκωμένος στον Ιησού Χριστό, πιστοποιείται από την Εκκλησία και εξαγγέλλεται μέσω του κηρύγματος, των μυστηρίων και της διακονίας» (*The Nature and Mission of the Church*, 2005).

Εντούτοις, την πλέον αυθεντική διατύπωση για ανωτέρω ζήτημα βρίσκει κανείς στα κείμενα του επίσημου θεολογικού διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών: «Η αυθεντία εντός της Εκκλησίας βασίζεται στον Λόγο του Θεού, ο οποίος είναι παρών και ζωντανός στη σύναξη των μαθητών. Η Βίβλος είναι ο αποκαλυμμένος λόγος του Θεού, όπως τον διέκρινε η Εκκλησία — μέσω του Αγίου Πνεύματος που είναι παρών και ενεργεί εντός της — μέσα στην ζωντανή Παράδοση που παρέλαβε από τους Αποστόλους... Η αυθεντία της Βίβλου πηγάζει από το γεγονός ότι αποτελεί τον Λόγο του Θεού ο οποίος, καθώς διαβάζεται εντός της Εκκλησίας και από την Εκκλησία, μεταδίδει το ευαγγέλιο της σωτηρίας. Μέσω της Βίβλου, ο Χριστός απευθύνεται στη συναθροισμένη σύναξη και στην καρδιά του κάθε πιστού. Η Εκκλησία, διά του Αγίου Πνεύματος, που είναι παρών σε αυτήν, ερμηνεύει αυθεντικά την Βίβλο, ανταποκρινόμενη στις ανάγκες κάθε εποχής και κάθε τόπου» (Από το γνωστό κείμενο της Ραβέννας του 2007).

Εντούτοις, η φύση της Εκκλησίας και η κατανόηση του Λόγου του Θεού είναι πάνω και πέρα από οποιαδήποτε θεολογική διατύπωση, όπως οι παραπάνω· εξ ου και η σπουδαιότητα της λειτουργικής παράδοσης. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο αποδίδεται στην Λειτουργία τόσο εξέχουσα θέση μέσα στη χριστιανική θεολογία, και ιδιαίτερα την Ορθόδοξη. «Η Εκκλησία, σύμφωνα με μια ιστορική διατύπωση του μακαριστού π. Γεωργίου Φλορόφσκυ, είναι πρώτα απ' όλα λατρεύουσα κοινότητα. Προηγείται η λατρεία και ακολουθεί η δογματική διδασκαλία και η εκκλησιαστική τάξη. Ο *lex orandi* (νόμος της προσευχής) έχει προνομιακή προτεραιότητα στη ζωή της χριστιανικής Εκκλησίας. Ο *lex credendi* (νόμος της πίστεως) εξαρτάται από τη λατρευτική

εμπειρία και από το όραμα της Εκκλησίας». Συνεπώς, κάθε δογματική διατύπωση σχετικά με τον λόγο του Θεού θα πρέπει να αποτελεί την φυσική συνέπεια της λειτουργικής εμπειρίας της κοινότητας της Εκκλησίας και δεν μπορεί να αποσπάται από το εκκλησιακό πλαίσιο της ευχαριστιακής κοινότητας. Με τη διατύπωση αυτή δεν αμφισβητούνται το κύρος και η αυτόνομη υπόσταση της Βίβλου στην παγκόσμια λογοτεχνία, η ιστορική διαδικασία της εξέλιξης των επιμέρους βιβλίων της, η ιστορική συλλογή τους, καθώς και η αυθεντία που αποδόθηκε στη Βίβλο σε ένα αρκετά μεταγενέστερο στάδιο ως κλειστού κανόνα. Απλώς ο λόγος του Θεού, και κατ' επέκταση η Βίβλος, αποκτούν το βαθύτερο νόημά τους εντός της εκκλησιακής ευχαριστιακής συνάφειας.

Συνεπώς, όλες οι διαδικασίες και οι λειτουργίες εντός της ζωής της Εκκλησίας που συνδέονται με την έκφραση της πίστης, τον καθορισμό της αλήθειας και την αυθεντική ερμηνεία και διατήρησή της, σχετίζονται με την ευχαριστιακή ιδιότητα της Εκκλησίας, και για τον λόγο αυτόν αποτελούν όλες ευθύνη της ευχαριστιακής σύναξης ως συνόλου. Ακόμη και η συνοδικότητα, κατά πολλούς το ανώτατο κριτήριο της αλήθειας, αλληλοπεριχωρείται και συνδέεται αμοιβαία με την Ευχαριστία. Το 1848 οι Πατριάρχες της Ορθόδοξης Ανατολής απέρριψαν την πρόσκληση του Πάπα Πίου Θ' για συμμετοχή στην Α' Βατικανή Σύνοδο της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας λέγοντας: «Εκτός των άλλων, στην παράδοσή μας κανένας πατριάρχης και καμία σύνοδος δεν μπόρεσε να εισαγάγει νέα στοιχεία, επειδή εκείνο που διαφυλάττει την πίστη μας είναι το ίδιο το σώμα της Εκκλησίας, δηλ. ο ίδιος ο λαός».

Έτσι, συνειδητά ή ασυνείδητα, επιβεβαίωσαν ότι η ανώτατη αυθεντία της Εκκλησίας δεν εδράζεται ούτε σε δογματικά *magisteria*, ούτε σε κάποια κληρική (ακόμη και συνοδική) δομή, αλλά στην ολότητα του *Σώματος του Χριστού*. Ο μόνος περιορισμός είναι ότι αυτό το «συνοδικό» *magisterium*, αν μπορούμε να το ονομάσουμε έτσι, αυτοί οι «πολλοί» στη ζωή της Εκκλησίας, δεν μπορούν να λειτουργήσουν ερήμην του «ενός», ο οποίος είναι εικόνα του Χριστού, δηλ. εκείνου που προΐσταται με αγάπη της τοπικής, περιφερειακής ή της ανά την οικουμένην παγκόσμιας Εκκλησία (επίσκοπος, Πρώτος ή προκαθήμενος, Πάπας ή Πατριάρχης, αντίστοιχα). Αλλά αυτός ο «ένας» δεν είναι παρά η ορατή έκφραση της Εκκλησίας· αναμφίβολα εμφορούμενος από κάποιου είδους εξουσία πέραν του πρωτείου τιμής (του γνωστού *primus inter paris* [πρώτος μεταξύ ίσων]), αλλά πάντοτε με σαφή αναφορά στους «πολλούς». Όλα όσα έχουν λεχθεί ως εδώ είναι μια συνειδητή μεταφορά του κέντρου βάρους από την *λογιακή/γραφτή* αυθεντία στην *συνοδική* και *εσχατολογική*· από τον *λόγο του Θεού*, κατανοούμενο με ορθολογικό, ιστορικο-κριτικό κλπ. τρόπο, στην *Εκκλησία* στην χαρισματική διάστασή της.

Συνεπώς, το λειτουργικό κριτήριο είναι πάντοτε στενά συνδεδεμένο με το **εσχατολογικό**. Κάποιες προκαταρκτικές παρατηρήσεις είναι απαραίτητες στο σημείο αυτό, πριν εισέλθουμε στην ουσία του ζητήματος. Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να τονιστεί με έμφαση ότι η χριστιανική εσχατολογία δεν είναι ούτε *άρνηση της ιστορίας*, ούτε *προσθήκη και απλή συνέχεια της ιστορίας* και του παρελθόντος· η εσχατολογία στην αυθεντική χριστιανική κατανόησή της είναι μάλλον μια *επέλαση των εσχάτων* μέσα στις δικές μας ιστορικές πραγματικότητες. Τα έσχατα «επελαύνουν» στην ιστορία μέσω του Αγίου Πνεύματος — κατά κύριο λόγο κατά την Θεία Ευχαριστία — και είναι εντός αυτού του πλαισίου που δίνεται το πραγματικό νόημα σε όρους όπως «ο λόγος του Θεού», «η Βίβλος», ακόμη και «ιερατείο» και τα παρόμοια, τα οποία αφορούν στη ζωή και την αποστολή της Εκκλησίας. Υπογραμμίζοντας την

εσχατολογική διάσταση της Εκκλησίας με αυτόν τον τρόπο δεν απορρίπτεται η επιστημονική ερμηνεία της Βίβλου. Η Εκκλησία δεν αγνοεί την επιστημονική ερμηνεία. Η επιστημονική, όμως, γνώση δεν είναι το μέσο εκείνο διά του οποίου μπορεί κανείς να αναγνωρίσει την Βίβλο ως τον λόγο του Θεού, ο οποίος μιλά στις καρδιές μας· η επιστημονική ανάλυση δεν είναι παρά το πρώτο — αν και βέβαια αναπόσπαστο και απολύτως αναγκαίο — βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Η Εκκλησία, όμως, έχει ένα διαφορετικό περιβάλλον, ένα διαφορετικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο τοποθετεί την Βίβλο, ούτως ώστε αυτή να μπορέσει τελικά να «μιλήσει» όχι αποκλειστικά με βάση τις ιστορικές της καταβολές, ούτε μόνο στον χριστιανικό κόσμο ή ακόμη και εντός των λεγόμενων κανονικών ορίων της Εκκλησίας.

Όλα αυτά σχετίζονται με την **εκκλησιολογία**, τη σύναξη του λαού του Θεού σε ένα συγκεκριμένο τόπο και χρόνο (*επί το αυτό*), αλλά υπερβαίνοντας την ιστορία, την τοπικότητα, την αποκλειστικότητα, με άλλα λόγια με την περιεκτική κατανόηση της Εκκλησίας ως εικόνας των εσχάτων που υπάρχει και δέεται εν συνάξει «υπέρ της οικουμένης», «υπέρ της του κόσμου ζωής και σωτηρίας». Υπό την επίδραση, όμως, του σχολαστικισμού, και συνακόλουθα της νεωτερικότητας, στην θεολογική μας σκέψη ακυρώθηκε, ή τουλάχιστον περιθωριοποιήθηκε, η θεμελιακή αυτή έννοια της *εισβολής* των εσχάτων στην ιστορική πραγματικότητα. Και αυτό είχε ως συνέπεια η ιστορία να απαγκιστρώνεται πλήρως από την εσχατολογία, η οποία με τον τρόπο αυτό: (α) είτε κατέληξε να αποτελεί ιδιαίτερο κεφάλαιο που αναφέρεται στο «επέκεινα», (β) είτε υποσυνείδητα ταυτίστηκε με κάποια χαρισματική εμπειρία ορισμένων εκλεκτών, οι οποίοι απομονώνονται από το ιστορικό πλαίσιο της εκκλησιαστικής κοινότητας και την έμπρακτη ευθύνη και ιεραποστολική δράση για την παγκόσμια εν Χριστώ σωτηρία, κάτι που γι' αυτούς θεωρείται δευτέρας κατηγορίας. Με τον τρόπο, όμως, αυτό καταστρέφεται πλήρως η εκκλησιολογία, αφού διασπάται η ενότητα της Εκκλησίας των Αγίων από την ιστορική εκκλησιαστική κοινότητα (η θριαμβεύουσα από την στρατευομένη).

Η εσχατολογία, λοιπόν, δεν μπορεί παρά να ενσωματώνεται στην ιστορία, και αυτό συμβαίνει πρωταρχικά κατά την Θεία Ευχαριστία. (Ο μητρ. Περγάμου επιμένει emphaticά: *πουθενά αλλού*). Αυτός είναι ο λόγος που άρχισα με το ευχαριστιακό κριτήριο, για να μην αναφέρουμε φυσικά ότι ολόένα και περισσότερο στις μέρες μας ταυτίζεται η Εκκλησία με την Ευχαριστία.

Μία ακόμη θετική και αισιόδοξη πτυχή σ' αυτή την «αλλαγή παραδείγματος» είναι η δραματική εξέλιξη που έλαβε χώρα τις τελευταίες δεκαετίες αναφορικά με την κατανόηση που έχουμε για τα πράγματα κατά την ύστερη, δεύτερη, ή μετα-νεωτερικότητα, η οποία έθεσε υπό αμφισβήτηση την αποκλειστική προτεραιότητα των *κεμένων* έναντι της *εμπειρίας*, ένα σύνδρομο που ήταν κυρίαρχο κατά την πρώιμη νεωτερικότητα. Έθεσε βέβαια υπό αμφισβήτηση ακόμη και την *θεολογία* (ως συγκεκριμένου *depositum fidei* [*δεξαμενή πίστεως*]) σε σύγκριση με την *εκκλησιολογία* (που ως γνωστόν προσδιορίζεται από τη συλλογικότητα, την σύναξη του λαού του Θεού). Το δόγμα, το οποίο επιβλήθηκε μετά το Διαφωτισμό και τη Μεταρρύθμιση επάνω σε κάθε θεολογική θέση, ότι η βάση της χριστιανικής πίστεως μπορεί να εξαχθεί μόνο από συγκεκριμένο ιστορικό και κριτικά θεμελιωμένο *depositum fidei*, κατά κύριο λόγο από τη Βίβλο (στην οποία ενίοτε προσετίθετο και η ιστορικά και κριτικά προσεγγίσιμη Παράδοση), δεν μπορεί πλέον να υποστηριχθεί με πειστικότητα· όλο και περισσότερη αναφορά γίνεται, στην εμπειρία της ευχαριστιακής σύναξης, η οποία άλλωστε υπήρξε η πηγή από την οποία ξεπήδησε αυτό το *depositum fidei*.

Άλλωστε, όλο και περισσότεροι ερευνητές τείνουν πλέον να δεχθούν ότι η Εκκλησία ξεκίνησε ως μια «αδελφότητα κοινωνίας», που συνήθιζε να συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένο τόπο γύρω από μία τράπεζα, προκειμένου να προτυπώσει την Βασιλεία του Θεού, μιαν άλλη δηλαδή πραγματικότητα, διαφορετική από την συμβατική καθημερινότητα, όπου παράλληλα άκουαν τον λόγο του Θεού και ταυτόχρονα γεύονταν (ευχαριστιακά) τον ίδιο τον Λόγο του Θεού. Σ' αυτά τα ευχαριστιακά δείπνα, όμως, οι χριστιανοί δεν «βίωναν» κάποια μυστηριακού τύπου λατρεία, αλλά προγεύονταν προληπτικά μέσα στις τραγικές συνθήκες της ιστορίας μιαν αυθεντική ζωή κοινωνίας, ενότητας, δικαιοσύνης και ισότητας, χωρίς καμία πρακτική διαφοροποίηση (σωτηριολογική ή άλλη) μεταξύ Ιουδαίων και Εθνικών, δούλων και ελεύθερων, ανδρών και γυναικών (πρβλ. Γαλ 3:28). Αυτό ήταν άλλωστε το βαθύτερο νόημα του ιωάννειου όρου *αἰώνιος ζωή*, ή της παύλειας έκφρασης *καινή κτίσις*, ή ακόμη και της αμφιλεγόμενης διατύπωσης του αγίου Ιγνατίου Αντιοχείας *φάρμακον ἀθανασίας*.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα κλασσικά πρότυπα ο λόγος του Θεού μπορεί να οικειοποιηθεί μέσω μιας αυθεντικής (ιστορικής, κριτικής κλπ) ερμηνείας της Βίβλου. Γι' αυτό και κατά το μεγαλύτερο διάστημα της ιστορίας της Εκκλησίας κατά τη δεύτερη χιλιετία η Βίβλος εθεωρείτο ότι ερμηνεύεται αυθεντικά: (α) είτε μέσω ενός *magisterium*, προφανώς επειδή κάποιοι κληρικοί εθεωρείτο ότι έλαβαν την εξουσία και το δικαίωμα από τον ίδιο τον Χριστό να τον αντιπροσωπεύουν ως διάδοχοί του ή ως διάδοχοι των Αποστόλων. Με αυτόν τον τρόπο, ο λόγος του Θεού ερμηνεύεται αυθεντικά μόνο από κάποιον κληρικό, κυρίως από κάποιον επίσκοπο, και τελικά από τον Πάπα· είτε (β) μέσω του ίδιου λόγου του Θεού, που σημαίνει — όπως εξακολουθούν να πιστεύουν ορισμένοι Προτεστάντες — ότι η Γραφή ερμηνεύεται μόνο μέσω της Γραφής (*sola scriptura*), και επομένως είναι ζήτημα ορθής επιστημονικής έρευνας.

Αυτή, όμως, η σύγχρονη προσέγγιση παρουσιάζει σήμερα τεράστια προβλήματα αναφορικά με την αυθεντία της Βίβλου και τις συνέπειές της στον ευρύτερο οικουμενικό διάλογο: (α) Όσον αφορά το πρωτείο του επισκόπου στην αυθεντική ερμηνεία του λόγου του Θεού το λογικό ερώτημα που εγείρεται είναι: γιατί θα πρέπει ένας επίσκοπος να θεωρείται αλάθητος, ή γιατί θα πρέπει ο Πάπας να είναι αλάθητος; Εκεί ακριβώς είναι που σκοντάφτει η σύγχρονη θεολογία, και αυτό ήταν που οδήγησε τη ρωμαιοκαθολική εκκλησία στην εγκύκλιο *Ut unum sint*· διότι δεν μπορούν να δοθούν ικανοποιητικές λογικές απαντήσεις, ειδικά στις μέρες μας. (β) Ως προς την δεύτερη θέση (κυρίως Προτεσταντική), εγείρεται ένα άλλο ζήτημα, το οποίο σήμερα απασχολεί όλους μας στη δυτική κοινωνία. Πώς μπορεί να ερμηνευθεί η Βίβλος μέσω της Βίβλου και μέσω επιστημονικής ανάλυσης, όταν γνωρίζουμε ότι και η ίδια υπέστη κάποιες ιστορικές και πολιτισμικές επιδράσεις, που διαμορφώθηκαν στο σύγχρονό της περιβάλλον, αλλά που δεν συνεχίζουν να ισχύουν σήμερα, όπως σαφέστατα απέδειξε η θεολογία της συνάφειας; Αυτός, άλλωστε ήταν και ο λόγος που κάποιοι Προτεστάντες αναγκάστηκαν να αναζητήσουν έναν κανόνα μέσα στον κανόνα. Με άλλα λόγια, έναν «μικρότερο» κανόνα μέσα στον καθιερωμένο κανόνα της Αγίας Γραφής (π.χ. την εκ πίστεως δικαίωση· πρβλ. επίσης την περιθωριοποίηση από τον Λούθηρο της Καθολικής Επιστολής του Ιακώβου, την οποία αποκαλούσε «αχυρένια» επιστολή, η οποία σημειωτέον αποτελεί ένα από τα ριζοσπαστικότερα και με κοινωνικές προεκτάσεις κείμενα του αρχέγονου χριστιανισμού!). Αναζητήθηκε με άλλα λόγια τι μέσα στην Αγία Γραφή είναι πραγματικά αυθεντικό, προκειμένου να διαπιστωθεί τι δεν είναι αυθεντικό ή απαραίτητο σήμερα. Έτσι, όμως είναι απόλυτα φυσιολογικό

κάποιοι να φτάνουν στο σημείο να μην εμπιστεύονται πλέον τη Βίβλο ως την υπέρτατη αυθεντία της Εκκλησίας και ασφαλές κριτήριο της αληθείας. Η επιστήμη της ερμηνευτικής, άλλωστε, έχει αναπτυχθεί σε τέτοιο βαθμό τα τελευταία χρόνια, ώστε η ίδια η Βίβλος να είναι επιδεκτική οποιασδήποτε ερμηνείας, σε αντίθεση δηλαδή με την μέχρι πρόσφατα κρατούσα άποψη της αντικειμενικά προσδιορίσιμης σημασίας όλων των επί μέρους λογίων της.

Όλα αυτά έχουν ως σημείο εκκίνησης τη νεότερη κλασική προσέγγιση της αληθείας, η οποία τοποθετεί την ουσία της ερμηνείας της Βίβλου, αλλά και την ουσία της Εκκλησίας, και σε τελευταία ανάλυση την ουσία της αληθείας σε κανόνες που παρήχθησαν στο παρελθόν. Μια απόφαση ελήφθη και επιβλήθηκε κατά το παρελθόν, και εμείς τώρα αγωνιζόμαστε, ακόμη και με επιστημονικά μέσα, να συμμορφωθούμε με πιστότητα σ' αυτήν. Εδώ εντοπίζονται και όλα τα προβλήματα που αφορούν στην αυθεντία του επισκόπου, των συνόδων, και του Πάπα, αλλά και στην ερμηνευτική της Βίβλου. Και εδώ έχει τις απαρχές της η επιστήμη της βιβλικής ερμηνευτικής, αλλά και ολόκληρης της επιστήμης της θεολογίας στην συμβατική της μορφή, όταν αυτή είναι προσανατολισμένη στο παρελθόν, στην ερμηνεία και ανάλυση της αληθείας, όπως αυτή διαμορφώθηκε σε συνθήκες που εξ αντικειμένου δεν ισχύουν ή μπορεί να μην ισχύουν σήμερα. Όταν με άλλα λόγια απαξιώνονται τα έσχατα και η ζωογόνος πνοή του Αγίου Πνεύματος, το οποίο ως γνωστόν κατά τη Αγία Γραφή και την αυθεντική διδασκαλία του χριστιανισμού είναι συνάρτηση των εσχάτων και της έννοιας της κοινωνίας.

Στην δυναμική ερμηνεία της Βίβλου, όμως, εντός της συναζόμενης «επί το αυτό» ευχαριστιακής κοινότητας αυτό που θεωρείται σημαντικό δεν είναι απλά η αφήγηση, ή το πώς συνέβησαν τα γεγονότα, σε τελευταία ανάλυση πώς οριοθετείται η αλήθεια· σημαντικό είναι ο τρόπος με τον οποίοι θα συμβούν και θα γίνουν όλα αυτά που σχετίζονται με την όντως Αλήθεια. Η αλήθεια του λόγου του Θεού είχε πάντα μια εσχατολογική χροιά, καθώς έρχεται σε εμάς όχι από το παρελθόν, αλλά από το μέλλον. Είναι κάτι διαφορετικό όταν μελετούμε στο σπουδαστήριο την Αγία Γραφή, με σκοπό να εντοπίσουμε τον λόγο του Θεού. Τι μπορεί να μας πει η Αγία Γραφή έξω από την ευχαριστιακή σύναξη, και κυρίως έξω από την ζωογόνο πνοή του Αγίου Πνεύματος, το οποίο στην Βίβλο, ως γνωστόν, «όπου θέλει πνει»; Σίγουρα διαφορετικά πράγματα.

II

Στο λίγο χρόνο, λοιπόν, που έχω στη διάθεσή μου θα προσπαθήσω πολύ συνοπτικά να σκιαγραφήσω τις συνέπειες της εκ νέου ανακάλυψης της χριστιανικής εσχατολογίας και πνευματολογίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επαναφορά στο προσκήνιο της εσχατολογίας στη θεολογική προβληματική επιχειρήθηκε το πρώτον στα πλαίσια της βιβλικής επιστήμης κατά τα τέλη του 19ου μ.Χ. αι. από τους J. Weiss και A. Schweitzer.

Θα αναφερθώ πολύ σύντομα: (α) στην πασίγνωστη πλέον «Νέα προοπτική» (New Perspective) της βιβλικής θεολογίας και τις προεκτάσεις της στον ευρύτερο οικουμενικό διάλογο, (β) στην επικράτηση του Διαθρησκειακού διαλόγου ως θεολογικά θεμιτού ιεραποστολικού παραδείγματος, και (γ) στην απρόσμενη εν πολλοίς συνάντηση με τη Βίβλο της εκτός του χριστιανισμού θρησκευτικής και φιλοσοφικής διανόησης.

A. Η πρώτη εξέλιξη αφορά στη λεγόμενη «νέα προοπτική» κατανόησης της παύλειας θεολογίας, η οποία έφερε τα πάνω κάτω στη νεότερη βιβλική επιστήμη. Τον όρο επινόησε πριν από τριάντα χρόνια ο James Dunn προκειμένου να περιγράψει τη νέα ριζική αλλαγή στην αντικειμενική κατανόηση της παύλειας θεολογίας, αλλά και τη σχέση του χριστιανισμού με

τον ιουδαϊσμό. Επιστημονικά για πρώτη φορά αναλύθηκε από τους E.P.Sanders, K. Stendahl, αλλά και τον ίδιο τον Dunn, και με περισσότερα αντιλουθηρανικά σχόλια από τον γνωστό στον Ορθόδοξο χώρο αγγλικανό θεολόγο και καινοδιαθηκολόγο, πρώην επίσκοπο του Durham Tom Wright στο σχετικά πρόσφατο βιβλίο του *Paul in Fresh Perspective*, 2005.

Μέχρι τότε η βασική θεολογική διδασκαλία περί της εν Χριστώ ελευθερίας του αποστόλου Παύλου κατανοείτο εντός του πλαισίου του *εβραϊκού νόμου*, για μερικούς μάλιστα σε αντιδιαστολή με αυτόν· κατά συνέπεια, όπως είναι φυσικό, η παύλεια ελευθερία κατανοείτο σχεδόν αποκλειστικά ως *ελευθερία από το νόμο, ελευθερία από την αμαρτία και ελευθερία από το θάνατο*. Η ανάλυση αυτή, βασισμένη σε μια επιφανειακή και όχι διεξοδική μελέτη ορισμένων καινοδιαθηκικών χωρίων, υπαγόρευε ότι στην αρχέγονη χριστιανική παράδοση μια ολιστική αντίληψη της ελευθερίας (τέτοια που να περιλαμβάνει την απελευθέρωση) δεν είχε καθοριστική σημασία για τη σωτηρία.

Το προφανές ερώτημα, συνεπώς, που γεννιέται σε κάθε αμερόληπτο μελετητή της Βίβλου, ο οποίος γνωρίζει την αδιαμφισβήτητη σχέση που υφίσταται στην Παλαιά Διαθήκη μεταξύ ελευθερίας και απελευθέρωσης, είναι πώς ο Παύλος, ένας Ιουδαίος, πιστός κατά γενική ομολογία στις παραδόσεις του, μπόρεσε να περιφρονήσει παντελώς τον εβραϊκό νόμο, και επιπλέον να δώσει εσωτερικό-υποκειμενικό χαρακτήρα στην θεμελιώδη λειτουργική και εκπαιδευτική πρακτική της αέναης υπενθύμισης της απελευθέρωσης του λαού του Θεού από την δουλεία της Αιγύπτου, όπως διατυπώνεται στην περίφημη *Shema* (*Άκουε Ισραήλ*). Σήμερα πλέον οι περισσότεροι βιβλικοί επιστήμονες διαπιστώνουν ότι το παραπάνω τριμερές σχήμα δεν βασίζεται σε διεξοδική μελέτη των πρωτο-παύλειων σχετικών χωρίων, αλλά στην υπόθεση ότι ο νόμος, η αμαρτία και ο θάνατος, που αναμφίβολα αποτελούν κεντρικής σημασίας έννοιες στη σκέψη του αποστόλου, θα πρέπει φυσιολογικά να επηρέασαν και την αντίληψή του περί ελευθερίας.

Η συμβατική αυτή αντιμετώπιση της παύλειας θεολογίας οφειλόταν στην αντίθεση μεταξύ *Νόμου* και *Ευαγγελίου*, αντίθεση που αποτέλεσε για αιώνες το κύριο μέσο προσέγγισης της χριστιανικής θεολογίας στο σύνολό της. Για κάποιους μελετητές, η αντίθεση αυτή ήταν αποτέλεσμα της παύλειας διδασκαλίας περί της εκ πίστεως δικαίωσης του ανθρώπου (Ευαγγέλιο), η οποία οριζόταν σε αντιδιαστολή με την εξ έργων δικαίωση που υπαγόρευε ο εβραϊκός Νόμος. Η αντίθεση μεταξύ χριστιανισμού (Ευαγγέλιο) και ιουδαϊσμού (Νόμος) πέρασε αναπόφευκτα στο προσκήνιο. Η πρόσφατη βιβλική έρευνα, ωστόσο, κατέδειξε πειστικά ότι η παλαιά αυτή άποψη οφειλόταν περισσότερο στην πολεμική της Μεταρρύθμισης παρά στην κριτική μελέτη του ιουδαϊσμού και των κανονικών και λοιπών κειμένων του. Σήμερα, πολλοί μελετητές επισημαίνουν τον πραγματικό χαρακτήρα του ιουδαϊσμού κατά την περίοδο του αρχέγονου χριστιανισμού, καθώς και τις πιο θετικές θέσεις του Παύλου σε ό,τι αφορά τον Νόμο. Με δυο λόγια, *το Ευαγγέλιο του αποστόλου Παύλου ήταν για όλους, και για τους ιουδαίους και για τους εθνικούς*.

Κατά συνέπεια, ο χριστιανισμός πλέον δεν ορίζεται σε αντιπαράθεση με τον Ισραήλ, αλλά αναφορικά με την κληρονομιά και το ιεραποστολικό χρέος του Ισραήλ. Επιπλέον, σήμερα η εκ νέου ανάγνωση και ερμηνεία του *Ρωμ* 9-11 βοήθησε τους μελετητές να επισημάνουν ότι ο Παύλος δεν ήλπιζε σ' έναν χριστιανισμό απελευθερωμένο από τον μωσαϊκό νόμο και διακριτό από τον Ισραήλ, αλλά σ' έναν Ισραήλ ο οποίος θα διακρινόταν από την χάρη και την

κλήση του Θεού, και του οποίου οι εθνικοί θα αποτελούσαν αναπόσπαστο τμήμα. Όλα αυτά είχαν τεράστια επίδραση όχι μόνο στις σχέσεις χριστιανισμού-ιουδαϊσμού, αλλά και στον οικουμενικό διάλογο με τις άλλες – μονοθεϊστικές κατ' αρχήν – θρησκείες.

Β. Αυτή, όμως, η αναγκαιότητα δεν ήταν πάντοτε αυτονόητη στο παγκόσμιο χριστιανικό ιεραποστολικό κίνημα, που για αιώνες ήταν προσανατολισμένο αποκλειστικά στην μεταστροφή των πιστών των άλλων θρησκειών στον χριστιανισμό. Ήταν ο Ορθόδοξος μητροπολίτης Georges Khodr του Όρους Λιβάνου, που πρώτος κατά την δεκαετία του '70 υποστήριξε με πάθος την αναγκαιότητά του διαθρησκειακού διαλόγου, με βάση την «οικονομία του Αγίου Πνεύματος». Ο Khodr υπογράμμισε πως μια χριστοκεντρική θεολογία διαχωρίζει το Χριστό από το μυστήριο της Αγίας Τριάδος. Πέρα από την υποστατική αυτονομία του Πνεύματος η έλευση του Αγίου Πνεύματος στον κόσμο δεν είναι υποδεέστερη από αυτήν του Υιού, αλλά ούτε και μια απλή λειτουργία του Θεού Λόγου. Ανάμεσα στην «οικονομία του Υιού» και την «οικονομία του Πνεύματος», υποστήριζε, υπάρχει αμοιβαιότητα. Από τη στιγμή που το Πνεύμα «όπου θέλει πνει» δεν μπορούμε να αποκλείσουμε τις μη-χριστιανικές θρησκείες ως σημεία στα οποία επενεργεί το Άγιο Πνεύμα. Κύριο ιεραποστολικό μας έργο είναι «να ακολουθήσουμε τα ίχνη του Χριστού όπως αυτά γίνονται αισθητά στις σκιές των άλλων θρησκειών».

Με την συμβολή της Ορθόδοξης πνευματολογίας, αλλά και της διδασκαλίας της περί παγκόσμιας εν Χριστώ σωτηρίας, άρχισε σε ευρύτερο διαχριστιανικό επίπεδο να αλλάζει ριζικά η έννοια της χριστιανικής μαρτυρίας. Ο διαθρησκειακός διάλογος είναι μια προσπάθεια προώθησης της συνεργασίας, που φυσικά δεν αποβλέπει στην δημιουργία μιας παγκόσμιας θρησκείας. Η συνάντηση των θρησκειών θεωρείται ως κατάφαση στην ετερότητα, ως έμπρακτη εκδήλωση πιστότητας στην περί «ξενίας δεσποτικής», φιλοξενίας, ξένου κλπ, χριστιανική διδασκαλία, που έχει ως στόχο τη δημιουργία μιας ανθρωπινότερης κοινωνίας. Γι' αυτό και τα τελευταία 20 χρόνια υπήρξαν πολλές διαθρησκειακές πρωτοβουλίες, εκ μέρους κυρίως του Οικουμενικού Πατριαρχείου, με σημείο αιχμής την διατήρηση της «καλής λίαν» δημιουργίας.

Βεβαίως, η πνευματολογική βάση της υιοθέτησης του διαθρησκειακού διαλόγου συνεχίζει να προβληματίζει το ευρύτερο ευαγγελικαλιστικό ιεραποστολικό κίνημα, μηδὲ των άκρως αγιοπνευματικά προσανατολισμένων πεντηκοστιανών, με το επιχείρημα ότι με τον τρόπο αυτό υπονομεύεται το χριστολογικό θεμέλιο της χριστιανικής πίστεως, και κατ' επέκταση η καθολικότητα και η αλήθεια της Εκκλησίας. Με βάση μια επιφανειακή ερμηνεία των βιβλικών δεδομένων υποστηρίζεται, ότι αναιρείται η πίστη της Εκκλησίας, ότι ο Χριστός είναι «*ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ*» (Ιω 14:6), και ότι σχετικοποιείται η ομολογία των αποστόλων, ότι «*οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία· οὐδὲ γὰρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς*» (Πραξ 4:12). Με άλλα λόγια το έλλειμμα δυναμικής ερμηνείας της χριστολογίας ήταν από την αρχή και παραμένει θεολογικό desideratum του ευρύτερου οικουμενικού διαλόγου. Οι άλλες επιφυλάξεις προς τον διαθρησκειακό διάλογο, όπως π.χ. ότι θα θέσει τελικά στο περιθώριο τον διαχριστιανικό διάλογο και τελικά θα ματαιώνει την επίτευξη της ορατής ενότητας της Εκκλησίας, ή ότι ένας τέτοιος διάλογος μπορεί να οδηγήσει σε ανεπίτρεπτο συγκρητισμό, επιχειρηματολογία που εκφράστηκε επίσημα από τον παραδοσιακό προτεσταντικό χώρο, και συνεχίζει να εκφράζεται μέχρι και σήμερα από τις ακραίες παραφυάδες του, και αυτούσια αναπαράγεται από τη ζηλωτική «ου κατ' επίγνωσιν» Ορθοδοξία, δεν αντέχουν

σε σοβαρή κριτική. Άλλωστε, ο διαθρησκευτικός διάλογος ως τμήμα της σύγχρονης χριστιανικής μαρτυρίας δεν είναι απλά ένας ακαδημαϊκός διάλογος (inter-religious dialogue), αλλά διάλογος και επικοινωνία με τους πιστούς των άλλων ζωντανών θρησκευμάτων (inter-faith dialogue).

Γ. Το πνευματολογικό, και κατ' επέκταση τριαδολογικό, θεμέλιο και η μυστηριακή διάσταση της Εκκλησίας – στοιχεία τα οποία εισήλθαν σταδιακά στην οικουμενική προβληματική με κυρίαρχη την Ορθόδοξη συμβολή – έκαναν όλο και περισσότερο αντιληπτή τη σχέση ανάμεσα στον Χριστό και την κτιστή δημιουργία, στην Εκκλησία και τον κόσμο. Με δεδομένο, λοιπόν, ότι η Εκκλησία επιτελεί το σωστικό της έργο όχι με εκείνα που συνήθως πράττει, ούτε με εκείνα που λέγει, αλλά κυρίως με αυτό που είναι, το όραμα δηλαδή ενός καινούργιου κόσμου διαφορετικού από το φθαρτό και συμβατικό στον οποίο ζούμε, το όραμα της προσδοκώμενης Βασιλείας του Θεού, και την ευθύνη της να μεταλαμπαδεύει προς τα έξω, να καταθέτει με άλλα λόγια ως ζωντανή “μαρτυρία” στον κόσμο με διαφορετικό τρόπο στις διαφορετικές ιστορικές συνθήκες, αποτελεί ιερό χρέος της θεολογίας να στοχάζεται αναλόγως. Εκκλησία χωρίς αυτή την ιερή “αποστολή” της απλούστατα δεν είναι Εκκλησία. Όσο κι αν σε πολλούς φαίνεται παράδοξο, η Εκκλησία και η θεολογία, δεν υπάρχουν για τον εαυτό τους, αλλά για τον κόσμο. Για να περιοριστώ μόνον στο τεράστιο πρόβλημα της χριστολογίας, αυτό έπραξαν οι διάφοροι συγγραφείς της Κ.Δ. υπερβαίνοντας τους παραδοσιακούς πρωτογενείς χριστολογικούς τίτλους (μεσσίας-Χριστός, υιός ανθρώπου, υιός Δαβίδ, παις Θεού), με τον απόστολο Παύλο προς την κατεύθυνση της επικρατούσας θεϊκής ορολογίας (κύριος, σωτήρ κλπ.) και τους μαθητές του στην δευτερο-παύλεια γραμματεία (Εφεσίους κλπ) να ολοκληρώνουν την πορεία προς την παγκοσμιότητα της εν Χριστώ σωτηρίας, υπερβαίνοντας την εικόνα του Ιησού ως ηγέτη συγκεκριμένης θρησκείας και αναπτύσσοντας εκείνη του Κυρίου των πάντων. Αυτό έπραξε κατά τον χρυσό αιώνα της ιστορίας της και η Εκκλησία προς την κατεύθυνση του Χριστού, όχι μόνον ως «ομοουσίου τω Πατρί», αλλά και ως Παντοκράτορα και βασιλέα της κτίσεως.

Η Εκκλησία είναι Εκκλησία, μόνον όταν συμμετέχει στο έργο του τριαδικού Θεού στην ιστορία. Ο εγκόσμιος ιστορικός χαρακτήρας της Εκκλησίας και παράλληλα ο εκκλησιαστικός χαρακτήρας του κόσμου δε θα πρέπει να λησμονούνται. Με άλλα λόγια, είναι αδύνατο να κάνουμε λόγο αποκλειστικά για ενότητα της Εκκλησίας, και να αδιαφορούμε για την ενότητα της ανθρωπότητας. Είναι μάλιστα πολύ ενδεικτική η παρατήρηση του διάσημου Σκωτσέζου θεολόγου J. B. Torrance, εκ των εισηγητών της χριστολογικής μεθόδου στον οικουμενικό διάλογο, ότι το περί Αγίας Τριάδος δόγμα «has so often receded from being central in the thinking of our Western Churches».

Τη νέα αυτή στροφή στο τρόπο κατάθεσης αυθεντικής χριστιανικής μαρτυρίας ήρθε κατά κάποιο τρόπο να υποβοηθήσει και η απρόσμενη εν πολλοίς συνάντηση της εκτός του χριστιανισμού θρησκευτικής και φιλοσοφικής διανόησης με την Βίβλο. Ενδεικτικά μόνον αναφέρω από τον ιουδαϊσμό τον Daniel Boyarin, *A Radical Jew: Paul and the Politics of Identity*, 1994· από τις ανατολικές θρησκείες τον Ravi Ravindra, *Η Συμβολική του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου*, αποσπάσματα του οποίου παρουσίασα στη στήλη «Βιβλικός στοχασμός» του ΔΒΜ. Τέλος, από τον χώρο της σύγχρονης – και εν πολλοίς ακραίας αριστερής – φιλοσοφίας, τους Jacques Derrida, Alain Badiou, Giorgio Agamben, Slavoj Zizek και πολλούς άλλους. Δεν θα αναφερθώ, όπως είχα αρχικά σχεδιάσει, με την πολύ ενδιαφέρουσα αυτή εξέλιξη, αφού ο

ενδιαφερόμενος μπορεί πλέον να ανατρέξει και στα ελληνικά στις παράλληλες σχετικές μελέτες του π. Ευάγγελου Γκανά στο προτελευταίο (δεύτερο) ετήσιο συνέδριο του «Άρτου Ζωής» και την τελευταία «Σύναξη».

Όλα αυτά, με αφετηρία επαναλαμβάνω την Βίβλο, σηματοδοτούν την αναγκαιότητα μιας νέας δυναμικής κατανόησης της χριστολογίας, αλλά συνακόλουθα και της σωτηριολογίας, και ιδιαίτερα της παγκοσμιοτητας της εν Χριστώ σωτηρίας (της δυνατότητας δηλαδή σωτηρίας και εκτός των κανονικών δηλαδή ορίων της εκκλησίας), της διεύρυνσης του οικουμενικού διαλόγου πέραν της αναζήτησης της ορατής ενότητας της Εκκλησίας και προς την κατεύθυνση της ενότητας της ανθρωπότητας, αλλά και της αναγκαιότητας ενός «ευρύτερου οικουμενικού διαλόγου» των θρησκειών, με παράλληλη διατύπωση μιας θεολογικά τεκμηριωμένης «θεολογίας των θρησκειών», και τέλος της νέας κατανόησης της χριστιανικής μαρτυρίας ως «*διακονίας της καταλλαγής*», ως έμπρακτης οικολογικής ευαισθησίας και μαρτυρίας για την διατήρηση της ακεραιότητας της κτιστής δημιουργίας, με παράλληλη μάλιστα προώθηση και διεθνή κατοχύρωση μιας Διακήρυξης των ανθρωπίνων ευθυνών (International Declaration of Human Responsibilities), παράλληλα με τα ανθρώπινα δικαιώματα, και τέλος συγκεκριμένης αντιμετώπισης της παγκόσμιας οικονομίας με βάση την χριστιανική πίστη.

Είναι αυτονόητο ότι οι παραπάνω εξελίξεις απαιτούν μια νέα δυναμική αντιμετώπιση, αλλά και ερμηνευτική, κατ' αρχήν, και θεολογική τεκμηρίωση, πρωτίστως από τη βιβλική επιστήμη. Και κάτι τέτοιο έχουν χρέος να αναπτύξουν οι επερχόμενες γενιές των θεολόγων, με πρωτεργάτες πιστεύω τους μέχρι χθες συναδέλφους μου σ' αυτό το τμήμα.

Fb/Θεολογικά Δρώμενα, 16 Ιανουαρίου 2013

ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΠΟΛΟ ΑΡΙΣΤΕΡΑ-ΔΕΞΙΑ: ΤΟ «ΠΕΙΡΑΜΑ ΤΡΙΤΣΗ»

Με ενδιαφέρον διάβασα την παρέμβαση του συναδέλφου από την Αθήνα Ι. Μ. Κονιδάρη στο Βήμα της Κυριακής με τίτλο «Εκκλησία: αριστερά ή δεξιά;», που φιλοξένησε και το AMEN). Αν και αδικεί τον διάλογο Εκκλησίας-Αριστεράς, περιορίζοντας τον οριζοντά του, αλλά και την ουσία του, στην ατυχή δήλωση του ετέρου συναδέλφου από τη Θεσσαλονίκη Τάσου Κουράκη, όπως τουλάχιστον καταγράφηκε σε πληθώρα δημοσιεύσεων, δυο από τα οποία (του μητροπολίτη Αλεξανδρουπόλεως και το δικό μου) εντελώς ενδεικτικά αναφέρω, επειδή φιλοξενήθηκαν στο AMEN, εντούτοις ανοίγει ένα πολύ ενδιαφέρον ζήτημα, στο οποίο η Εκκλησία της Ελλάδος οφείλει να εγκύψει με σοβαρότητα.

Θέλοντας, λοιπόν, να συμβάλω με τις όποιες δυνάμεις μου σ' αυτόν τον προβληματισμό, αλλά και να θυμίσω στους νεώτερους την πρόσφατη προϊστορία του όλου ζητήματος, αξίζει να αναφερθούμε στο λεγόμενο «πείραμα Τρίτση», μέσα από τις σκέψεις που παρουσίασα σε σχετικό συνέδριο για τις σχέσεις Εκκλησίας-Κράτους στο Βόλο το 2006. Έχουν άλλωστε περάσει είκοσι χρόνια από την εκδημία του Αντώνη Τρίτση, και ένα ακριβώς τέταρτο του αιώνα από τα γεγονότα που συγκλόνισαν τότε την Ελλάδα.

Ένας αντικειμενικός παρατηρητής της πληθωρικής παρουσίας κατά την τελευταία πενταετία της Εκκλησίας της Ελλάδος στο δημόσιο βίο (την περίοδο του Μακαριστού Αρχιεπισκόπου κυρού Χριστοδούλου) θα διέκρινε αναμφισβήτητα δύο θετικές εξελίξεις και δύο αρνητικές. Στις πρώτες περιλαμβάνονται το άνοιγμα της Εκκλησίας στον κόσμο και στον εκτός της Ορθοδοξίας χριστιανισμό (βελτίωση των σχέσεων με την Καθολική Εκκλησία και το ΠΣΕ, επίσκεψη του Πάπα, φιλοξενία του Παγκόσμιου ιεραποστολικού συνεδρίου στην Αθήνα κλπ.), και η πρωτοβουλία για λειτουργική ανανέωση. Τα αρνητικά στοιχεία περιλαμβάνουν τον ισχύοντα καταστατικό χάρτη της Εκκλησίας (Ν. 590/1977) και τον ατυχή χειρισμό από την ιεραρχία του θέματος των ταυτοτήτων. Τα αρνητικά στοιχεία οφείλονται δυστυχώς στο ότι ο Ορθόδοξος χριστιανισμός συνεχίζει λανθασμένα να στηρίζεται στο προ-

νεωτερικό θεοκρατικό βυζαντινό μοντέλο μιας προ πολλού ξεπερασμένης θεοκρατικής παγκοσμιοτητας· συνεχίζει με άλλα λόγια να θεωρεί τα ατομικά δικαιώματα και τα λοιπά επιτεύγματα της νεωτερικότητας ως επανάσταση εναντίον της θεϊκής τάξεως και όχι ως έργο του ίδιου του Τριαδικού Θεού.

Στις αναμφισβήτητα θετικές πρωτοβουλίες της, η διοίκηση της Εκκλησίας συνάντησε τη λυσσαλέα αντίδραση των κάθε λογής αντιδραστικών κύκλων και... την παγερή αδιαφορία των διανοουμένων, που υποτίθεται ενδιαφέρονται για τον εκσυγχρονισμό, και του λεγόμενου κοσμικού – και δυστυχώς και θρησκευτικού – τύπου. Αντίθετα, οι δεύτερες πάντοτε υποστηρίζονταν από ακραία συντηρητικά στοιχεία, αλλά αντιμετώπιζονταν επικριτικά από το σύνολο του πνευματικού, και μεγάλο μέρος του υγιώς σκεπτόμενου πολιτικού και δημοσιογραφικού κόσμου.

Για μένα προσωπικά – και κοινοποίησα τις απόψεις μου δια του τύπου (Αγγελιοφόρος της Κυριακής 13.2.05) – ήταν ζήτημα χρόνου την ευφορία της Εκκλησίας μετά την ανάρρηση στον αρχιεπισκοπικό θρόνο του από Δημητριάδος Χριστοδούλου να ακολουθήσει η απαξίωση, και τη φαινομενική δημοτικότητα η πλήρης διαπόμπευση και εξευτελισμός της από τη συντεταγμένη πολιτεία (κρίση του 2005). Για να είχε αποτραπεί η απαξίωση της Εκκλησίας στη χώρα μας την αυγή της τρίτης χιλιετίας, θα έπρεπε η ίδια να είχε εγκαίρως φροντίσει για διαφάνεια και συμμετοχικότητα στην εκκλησιαστική ζωή, για την επαναφορά δηλαδή της αυθεντικής συνοδικότητας. Πολλοί κάνουν λόγο για συνοδικότητα, ελάχιστοι όμως την εννοούν επεκτεινόμενη σε όλα τα επίπεδα του εκκλησιαστικού βίου: από την ενορία, τις μητροπόλεις μέχρι και την ιεραρχία· από τη λειτουργική ζωή, την απονομή δικαιοσύνης, μέχρι και τη διοίκηση και τη διαχείριση των οικονομικών της, αφού όπως τονίζει ο απόστολος Παύλος πρέπει να «*προνοούμεν καλά ου μόνον ενώπιον κυρίου, αλλά και ενώπιον ανθρώπων*» (Β' Κορ 8,21).

Την εποχή μας συγκεντρωτικά μοντέλα, εξουσιαστικές συμπεριφορές, μη συμμετοχικές διαδικασίες, έλλειμμα πραγματικής «κοινωνίας», όφειλε προ πολλού η Εκκλησία οριστικά και αμετάκλητα να τα είχε εγκαταλείψει. Σχολιάζοντας την κρίση που ξέσπασε πέρσι στους κόλπου της Εκκλησίας τόνιζα επί λέξει, «*ότι η ιεραρχία δεν τόλμησε να ακολουθήσει τους οραματισμούς του Τρίτου για αναθεώρηση του καταστατικού της χάρτη, και είναι πολύ φυσικό σήμερα να θερίζει η ίδια τους καρπούς της ατολμίας της*».

Εξέφρασα μάλιστα την ευχή ο Αρχιεπίσκοπος και η λοιπή ιεραρχία «να τολμήσουν ριζική αναθεώρηση του καταστατικού χάρτη της Εκκλησίας, να ανοίξουν έναν ειλικρινή διάλογο με τη νεωτερικότητα, ακόμη και για έναν έντιμο διοικητικό χωρισμό από το κράτος. Αλλιώς, κατέληγα, η επόμενη κρίση θα είναι πολύ χειρότερη». Το θεολογικό πλαίσιο και την προϊστορία αυτού του «πειράματος Τρίτου» θα επιχειρήσω – στον περιορισμένο φυσικά χρόνο που μου αναλογεί – να παρουσιάσω στην αγάπη σας.

Στα μέσα της δεύτερης τετραετίας της διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ τη δεκαετία του '80 ο αείμνηστος Ανδρέας Παπανδρέου αναθέτει το υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων στον Αντώνη Τρίτση, έναν οραματιστή πολιτικό και συνάμα πετυχημένο υπουργό από τη θητεία του στο υπουργείο Χωροταξίας. Έχοντας εκσυγχρονίσει με σειρά νομοθετημάτων το νομικό πλαίσιο της χώρας, αλλά αποτυγχάνοντας να επιβάλει τον υποχρεωτικό πολιτικό γάμο, εξαιτίας της αντίδρασης της Εκκλησίας και κυρίως εξαιτίας της απροθυμίας της ελληνικής κοινωνίας να προχωρήσει σε πλήρη εκκοσμίκευση κατά τα πρότυπα των δυτικο-ευρωπαϊκών κοινωνιών, και έχοντας αφήσει σε εκκρεμότητα την προγραμματική του εξαγγελία για αξιοποίηση της

εκκλησιαστικής περιουσίας (αλλά και για χωρισμό κράτους Εκκλησίας), το ΠΑΣΟΚ και ο πρόεδρός του ανέθεσε στον προικισμένο πολιτικό τη νομοθετική ρύθμιση.

Η εκκλησιαστική διοίκηση της ελλαδικής Εκκλησίας τα τελευταία 30 χρόνια ακολούθησε, και δυστυχώς συνεχίζει και σήμερα να ακολουθεί καθαρά αμυντική τακτική, εξαιτίας προφανώς του ισχύοντος πολιτειο-κρατικού καθεστώτος. Προτιμά την επικοινωνιακή και νομικίστικη ή ακόμη και νομοκανονική αντιμετώπιση των θεμάτων που κατά καιρούς καλείται να αντιμετωπίσει, και αποφεύγει «όπως ο διάβολος το λιβάνι» τη θεολογική σε βάθος αντιμετώπισή τους (καταστατικός χάρτης – αντιμετώπιση παλαιότερα των ιερωνυμικών μητροπολιτών – κρίση με Φανάρι κλπ.). Σε παλαιότερη κρίση έχω υποστηρίξει στο επίσημο όργανο της Εκκλησίας της Ελλάδος (στο περιοδικό Εκκλησία), ότι αυτή η προσέγγιση είναι αδιέξοδη.

Για την εύρυθμη λειτουργία ενός οποιουδήποτε οργανισμού απαιτούνται τρία απλά πράγματα: οραματισμός-σχεδιασμός-υλοποίηση. Αυτό τουλάχιστον κάνουν όλοι οι πετυχημένοι κοσμικοί φορείς. Σε εκκλησιαστικό επίπεδο ο οραματισμός είναι καθήκον της θεολογίας, και στο βαθμό που λειτουργεί το συνοδικό σύστημα σε όλες του τις βαθμίδες σ' αυτήν (τη θεολογία δηλαδή, το θεολογικό της δυναμικό) θα πρέπει να απευθύνεται η διοίκηση της Εκκλησίας και για τον σχεδιασμό, κρατώντας για τον εαυτό της μόνον την υλοποίηση των οραμάτων της. Άλλωστε αυτή αποτελεί το συντονιστικό και εκτελεστικό όργανο και την έκφραση της ενότητας του σώματος του Χριστού, του λαού του Θεού.

Αυτό που δίστασε να κάνει η Εκκλησία, να εμπιστευθεί δηλαδή τη θεολογία της, να ακούσει την προφητική της συνείδηση, το έκανε με πρωτοβουλία του αείμνηστου Αντώνη Τρίτση η πολιτεία. Αμέσως μετά την ανάληψη του υπουργείου του ο Τρίτσης ξάφνιασε τον πνευματικό κόσμο, αλλά και του θεολόγους, με μια σειρά από ενέργειες και δημόσιες δηλώσεις (όπως η υπεράσπιση του πολυτονικού, η σημασία την οποία έδινε στο ρόλο του ως υπουργού «...και θρησκευμάτων», η εντυπωσιακή προσφώνησή του στο συνέδριο της ΠΕΘ, η εκτίμησή του για την αδιάρρηκτη σχέση ελληνισμού και Ορθοδοξίας). Έχοντας παράλληλες διαδρομές με εκείνες του Ρεζίς Ντεμπρέ προηγήθηκε του διάσημου σήμερα Γάλλου διανοουμένου – ο οποίος έγινε γνωστός και στη χώρα μας από το βιβλίο του *Η διδασκαλία της θρησκείας στο ουδετερόθρησκο σχολείο* – κατά μία δεκαετία για το ζήτημα της αναγκαιότητας μιας νέας θεώρησης της σχέσεως πολιτείας με τη θρησκεία, από καθαρά πολιτική και κοινωνιολογική σκοπιά.

Το ενδιαφέρον όμως του Τρίτση για την αυθεντική εκδοχή της Ορθοδοξίας δεν προήλθε από παρθενογένεση, δεν ήρθε δηλαδή από το πουθενά. Η δεκαετία του '80 χαρακτηρίζεται από μια σειρά γεγονότων και εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην Ελλάδα, στην προσπάθεια αναζήτησης της αυθεντικής ορθόδοξης θεολογικής ταυτότητας. Υπενθυμίζω επί τροχάδην: (α) την έκδοση το 1982 του περιοδικού *Σύναξη*, «τριμηνιαίας έκδοσης σπουδής στην Ορθοδοξία». (β) την ίδρυση το 1984 του *Θεολογικού Συνδέσμου*, οι διακηρύξεις και οι επακόλουθες εκδηλώσεις και εκδόσεις του οποίου (τις οποίες ουσιαστικά ενστερνίστηκε και υιοθέτησε ο Α. Τρίτσης) οδήγησαν (γ) στην αναταραχή και την κρίση στις *σχέσεις Εκκλησίας- Πολιτείας* με αφορμή το ζήτημα της λεγόμενης «εκκλησιαστικής περιουσίας». (δ) η νέα *μετάφραση της Κ.Δ.* στη νεοελληνική γλώσσα και ο θεολογικός διάλογος που επακολούθησε. (ε) το κείμενο της Ιεράς Κοινότητας του Αγίου Όρους *Το Άγιον Όρος και η παιδεία του γένους μας* (1984) κ.ά. Λόγω του περιορισμένου χρόνου θα αναφερθώ στα τρία πρώτα που άμεσα σχετίζονται με το θέμα.

α. Και πρώτα-πρώτα στην εμφάνιση στο θεολογικό προσκήνιο του περιοδικού **Σύναξη** και των πρωτεργατών της. Η Σύναξη, όπως και το Σύνορο, ο προγονός της στη δεκαετία του '60, επιχείρησε νέες προσεγγίσεις στη σύγχρονη ελληνική θεολογική σκέψη. Η μεγαλύτερη προσφορά της ήταν η μεταφορά του πνεύματος και της σοφίας της θεολογίας της ορθόδοξης — ρωσικής, κατά κύριο λόγο — Διασποράς.

Με αυτόν τον τρόπο αποκαλύφθηκε επιτυχώς ο δυναμικός χαρακτήρας της Ορθόδοξης πατερικής κληρονομιάς. Σε αντίθεση με το Σύνορο, η Σύναξη πέτυχε να προσεταιριστεί έναν ευρύτερο κύκλο διανοουμένων και ειδικά της Αθωνικής πολιτείας στην προσπάθεια διαμόρφωσης της ελληνικής ορθόδοξης θεολογικής σκέψης της επόμενης γενιάς. Ένα από τα πιο ελπιδοφόρα σημεία από τη θεολογία των συντελεστών του περιοδικού **Σύναξη** είναι ότι τελικά κατανόησαν το πνεύμα της πιο πάνω έκκλησης του Φλορόφσκυ και την μετέτρεψαν από «επιστροφή στους Πατέρες», σε «εμπρός με τους Πατέρες». Δε χρειάζεται να πει κανείς περισσότερα για την ανυπολόγιστη συμβολή αυτής της θεολογίας μια και ο ορίζοντας του περιοδικού **Σύναξη** είναι λίγο ή πολύ παρόμοιος με την κύρια θεολογική τάση της Ορθόδοξης «Διασποράς» ή καλύτερα της «Δυτικής» Ορθοδοξίας.

Γι' αυτό θα περιοριστώ σε **γεγονότα** που κυρίως αντανακλούν μίαν άλλη τάση στην ελλαδική Ορθόδοξη θεολογία, που παραποιήθηκε και δυσφημίστηκε τόσο εδώ όσο και στη Δύση, αφού εσφαλμένα χαρακτηρίστηκε ως «πολιτική θεολογία». Ορισμένοι, μάλιστα, θεολόγοι τόσο πολύ υπερέβαλαν, ώστε να προειδοποιούν ότι όσοι εμμένουν (συμπεριλαμβανομένου και του περιοδικού **Σύναξη** και μερίδας θεολόγων-μοναχών που έφεραν ένα νέο πνεύμα στον Αθωνικό μοναχισμό) αποτελούν απειλή για την παραδοσιακή ελλαδική ορθοδοξία (καταγεγραμμένη άποψη του, πρεσβυτέρου σήμερα, Θ. Ζήση). Επειδή έχω εμπλακεί λίγο ή πολύ στα γεγονότα αυτά, θα αποφύγω, όσο είναι δυνατόν, προσωπικές απόψεις και εκτιμήσεις. Θα περιοριστώ μόνο σε γεγονότα και κείμενα, αφήνοντας τα τελευταία να μιλήσουν μόνα τους. Ελπίζω κάτι τέτοιο να δώσει μίαν αντικειμενικότερη εικόνα των θεολογικών διαδρομών που ακολούθησε αυτό που χαρακτηρίστηκε από τη Θεολογική Ακαδημία της Ι. Μ. Δημητριάδος ως «πείραμα Τρίτση», έχοντας βέβαια υπόψη ότι είναι αδύνατο να αποκλειστεί πλήρως το στοιχείο της υποκειμενικότητας.

β. Ο **Θεολογικός Σύνδεσμος** ιδρύθηκε από θεολόγους — όχι αποκλειστικά με τη συμβατική έννοια του όρου — ως αντίδραση στην αυξανόμενη αλλοτρίωση και αποξένωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας από τις αξίες και το αυθεντικό πνεύμα της Ορθοδοξίας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αρχική του διακήρυξη έχει υπογραφεί από την πλειοψηφία των καθηγητών του Τμήματος Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Αυτό αποτελούσε ελπιδοφόρα ένδειξη πως όλο και περισσότεροι θεολόγοι από τον ακαδημαϊκό χώρο άρχισαν να δείχνουν έντονο ενδιαφέρον για την καθημερινή μαρτυρία της Εκκλησίας, αφού κάτι παρόμοιο συνέβαινε και με καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στην αρχική διακήρυξη του Θεολογικού Συνδέσμου μεταξύ άλλων τονίζονταν: «από μια διαφορετική και ζωντανή θεολογία έχουν ανάγκη η Εκκλησία και οι άνθρωποι σήμερα. Μια θεολογία που να αντλεί πνοή και δύναμη από τις ανόθευτες ορθόδοξες πηγές, ύστερα από μια "εν φόβω και τρόμω" σύγχρονη επανεξέταση και βίωση τους. Θεολογία που να τη διαπερνά το πνεύμα του Σταυρού και της Ανάστασης, του μόχθου και της άσκησης της θυσίας και της ελπίδας για το καλύτερο, τώρα και στο μέλλον. Που να είναι ριζωμένη στα έγκατα του πυρήνα της εκκλησίας, να τρέφεται από τον "Αρτο τον εξ ουρανού

καταβάντα" και να τονώνεται από τους παλμούς του Παρακλήτου. Αυτή η θεολογία πρέπει και μπορεί να είναι αληθινά προφητική, έτσι όπως διατηρήθηκε με αίμα και δάκρυα στη δραματική ιστορική πορεία της Εκκλησίας από χαρισματικές φυσιογνωμίες και κοινότητες, καθώς και στη συνείδηση του πιστού λαού της: θεολογίας της θεοκεντρικότητας και της ενανθρώπισης, της παρρησίας, του αγώνα και της ανθρωπιάς - που ασκεί αυτοκριτική και ταυτόχρονα κριτική προς κάθε κατεύθυνση, μακριά από εύκολες συνταυτίσεις με σχήματα που αποδεδειγμένα εξαπατούν, αλλοτριώνουν και καταδυναστεύουν μια θεολογία που θέλει να γίνει κραυγή για το καλύτερο που μας λείπει. Συνοδευόμενος με απτά έργα, ο λόγος αυτής της θεολογίας θέλει και πρέπει να είναι απελευθερωτικός και ανοιχτός, φιλικός και παρακλητικός· λόγος φιλάνθρωπα στρατευμένος, προσγειωμένος και προπάντων τίμιος»

Όπως αναμενόταν, η διακήρυξη δημιούργησε ποικίλες αντιδράσεις. Ενώ έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από όσους είχαν παρόμοιους οραματισμούς, μερικοί την έκριναν αρνητικά, εξ αιτίας κυρίως της σκληρής γλώσσας που χρησιμοποιούσε εναντίον της παλιάς σχολής θεολογίας. Η επίσημη, μάλιστα, δεκαπενθήμερη εφημερίδα της Εκκλησίας της Ελλάδος, η *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, αρνήθηκε ακόμη και να τη δημοσιεύσει. Όσοι είναι γνώστες της «ολιστικής» διάστασης Ορθοδοξίας, που προκάλεσε τόσο έντονη αίσθηση στον πρόσφατο οικουμενικό διάλογο, φυσικά συνειδητοποιούν ότι η διακήρυξη δεν περιείχε τίποτα νέο. Το θεολογικό, όμως, κλίμα στην Ελλάδα της εποχής εκείνης παρέμενε έντονα επηρεασμένο από την αυστηρά φορμαλιστική σκέψη της παλιάς σχολής, ώστε η Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος να αναγκάζεται να τηρεί μιαν επιφυλακτική στάση, παρά την ύπαρξη πολλών και ικανότατων προσώπων στους κόλπους της. Υποστηρίζεται συχνά ότι η πολιτική της Εκκλησίας της Ελλάδος, τόσο σε εσωτερικά όσο και σε εξωτερικά θέματα (διορθόδοξες και οικουμενικές συναντήσεις) καθορίζεται μέχρι και σήμερα ακόμη από την πίεση που ασκούν άκρως συντηρητικές και αντι-οικουμενικές ομάδες (όπως π.χ. η εβδομαδιαία εφημερίδα *Ορθόδοξος Τύπος*). Σ' αυτήν ακριβώς τη συνάφεια δε μπορούμε να αγνοήσουμε το θετικότατο ρόλο που διαδραματίζει το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο αποτελεί παράγοντα εξισορρόπησης ακόμη και των ελληνικών εκκλησιαστικών πραγμάτων.

γ. Μια από τις πρώτες δραστηριότητες του θεολογικού Συνδέσμου υπήρξε η προσεκτική εξέταση του προβλήματος των **σχέσεων Εκκλησίας-Πολιτείας**. Στην προκαταρκτική του διακήρυξη γινόταν λόγος για «προσεκτική μελέτη του προβλήματος», ώστε να αποφευχθούν ασύνετες και αντικανονικές ενέργειες. Τονίστηκε, επίσης, ότι η μορφή του σημερινού συστήματος δε συμφωνεί με την ορθόδοξη παράδοση και ότι είναι απαραίτητη η αναθεώρησή του σε ορισμένα σημεία. Μερικές από τις προτάσεις περιλάμβαναν την αποκατάσταση του μητροπολιτικού συστήματος με εκπροσώπους από το πρεσβυτέριο και το λαό, τη συμμετοχή όλου του πληρώματος της Εκκλησίας στις εκλογές των επισκόπων και την ανεξαρτησία της Εκκλησίας από την Πολιτεία, χωρίς όμως οι προτάσεις να φθάνουν μέχρι τον πλήρη χωρισμό Εκκλησίας-Κράτους. Κι αυτό, γιατί υπάρχουν στενοί και άρρηκτοι δεσμοί ανάμεσα στην Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό, οι οποίοι, όμως, εξασθενούν εξαιτίας έντονων δυτικών επιδράσεων τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, αλλά και εξαιτίας της απώλειας την εποχή εκείνη της αξιοπιστίας της επίσημης Εκκλησίας και της θεολογίας της στην ευρύτερη ελληνική κοινωνία. Αυτό το έλλειμμα προσπαθεί τα τελευταία χρόνια να καλύψει η Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών της Ι. Μητροπόλεως Δημητριάδος, και το έχει αναμφισβήτητα πετύχει.

Οι σκέψεις αυτές, όπως και οι προτάσεις όλων όσων συμμετείχαν σε μια διαδικασία που κράτησε δυο χρόνια, περιήλθαν εις γνώσιν του Αντώνη Τρίτση, υιοθετήθηκαν αμέσως, και αφού εντωμεταξύ προσκάλεσε όλα σχεδόν τα ηγετικά στελέχη του Συνδέσμου σε μία *ad hoc* συμβουλευτική επιτροπή του υπουργείου του, τις συμπεριέλαβε στο προετοιμαζόμενο νομοσχέδιο. Υποστηρίχθηκαν μάλιστα σχεδόν αυτούσιες από τον ίδιο στο δημόσιο διάλογο που άρχισε το 1987, και εν μέρει περιλήφθηκαν και στο σκεπτικό του υπό ψήφιση τότε νομοσχεδίου. Ο Τρίτσης, οραματιζόμενος τη σύσφιξη των σχέσεων Ορθοδοξίας και ελληνικής κληρονομιάς, είδε αυτή την ευκαιρία ως μέσο αναμόχλευσης των ελληνικών εκκλησιαστικών και κοινωνικών προβλημάτων.

Η κυβερνητική αυτή πρωτοβουλία, όπως όλοι ενθυμούνται, συνάντησε έντονη αντίδραση από την πλευρά των εκκλησιαστικών αρχών, που ουσιαστικά ακύρωσαν το νομοσχέδιο και θεώρησαν το όλο θέμα παρέμβαση της Πολιτείας στα εκκλησιαστικά πράγματα. Η κρίση, που κράτησε περισσότερο από ένα χρόνο και είχε ως αποτέλεσμα έντονες αντεγκλήσεις, ακόμη και αφορισμούς, κατέληξε σε συμβιβασμό των δύο πλευρών, που μερικοί χαρακτήρισαν επαίσχυντο. Ο συμβιβασμός περιλάμβανε την εθελοντική εκχώρηση στο κράτος της εκκλησιαστικής περιουσίας (ιδιαίτερα της μοναστηριακής) με αντάλλαγμα την απόσυρση – άκουσον άκουσον – όλων των θεσμικών προτάσεων για την πλήρη συμμετοχή του πληρώματος της εκκλησίας στις εκκλησιαστικές υποθέσεις. Η συμφωνία που επιτεύχθηκε σε επίπεδο αρχηγών της Εκκλησίας και της Πολιτείας οδήγησε στην παραίτηση Τρίτση, γεγονός που οι περισσότεροι ενθυμούνται από τη δήλωση του τότε πρωθυπουργού ότι «ο Αντώνης Τρίτσης...έγραψε ιστορία», αφού παραδόξως για αρκετό διάστημα υπήρξε ο καλύτερος πρεσβευτής του ορθόδοξου πνεύματος στην ελληνική κοινωνία. Για την Εκκλησία της Ελλάδος, που από πολύ παλιά έχει πάψει να λειτουργεί πάνω σε *ευχαριστιακή* επισκοποκεντρική βάση, αλλά περισσότερο ως επισκοποκρατική εξουσία, αυτό το γεγονός ήταν ακόμη μια ανεπιτυχής προσπάθεια επιστροφής στο παραδοσιακό ορθόδοξο έθος. Σε τοπικό επίπεδο η εξέλιξη αυτή βρισκόταν στην ίδια γραμμή με την ατυχή απόσυρση το 1971 του θέματος «περί πλήρους συμμετοχής του λαού στη λειτουργική όσο και στην υπόλοιπη εκκλησιαστική ζωή» από την ημερήσια διάταξη της μελλούσης Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας μια απόφαση που προκάλεσε, όπως είναι γνωστό, την έντονη αντίδραση του αείμνηστου καθηγητή Ιωάννη Καρμίρη, μέλους της Ακαδημίας Αθηνών.

Ο Αντώνης Τρίτσης πέθανε λίγα χρόνια μετά το αποτυχημένο εγχείρημά του, το 1992 έχοντας εντωμεταξύ διατελέσει δήμαρχος Αθηνών. Στη νεκρολογία που έγραψα στο επίσημο περιοδικό του Θεολογικού Συνδέσμου *Καθ' Οδόν* (τ. 2 1992, σελ. 148-150) σημείωνα: «Οι ιδέες του Αντώνη Τρίτση για την Ορθοδοξία ήταν ρηξικέλευθες: πίστευε πως αποτελούσε μια ευρύτερη πολιτιστική κληρονομιά πέρα από τα στενά όρια της Εκκλησίας, κι ίσως γι' αυτό αισθανόταν υποχρέωσή του τη δυναμική παρέμβαση στα εκκλησιαστικά πράγματα. Κι όταν οι σύμβουλοί του τον προτρέψαμε πως μόνο με κοινή συναίνεση Εκκλησίας και Πολιτείας μπορούσαν τα κοινά οράματά μας να υλοποιηθούν, επεδίωξε εναγωνίως διαύλους επικοινωνίας, που μερικοί μικρόψυχα και μικροκομματικά επεδίωξαν να κρατήσουν κλειστούς. Κι όμως το όραμα του Τρίτση για την Ορθοδοξία δεν διέφερε και πολύ από τις απόψεις άλλων, ίσως γνησιότερων εκφραστών της, που διακηρύσσουν πως η «Ορθοδοξία δεν έχει σχέση με 'μεσαιωνισμούς', 'μυστικισμούς', 'κληρικαλισμούς', 'σχολαστικισμούς', αφού η Εκκλησία σκεπάζει το λαό και ο λαός είναι φύλαξ της αλήθειας της Εκκλησίας. Όπου πάει ο λαός, ακολουθεί η Εκκλησία. Ο λαός είναι ένα κομμάτι

της Εκκλησίας, είναι η ίδια η Εκκλησία» (*Το Άγιον Όρος και η Παιδεία του γένους μας*, 75)».

Ένα σχόλιο μόνο οφείλω να προσθέσω. Η ελληνοκεντρική κατανόηση της Ορθοδοξίας από τον Αντώνη Τρίτση, ενώ ήταν θεμιτή και ίσως αναγκαία τη δεκαετία του '80, δε θα μπορούσε να ισχύσει και σήμερα με την ίδια πειστικότητα χωρίς τις αναγκαίες προσαρμογές. Και τούτο δεν οφείλεται μόνο στη μεγάλη πολυπολιτισμική έκρηξη που ακολούθησε είκοσι χρόνια αργότερα στη χώρα μας, αλλά κυρίως στην οικουμενικότητα και καθολικότητα της Ορθοδοξίας που κανένας σόφρων μελετητής των θεολογικών μας πραγμάτων μπορεί σήμερα να αγνοήσει.

Fb/AMEN 18 Φεβρουαρίου 2013

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΑΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

Είναι σε όλους γνωστό - στην ελληνική εκκλησιαστική πραγματικότητα, βέβαια, ίσως όχι όσο θα ανέμενε κανείς - ότι ο 20ός αιώνας, σε ό, τι άφορα τις θεολογικές αναζητήσεις και την Εκκλησία που αυτές υπηρετούν, χαρακτηρίζεται από έναν έντονο οικουμενικό προβληματισμό με εργαλείο κυρίως τον θεολογικό διάλογο, από μια εναγώνια αναζήτηση της εκκλησιαστικής ταυτότητας. Μετά από μια μακρά περίοδο θεολογικής αντιπαλότητας, αλαζονικής έπαρσης, αμυντικής εσωστρέφειας και εγωιστικής αποκλειστικότητας, οι διάφορες εκκλησίες και χριστιανικές ομολογίες της Δύσεως, αλλά και η καθ' ημάς Ο.Α.Ε., άρχισαν να τείνουν "ευήκοον ους" και προς τους εκτός των τειχών, εκτός δηλαδή των κανονικών εκκλησιαστικών τους ορίων. Σε πρώτη φάση, άλλοτε με υπέρμετρο ενθουσιασμό και άλλοτε με ανεξήγητο σκεπτικισμό, χριστιανικός κόσμος άρχισε να επιδεικνύει ανεκτικότητα απέναντι των άλλοτε αντιπάλων και να προσανατολίζεται προς μια κοινή κατά το δυνατόν μαρτυρία, έχοντας ως απώτερο στόχο τη δημιουργία του κατάλληλου κλίματος που θα επέτρεπε και την αναζήτηση της ορατής ενότητας της Εκκλησίας.

Η ανάγκη αυτή αποτυπώνεται με τον πλέον ανάγλυφο τρόπο στις περίφημες πατριαρχικές και συνοδικές εγκυκλίους των αρχών του περασμένου αιώνα (1902 και 1904) επί Πατριάρχου Ιωακείμ Γ' και αργότερα του 1920 προς τις απανταχού χριστιανικές εκκλησίες και ομολογίες. Οι εξελίξεις που είχαν λάβει χώρα τον 19° αιώνα στο εσωτερικό της Ορθοδοξίας (εθνοφυλετισμός κλπ) είχαν ως αποτέλεσμα να διασαλευτεί η αρραγής επί αιώνες ενότητά της και να αλλοιωθεί η καθολικότητά της. Η πολυφυλετική παράδοση της Βυζαντινής και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και ο ρόλος του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ως θεματοφύλακα τόσο της αποστολικής παραδόσεως, όσο και της καθολικότητας της Εκκλησίας, ανάγκασε νομοτελειακά τον πρώτον τη τάξει θρόνο της Ορθοδοξίας να αναλάβει στις αρχές του 20^{ου} αιώνα συντονισμένες πρωτοβουλίες, προκειμένου να αποκατασταθεί η εκκλησιολογική της τάξη, αλλά και σε ένα δεύτερο στάδιο να επανέλθει η προ του Μεγάλου Σχίσματος ενότητα της Εκκλησίας.

Αν στην πρώτη αυτή περίοδο του 20^{ου} αι. κεντρικό ρόλο διαδραμάτισε ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ', ο επονομασθείς από πολλούς Μεγαλοπρεπής, η προσωπικότητα που έδωσε πραγματική ώθηση στους διάφορους οικουμενικούς διαλόγους, όχι μόνον στον Ορθόδοξο χώρο αλλά και διαχριστιανικώς, ήταν ο Πατριάρχης Αθηναγόρας. Ασφαλώς η συνεργασία του από το 1949 που ενθρονίστηκε ως οικουμενικός Πατριάρχης με τον ρωμαιοκαθολικό επίσκοπο τότε της Ανατολίας Ρονκάλι, μετέπειτα Πάπα Ιωάννη ΚΓ' θα επηρέασε θετικά και στην αλλαγή πλεύσης της Καθολικής Εκκλησίας, που μέχρι τότε επέμενε στην θεωρία περί «επιστροφής στην Ρώμη». Αν ο διάδοχος του Πάπα Ιωάννη ΚΓ', Παύλος Στ', σηματοδοτεί μια οικουμενική «επιστροφή με την Ρώμη», η μετά την Β' Βατικανή Σύνοδο περίοδος έχει χαρακτηριστεί ως «επιστροφή της Ρώμης» στον ισότιμο οικουμενικό διάλογο. Σε μεταγενέστερη (25-5-1995) εγκύκλια επιστολή του Πάπα Ιωάννη-Παύλου Β' με τίτλο *Ut unum sint* για το οικουμενικό καθήκον ο Ρωμαίος ποντίφικας υπογραμμίζει ότι: «οι χριστιανοί δεν μπορούν να υποτιμήσουν το βάρος των σκληρών ακατανοησιών που κληρονόμησαν από το παρελθόν, των παρεξηγήσεων και των προκαταλήψεων του ενός για τον άλλον. Έπειτα όχι σπάνια, η αδράνεια, η αδιαφορία και μια ανεπαρκής αμοιβαία γνωριμία επιβαρύνουν αυτήν την κατάσταση. Για το λόγο αυτό, η οικουμενική δράση πρέπει να θεμελιώνεται στη μεταστροφή των ψυχών και στην προσευχή, οι οποίες θα οδηγήσουν και στην αναγκαία κάθαρση της ιστορικής μνήμης. Με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, οι μαθητές του Κυρίου, εμπυχωμένοι από την αγάπη, το θάρρος της αλήθειας κι από την ειλικρινή θέληση της αμοιβαίας συγχώρεσης και συμφιλίωσης, καλούνται να επανεξετάσουν από κοινού το θλιβερό παρελθόν και τα τραύματα εκείνα που συνεχίζει δυστυχώς να προκαλεί ακόμη σήμερα». Όσοι γνωρίζουν τα έργα και τις ημέρες του Πατριάρχη Αθηναγόρα ασφαλώς διακρίνουν επανάληψη με καθυστέρηση μιας γενεάς των λόγων και των πιστευμάτων του μεγάλου αυτού Πατριάρχη στα επίσημα κείμενα της Καθολικής Εκκλησίας.

Στην ίδια ακριβώς κατεύθυνση κινείται και τρίτος μεγάλος Πατριάρχης του 20^{ου} αι. Στη μνημειώδης ομιλία πριν από λίγα χρόνια στην ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος υπογραμμίζει: «Δεν ητυχήσαμεν (Ανατολική και Δυτική εκκλησία) να καταστήσωμεν όρατήν την ενότητα ταύτην. Αισθανόμεθα βαθυτάτην θλίψιν εκ του γεγονότος τούτου... Εξακολουθούμεν, και μάλιστα από κοινού, την αφετηριακήν μαρτυρίαν ημών». Η παρακαταθήκη, την οποία άφησε σε όλους τους πιστούς, τόσο της καθ' ημάς Ορθόδοξης Ανατολής όσο και της Δύσεως, ο προκαθήμενος της Ορθοδοξίας, ότι «τα προβλήματα του συγχρόνου κόσμου, τα προβλήματα της Ευρώπης ειδικώτερον, απαιτούν θεμελιώδεις αναθεωρήσεις των πολιτικών επιλογών ημών, δηλαδή των προδιαγραφών του πολιτισμικού μας υποδείγματος...άλλην ερμηνείαν της ύλης και του κόσμου, άλλην στάσιν των ανθρώπων έναντι της φύσεως, διαφορετικὴν νοηματοδότησιν της προσλήψεως και της χρήσεως των υλικών αγαθών», αυτή η παρακαταθήκη υπογραμμίζει την αναγκαιότητα της κοινής χριστιανικής μαρτυρίας, οριοθετεί όμως και τη συμβολή της Ορθοδοξίας στον αγώνα της σύγχρονης κοινωνίας.

Η συμμετοχή της Ορθοδοξίας στον οικουμενικό διάλογο δεν αποτελεί ιστορική ή άλλης φύσεως αναγκαιότητα· είναι συνέπεια των βασικών πτυχών της χριστιανικής θεολογίας. Οι αντίθετοι προς τη συμμετοχή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον οικουμενικό διάλογο έχουν ψευδέστατα υποστηρίξει ότι οι πρωτοβουλίες στις αρχές του αιώνα του Οικουμενικού Πατριαρχείου οφείλονταν στη δεινή θέση στην οποία βρισκόταν, και συνεπώς οι οποίες ενέργειες του (νέο ημερολόγιο κλπ.) ήταν αποτέλεσμα ...έξωθεν πιέσεων.

Ακόμη και όταν υποστηρίζεται ότι «η Ορθόδοξη Εκκλησία πιστεύει με πλήρη ταπεινοφροσύνη ότι αυτή είναι η μία, αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία», όταν δηλαδή υποστηρίζεται ένα είδος «αυτάρκειας καθολικότητας», στις επίσημες προς τα έξω διατυπώσεις της η Ορθοδοξία ποτέ δε διανοήθηκε να εγκαταλείψει τους θεολογικούς διαλόγους· ούτε και σε ιδιαιδίωσης φύσεως ιστορικές συγκυρίες και καιρούς χαλεπούς, όπως την δεκαετία το '90, κατά την οποία δοκιμάστηκε η αξιοπιστία και η συνέπεια των διαλεγόμενων, τόσο σε ό,τι αφορά τους διμερείς, όσο και σε ό,τι αφορά τους πολυμερείς διαλόγους. Στο πρώτο Μήνυμα των Προκαθημένων των Ορθοδόξων Εκκλησιών επί πατριαρχίας Βαρθολομαίου για μια ακόμη φορά επαναλαμβάνεται ότι: «...εκ πνεύματος καταλλαγής κινούμενη η Ορθόδοξος Εκκλησία μετέχει ενεργώς από πολλών ήδη δεκαετιών εις την προσπάθειαν προς αποκατάστασιν της χριστιανικής ενότητας, ήτις και αποτελεί ρητήν και απαραβάτον έπιταγήν του Κυρίου (Ιω.17:21). Η συμμετοχή της Ορθοδόξου Εκκλησίας εν τω συνόλω αυτής εις το Π.Σ.Ε. εις τούτο κυρίως και κατεξοχήν αποβλέπει».

Η αμετάκλητη επομένως απόφαση της Ορθοδοξίας για ενεργό συμμετοχή στους πολυμερείς και παντοίους διμερείς διαλόγους, τόσο τους διαχριστιανικούς όσο προσφάτως και στους διαθρησκειακούς (με αιχμή του δόρατος την διατήρηση του περιβάλλοντος, του συνόλου δηλαδή της κτιστής δημιουργίας), απορρέει όχι μόνον από τη ρητή και απαραβάτη επιταγή του Χριστού «*ίνα πάντες εν ώσι*» (Ιω.17:21), αλλά και από την ακράδαντη πεποίθησή της ότι υπέρτατος στόχος της Θείας Οικονομίας είναι η ενότητα των πάντων (κατά το παύλειο «*ίνα η ο Θεός τα πάντα εν πάσιν*» Α' Κορ. 15:28), καθώς και η εν Χριστώ ανακεφαλαίωση σύνολης της κτιστής δημιουργίας (πρβ. Εφ. 1:10 Κολ. 3:11 κ.ά.). Για το όραμα αυτό, άλλωστε, «*της των πάντων ενώσεως*» (εννοίας πολύ ευρύτερης της δομικής ενότητας εκκλησιών, οι οποίες για διάφορους λόγους βρίσκονται σε διάσταση κοινωνίας), αιώνες τώρα ακατάπαυστα δέεται εν συνάξει η Ορθόδοξη Εκκλησία.

Στο χώρο της Ορθοδοξίας η υπόθεση των θεολογικών διαλόγων - όχι βέβαια τόσο ως αίτημα των καιρών, αφού από καιρό η ανθρωπότητα έχει τη συναίσθηση ότι ζει σε ένα «παγκόσμιο χωριό», αλλά κυρίως ως στοιχείο που απορρέει από την ταυτότητα της Εκκλησίας - δεν έχει δυστυχώς τη θέση που της αρμόζει στο χώρο του θεολογικού και γενικότερου πνευματικού στοχασμού. Ιδιαίτερα στον ελλαδικό χώρο οι οικουμενικές ευαισθησίες έχουν εγκληματικά περιορισθεί στην καλύτερη περίπτωση στην κορυφή της διοίκησης της Εκκλησίας, χωρίς την απαραίτητη πληροφόρηση και συμμετοχή του συνόλου του πληρώματός της στα οικουμενικά δρώμενα, και στη χειρότερη υπόθεση μιας κλειστής ομάδας επαγγελματιών του οικουμενισμού με όχι πάντοτε αυτονόητα και γνήσια οικουμενικά ενδιαφέροντα.

Αποτέλεσμα αυτής της καταστάσεως είναι ο θεολογικός και εκκλησιαστικός λόγος σε αρκετές περιπτώσεις να παραμένει σε κατάσταση στασιμότητας, σχολαστικής αμετροπέπιας, στην καλύτερη περίπτωση τέλει αποξένωσης από τους αγωνιώδεις προβληματισμούς της παγκόσμιας χριστιανικής κοινότητας, προκειμένου η Εκκλησία να δώσει αποτελεσματική μαρτυρία στον κόσμο «*περί της εν ημίν ελπίδος*» (Α' Πέτρ. 3:15). Κατά τραγική ειρωνεία ο μοναδικός θεολογικός (αντί)λογος προέρχεται από το χώρο των παλαιοημερολογιτών, και όσων ενστερνίζονται τις θεολογικές τους προϋποθέσεις, με τις γνωστές βέβαια μονομέρειες και τα ιστορικά και ψυχολογικά σύνδρομα. Τελευταίο κρούσμα αυτής της καταστάσεως η διαβόητη «ομολογία (!) πίστεως κατά του οικουμενισμού», η οποία στην ουσία αμφισβητεί πανορθόδοξες αποφάσεις, οι οποίες μάλιστα αν και υπογεγραμμένες υπό των κατά καιρούς προκαθημένων τους ούτε καν δημοσιεύονται στα επίσημα εκκλησιαστικά φυλλάδια. Αποτέλεσμα να παρατηρείται

στην Εκκλησία της Ελλάδος το θλιβερό προνόμιο να παραμένουν στο απυρόβλητο όσοι τις αντιστρατεύονται, ή λοιδορούν όσους τις ακολουθούν. Γιατί, πως αλλιώς μπορεί να δικαιολογηθεί η απαράδεκτη συμπίεση ενίων εκ των ταγών της Εκκλησίας μας με ό,τι πιο αντιχριστιανικό, τόσο με έργα όσο και με λόγια, πρεσβεύουν οι κάθε λογής νοσταλγοί της ναζιστικής (και συνοδικά καταδικασμένης επίσημα από την Εκκλησίας μας τον προπερασμένο αιώνα εθνικιστικής και φυλετικής) ιδεολογίας, με μόνο αιτιολογικό ότι ...δεν είναι αριστεροί; Πως αλλιώς μπορεί να δικαιολογηθεί η απόρριψη της έκκλησης του Οικουμενικού Πατριάρχου για έμπρακτη καταδίκη των διαιρετικών συνεπειών της «ομολογίας πίστεως» πριν από δύο χρόνια με εκείνη την τραγελαφική αιτιολογία ότι απλώς την θεωρεί «ως εκ περισσού»; Πως αλλιώς μπορεί να δικαιολογηθεί η τοποθέτηση στην ουσία στο αρχείο της επιστολής των καθηγητών του ΑΠΘ προς την Ιερά Σύνοδο για τους «αντιρρησίες» των διαλόγων;

Στο σημείο αυτό θεωρώ απαραίτητη την με ακραιφνή Ορθόδοξα θεολογικά επιχειρήματα θεμελίωση όχι απλώς της αναγκαιότητας των θεολογικών διαλόγων, αλλά την οριοθέτησή τους ως στοιχείου ύψιστης προτεραιότητας για όλα τα επίπεδα και όλους τους φορείς της Ορθόδοξης εκκλησιαστικής πραγματικότητας. Με δεδομένη την υιοθέτηση διαφορετικών κριτηρίων ως προς το τι συγκροτεί την αυθεντική Ορθοδοξία (οι ιεροί κανόνες, οι αποφάσεις των οικουμενικών συνόδων, η τριαδολογία ως η πεμπτουσία και το θεμέλιο της χριστιανικής διδασκαλίας, η μετά το Σχίσμα θεολογική και πνευματική παράδοση και τα εξ αυτής απορρέοντα ιδιάζοντα θεολογικά χαρακτηριστικά, η συγκεκριμένη εκκλησιαστική της δομή και η σύμφυτη ευχαριστιακή/ λειτουργική της παράδοση κ.λπ.), θα πρέπει κανείς να προσεγγίσει και στη συνέχεια να επιχειρήσει να δώσει κάποια λύση στο μεθοδολογικό πρόβλημα του προσδιορισμού των *θεολογικών κριτηρίων* της Ορθόδοξης Ανατολής και ετερόδοξης Δύσεως.

Ένας πολύ πρόχειρος, επιστημονικά όμως θεμιτός, τρόπος προσδιορισμού των θεολογικών ορίων μεταξύ Ορθόδοξης Ανατολής και ετερόδοξης Δύσεως είναι να αναζητήσουμε τα κύρια σημεία δογματικής τριβής ανάμεσα στην Ανατολική και τη Δυτική Εκκλησία. Όχι βέβαια τις πολύ φυσιολογικές πρακτικές διαφορές, ακόμη και τις λειτουργικές· *"ου πάν έθος αποσχίζειν εκκλησίας ισχύει αλλά το προς διαφοράν άγον"*, υποστηρίζει ο Θεοφύλακτος. Και ο ιερός Φώτιος υπογραμμίζει ότι, ακόμη και οι αποφάσεις των τοπικών συνόδων (όχι οικουμενικών δηλ.) δεν μπορούν να υπερισχύσουν της λειτουργικής πρακτικής και των κατά τόπους εθίμων (*"η παράδοσις οίεται τω εθει κατακρατείν του κανόνος εκνικήσασα"*). Είναι, λοιπόν, απαραίτητο να διακρίνουμε σαφώς τη θεμιτή πολυφωνία και πολυμορφία στις παραδόσεις (με μικρό π) από την απαρασάλευτη και αιώνια Παράδοση (με κεφαλαίο Π).

α. Τα κύρια σημεία δογματικής τριβής Ανατολής-Δύσεως ήταν το *"filioque"* και το θέμα της ευχαριστιακής *"επικλήσεως"*. Δεν ήταν ούτε η υποχρεωτική αγαμία των κληρικών, ούτε η χρήση αζύμων, ούτε η εξωτερική εμφάνιση του κλήρου, ούτε το θέμα της νηστείας, ούτε το ρωμαϊκό λειτουργικό τυπικό. Ήταν δηλ. θέματα που αναφέρονταν στην τριαδολογική βάση της χριστιανικής πίστεως και σχετιζόνταν άμεσα με την εκούσια η ακούσια υποβάθμιση του ρολού και της σημασίας του Αγίου Πνεύματος για την πίστη και τη ζωή της Εκκλησίας. Αυτός ήταν και ο λόγος, που στην Ανατολή αποφευχθήκαν σε μεγάλο βαθμό οι σχιζοφρενικές διχοτομήσεις στις οποίες νομοτελειακά παγιδεύτηκε η δυτική θεολογική σκέψη· διχοτομήσεις, όπως δόγμα η ήθος, πίστη η μαρτυρία, εσωτερική πνευματικότητα η κοινωνική ευθύνη, αφού δεν μπορεί να υπάρξει άλλη έκφραση πίστεως η πνευματικότητας έξω από την κοινωνία και την αγάπη.

Ας πάρουμε για παράδειγμα τις συνέπειες που το τριαδολογικό αυτό κριτήριο ορθοδοξίας έχει για την ιεραποστολή, την έξοδο δηλ. και αποστολή της Εκκλησίας στον κόσμο. Σε αντίθεση με την Ανατολή, στη Δύση δεν αποφεύχθηκαν επεκτατικές ιμπεριαλιστικές και κλειστά ομολογιακές συμπεριφορές. "Η τριαδική θεολογία", παρατηρεί ο αείμνηστος π. Ιον Βρία, "υποδηλώνει ότι αυτή καθαυτή η υπόσταση της θεότητας είναι ζωή κοινωνίας και ότι η επέμβαση του Θεού στην ιστορία στοχεύει στο να οδηγήσει την ανθρωπότητα, αλλά και ολόκληρη τη δημιουργία, σ' αυτή την κοινωνία με την ίδια την ύπαρξη του Θεού... η ιεραποστολή δεν στοχεύει πρωταρχικά στη διάδοση η στη μεταβίβαση διανοητικών αληθειών, δογμάτων, ηθικών επιταγών κ.λπ., αλλά στη μεταφορά της ζωής της κοινωνίας που ενυπάρχει στη θεότητα". Παρόμοιες είναι και οι συνέπειες της τριαδικής θεολογίας για την ορθόδοξη εκκλησιολογία.

β. Ας μεταφερθούμε τώρα στο καθαρά αγιοπνευματικό σημείο τριβής Ανατολής-Δύσεως. Το κλασικό βιβλικό τριαδολογικό χωρίο ("*η χάρις του Κυρίου Ιησού Χριστού και η αγάπη του Θεού και Πατρός και η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος*", Β' Κορ. 13:13) εξ ορισμού συνδέεται με την έννοια της κοινωνίας. Γι' αυτό σε αντίθεση προς την "παγκόσμια εκκλησιολογία", που συνεπάγεται μια Εκκλησία αυστηρά ιεραρχικά δομημένη, οι Ορθόδοξοι επίμονα υποστηρίζουν την "ευχαριστιακή εκκλησιολογία", που υπογραμμίζει την ευχαριστιακή διάσταση της Εκκλησίας ως σύναξης του λαού του Θεού "επί το αυτό" (Πράξ. 2:44 κ.ά.) και ως "κοινωνίας αγίων". Πρωταρχικό έργο του Αγίου Πνεύματος είναι η υπέρβαση της ατομικότητας, η ενότητα των διεστώτων στην ανθρωπότητα και ουσιαστικά σ' ολόκληρη την κτιστή δημιουργία, η μεταμόρφωση δηλ. και μεταφορά τους σ' ένα καθεστώς σχέσεων (πρβ. τη διήγηση της επιφοίτησης του Αγίου Πνεύματος στις Πράξεις των Αποστόλων και την Ορθόδοξη θεολογική της κατανόηση στην υμνολογία της Πεντηκοστής).

Ειδικά για το *filioque*, όπως έχει υποστηρίξει ο Βλ. Λόσσκυ και έχει γίνει έμμεσα παραδεκτό και από σύγχρονους ρωμαιοκαθολικούς θεολόγους (όπως π.χ. ο Υ. Congar), οι συνέπειες αυτής της περιττής προσθήκης στο Σύμβολο της Πίστεως ήταν καταλυτικές, αφού σταδιακά το χάρισμα υποβαθμίστηκε προς όφελος του θεσμού (η Εκκλησία δηλ. από χαρισματική κοινωνία μεταβλήθηκε σε καθιδρυματικό θεσμό), η εσωτερική ελευθερία υποχώρησε για χάρη της έξωθεν επιβαλλόμενης αυθεντίας (είτε Πάπας λέγεται αυτή, είτε *magisterium*, είτε Βίβλος, είτε Παράδοση κλπ.), το προφητικό στοιχείο υποκαταστάθηκε από μια νομικίστικη αντίληψη (ακόμη και οι ιεροί κανόνες από θεραπευτική πήραν εξουσιαστική νομικίστικη χροιά), η μυστική διάσταση έδωσε τη θέση της στο σχολαστικισμό (η Εκκλησία από μυστική υπόσταση προσδιορίστηκε με σχολαστικούς όρους, με πίο χαρακτηριστική την περίπτωση του κειμένου/απόφαση *De ecclesia* της εν Τριδέντω Συνόδου), το λαϊκό στοιχείο απομονώθηκε και διαχωρίστηκε από τον κλήρο, την γενική ιεροσύνη - με την οποία το Άγιο Πνεύμα έχει επιδαφυλεύσει τον κάθε βαπτισμένο - υποκατέστησε η χειροτονημένη ιεραρχία, και τέλος η σύνοδος των επισκόπων αντικαταστάθηκε από το πρωτείο του Πάπα.

Ακόμη πιο τραγικές για την Εκκλησία στη Δύση ήταν οι συνέπειες του εξοβελισμού της επικλήσεως του Αγίου Πνεύματος από τη μυστηριακή έκφραση της Εκκλησίας, που οδήγησε σταδιακά στην μετατροπή της Εκκλησίας σε ένα είδος σακραμενταλιστικής θρησκείας. Είναι γνωστό πως η σχολαστική θεολογία τεκμηρίωσε μian υπολανθανούσα από καιρό, κατά κύριο λόγο στη Δύση, όχι όμως αποκλειστικά σ' αυτήν, σακραμενταλιστική αντίληψη

των μυστηρίων. Σε αντίθεση με την Ανατολή, όπου σημαίνοντες θεολόγοι, με κορυφαία κατάληξη το Νικόλαο Καβάσιλα, επιχείρησαν να επαναπροσδιορίσουν τριαδολογικά τη χριστιανική (και εσαεί ορθόδοξη) μυστηριολογία. Στην ορθόδοξη Ανατολή πάντοτε πιστευόταν πώς κατά την κορύφωση της μυστηριακής έκφανσης και έκφρασης της Εκκλησίας, η μεταβολή των τιμών δώρων (κι εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε τον ουδέτερο όρο "μεταβολή" κι όχι "μετουσίωση"=transubstantiatio) γινόταν κατά την επίκληση του Αγίου Πνεύματος, όχι δίκην μαγείας κατά την εκφώνηση των συστατικών του μυστηρίου της Θ. Ευχαριστίας λόγων του Χριστού ("*λάβετε φάγετε...*"). Το πιο χαρακτηριστικό όμως είναι ότι κατά την ορθόδοξη λειτουργική παράδοση η επίκληση του Πνεύματος δεν γίνεται μονό για τα τίμια δώρα, αλλά και για την ευχαριστιακή κοινότητα, μάλιστα πρώτα για την ευχαριστιακή κοινότητα (βλ. "*εφ' ημάς και επί τα προκείμενα δώρα...*"). Στην ορθόδοξη βυζαντινή λειτουργική παράδοση, τη μόνη στην οποία υπεισέρχεται *expressis verbis* η έκφραση "εφ' ημάς", δεν υπάρχει τίποτε το μαγικό και σακραμενταλιστικό -άλλωστε η θυσία κατά τη λογική λατρεία λαμβάνει χώρα στο "υπερουράνιον και νοερόν θυσιαστήριον". Αυτό που σε τελική ανάλυση συμβαίνει είναι ότι με την επενέργεια του Αγίου Πνεύματος μεταβάλλεται η ευχαριστιακή σύναξη από απλή κοινωνιολογική ομάδα σε "σώμα Χριστού", σε Εκκλησία. "Μεταβολή" των υλικών στοιχείων της κτιστής δημιουργίας (άρτος) και "μεταβολή" των ιστορικών κατά τόπους ευχαριστιακών κοινοτήτων (πιστών) σε "σώμα Χριστού" είναι χαρακτηριστική, και ενδεικτική για την Ορθόδοξη ανατολική παράδοση, πραγματικότητα.

γ. Το *αγιοπνευματικό* αυτό υπόβαθρο της ορθόδοξης δογματικής διδασκαλίας και λειτουργικής πράξης της Ορθοδοξίας, σε συνδυασμό με την εσχατολογική διάσταση της Εκκλησίας, είναι αυτά που χαρακτηρίζουν την "Ορθοδοξία" της καθ' ημάς Ανατολής. Ο ουσιαστικότερος δηλ. ρόλος του Αγίου Πνεύματος στη ζωή της Εκκλησίας, και το γεγονός ότι η τελευταία δεν αντλεί την ύπαρξη και την υπόστασή της από αυτό που είναι, αλλά από αυτό που θα γίνει· όχι δηλαδή από το παρόν η από το παρελθόν, από αυτό που της δόθηκε ως θεσμός, αλλά από το μέλλον, από τα "έσχατα". Είναι χαρακτηριστικό πώς στην Αγ. Γραφή και τους Πατέρες της Εκκλησίας οι ενότητες "εσχατολογία" και "πνευματολογία" είναι πολύ στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους, αφού η κάθοδος του Αγίου Πνεύματος θεωρείται ως το κατεξοχήν γεγονός των εσχάτων. Αν ο Χριστός είναι ο ιδρυτής του θεσμού της Εκκλησίας, το Άγιο Πνεύμα είναι εκείνο που συγκροτεί αυτόν τον θεσμό. Κατανοούμε, λοιπόν, γιατί ο αείμνηστος Νίκος Νησιώτης, ο μεγάλος αυτός πρωτεργάτης του οικουμενικού διαλόγου, με τόσο πάθος χαρακτήριζε τη δυτική παράδοση στο σύνολο της "χριστομονιστική", εννοώντας δηλαδή ότι η Δυτική χριστιανοσύνη στο σύνολο της έστρεψε όλη την προσοχή της στο πρόσωπο του Χριστού, υποβιβάζοντας το τρίτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, το Άγιο Πνεύμα, σε ένα δευτερεύοντα βοηθητικό ρόλο (πρεσβευτή του Χριστού, εμπνευστή των προφητών και των συγγραφέων της Κ.Δ., βοηθό της Εκκλησίας να ακούει, να κατανοεί και να ερμηνεύει το λόγο του Θεού και το κήρυγμα του Χριστού κ.ο.κ.).

Ο "τριαδικός/αγιοπνευματικός", λοιπόν, και "εσχατολογικός" χαρακτήρας της Εκκλησίας, η κατανόηση της δηλαδή ως κοινωνίας, και κυρίως ως απεικόνισης της ερχόμενης Βασιλείας του Θεού επί της γης, αποτελούν τα ασφαλέστερα κριτήρια της Ορθοδοξίας, τα οποία κάνουν όχι απλώς δυνατή αλλά επιτακτική την επιλογή του διαλόγου ως μέσου επίτευξης κοινωνίας και

ενότητας, όχι μόνο των εκκλησιών, όχι μόνο των ανθρώπων αλλά και του συνόλου της κτιστής δημιουργίας.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να αναφερθώ στις διαδικαστικές αρχές και στα κριτήρια που πρέπει να ακολουθούνται σε κάθε θεολογικό διάλογο. Αναφορικά με τις *διαδικαστικές αρχές*: (α) Ο διάλογος της αληθείας είναι κατ' αρχήν έκφραση *πνευματικότητας*. Στο διάλογο της αληθείας προσέρχεται κανείς όχι με πνεύμα αλαζονείας αλλά με πνεύμα ταπεινώσης και φόβου Θεού. (β) Στο διάλογο πηγαίνουμε όχι για να *ομολογήσουμε* την Ορθοδοξία μας, αλλά για να *συνδράμουμε* συνεργικά στο έργο του Αγίου Πνεύματος. (γ) Στο διάλογο απαιτείται *αποφασιστικότητα*, από μέρους των κατά τόπους Αυτοκεφάλων Ορθοδόξων Εκκλησιών, αλλά παράλληλα και *ενημέρωση* του Ορθόδοξου πληρώματος της εκκλησίας. Δεν θα πρέπει να αφήνεται στα ακραία στοιχεία (και ασθενέστερα μέλη, κατά την πρόσφατη έκφραση του Οικουμενικού Πατριάρχη) η παρα-πληροφόρηση των πιστών. Τέλος (δ), το αυτονόητο ότι ως διάλογος *αληθείας*, δεν αποβλέπει στο συμβιβασμό ετερόκλητων θέσεων. Η αποτυχία της περιβόητης συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας αποτελεί σήμερα παράδειγμα προς αποφυγή.

Σε ό,τι αφορά τώρα τα *κριτήρια* του διαλόγου, αυτά δεν μπορούν να βασίζονται: (α) ούτε στην κανονική παράδοση, (β) ούτε στην πιστότητα στην αντιρρητική παράδοση της κάθε διαλεγόμενης Εκκλησίας – η οποία βέβαια δεν παύει να αποτελεί πολύτιμο βοήθημα – (γ) ούτε ακόμη και στη βιβλική εξηγητική. Όλα αυτά, ενώ φαίνονται αυτονόητα, δεν μπορούν να αποτελούν κριτήρια επίλυσης των θεολογικών διαφορών σε έναν ειλικρινή και απροϋπόθετο διάλογο με τους ετεροδόξους. Μόνον η πιστότητα στην αυθεντική Αποστολική Παράδοση, με άλλα λόγια στην αυθεντική *εκκλησιολογία*, μπορεί να τεθεί ως βάση και κριτήριο του διαλόγου της αληθείας.

Στο παρελθόν ως *βάση* ετέθη η επιστροφή στη δογματική διδασκαλία και την κανονική τάξη της πρώτης χιλιετίας, και κυρίως οι αποφάσεις των 7 Οικουμενικών Συνόδων. Αν και η ενότητα εν χρόνω, είναι – και δικαίως – το απαραίτητο συμπλήρωμα της ενότητας εν χώρω, ιεραποστολικά και αντικειμενικά η προσέγγιση αυτή είναι πλέον αδιέξοδη. Ιεραποστολικά, γιατί με βάση τις εξελίξεις κατά την μετανεωτερικότητα, και την ανεξέλεγκτη επέλαση της οικονομικά προσανατολισμένης παγκοσμιοποίησης, επιστροφή στην πρώτη χιλιετία μόνο για τεχνικούς – όχι για ουσιαστικούς – λόγους μπορεί να υποστηριχθεί. Αντικειμενικά γιατί δεν θα πρέπει να λησμονούμε ότι υπήρχαν ήδη την α' μ. Χ. χιλιετία ιστορικές εκκλησιαστικές κοινότητες, όπως π.χ. οι Αρχαίες Ανατολικές Ορθόδοξες Εκκλησίες, οι οποίες από τον ε' κόλας μ. Χ. αι. ήταν χωρίς μυστηριακή κοινωνία με την «αδιαίρετη» τότε – «αυτοκρατορική» κατά πολλούς – Εκκλησία. Όσο οι διηρημένες εκκλησίες αδυνατούν να προσδιορίσουν τι είναι εκκλησία, δύσκολα μπορούμε να έχουμε θεαματικά αποτελέσματα.

Όταν, λοιπόν, κάνουμε λόγο για «θεολογικούς διαλόγους», και κυρίως όταν επιχειρούμε να αξιολογήσουμε αυτήν την πολυσχιδή προσπάθεια της Ορθόδοξης Εκκλησίας, θα πρέπει να διακρίνουμε: (α) αυτούς που αποβλέπουν στην αναζήτηση και επίτευξη της ορατής ενότητας της Εκκλησίας, (β) αυτούς που έχουν ως στόχο γενικώς την ενότητα του χριστιανικού, αλλά και γενικότερα του θρησκευτικού κόσμου, (γ) αυτούς που αποβλέπουν στην κοινή κατά το δυνατόν χριστιανική μαρτυρία, και τέλος (δ) αυτούς που εξειδικεύουν την ευθύνη της Εκκλησίας απέναντι στην κοινωνία και την ακεραιότητα της κτιστής δημιουργίας.

Α. Ως προς στην εμπειρία του πρώτου τύπου των θεολογικών διαλόγων, αυτών δηλαδή που στοχεύουν στην ενότητα της Εκκλησίας, παρά την φαινομενική δυστοκία ως προς τα ορατά αποτελέσματα, αναμφίβολα έχουν γίνει πολύ ουσιαστικά βήματα. Ασχέτως αν οι πολέμοι των διαλόγων υποστηρίζουν ότι έχουν παταγωδώς αποτύχει, αφού δοκιμάστηκαν για μισό περίπου

αιώνα χωρίς καμιά ετερόδοξη εκκλησιαστική οντότητα ή χριστιανική ομολογία να επανέλθει στην «μία, αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία», δηλαδή την Ορθοδοξία.

Όλοι αυτοί ασφαλώς αγνοούν, ότι η παραδοσιακή "οργανική" κατανόηση του διαλόγου δεν καλύπτει όλο το φάσμα των θεολογικών διαλόγων· είναι άκρως απαραίτητο να πλαισιωθούν σε ευρεία κλίμακα από ένα άλλο είδος διαλόγου, το διάλογο σε επίπεδο "πνευματικότητας". Το φωτεινό παράδειγμα του αιμνήστου Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα, ο οποίος με πάθος υποστήριζε την προτεραιότητα του "διαλόγου της αγάπης" σε σχέση με το "διάλογο της αληθείας", κάνοντας τον πράξη με τις γνωστές από κοινού ενέργειες με τον τότε προκαθήμενο της εκκλησίας της Ρώμης πάπα Παύλο ΣΤ' (άρση αναθεμάτων κλπ.), δεν φαίνεται να έχει προβληματίσει τις ηγεσίες τουλάχιστον των Ορθοδόξων αυτοκέφαλων Εκκλησιών. Το αδιέξοδο, στο οποίο πρόσφατα οδηγήθηκαν οι σχέσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας με την οικογένεια των αρχαίων μη-Χαλκηδονίων Ορθοδόξων Ανατολικών Εκκλησιών, παρά την επιτυχή έκβαση του επίσημου θεολογικού διαλόγου, είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της αναγκαιότητας ύπαρξης διαλόγου σε επίπεδο "πνευματικότητας", παράλληλα και πάνω από κάθε επίσημο θεολογικό διάλογο. Οι δεδηλωμένοι εχθροί των πάσης φύσεως διαλόγων γνωρίζουν πολύ καλά πως η αποκατάσταση της «πνευματικής ενότητας» μπορεί να επιτευχθεί μόνον μέσω της μετάνοιας, της κοινής προσευχής για την υπέρβαση των διαιρέσεων και του σχίσματος, γι' αυτό και έχουν επικεντρώσει την πολεμική τους στην συμπροσευχή, ερμηνεύοντας κατά το δοκούν την κανονική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας (Λαρεντζάκης κ.ά.)

Ειδικά για τον θεολογικό διάλογο με την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία – και σ' αυτόν θα περιοριστούμε – μόνον όσοι εθελουφλούν μπορεί να αγνοήσουν την τεράστια αλλαγή πλεύσης της μεγαλύτερης χριστιανικής κοινότητας στον κόσμο με την υιοθέτηση της «ευχαριστιακής εκκλησιολογίας» ως εργαλείου τα τελευταία χρόνια στον επίσημο θεολογικό διάλογο. Μόνον όσοι αρνούνται να αναγνωρίσουν τις δραματικές εξελίξεις που με ταχύτατο ρυθμό λαμβάνουν χώρα με το νεοεκλεγέντα πάπα Φραγκίσκο, υποβαθμίζουν την επιτυχία των θεολογικών διαλόγων. Άλλωστε η Καθολική Εκκλησία μετά τη Β' Βατικανή σύνοδο, με τη θεολογική συνδρομή ενίων Ορθοδόξων, έκανε σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση του επαναπροσδιορισμού της εκκλησιαστικής της ταυτότητας. Μπορεί το «αλάθητο» να μη αποκηρύχθηκε ανοιχτά, στην πράξη όμως κατέστη ανενεργό. Μπορεί το «πρωτείο» να συνεχίζει να αποτελεί βασική διδασκαλία της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, όμως μετά τη Β' Βατικανή Σύνοδο η *θεσμική και άκρως σχολαστική* κατανόηση της Εκκλησίας αντικαταστάθηκε επίσημα από τη *μυστηριακή* και, κατά πολλούς, *ευχαριστιακή* τοιαύτη. Είναι χαρακτηριστικό ότι το σύνθημα που «Η ευχαριστία κάνει την εκκλησία» (!) ήταν το motto της κορυφαίας αυτής συνόδου της Καθολικής Εκκλησίας, και γι' αυτό πολλοί έκαναν λόγο για αποκατάσταση της άρρηκτης σχέσης «ευχαριστίας» και «εκκλησίας» (corpus verum και corpus mysticum), την οποία ο άκρατος σχολαστικισμός (high scholasticism) είχε κατά το παρελθόν δραματικά αποσυνδέσει. Εδώ ακριβώς οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι μέσω του ειλικρινούς, ισότιμου και απροϋπόθετου θεολογικού διαλόγου κι εμείς οι Ορθόδοξοι κερδίσαμε την αυτονόητη θεολογικά, και μαρτυρούμενη στην Ορθόδοξη λειτουργική μας παράδοση, εκκλησιολογική αναγκαιότητα του «πρώτου» σε όλες τις βαθμίδες του εκκλησιαστικού βίου (τοπική/ενοριακή, επισκοπική, περιφερειακή, και

ανά την οικουμένη), όπου ο προεστώς ή *primus inter pares* δεν αποτελεί απλώς τιμητικό αλλά ουσιαστικό λειτούργημα.

Ως προς τους λοιπούς διμερείς θεολογικούς διαλόγους, εκτός της επιτυχούς θετικής έκβασης – ου μην αλλά λόγω σχολαστικών επιφυλάξεων και αγκυλώσεων των κατά τόπους αυτοκεφάλων Εκκλησιών μη ευχαριστιακής ολοκληρώσεως – του διαλόγου με τις Αρχαίες μη Χαλκηδόνιες Ορθόδοξες Ανατολικές Εκκλησίες, δυστυχώς καρκινοβατεί εκείνος με τους Παλαιοκαθολικούς, σκοντάφτει λόγω του ζητήματος της χειροτονίας των γυναικών εκείνος με τους Αγγλικανούς, με πολύ θετικές επιπτώσεις ως προς την επαναβεβαίωση του βιβλικού χαρακτήρα της χριστιανικής πίστεως μπορούν να χαρακτηριστούν οι διάφοροι – επίσημοι αλλά και ανεπίσημοι – διάλογοι με τις προτεσταντικές ομολογίες, ενώ εξαιρετικά σημαντικοί προοιωνίζονται εκείνοι με την ραγδαία αναπτυσσόμενη πεντηκοστιανή κοινότητα, οι θεολόγοι της οποίας σημειωτέον έχουν με αυτογνωσία και ευγνωμοσύνη ανακαλύψει τον πλούτο της Ορθόδοξης πνευματολογίας. Τέλος, δεν πρέπει να υποβαθμίζουμε την προσέγγιση των ευαγγελικαλιστών προς την θεωρούμενη «συντηρητική» - μολονότι στην ουσία πρόκειται για άκρως «προοδευτική» - Ορθοδοξία, αν και εδώ ταύτιση απόψεων παρουσιάζεται περισσότερο με τους λεγόμενους υπερ- (παρά με τους γνήσιους) Ορθοδόξους.

Β) Στην προσπάθεια αναζήτησης της ορατής ενότητας της Εκκλησίας, οι μέθοδοι, που κατά καιρούς χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλεία, ήταν: (α) η συγκριτική (*comparative method*), απαραίτητη για τα αρχικά στάδια κάθε διαλόγου, η διαλεκτική (*dialectical method*), και αργότερα η «χριστολογική» (*Christological method*), και τέλος, κυρίως χάρη στη συμβολή των Ορθοδόξων, που υπογράμμιζαν τη σχέση ανάμεσα στο Χριστό και την κτιστή δημιουργία, την Εκκλησία και τον κόσμο, η τριαδολογική. "Η Εκκλησία είναι Εκκλησία μόνον όταν συμμετέχει στο έργο του τριαδικού Θεού στην ιστορία. Ο εγκόσμιος/ ιστορικός χαρακτήρας της Εκκλησίας και παράλληλα η ιερότητα της κτίσεως, δεν θα πρέπει να λησμονούνται". Κατανοήθηκε, με αλλά λόγια, ότι είναι αδύνατο να κάνουμε λόγο για «ενότητα της Εκκλησίας», για προσπάθεια δηλ. «ένωσης» των Εκκλησιών, και να αδιαφορούμε για την «ενότητα της ανθρωπότητας».

Άλλωστε, ο αυθεντικός διάλογος είναι κάτι πολύ περισσότερο από μια μέθοδος ή ένα εργαλείο με στόχο την επίτευξη δογματικής συμφωνίας, προκειμένου να επέλθει η πολυπόθητη ευχαριστιακή «κοινωνία». Ο αυθεντικός διάλογος, όπως πολύ χαρακτηριστικά έλεγε ο Martin Buber, είναι «μια συνάντηση της ζωής με τη ζωή». Το να διαλέγεσαι, σύμφωνα με μια αφρικάνικη παροιμία, σημαίνει να αγαπάς· αλλά και αντιστρόφως, η αγάπη (η υψίστη, ως γνωστόν, αρετή κατά τον άγιο Ιωάννη της Κλίμακος) πραγματώνεται μόνο με το διάλογο. Η γνήσια ανθρώπινη ζωή (το «περισσόν» της ζωής, κατά τον Ευαγγελιστή της αγάπης) ολοκληρώνεται στο διάλογο· είναι μια έκφραση «κοινωνίας», αντανάκλαση της τέλει κοινωνίας των προσώπων της Αγίας Τριάδος, κοινωνίας με τον κάθε «άλλον», αλλά και με τον όντως «Άλλον».

Στον δεύτερο αυτό τύπο θεολογικού διαλόγου το ζητούμενο δεν είναι η «ένωση», αλλά η «ενότητα». Και σ' αυτόν ακριβώς τον τομέα ο λεγόμενος «οικουμενικός διάλογος» μόνον επιτυχίες έχει να επιδείξει: από τις πατριαρχικές και συνοδικές εγκυκλίους του περασμένου αιώνα μέχρι την πολυσχιδή δραστηριότητα των οικουμενικών οργανισμών, παγκόσμιων και περιφερειακών, μεταξύ των οποίων πρωτεύουσα και προνομιακή είναι η θέση του Π.Σ.Ε.

Γ) Αποτέλεσμα όλης αυτής της τιάνιας διαλογικής μάχης για την ενότητα είναι και η συμμετοχή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην παγκόσμια ιεραποστολή. Μέχρι την επίτευξη της ποθητής μυστηριακής ενότητας οι χριστιανοί δεν μπορούν να παρουσιάζονται διηρημένοι, ή και ορισμένες φορές αντιμέτωποι, στο έργο του ευαγγελισμού της οικουμένης. Οι απαρχές της παγκόσμιας ιεραποστολής με την διαπίστωση της πολυδιάσπασης του χριστιανικού κόσμου τοποθετείται στο Ιεραποστολικό Συνέδριο το 1910 στο Εδιμβούργο της Σκωτίας, με την γνωστή έκκληση: «ευαγγελισμός του κόσμου σ' αυτή κιόλας τη γενιά». Η αποτυχία όμως αυτού του στόχου νομοτελειακά οδήγησε σε μια νέα κατανόηση της αποστολής της Εκκλησίας. Η κοινωνική αλλαγή - με αλλά λόγια τα ιδανικά της νεωτερικότητας - έπαψε να θεωρείται ως ρήξη η επανάσταση εναντίον της θεϊκής τάξεως, αφού ο ίδιος ο Θεός αναγνωρίζεται τώρα ως ο δημιουργός της ιστορικής αλλαγής. Στη θέση ενός θεοκρατικά δομημένου κόσμου, εμφανίζεται πλέον ο κόσμος της ιστορίας, μέσα στην οποία επιτελείται το έργο του Θεού. Στην εξέλιξη αυτή κομβικό σημείο αποτελεί η αναγνώριση της παγκόσμιας σημασίας του γεγονότος Χριστός, καθώς και της ιδέας της κυριότητας του Χριστού, τόσο πάνω στον κόσμο, όσο επίσης και πάνω στην Εκκλησία. Στη φάση αυτή το παλιό παράδειγμα της θεοκρατικής παγκοσμιοτήτας έδωσε τη θέση του σε ένα νέο, εκείνο της χριστοκεντρικής παγκοσμιοτήτας. Στα θετικά σημεία αυτής της φάσεως της νεώτερης ιστορίας της παγκόσμιας ιεραποστολής -κατά την οποία θα πρέπει να σημειωθεί άρχισε να συντελείται και η αφύπνιση της ιεραποστολικής αυτοσυνειδησίας της Ορθοδοξίας με τη συμβολή μεγάλων θεολόγων όπως ο Αλβανίας Αναστάσιος Γιαννουλάτος - ήταν πρώτα-πρώτα η εγκατάλειψη της ιδέας ότι η ιεραποστολή είναι υπόθεση μόνον των μεμονωμένων χριστιανών (ή και των ιεραποστολικών ομάδων) και η αναγνώριση της ιεραποστολικής ευθύνης της Εκκλησίας στο σύνολό της. Πιο σημαντική όμως και από τη μετάβαση από τη *missio christianorum* στη *missio ecclesiae*, ήταν λίγο αργότερα η αναγνώριση, ότι το πραγματικό *υποκείμενο* της ιεραποστολής δεν είναι ούτε η Εκκλησία ως θεσμός και οργανισμός, αλλά ο ίδιος ο Θεός. Ήταν η εποχή της μετάβασης από τη *missio ecclesiae* στη *missio Dei*, την οποία όμως αρχικά ο δυτικός χριστιανισμός περιόριζε στη αποστολή του Χριστού (*missio Christi*). Εδώ ακριβώς με τη βοήθεια του θεολογικού διαλόγου υπογραμμίστηκε από τους Ορθοδόξους ότι η χριστοκεντρική παγκοσμιοτητα συνέβαλε στο να μετατραπεί με λανθάνοντα τρόπο ο υγιής χριστοκεντρισμός σε προβληματικό χριστομονισμό. «Η δυναμική συνάντηση», ομολογεί ο K. Raiser, «με τις Ορθόδοξες παραδόσεις στο πεδίο της θεολογίας και της πνευματικότητας, μας έκαναν να συνειδητοποιήσουμε τη βαθιά ριζωμένη πνευματολογική λήθη (Walter Kasper) στο Δυτικό χριστιανισμό, τόσο στην Καθολική όσο και στην Προτεσταντική μορφή του». Με την υπογράμμιση από τους Ορθοδόξους, ότι «η τριαδική θεολογία υποδηλώνει ότι αυτή καθαυτή η υπόσταση της θεότητας είναι ζωή κοινωνίας και ότι η επέμβαση του Θεού στην ιστορία στοχεύει στο να οδηγήσει την ανθρωπότητα, αλλά και ολόκληρη τη δημιουργία, σ' αυτήν την κοινωνία με την ίδια την ύπαρξη του Θεού», έγινε ευρύτερα αντιληπτό πως η χριστιανική «ιεραποστολή δεν στοχεύει πρωταρχικά στη διάδοση ή στη μεταβίβαση διανοητικών αληθειών, δογμάτων, ηθικών επιταγών κλπ., αλλά στη μεταφορά της ζωής της κοινωνίας που ενυπάρχει στη θεότητα». Η εγκατάλειψη της χριστοκεντρικής παγκοσμιοτήτας και η θεμελίωση της χριστιανικής ιεραποστολής με πιο σταθερό τρόπο στο τριαδικό δόγμα είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της ιμπεριαλιστικής και ελεγκτατικής τακτικής της χριστιανικής

ιεραποστολής του 19^{ου}, αλλά και των αρχών του 20^{ου} αι., και την υιοθέτηση μιας περισσότερο *περιεκτικής* και *ολιστικής* συμπεριφοράς της χριστιανικής μαρτυρίας. Οι ιεραποστολικοί πλέον όροι, οι οποίοι καθιερώνονται στην παγκόσμια ιεραποστολή είναι ο ελληνικός (και Ορθόδοξος) *μαρτυρία* και *διαθρησκειακός διάλογος*.

Ένα δεύτερο σημείο ουσιαστικής συμβολής της Ορθοδοξίας στον αγώνα της «κοινής χριστιανικής μαρτυρίας» ήταν η *αγιοπνευματική* διάσταση και η συνακόλουθη *εσχατολογική* προοπτική της παγκόσμιας ιεραποστολής. Με τον θεολογικό διάλογο στο πεδίο της ιεραποστολής, έγινε αντιληπτό ότι, όπου αίρεται η εσχατολογική ένταση μεταξύ της ιστορίας της σωτηρίας και της κοσμικής ιστορίας, τότε νομοτελειακά σχετικοποιείται και η ιστορία της σωτηρίας, με αποτέλεσμα η θεολογία να χάνει την ικανότητα της να ενεργεί ως προφητική κριτική της συγκεκριμένης ιστορίας της ανθρώπινης δράσεως. Έτσι η κοινή χριστιανική μαρτυρία δεν εξαντλείται πλέον στη ρηματική εξαγγελία του ευαγγελίου, αλλά κριτικά αντιμετωπίζει τους θεσμούς του κόσμου τούτου και προφητικά να καταγγέλλει τις άδικες δομές του. Παράλληλα, εγκαταλείπεται το μοντέλο της «Βασιλείας του Θεού» στο χώρο της χριστιανικής ιεραποστολής (επειδή ως γνωστόν μετέφερε - εσφαλμένα βεβαίως - την αντίληψη της κυριαρχίας με όλα της τα συνακόλουθα), και εγκαινιάζεται το μοντέλο του «οίκου του Θεού», το οποίο προσέφερε στις ιεραποστολικές αναλύσεις την έννοια των σχέσεων, της οικειότητας, της ζεστασιάς της οικογένειας, πατέρας της οποίας είναι ο Θεός που αδιάκοπα επιζητεί με θαλπωρή «*επισυναγαγείν τα τέκνα (του) ον τρόπον επισυνάγει όρνις τα νοσσία εαυτής υπό τας πτέρυγας*», όπως δηλαδή η κλώσα συνάζει τα κλωσόπουλα κάτω από τις φτερούγες της (Ματθ. 23, 27=Λουκ. 13,34).

Δ) Εκεί, βεβαίως, που ο «θεολογικός» διάλογος - σε στενή συνεργασία και «διάλογο» με την κοινωνία - έχει φέρει καρπούς πλείονες, είναι στην διατύπωση κοινά αποδεκτών προφητικών απόψεων για τα πραγματικά υπαρκτά προβλήματα της κοινωνίας. Η μοναδική απήχηση των περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών του Οικουμενικού Πατριάρχου, και το άνοιγμά του στα άλλα ζωντανά θρησκευόμενα, αποτελεί

Η παγκόσμια χριστιανική κοινότητα εδώ και σχεδόν μια εικοσαετία προβληματίζεται με πολύ-επίπεδο τρόπο (θεολογικό, ηθικό, ποιμαντικό κλπ.) για τις επιπτώσεις για τον άνθρωπο και το περιβάλλον του κυρίαρχου πλέον μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης. Η νεοφιλελεύθερη οικονομική παγκοσμιοποίηση βρέθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του '90 στο επίκεντρο των θεολογικών συζητήσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου, πολύ πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση και στον πλούσιο Βορρά, κυρίως από τη στιγμή που η παγκόσμια οικονομία προσέλαβε ιερό χαρακτήρα και κατέλαβε τη θέση των ανθρώπων, που την δημιούργησαν. Για τους χριστιανούς το ισχύον σύστημα της παγκόσμιας οικονομίας σφετερίζεται την κυριότητα του Θεού και αξιώνει μία ελευθερία, την οποία έχει μόνο ο Θεός.

Η σημερινή άτεγκτη παγκόσμια πραγματικότητα είναι τόσο κατάφορτη με τον θάνατο και την καταστροφή, που δεν θα υπάρξει μέλλον για να ομιλούμε, αν δεν αλλάξει ριζικά το κυρίαρχο μοντέλο ανάπτυξης, και αν η δικαιοσύνη και η αειφόρος ανάπτυξη δεν γίνουν η κινητήρια δύναμη της οικονομίας, της κοινωνίας, και της γης. Τα περιθώρια είναι στενά. Διακρίνουμε τη μοιραία διαπλοκή της παγκόσμιας δημοσιονομικής, κοινωνικο-οικονομικής, κλιματικής και οικολογικής κρίσης, που συνοδεύεται σε πολλά μέρη του κόσμου από τα δεινά του λαού και τον αγώνα τους για επιβίωση. Η εκτεταμένη απελευθέρωση της αγοράς, η απορρύθμιση και η ανεξέλεγκτη ιδιωτικοποίηση των αγαθών και

των υπηρεσιών, εκμεταλλεύονται το σύνολο της δημιουργίας και διαλύουν τα κοινωνικά προγράμματα και τις κοινωνικές υπηρεσίες, ανοίγοντας τις οικονομίες πέραν των συνόρων με διαφαινόμενη την χωρίς περιορισμούς ανάπτυξη της παραγωγής... Οι διάφορες πτυχές της κλιματικής αλλαγής είναι αλληλένδετες και αλληλοπεριχωρούνται με τις οικολογικές, τις οικονομικές, και τις κρίσεις χρέους. Αυτές οι κρίσεις δεν μπορούν πλέον να αντιμετωπίζονται ανεξάρτητα η μία από την άλλη»

Από τη ΣΤ' Γεν. Συν. του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών στο Vancouver (1983) ο θεολογικός διάλογος επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη μιας "ζωτικής και συνεπώς θεολογίας" (vital, coherent theology), ικανής να συγκεράσει δημιουργικά την κλασική θεολογία με τη θεολογία της συνάφειας, τη θεωρητική με την πρακτική, τη συνέχεια (της παράδοσης) με την αμεσότητα (των σύγχρονων προβλημάτων).

Ενώ, λοιπόν, στο παρελθόν γινόταν πολύς λόγος για την γεφύρωση των δογματικών διαφορών των χριστιανών, σήμερα όλο και περισσότερο αναγνωρίζεται η θεμιτή πολυμορφία των διαφορετικών εκφράσεων του ενός και του αυτού "ευαγγελίου", καθώς και η αναγνώριση του στοιχείου της "έτερότητας" ως απαραίτητου συστατικού της πραγματικής "κοινωνίας". η διαλεκτική ενότητας και διαφορετικότητας αποτελεί πλέον το κύριο σημείο θεολογικού προβληματισμού, σε μια προσπάθεια κατανόησης της ιστορικής πραγματικότητας Του χριστιανισμού. Διαφορετικότητα και πολυμορφία δεν αποτελούν αντιτιθέμενα προς την ενότητα συστατικά, αλλά κατά μίαν έννοια απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία πραγματικής κοινωνίας, υπό τον απαραίτητο όρο φυσικά μιας κοινής εκκλησιολογικής συνισταμένης.

Η κλασική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία υπάρχει μία μόνον αυθεντική εκκλησιαστική οντότητα και πώς όλες οι άλλες χριστιανικές ομάδες αποτελούν μη-εκκλησιαστικές πραγματικότητες, στην καλύτερη περίπτωση σχισματικές ή αιρετικές χριστιανικές κοινότητες, έχει αρχίσει να αμφισβητείται σοβαρά, όπως αμφισβητείται και μια δεύτερη προσέγγιση του προβλήματος, που είναι συνάρτηση της λεγόμενης ιστορικής εξέλιξης. Σύμφωνα με αυτήν, η μία, αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία υπήρξε σε «ορατή» μορφή μόνον κατά το παρελθόν, στις αρχές της ιστορικής της ύπαρξης. Με βάση αυτή τη θεωρία η ιστορία της Εκκλησίας ερμηνεύεται πάντοτε ως ιστορία παρακμής και έκπτωσης, και συνεπώς κύριο μέλημα του θεολογικού διαλόγου είναι η αποκατάσταση της Εκκλησίας στη γνήσια αρχική της μορφή.

Τέλος, μια τρίτη προσέγγιση συνίσταται στην εκτίμηση ότι κάθε μορφή εκκλησιαστικής έκφρασης είναι συνισταμένη κάποιας διαδικασίας προσαρμογής του ευαγγελίου στις κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες, την πρόσκτηση από τις εκκλησιαστικές κοινότητες των κοινωνικών και πολιτιστικών δεδομένων, την ενσωμάτωση (inculturation) στο ευαγγέλιο πολιτιστικών στοιχείων, σε σημείο πολλές φορές ώστε ευαγγέλιο και πολιτισμός να μην είναι ευδιάκριτα. Η προσέγγιση αυτή - που θα πρέπει να σημειώσουμε αναφέρεται ταυτόχρονα στις Ορθόδοξες εκκλησίες και στις νεώτερες χριστιανικές κοινότητες του τρίτου κόσμου - συνοδεύεται συχνά με κατηγορίες περί συγκρητισμού, αφού η απαραίτητη πολλές φορές πολιτιστική προσαρμογή αποδυναμώνει την αναγκαία κριτική απόσταση του ευαγγελίου, υποβαθμίζοντας με τον τρόπο αυτό τη μοναδικότητα του.

Στον σύγχρονο θεολογικό διάλογο καμιά από τις πιο πάνω προσεγγίσεις δεν μπορεί από μόνη της να προσφέρει ικανοποιητική λύση στο πρόβλημα της υπαρκτής εκκλησιαστικής πολυμορφίας. Η αποδοχή της εκκλησιαστικής

ταυτότητας ως κάτι το άτεγκτο και αναλλοίωτο, υποβαθμίζει την αγιοπνευματική υπόσταση της Εκκλησίας. Γι' αυτό και ο οικουμενικός διάλογος θεωρείται πως βρίσκεται σήμερα σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Η δυτική θεολογική σκέψη, καθολική και ευαγγελική, συνεχίζει να περιορίζει την Εκκλησία σε μian αποκλειστικά σχεδόν ιστορική πραγματικότητα, με αποτέλεσμα να παύει αυτή να αποτελεί έκφραση και γεγονός των εσχάτων και έτσι να γίνεται εικόνα και θεσμός του κόσμου τούτου. Αντίστροφα, η παραδοσιακή Ορθόδοξη θεολογική προβληματική δεν φαίνεται να απομακρύνεται από τον *αποκλειστικό* σχεδόν εσχατολογικό προσανατολισμό της, αγνοώντας έτσι την ιστορική πραγματικότητα. Η πρώτη συνεχίζει να τονίζει περισσότερο το *ήδη*, και η δεύτερη το *ούπω* της Βασιλείας του Θεού. Μόνο με τη δυναμική συνάντηση των δυο αυτών προσεγγίσεων μπορεί αμυδρά να φανεί πραγματικό φως στον ορίζοντα. Και αυτό μπορεί να παγιωθεί μόνο με τη συνδρομή του θεολογικού διαλόγου. Χωρίς να παραθεωρείται η αναζήτηση της "αληθείας", μεγαλύτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην επίτευξη της "κοινωνίας", στον αγώνα για τη διάδοση του ευαγγελίου, στην υπέρβαση της κοινωνικής ανισότητας, και στην αποστασιοποίηση από το άδικο σύστημα της παγκόσμιας οικονομίας, το οποίο ευθύνεται για ενιαία κοινωνική, οικολογική και πολιτιστική κρίση που μαστίζει σήμερα την οικουμένη. Άλλωστε, στην Ορθόδοξη λειτουργική μας παράδοση, η αληθής "κοινωνία" προηγείται της ακριβούς "ομολογίας". Οφείλουμε να αγαπώμεν αλλήλους για να μπορέσουμε να ομολογούμε την αλήθεια, να ομολογούμε την Ορθοδοξία μας.

Fb/Φως Φαναρίου, 20 Οκτωβρίου 2013

**ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ, «ΑΤΟΜΙΚΗ» ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ
ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΞΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΠΟΥ ΠΡΟΒΑΛΛΕΙ Ο
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ**

Τα φετινά Χριστούγεννα, όπως άλλωστε και εκείνα των τελευταίων ετών, συνδέονται αναγκαστικά με την οικονομική, οικολογική, και κυρίως πολιτιστική και πνευματική κρίση, που μαστίζει την ανθρωπότητα τον τελευταίο καιρό. Πολλοί επιστήμονες επιχείρησαν τα τελευταία χρόνια να αναλύσουν την ιστορία και τον συστημικό ρόλο της «ατομικής» ιδιοκτησίας. Άλλοι πάλι επιχείρησαν να αντιπαραβάλλουν τις θεολογικές της ρίζες με την βιβλική σκέψη, και έτσι άγγιξαν αυτό που αποτελεί ταμπού και άβατο της σύγχρονης διανόησης, ακόμη και της αριστερής: την κριτική της νεωτερικότητας.

Η νεωτερικότητα, πέραν των αναμφισβήτητων θετικών για την ανθρωπότητα συνεπειών, εν πολλοίς βασιζεται στην ιδέα της «ατομικής» ιδιοκτησίας, που άλλωστε περιλαμβάνεται και στην χάρτα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και στο θεσμό του δανεισμού-τοκισμού. Με τον τρόπο αυτό σταδιακά θεσμοθετήθηκε ως μέγιστη αρετή η ατομοκρατία και ο εγωκεντρισμός, ενώ η στηλιτευόμενη παραδοσιακά από όλες τις θρησκείες πλεονεξία και απληστία μεταβλήθηκε σε βασική αξία και παράμετρο της προόδου. Ο σύγχρονος οικουμενικός χριστιανισμός, όπως διαπιστώνει κανείς από τις δηλώσεις και πρωτοβουλίες των προκαθημένων του ανατολικού και δυτικού χριστιανισμού (Πατριάρχη Βαρθολομαίου και Πάπα Φραγκίσκου) αγωνίζεται για τη θεμελίωση ενός νέου «αξιακού», σχεσιακού πολιτισμού, σε αντικατάσταση του παλαιού, ο οποίος βασισμένος στη «ατομική» ιδιοκτησία σταδιακά μετέτρεψε το ανθρώπινο υποκείμενο σε μετρήσιμο «ατομικό» μέγεθος (calculating individual) δύναμης. Και όλα αυτά από την εποχή της εμφάνισης και ανάπτυξης της κατανομής εργασίας, του χρήματος, της ατομικής ιδιοκτησίας, της αυτοκρατορίας και της κυριαρχίας των ανδρών, που συνεχίστηκε μέχρι και τον σύγχρονο πολιτισμό μας. Οι υγιείς θρησκευτικές δυνάμεις αγωνίζονται για την αποδόμηση της φιλοσοφίας του παλαιού αυτού «αξονικού» πολιτισμού, το τελευταίο στάδιο του οποίου στην καπιταλιστική του εκδοχή έχει μεταστρέψει την πλεονεξία από αμαρτία σε δομική για το ισχύον σύστημα αρετή!

Οι χριστιανοί βέβαια σήμερα, μετά μια μακρά περίοδο αμφισβήτησης και ανοιχτής αντιπαλότητας πέρασαν σε ένα επίπεδο δημιουργικής συνάντησης με τη νεωτερικότητα. Παρατηρώντας όμως την αμφισημία της επιμένουν ότι θα πρέπει να υπάρχει ένα κριτήριο για το τι πρέπει να περισωθεί από την μεγάλη κατάκτηση της νεωτερικότητας και τι να υπερβαθεί. Άλλωστε, έγινε πλέον συνείδηση σε όλους, ότι με τον νεοφιλελευθερισμό η νεωτερικότητα από μαμή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μετέβαλε την ισορροπία ισχύος και έγινε ο δολοφόνος τους. Βασισμένο στις φιλοσοφικές αρχές των JohnLock, DavidHume, αλλά και ο AdamSmith, το σύγχρονο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα υποχωρεί ολο και περισσότερο προς την κατεύθυνση του ολοκληρωτισμού. Μόνο στη βάση της βιβλικής θεολογίας της απελευθέρωσης μπορεί κανείς να δεχτεί και να χρησιμοποιήσει τα θετικά στοιχεία του «νεωτερικού παραδείγματος» της παλαιάς αξονικής εποχής.

Το κυριότερο όμως είναι ότι έγινε αντιληπτό πως η παγκόσμια κρίση που μαστίζει την ανθρωπότητα, και όσο περνάει ο καιρός επιδεινώνεται, με αποτέλεσμα να απειλείται πλέον και αυτή η ζωή του πλανήτη μας, δεν είναι το αποτέλεσμα μόνον του καταστροφικού πολιτικού και οικονομικού συστήματος, αλλά ενός γενικότερου *καταστροφικού πολιτισμού σε όλες τις διαστάσεις του*. Οι χριστιανοί όλου του κόσμου δεν προβάλλουν απλά μια εναλλακτική λύση στον «μονόδρομο» της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, δεν αρκούνται στο «another world is possible», αλλά εκπέμπουν και ένα μήνυμα αισιοδοξίας: η νέα αξονική εποχή ήδη έχει ανατείλει και συνειδητοποιείται οριζόντια σε όλες σχεδόν τις θρησκείες.

Το έναυσμα για τη νέα αυτή δυναμική θεολογία άρχισε από τη βιβλική επιστήμη, η οποία ανέδειξε πειστικά, ότι από την περίοδο της επικράτησης της βασιλείας τον 8^ο π.Χ. αι. στον Ισραήλ η χαρισματική υπόσταση του λαού του Θεού ως κοινωνίας, αλλά και ο ομοσπονδιακός τρόπος συγκρότησής του, έδωσαν τη θέση τους σε εξουσιαστικούς κανόνες με νέους οικονομικούς όρους. Ο Νόμος του Θεού αντικαταστάθηκε από τον νόμο της βασιλείας, με αποτέλεσμα ο λαός του Θεού να διολισθήσει σε τρεις επικίνδυνες καταστάσεις: (α) η απληστία των κρατούντων οδήγησε σε οικονομική εκμετάλλευση των αδυνάτων, (β) η επιβληθείσα κοινωνική ιεραρχική τάξη οδήγησε και στην πολιτική καταπίεση των αδυνάτων προς χάριν του αναδυόμενου κράτους, και (γ) η καθιέρωση επίσημης λατρείας υιοθετήθηκε για να υπηρετεί την βασιλεία και τους πολιτικούς της συμμάχους. Είναι διαφωτιστική η συνομιλία του Σαμουήλ με τον Θεό και οι επισημάνσεις για τις ηθικές και πνευματικές συνέπειες της ριζικής αυτής αλλαγής στον τρόπο συγκρότησης της κοινωνίας στο 8^ο κεφ. του Α' βιβλίου των Βασιλειών.

Όλα αυτά, υποστηρίζεται από την βιβλική – αλλά όχι μόνον – επιστήμη, ήταν αποτέλεσμα της επικράτησης και θεσμικά της «ατομικής» ιδιοκτησίας, η οποία όπως είναι γνωστό προκάλεσε και την έντονη διαμαρτυρία, αλλά και δράση, των Προφητών, αφού το κέντρο βάρους μετατοπίστηκε από την δικαιοσύνη του Θεού και την τήρηση του Νόμου του στην ατομική ευημερία. Όλοι ανεξαιρέτως οι Προφύτες άρχισαν να κάνουν λόγο για τον Νόμο και την δικαιοσύνη, αξίες οι οποίες είχαν χαθεί εξαιτίας του νέου ιδιοκτησιακού καθεστώτος, που αλλοίωσε την παραδοσιακή έννοια της κοινωνίας. Για τους Προφύτες της Π.Δ. η κατάργηση της δικαιοσύνης και η ακύρωση των δικαιωμάτων των φτωχών σήμαινε πάνω από όλα απόρριψη του ίδιου του Θεού του Ισραήλ. Για τον προφήτη Ιερεμία π.χ. το να γνωρίζει κανείς τον Θεό ήταν ταυτόσημο με το να είναι δίκαιος έναντι των φτωχών (*«οὐκ ἔγνωσαν, οὐκ ἔκριναν κρίσιν ταπεινῶ οὐδὲ κρίσιν πένητος, οὐ τοῦτό ἐστιν τὸ μὴ γνῶναι σε ἐμέ;*

λέγει κύριος», Ιερ 22:16). Ο προφήτης Ησαΐας μάλιστα ασκεί καυστική κριτική τόσο για το ζήτημα της απαλλοτρίωσης των χωραφιών, όσο και για την απληστία και την πλεονεξία που εκδηλώνονταν με τη συσσώρευση γης, που ήταν αποτέλεσμα της καθιέρωσης της ατομικής ιδιοκτησίας: «*Ούαι οι συνάπτοντες οίκιαν πρὸς οίκιαν καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέλωνται τι, μὴ οἰκήσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς;*» (Ησ. 5:8). Ο ίδιος προφήτης δεν διστάζει να χαρακτηρίσει τους ἀπληστους γαιοκτήμονες «κλέφτες» («*οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσιν, κοινωνοὶ κλεπτῶν*», Ησ. 1:23) και να χαρακτηρίσει τη δήμευση των εκτάσεων των χρεωμένων αγροτῶν «αρπαγή εις βάρος των φτωχῶν» («*ἀρπαγή τοῦ πτωχοῦ ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν; τί ὑμεῖς ἀδικεῖτε τὸν λαόν μου καὶ τὸ πρόσωπον τῶν πτωχῶν καταισχύνετε;*» Ησ 3:14-15).

Αυτὴν τὴν ἐννοια τῆς συλλογικῆς/κοινωνικῆς πνευματικότητος, με βάση τὴν κριτικὴ τῆς «ατομικῆς» ιδιοκτησίας στὴν διδασκαλία των Προφητῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν θεολογικὴ θεώρηση των θρησκευτικο-οικονομικῶν θεσμῶν του Σαββάτου, του Σαββατιαίου καὶ του Ἰωβηλαίου ἔτους, συναντοῦμε καὶ στα κείμενα τῆς Κ.Δ. Στα ἀρχαιότερα στρώματα τῆς ευαγγελικῆς παράδοσης τὸ κήρυγμα του Ἰησοῦ επικεντρώνεται στὴν Βασιλεία του Θεοῦ, μέτοχοι καὶ κληρονόμοι τῆς οἰκίας κατὰ κύριο λόγο εἶναι οἱ «πτωχοί», ἐνῶ ὅσοι ἀπέκτησαν πλοῦτη με κάθε εἶδος μηχανισμοῦ που σχετίζονται με τὴν δημόσια οικονομία (ατομικὴ ιδιοκτησία, εἰσπραξὴ φόρων, χρῆση ἰσχύος κλπ) κατακρίνονται με δριμύτητα.

Με βάση αὐτὴ τὴν προφητικὴ καὶ ἀρχέγονη χριστιανικὴ πνευματικότητα οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, κυρίως του χρυσοῦ αἰῶνα, ἀνέπτυξαν τὴ γνωστὴ ριζοσπαστικὴ ἀντίληψη για τὸν πλοῦτο, καταδικάζοντας παράλληλα τὴν απληστία καὶ τὴν πλεονεξία (τὸ να κατέχει δηλαδὴ κάποιος περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔχει ἀνάγκη για τὴν ἐπιβίωσή του), με σαφεῖς μάλιστα νομοκανονικὲς ρυθμίσεις «κατὰ τοκίζόντων». Γι' αὐτὸ καὶ στὶς φετινὲς χριστουγεννιάτικες εὐχὲς μου στα μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης ἐπέλεξα να παραθέσω τὶς σχετικὲς ἐπὶ του θέματος ἀπόψεις του ἀγίου Ἀμβροσίου.

Ἡ χριστιανικὴ θεώρηση τῆς οικονομίας προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ νόμο τῆς δικαιοσύνης του Θεοῦ, τὸν σεβασμὸ του ἀνθρώπου καὶ ὄχι τὸν μαμμωνά, τὴν ἐπάρκεια (που οδηγεῖ στὴν αειφόρο ἀνάπτυξη) καὶ ὄχι τὸ κέρδος, τὴ συσσώρευση πλοῦτου (πλεονεξία), τὸ χρῆμα. Ἡ ιδιοκτησία γῆς καὶ ἡ χρῆση τῆς αποτελοῦν, σύμφωνα με τὴν διαχρονικὴ χριστιανικὴ διδασκαλία, δάνειο ἀπὸ τὸν Θεὸ για τὸ κοινωνικὸ, καὶ ὄχι τὸ ατομικὸ καλὸ. Καὶ στο εὐλόγο ἐρώτημα ἀν ἐπανερχεται τὸ κομμουνιστικὸ μανιφέστου με χριστιανικὸ αὐτὴ τὴ φορὰ μανδύα (οἱ ἰθύνοντες τῆς Wall Street πρόσφατα κατηγόρησαν τὴν αὐστηρὴ κριτικὴ του Πάπα Φραγκίσκου για τὸ παγκόσμιο οικονομικὸ σύστημα ὡς «καθαρό μαρξισμό»!), ἡ ἀπάντηση εἶναι πως μια τέτοια οικονομία υπερβαίνει τὸ παλαιὸ δίπολο καπιταλισμοῦ-σοσιαλισμοῦ. Ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψη για τὴν οικονομία δεν ἐστιάζει τὸ ενδιαφέρον τῆς στὴν τεχνικὴ καὶ διαδικασίᾳ παραγωγῆς καὶ κατανομῆς των υλικῶν αγαθῶν, ἀλλὰ στὴν πηγὴ τους, ἀφοῦ βασικὴ τῆς ἀρχῆ παραμένει τὸ ψαλμικὸ χωρίο: «*τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, οἱ κατοικοῦντες καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ*» (Ψαλμ 24:1).

Fb/AMEN 25 Δεκεμβρίου 2013

2014

62

Η ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ ΚΑΙ Ο ΠΑΠΥΡΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΜΑΡΙΑ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

Την Πέμπτη, 10 Απριλίου του 2014, ανακοινώθηκε το επιστημονικό πόρισμα για την αυθεντικότητα ενός μικρού σπαράγματος παπύρου, το οποίο παρουσιάστηκε σε επιστημονικό συνέδριο τον Σεπτέμβριο του 2012 ως τμήμα ενός υποτιθέμενου «Ευαγγελίου της γυναίκας(!) του Ιησού».

Το ιστορικό. Εδώ και αρκετό καιρό αγοράστηκε από το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ ένα μικροσκοπικό (μεγέθους περίπου μιας συνηθισμένης πιστωτικής κάρτας) σπάραγμα παπύρου σε σαϊδική κοπτική γραφή, άγνωστης προέλευσης, και μάλιστα από πωλητή που ζήτησε για ευνόητους λόγους να μην αποκαλύψει την ταυτότητά του. Το «εύρημα» αυτό αποτέλεσε τη βάση μιας επιστημονικής εισήγησης της καθηγήτριας της Εκκλησιαστικής Ιστορίας της Θεολογικής Σχολής του ανωτέρω πανεπιστημίου Karen King στο ανά τετραετία συνερχόμενο διεθνές συνέδριο Κοπτικών Σπουδών, το οποίο φιλοξενήθηκε το 2012 στη Ρώμη. Είχε μάλιστα προγραμματιστεί για τις αρχές του 2013 η δημοσίευση αυτής της εισήγησης σε εκτεταμένη μορφή στο έγκυρο επιστημονικό περιοδικό «Harvard Theological Review».

Η έλλειψη τότε της απαραίτητης κριτικής τεκμηρίωσης (χρονολόγηση με τη μέθοδο άνθρακα 24, προέλευση του σπαράγματος κτλ.), η ύποπτη άξεστη κατά κάποιον τρόπο γραφή, τα αυτούσια παράλληλα με άλλα γνωστά κοπτικά κείμενα, κυρίως όμως ο προκλητικός τίτλος τον οποίο προσέδωσε η καθηγήτρια στο υποτιθέμενο αρχικό κείμενο, ξεσήκωσαν θύελλα αντιδράσεων τόσο στο Βατικανό όσο και στην επιστημονική κοινότητα, που έκανε λόγο για επιτήδεια σύγχρονη παραχάραξη. Όλα αυτά συνετέλεσαν στο να ανακληθεί από τη διεύθυνση του περιοδικού άχρι καιρού η επίσημη δημοσίευση του άρθρου της κυρίας King.

Έτσι, για δύο περίπου χρόνια η συζήτηση περιστράφηκε γύρω από την αυθεντικότητα ή μη του σπαράγματος και όχι την ουσία του περιεχομένου του. Όπως από την πρώτη στιγμή υποστήριζε η καθηγήτρια, η ανακάλυψη αυτή με κανέναν τρόπο δεν αλλάζει τα ιστορικά δεδομένα για τον Ιστορικό Ιησού, αλλά αποτελεί μία επιπλέον απόδειξη ότι από πολύ νωρίς χριστιανικοί κύκλοι συζητούσαν θέματα όπως η υποχρεωτική αγαμία του κλήρου, η περιεκτική (αρρένων και θηλέων) μαθητεία στον κύκλο του Ιησού και κυρίως η ηγετική θέση των γυναικών.

Τα δεδομένα. Η σημερινή δημοσίευση του επιστημονικού πορίσματος τριών κορυφαίων ερευνητικών ιδρυμάτων, συμπεριλαμβανομένου και του MIT, καταρρίπτει την υπόθεση της παραχάραξης, αποδεικνύει την αυθεντικότητα του σπαράγματος, το τοποθετεί όμως χρονολογικά σε μια αρκετά μεταγενέστερη περίοδο, μεταξύ του 4ου και του 8ου αι. μ.Χ. Πρόκειται για σπάραγμα οκτώ ημιτελών γραμμών ενός κειμένου που προέρχεται από μορφοποιημένο κώδικα και μορφολογικά ανήκει στο συνηθισμένο στους γνωστικούς κύκλους φιλολογικό είδος διαλόγων του Ιησού με τους μαθητές του. Το είδος αυτό ακολουθούν και άλλα σημαντικά απόκρυφα κείμενα, όπως τα γνωστικά Ευαγγέλια κατά Θωμά, Μαρίας της Μαγδαληνής και Φιλίππου, με τα οποία έχει και κατά γράμμα ομοιότητες. Όπως είναι αποδεδειγμένο επιστημονικά και για το κατά Θωμά, είναι πολύ πιθανό το κείμενο αυτό να γράφτηκε πριν από τον 4ο αι. πρωτότυπα στα ελληνικά.

Το ενδιαφέρον του σπαράγματος εντοπίζεται στην κοπτική λέξη TAZIME (γυναίκα), στο τέλος της τέταρτης γραμμής. Σε ελληνική μετάφραση τα κύρια σημεία του έχουν ως εξής: «Η μητέρα μου μου έδωσε τη ζωή» (1η γραμμή). «Οι μαθητές είπαν στον Ιησού» (2η). «Η Μαρία (πιθανότατα η Μαγδαληνή) είναι άξια γι' αυτό» (3η). «Ο Ιησούς τούς είπε: Η γυναίκα μου...» (4η). «Αυτή μπορεί να είναι μαθήτριά μου» (5η).

Κριτική αποτίμηση. Η νέα αυτή ανακάλυψη, πέραν της πολύ μεταγενέστερης προέλευσής της, δεν ανατρέπει τα ιστορικά δεδομένα για την οικογενειακή κατάσταση του Ιστορικού Ιησού, για τον οποίον οι μόνες ιστορικά αξιόπιστες πηγές παραμένουν τα κανονικά ευαγγελικά και λοιπά καινοδιαθηκικά κείμενα. Ακόμη και η συζητήσιμη γραφή «η γυναίκα μου», όπως παραδέχεται και η ίδια η King, πιθανότατα έχει μεταφορική και όχι κυριολεκτική σημασία, κάτι συνηθισμένο σε τέτοια κείμενα.

Έρχεται όμως να προστεθεί στις ήδη γνωστές παλαιότερες ανακαλύψεις απόκρυφων κειμένων, που πιστοποιούν τη συζήτηση σε ορισμένους, περιθωριακούς έστω, κύκλους της αρχέγονης χριστιανικής κοινότητας για τον ηγετικό ρόλο των γυναικών, με αιχμή του δόρατος κυρίως τη Μαγδαληνή, για την οποία όμως δεν υπάρχει καμία απολύτως ιστορική ένδειξη ότι ήταν σύντροφος του Ιησού. Αντίθετα, είναι πλέον ιστορικά επιβεβαιωμένο ότι ήταν προβεβλημένη μαθήτρια του Χριστού, απόστολος των αποστόλων, τα στοιχεία όμως αυτά στο διάβα της Ιστορίας, όπως και η γενικότερη θέση – ακόμη και λειτουργική (βλ. περίπτωση των διακονισσών) -, έχουν επιμελώς περιθωριοποιηθεί ή ακόμη και επιτυχώς διαγραφεί.

Fb/ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ 18-20 Απριλίου 2014

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΠΑΡΑ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΥΣΤΗΜΙΚΗ

*Συνέντευξη στη δημοσιογράφο Μαριάνθη Πελεβάνη
για το ηλεκτρονικό περιοδικό toperiodiko.gr*

ΜΠ: Συμμετέχετε από το 2006 στο πρόγραμμα «Φτώχεια-Πλούτος-Οικολογία» (PWE) του Παγκόσμιου Συμβουλίου Εκκλησιών (ΠΣΕ), το οποίο ασχολείται με την εναλλακτική προς τη νέο-φιλελεύθερη οικονομική παγκοσμιοποίηση, χριστιανική πρόταση. Περί τίνος πρόκειται;

ΠΒ: Η παγκόσμια χριστιανική κοινότητα εδώ και σχεδόν μια εικοσαετία προβληματίζεται με πολύ-επίπεδο τρόπο (θεολογικό, ηθικό, ποιμαντικό κλπ.) για τις επιπτώσεις στον άνθρωπο και το περιβάλλον του κυρίαρχου πλέον μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης. Η νεοφιλελεύθερη οικονομική παγκοσμιοποίηση βρέθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του '90 στο επίκεντρο των θεολογικών συζητήσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου, πολύ πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση και στον πλούσιο Βορρά. Από τα τέλη του περασμένου αιώνα στο ΠΣΕ διαπιστώθηκε ότι η οικονομικά φιλελεύθερη παγκοσμιοποιημένη οικουμένη βρίσκεται σε αντίθεση με την οικουμένη της πίστεως και της αλληλεγγύης. Γι' αυτό και ομόφωνα όλες οι εκκλησίες αποφάσισαν, ότι αποτελεί ποιμαντική, ηθική, θεολογική και πνευματική πρόκληση για τον χριστιανικό κόσμο, ο οποίος αγωνίζεται για το όραμα της ενότητας της ανθρωπότητας και του συνόλου των πλασμάτων που κατοικούν στη γη. Έτσι άρχισε το πρόγραμμα και η συνεχιζόμενη διαδικασία με το ακρωνύμιο ΑΓΑΠΗ (AGAPE= Alternative Globalization Addressing People and Earth, δηλαδή Εναλλακτική Παγκοσμιοποίηση με κέντρο τον Άνθρωπο και τη Γη), που αμφισβητεί τον λεγόμενο «μονόδρομο της οικονομικής παγκοσμιοποίησης». Το πρόγραμμα για την «Φτώχεια, τον Πλούτο και την Οικολογία» είναι συνέχεια της παραπάνω διαδικασίας.

Η ζωή των ανθρώπων, και γενικά η ακεραιότητα της κτιστής δημιουργίας, δηλαδή το φυσικό περιβάλλον, όπως και οι έννοιες δικαιοσύνη και ειρήνη για όλους, αποτελούν τον απαραίτητο ηθικό αξιακό κώδικα της χριστιανικής πίστεως. Και η Εκκλησία, που πολεμάει το «κακό» και στέκεται προφητικά αντιμέτωπη με κάθε σύστημα (οικονομικό ή οτιδήποτε άλλο) που αντιστρατεύεται την «καλήν λίαν» δημιουργία του Θεού, δεν μπορεί να αδιαφορεί. Η έκκληση για δράση αποσκοπεί στο να ευαισθητοποιήσει ακόμη περισσότερο τις χριστιανικές κοινότητες, αλλά και τους μεμονωμένους πιστούς, προκειμένου να υπερασπιστούν την πίστη τους. Οι θεσμοί του ιωβηλαίου στη Π.Δ., της κοινοκτημοσύνης στο βιβλίο των Πράξεων (4:32-35), της λογείας στις επιστολές του Παύλου (στόχος της οποίας σημειωτέον ήταν η ισότητα και η

ισοκατανομή και κοινωνία των υλικών αγαθών), οι πολιτικές, κοινωνικές, και κυρίως οικονομικές διαστάσεις των οραμάτων του προφήτη της Αποκαλύψεως (13:16εξ), η ριζοσπαστική ηθική της Καθολικής Επιστολής Ιακώβου, προϋποθέτουν ένα σύστημα οικονομίας που προσδιορίζεται από το νόμο της δικαιοσύνης του θεού, τον σεβασμό του ανθρώπου και όχι τον μαμμωνά, υποδηλώνουν μια οικονομία της επάρκειας, και όχι του κέρδους, της συσσώρευσης πλούτου και του χρήματος. Αυτή η στάση μπορεί να είναι «πολιτική», δεν ταυτίζεται όμως με την πολιτική, η οποία άλλωστε είναι αδύνατη χωρίς την άσκηση «έννομης βίας».

ΜΠ: Και η χριστιανική εναλλακτική αυτή πρόταση είναι κόντρα στον καπιταλισμό και την παγκοσμιοποίηση του; Με σκοπό; Συντάσσεται με τους αδυνάτους για την «ανάσταση» ή για την «επανάσταση»;

ΠΒ: Αμφισβητεί τη «θεολογία της φιλανθρωπίας», που προσπαθεί να θεραπεύσει τα συμπτώματα και όχι τα αίτια της κοινωνικής αδικίας, τη «θεολογία της ευμάρειας», που κατά το Max Weber νομιμοποιεί θεολογικά τον καπιταλισμό, όπως και άλλα συστήματα και ιδεολογίες που βασιζονται στην ανεξέλεγκτη ανάπτυξη και τη συσσώρευση πλούτου, και αγνοούν την πραγματικότητα της οικολογικής καταστροφής και τα δεινά των θυμάτων της παγκοσμιοποίησης. Γι' αυτό και υποστηρίζει, ότι η ελπίδα μας πηγάζει από την ανάσταση του Χριστού και την υπόσχεση για ζωή σε όλους. Έχουμε αποδείξεις από τις εκκλησίες και τα διάφορα κινήματα γι' αυτήν την ελπίδα της αναστάσεως, όταν δηλώνουν πως είναι αποφασισμένοι να αγωνιστούν για έναν καλύτερο κόσμο. Αυτοί είναι το φως και το αλάτι της γης. Ως προς την επανάσταση η εκκλησία είναι από τη φύση της επαναστατική, σε ένα βέβαια ευρύτερο φάσμα επανάστασης, τόσο συλλογικής όσο και ατομικής: και ενάντια στις άδικες δομές, και ενάντια στο γενικότερο θεσμικό κακό, και ενάντια στον έσω άνθρωπο. Έχω όμως στο σημείο αυτό να προσθέσω κάτι ακόμη. *Η κρίση την οποία βιώνουν σε όλη την υφήλιο οι άνθρωποι δεν είναι αποτέλεσμα μόνον του καταστροφικού πολιτικού και οικονομικού συστήματος, αλλά ενός γενικότερου καταστροφικού πολιτισμού σε όλες τις διαστάσεις του.* Γι' αυτό και οι εχέφρονες χριστιανοί αγωνίζονται για ένα νέο «αξονικό» πολιτισμό και προβάλλουν όχι απλά την αντιστροφή του «μονόδρομου» της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Δεν αρκούνται δηλαδή στο «another world is possible», αλλά μεταφέρουν και ένα μήνυμα αισιοδοξίας: ο νέος αξονικός πολιτισμός ήδη έχει ανατείλει και συνειδητοποιείται οριζόντια σε όλες τις κοινωνίες και σε όλες σχεδόν τις θρησκείες, οι οποίες βέβαια πρέπει να απαλλαγούν από τις στρεβλώσεις τους, και αντί να αντιμάχονται η μια την άλλη με τις γνωστές καταστρεπτικές συνέπειες να αρχίσουν να συνεργάζονται μεταξύ τους. *Η μεταμόρφωση είναι εφικτή.* Και η έννοια της μεταμορφώσεως, ιδιαίτερα στη δική μας Ορθόδοξη παράδοση, είναι πολύ ευρύτερη και περιεκτική. Αναφέρεται στο σώμα και την ψυχή, στον έσω άνθρωπο, ζητώντας «μετά-νοια», *αλλαγή δηλαδή συμπεριφοράς τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, αλλά και στη κοινωνία και την κτιστή δημιουργία.*

ΜΠ: Με αυτήν την ιδιότητά σας μετείχατε και στο Forum The State of Europe, (8-9 Μαΐου 2014), που κάθε χρόνο πραγματοποιείται στην πρωτεύουσα της χώρας που ασκεί την προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης από χριστιανικούς οργανισμούς που υποστηρίζουν την ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν είναι μια άλλη καπιταλιστική ολοκλήρωση;

ΠΒ: Στην Ευρώπη οι χριστιανοί έχουν ενεργά δραστηριοποιηθεί, ριζοσπαστικά, σε κινήσεις όπως η ΑΤΤΑC, και μάλιστα με θετικά για την

ελληνική οικονομική κρίση κείμενα και ψηφίσματα, όσο και σε περισσότερο μετριοπαθή κινήματα με στόχο την ενεργό συμμετοχή στην προώθηση του ευρωπαϊκού οράματος, όπως το ίδρυμα European Christian Political Foundation, που πρόσφατα εξέδωσε το βιβλίο *After Capitalism*. Μπορεί κανείς να διαφωνεί πολιτικά ή οικονομικά με τα επιχειρήματα αυτού του βιβλίου, αλλά και γενικότερα αυτής της προσπάθειας, αυτή όμως δεν παύει να προχωράει σε επίπεδο πολιτικής εμπλοκής των χριστιανών ένα βήμα περισσότερο από την κλασική φιλανθρωπική αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. Η εκδήλωση των Αθηνών που αναφέρατε εντάσσεται σ' αυτήν ακριβώς την δραστηριότητα. Ασφαλώς δεν είναι αντιουστημική, στο βαθμό τουλάχιστον που χαρακτηρίζει το όραμα και της δραστηριότητας της ΑΤΤΑC ή και του προγράμματος «Φτώχεια-Πλούτος-Οικολογία» (PWE) του ΠΣΕ, αλλά αποδεικνύει πως οι χριστιανοί τουλάχιστον εγκαταλείπουν την παλαιότερη μεταφυσική ηθική τους.

ΜΠ: Υποστηρίζετε ότι ο λόγος της Εκκλησίας πρέπει να είναι αντιουστημικός. Όλα αυτά σημαίνουν πως και οι χριστιανοί πρέπει να κατεβούν στο δρόμο, να συγκρουστούν με τις αγορές και τους υπαλλήλους της, να διώξουν τους «έμπορους από το ναό»;

ΠΒ: Όχι μόνον εγώ προσωπικά. Ολόκληρη η επίσημη Ορθοδοξία. Το 2008 στη διακήρυξη των προκαθημένων των Ορθοδόξων Εκκλησιών – που οιονεί επέχει συνοδικής αποφάσεως – τονίζεται χαρακτηριστικά: «Οι Ορθόδοξοι χριστιανοί συμμερίζονται μετά των άλλων, θρησκευομένων ή μη ανθρώπων του πλανήτη, την ευθύνη για τη σύγχρονη κρίση, διότι ανέχθηκαν ή συμβιβάστηκαν ακρίτως και προς ακραίες επιλογές του ανθρώπου χωρίς την αξιόπιστη αντιπαράθεση προς αυτές του λόγου της πίστεως. Έχουν, συνεπώς, και αυτοί μείζονα υποχρέωση να συμβάλλουν στην υπέρβαση των διασπάσεων του κόσμου Το χάσμα μεταξύ πλουσίων και πτωχών διευρύνεται δραματικά εξ αιτίας της οικονομικής κρίσης, που συνήθως είναι αποτέλεσμα μανιακής κερδοσκοπίας εκ μέρους οικονομικών παραγόντων και στρεβλής οικονομικής δραστηριότητας, η οποία, στερούμενη ανθρωπολογικής διαστάσεως και ευαισθησίας, δεν εξυπηρετεί, τελικά, τις πραγματικές ανάγκες της ανθρωπότητας. Βιώσιμη οικονομία είναι εκείνη, που συνδυάζει την αποτελεσματικότητα με την δικαιοσύνη και την κοινωνική αλληλεγγύη». Αυτή είναι σαφώς πολιτική. *Η μόνη διαφορά συνίσταται στον τρόπο άσκησης της «πολιτικής» της Εκκλησίας. Ο λόγος της είναι προφητικός, κριτικός, αντιστασιακός, ασφαλώς αντιουστημικός, αλλά και φιλόανθρωπος, και η κατάθεση μαρτυρίας της ειρηνική, κατά το πρότυπο του διδασκάλου της, από το οποίο άλλωστε εμπνεύστηκε και ο Γκάντι τη non violent αντιστασιακή του στάση.*

ΜΠ: Πιστεύετε ότι ο χριστιανισμός, εκ φύσεως, οφείλει και κυρίως μπορεί να συνδέεται με τα κινήματα κοινωνικής απελευθέρωσης ή μήπως στην εκκοσμικευσή του μετατράπηκε κι αυτός σε άλλο εξουσιαστικό σύστημα κι έχει αποκοπεί οριστικά από αυτά;

ΠΒ: Ο χριστιανισμός ως σύστημα ή ως ιδεολογία μπορεί κανείς να πει ότι σε πολλές περιπτώσεις έχει εκκοσμικευτεί, ή ακόμη και ταυτιστεί ή συνεργαστεί με εξουσιαστικά συστήματα. Η εκκλησία όμως δεν μπορεί να χάσει τον προφητικό της χαρακτήρα, αν φυσικά δεν θέλει να «χάσει την ψυχή της», όπως συνηθίζουμε να λέμε στο πρόγραμμα «Φτώχεια-Πλούτος-Οικολογία» (PWE). Δυστυχώς, όμως, πολλοί χριστιανοί, ενώ κάνουν λόγο για εκκοσμικευση, την εκλαμβάνουν – ως κατάλοιπο της παλαιότερης αντι-

νεωτερικής τους αντίδρασης – ως συνώνυμο της αποστασιοποίησής τους από τον κόσμο και τα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα.

ΜΠ: Από τη μία οι πρώτες χριστιανικές κοινότητες της κοινοκτημοσύνης κι από την άλλη οι Σταυροφορίες, από τη μια η Θεολογία της Απελευθέρωσης με μεγάλες μορφές κληρικών όπως ο αρχιεπίσκοπος του Σαλβαδόρ Όσκαρ Ρομέρο που δολοφονήθηκε το 1980 κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας από ακροδεξιές ομάδες και από την άλλη σκάνδαλα παιδεραστίας στο Βατικανό και οικονομικά στο Άγιο Όρος, από τη μία το Π.Σ.Ε. που το 1968 πήρε θέση κατά της δικτατορίας των συνταγματαρχών στην Ελλάδα κι από την άλλη η εκκλησία της Ελλάδας που στεκόταν στο πλευρό τους. Από τη μία η περσινή πρωτοβουλία της θεολογικής σχολής του ΑΠΘ, με τη δική σας συμβολή, για το συνέδριο «Εκκλησία και Αριστερά» κι από την άλλη οι ιεράρχες με τα φασιστικά και ρατσιστικά κηρύγματα. Πως χωράνε μαζί αυτά; Ποιος κάνει την πίστη, όπιο;

ΠΒ: Η σύγκρουση δεν είναι ανάμεσα στη συντήρηση και τον ριζοσπαστισμό με τη συμβατική έννοια των όρων, αλλά ανάμεσα στη θεολογία, ως την κριτική και προφητική συνείδηση της Εκκλησίας, και τις γήινες εκφράσεις της, ως συνέπεια της πεπτωκυίας φύσεως των ανθρώπων, και φυσικά και των χριστιανών, οποιοδήποτε αξίωμα και αν κατέχουν. Ναι, όπως και κάθε επίγειος οργανισμός, υπάρχουν και στην «ιστορική» έκφραση της εκκλησίας διστάμενες, και μερικές φορές και αντικρουόμενες, απόψεις. Η εκκλησία, όμως, του Χριστού ως θεανθρώπινος οργανισμός και φορέας του ευαγγελίου και του λόγου του Θεού, από τη φύση της δεν μπορεί παρά να είναι και επαναστατική, και αντισυστημική. Γι' αυτό και πολλοί θεολόγοι διατυπώνουν το ερώτημα: *«Έχουν το θάρρος οι εκκλησίες να αντιμετωπίσουν τις 'αξίες' μιας ζωής προσανατολισμένης στο κέρδος, ως θέμα πίστεως, ή θα προτιμήσουν να σιωπήσουν και να αποσυρθούν στην 'ιδιωτική' σφαίρα; Είναι ένα ερώτημα που οι εκκλησίες οφείλουν να απαντήσουν, αλλιώς θα χάσουν την ψυχή τους»!*

Fb/toperiodiko.gr, 16 Μαΐου 2014

Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ

Ένας από τους κορυφαίους θεολόγους και ομολογητές της Ορθόδοξου πίστεως, ο μοναχός και άγιος της Εκκλησίας μας Μάξιμος ο Ομολογητής περιέγραφε ως απώτερο στόχο της θείας οικονομίας την αποκατάσταση της ενότητας και κοινωνίας, η οποία στο σχέδιο της δημιουργίας επικρατούσε στον παράδεισο, αλλά διερράγη μετά την πτώση, και θα αποκατασταθεί στα έσχατα.

Αυτήν την ενότητα και κοινωνία διακονεί απαρέγκλιτα η αγία μας εκκλησία, ως το «σώμα» του ζώντος Χριστού, συνεχίζοντας δηλ. το σωτηριώδες έργο του Χριστού εν Αγίω Πνεύματι, του τρίτου προσώπου της Αγίας Τριάδος, το οποίο εξ ορισμού είναι ο κατ' εξοχήν φορέας κοινωνίας, σύμφωνα με την αρχαιότερη λειτουργική ομολογία που διασώζει η Β' Κορ του Απ. Παύλου «*Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*» (Β' Κορ 13:12).

Ἡ αναγκαιότητα βέβαια για ενότητα και κοινωνία δεν αποτελεί αποκλειστικότητα του θεολογικού στοχασμοῦ του αγίου Μαξίμου. Το πιστοποιεί η διήγηση της Πεντηκοστής στο βιβλίο των Πράξεων, που αποτυπώνεται επιτυχέστατα στο κοντάκιο της εορτής: «*Ὅτε καταβάς τας γλώσσας συνέχεε (Βαβέλ)..ὅτε του πυρός τα γλώσσας διένεμε εις ενότητα πάντας ἐκάλεσε*». Αυτή η ιεραποστολική ευθύνη της Ορθοδοξίας απορρέει από τη ρητή και απαράβατη επιταγή του Κυρίου: «*ἵνα πάντες εν ὡσι*» (Ἰω 17, 21). Γι' αυτό και είναι ακράδαντη η πεποίθηση της Εκκλησίας, ὅτι υπέρτατος στόχος της Θείας Οικονομίας είναι η ενότητα των πάντων. Ο απόστολος Παῦλος είναι σαφέστατος: «*ἵνα ἡ ο Θεός τα πάντα εν πάσιν*» (Α' Κορ 15, 28).

Γι' αυτήν άλλωστε την ενότητα αιώνες τώρα η Ορθόδοξη Εκκλησία μας εύχεται εν συνάξει, εσπέρας και πρωί και μεσημβρία «*υπέρ της των πάντων ενώσεως*». Αυτήν όμως την ενότητα η Ορθόδοξη εκκλησία την διακονεί χωρίς εκπτώσεις ή συμβιβασμούς σε θέματα πίστεως. Η Εκκλησία, όμως, επιτελεί σωστά την αποστολή της, όταν ὅλοι οι ιστορικοί παράγοντες που την συναποτελούν, ο μοναχισμός, η θεολογία, η ποιμαίνουσα και διοικούσα εκκλησία, ο ευσεβής λαός κλπ. συμβάλλουν αρμονικά στη διαμόρφωση της λειτουργίας της ως ζωντανού οργανισμού. Ο μοναχισμός ως η διαρκής υπόμνηση του εσχατολογικού της οράματος, η θεολογία ως η κριτική και προφητική της συνείδηση και μάλιστα μετά λόγου γνώσεως, ο ευσεβής λαός ως ο θεματοφύλακας της παραδόσεως, η ποιμαίνουσα και διοικούσα εκκλησία ως η συνισταμένη και συντονίζουσα την καθημερινή της μαρτυρία, προκειμένου να επιτελεστεί αξιόπιστα και αποτελεσματικά το σωστικό έργο της Εκκλησίας. Κανείς από τους ανωτέρω φορείς δεν μπορεί αυτάρεσκα και εγωιστικά να οικειοποιηθεί το σύνολο της μαρτυρίας της Εκκλησίας, χωρίς αυτό να σημαίνει ὅτι δεν μπορεί να υπάρχει αλληλοπεριχώρηση των χαρισμάτων και διακονιών τους. Γι' αυτό, λοιπόν, και ο παραδοσιακός τρόπος άσκησης της αποστολής της Εκκλησίας είναι ο συνοδικός.

Στα Μηνύματα των Προκαθημένων των Ορθοδόξων Εκκλησιών τις τελευταίες δεκαετίες, που αποτελούν οιωνεί αποφάσεις οικουμενικών συνόδων, επαναλαμβάνεται συνεχώς ότι: «*εκ πνεύματος καταλλαγής κινουμένη η Ορθόδοξος Εκκλησία μετέχει ενεργώς από πολλών ήδη δεκαετιών εις την προσπάθειαν προς άποκατάστασιν της χριστιανικής ενότητας, ήτις και αποτελεί ρητήν και άπαραβάτον έπιταγήν του Κυρίου (Ιω.17:21)*». Γι' αυτό και η διάσπαση της ενότητας σε όλα τα επίπεδα της ζωής της Εκκλησίας, το σχίσμα δηλαδή, αποτελεί σκάνδαλο και προδοσία της αποστολής της Εκκλησίας.

Η περίπτωση της αντικανονικής μονής Εσφιγμένου αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα και σκανδαλώδες δείγμα διάσπασης της ενότητας της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αλλά και της εσωτερικής ενότητας εντός της αγιορειτικής κοινότητας. Για να καταλάβουμε τα θεολογικά και ιστορικά αίτια αυτού του σκανδάλου θα πρέπει να ανατρέξουμε στις ιστορικές απαρχές της υποθέσεως. Άλλωστε το πρόσφατο, μετά το 1971 ιστορικό της υποθέσεως έχει αναλυτικά περιγραφεί στην σχετικό κείμενο των Τρωϊάνου-Παπαστάθη-Καραγιαννακίδη (μέχρι το 2002) και τα νεώτερα πολυπληθή ανακοινωθέντα της κανονικής Μονής Εσφιγμένου, της μόνης αναγνωρισμένης από όλες τις μονές του Αγίου Όρους.

Όλα ξεκίνησαν από το παλαιοημερολογιακό σχίσμα. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο από την εποχή ακόμη του μεγάλου Σχίσματος μεταξύ Ανατολής και Δύσεως το 1054 δεν έπαυσε να αγωνίζεται για την αποκατάσταση της ενότητας της Εκκλησίας, ακόμη και μετά την οριστικοποίησή του σχίσματος Ανατολής-Δύσεως με την ατυχή σύνοδο της Φεράρας-Φλωρεντίας, το 1439. Πάντοτε όμως με αναφορά και πιστότητα στην παράδοση της αδιαίρετης Εκκλησίας. Κάθε φορά μάλιστα που διαπίστωνε έξαρση προσηλυτιστικών δράσεων και κινδύνους διάσπασης της εσωτερικής ενότητας της Εκκλησίας μας σκλήρυνε, ως όφειλε, τη στάση του. Όταν, όμως, κατά το τέλος του 19^{ου} μ.Χ. αι. διαπίστωσε ένα τρομακτικό κίνημα εκκοσμίκευσης και απόθρησκευτικοποίησης της κοινωνίας, με διαφαινόμενες τις επιπτώσεις του και στο Ορθόδοξο ποίμνιο, επανήλθε στην ιεραποστολική του ευθύνη για την αποκατάσταση της ενότητας των χριστιανών, με σκοπό να αποτραπεί η επερχόμενη λαίλαπα του από-χριστιανισμού της Ευρώπης, αλλά και όλου του χριστιανικού κόσμου.

Ο μεγάλος Πατριάρχης του Γένους Ιωακείμ ο Γ' στην αυγή του 20^{ου} αι. επιχείρησε να ανασυστήσει την ενότητα της Ορθοδοξίας αλλά και να συμβάλει, ως όφειλε, στην θεραπεία του σκανδάλου του σχίσματος με την δυτική χριστιανοσύνη. Κυρίως όμως να ευαισθητοποιήσει τους ανά την οικουμένη χριστιανούς για τον διαφαινόμενο αποχριστιανισμό της οικουμένης. Με πατριαρχικές και συνοδικές εγκυκλίους (1902 και 1904) πρότεινε κατ' αρχήν την επανασύνδεση των σχέσεων των πλήρως αποξενωμένων Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών, αλλά και σειρά μέτρων για σύσφιξη των σχέσεων της διηρημένης χριστιανοσύνης, ένα από τα οποία ήταν – καθ' υποχρέωση και κατ' επιταγήν της Α' Οικουμενικής – και το ενδιαφέρον του για κοινό εορτασμό του Πάσχα. Άλλα μέτρα ήταν η ανταλλαγή φιλικών επισκέψεων, χορήγηση υποτροφιών κλπ.

Η υιοθέτηση μετά τον θάνατό του του νέου Γρηγοριανού ημερολογίου υπήρξε η *αφορμή* του νεότερου ενδο-Ορθόδοξου (παλαιο-ημερολογιακού) σχίσματος, που μέχρι σήμερα ταλανίζει την ανά την οικουμένη Ορθοδοξία. Το ημερολογιακό ζήτημα όμως ήταν η αφορμή, η πραγματική αιτία ήταν, και παραμένει μέχρι σήμερα, η άρνηση αναγνώρισης εν τοις πράγμασι της

συνοδικότητας της Εκκλησίας, η αγνόηση των συνοδικά ειλημμένων αποφάσεων για την προσπάθεια υπέρβασης του σκανδάλου του σχίσματος μέσω του διαλόγου της αληθείας, των διαφόρων δηλαδή διμερών και πολυμερών διαλόγων, οι οποίοι σημειωτέον θεσμοθετήθηκαν με πανορθόδοξες συνοδικές αποφάσεις.

Το παλαιοημερολογιακό κίνημα επιχείρησε να διαβρώσει προς καιρόν και το Άγιον Όρος με τις ενέργειες και τις ψευδείς και αθεολόγητες καταγγελίες του περιβόητου Κωττέα, ο οποίος κατάφερε να παραπλανήσει πολλούς απλοϊκούς και αγαθούς μοναχούς. Το Άγιον Όρος όμως μετά από σώφρονα και νουνεχή θεώρηση παρέμεινε τελικά υπό το ωμοφόριο του κυριάρχου επισκόπου του, του Οικουμενικού Πατριάρχη. Αυτή είναι η πρώτη φάση του ζητήματος της Μονής Εσφιγμένου.

Την μεταπολεμική περίοδο, όταν αποδείχθηκαν αληθινοί οι φόβοι του Ιωακείμ Γ', και κυρίως όταν ο άλλος μεγάλος Πατριάρχης Αθηναγόρας διέγνωσε την στροφή που επιτελούνταν στην Καθολική Εκκλησία, άρχισε μεσούσης μάλιστα της Β' Βατικανής της Συνόδου σειρά πρωτοβουλιών (άρση αναθεμάτων, ιστορική συνάντηση πριν από 50 ακριβώς χρόνια με τον Πάπα Παύλο Στ', έναρξη Πανορθόδοξου διαλόγου καθ' οδόν προς την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξου Καθολικής Εκκλησίας, αλλά και τις άλλες χριστιανικές ομολογίες κλπ.).

Αυτές οι πρωτοβουλίες οδήγησαν το 1971 στην διακοπή του μνημοσύνου του Πατριάρχη, αποτελώντας έτσι ουσιαστικά την δεύτερη φάση του ζητήματος της Εσφιγμένου, τακτική βέβαια που ακολούθησαν και πολλές άλλες μονές του Αγίου Όρους, οι οποίες όμως μετά από πιο ψύχραιμη σκέψη και θεολογική τεκμηρίωση γρήγορα επανήλθαν στην ορθή εκκλησιολογική τάξη. Η παλαιά αδελφότητα της μονής Εσφιγμένου είναι η μόνη που αυτάρεσκα διατήρησε για τον εαυτό της το μονοπώλιο της «ορθοδοξίας» και οικειοποιήθηκε αυτάρεσκα και εγωιστικά το σύνολο της μαρτυρίας της Εκκλησίας, θεωρώντας μόνον εαυτήν υπέρμαχο της αληθείας, καταστρατηγώντας έτσι την κανονική τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας και προδίδοντας βάνουσα την παραδοσιακή εκκλησιολογία. Κάτι που νομοτελειακά την οδήγησε τελικά στο οριστικό σχίσμα, αποστερώντας την από την σώζουσα χάρη της Εκκλησίας. Με την απροσχημάτιστη ταύτιση και ένταξη της στους κόλπους των αυτοαποκαλούμενων Γ.Ο.Χ., των από δεκαετίες σχισματικών Παλαιοημερολογιτών, την άρνηση κάθε διαλόγου ακόμη και με την Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους, αλλά και με τις μετέπειτα τρομοκρατικές ενέργειες και εκφοβιστικές απειλές «Ορθοδοξία ή θάνατος», απέδειξαν ότι ένα από τα κίνητρά των πρωτεργατών του επώδυνου για την Εκκλησία και την αγιορειτική κοινότητα σχίσματος ήταν να διατηρήσουν υπό την κατοχή τους την μονή της μετανοίας του μεγάλου θεολόγου και πατρός της Εκκλησίας μας αγίου Γρηγορίου του Παλαμά.

Τις ώρες αυτές ο τρίτος μεγάλος Πατριάρχης της νεώτερης Ορθοδοξίας υποδέχεται στο μαρτυρικό Φανάρι τον Πάπα Φραγκίσκο, ο οποίος εκ λόγων και πράξεων βρίσκεται εγγύτερα της Ορθοδοξίας από κάθε άλλο προκάτοχό του στην καρέκλα της μετά το σχίσμα Ρωμαιο-καθολικής Εκκλησίας. Κάτι που εν πολλοίς οφείλεται και στην θετική επίδραση του διαλόγου, και την συνεπακόλουθη «καλήν αλλοίωσιν» των συνομιλητών μας, και φυσικά αποδεικνύει την ορθότητα των πανορθόδοξων συνοδικών αποφάσεων για την «ίσοις όροις» συμμετοχή μας στον θεολογικό διάλογο με την δυτική χριστιανοσύνη. Βεβαίως, οι κάθε είδους ου κατ' επιγνώσιν ζηλωτές, μεταξύ των οποίων και οι σχισματικοί εσφιγμενίτες, ετοιμάζουν τους φιλιππικούς των εναντίον του Πατριάρχη Βαρθολομαίου.

Στην ημερίδα που έγινε πριν από τέσσερα χρόνια στη Θεσσαλονίκη για την ενημέρωση της κοινής γνώμης για το ζήτημα της Εσφιγμένου (Απρίλιος 2010), προσφωνώντας εξ ονόματος της Ακαδημαϊκής θεολογικής κοινότητας την εκδήλωση έλεγα: «Η συμβολή του Ορθόδοξου μοναχισμού, και ιδιαίτερα της προμετωπίδας του, του Αγίου Όρους, είναι πρωτίστως θεολογική, αποτελεί δηλαδή τον ένα από τους δύο κύριους πυλώνες της Ορθόδοξης πνευματικότητας. Διότι ανάμεσα στις ποικίλες εκφάνσεις της χριστιανικής πνευματικότητας στην Ορθόδοξη Εκκλησία εξέχουσα θέση κατέχουν η μοναστική και η λειτουργική πνευματικότητα. Η αγιορείτικη με άλλα λόγια κληρονομιά, που αδιαλείπτως βιώνεται στον Άθωνα, και ο πλούτος της λειτουργικής μας παράδοσης.

Οι σχέσεις της αθωνικής πολιτείας με την ακαδημαϊκή θεολογική κοινότητα έχουν μακρά ιστορία. Δεν περιορίζονται μόνον στις προσκλήσεις λογίων μοναχών, που κατά καιρούς - από τις αρχές της μεταπολίτευσης μέχρι και σήμερα - μίλησαν στους φοιτητές μας, αλλά επεκτείνεται και στους ακαδημαϊκούς θεολογικούς διαλόγους, όπως π.χ. στην περίπτωση του προηγούμενου της Ι. Μ. Ιβήρων, πατρός Βασιλείου Γοντικάκη, αλλά και στην θαυμάσια έκδοση της Ι. Μ. Κουτλουμουσίου, που εξέδωσε το 1997 το συλλογικό τόμο «*Ορθοδοξία και η των πάντων ενότης*», για τη σύνταξη του οποίου οι υπεύθυνοι εκδόσεως μαθητές μας μοναχοί της μονής είχαν την καλοσύνη να μας συμβουλευθούν.

Δυστυχώς όμως το εσωτερικό πρόβλημα του σχίσματος των παλιών εσφιγμενιτών, αποστέρησε τη νεώτερη θεολογία, αλλά και το Οικουμενικό πατριαρχείο, από ένα γόνιμο διάλογο για τα θέματα αιχμής της μαρτυρίας και της αποστολής της Ορθοδοξίας στο σύγχρονο κόσμο, που δεν είναι άλλα από την πεμπτουσία της Θείας Οικονομίας, δηλαδή την ενότητα. Με την τελεσίδικη διευθέτηση του ζητήματος της Μονής Εσφιγμένου άρχισε να διαφαίνεται καθαρά μια αλλαγή πλεύσης σε κείμενα ηγετικών φορέων της αγιορείτικης κοινότητας (όπως π.χ. του καθηγουμένου της Ι. Μ. Σίμωνος Πέτρας, π. Ελισαίου, ή ακόμη και του αιμνήστου πρώην καθηγουμένου της Ι. Μ. Γρηγορίου π. Γεωργίου Καψάνη). Ακόμη και το τελευταίο υπόμνημα της ιεράς κοινότητας με τους προβληματισμούς της για την πορεία της συμμετοχής της Ορθόδοξης Εκκλησίας στους πολυμερείς διαλόγους, συγκρινόμενο με παλαιότερα κείμενά της και διαλλακτικότερο είναι, και αποτελεσματικότερο για την διαμόρφωση μιας ενιαίας γραμμής της συντεταγμένης Ορθοδοξίας εμφανίζεται.

Ως μέλος της ορθόδοξης ακαδημαϊκής κοινότητας εύχομαι η τελική λύση του προβλήματος της Ι. Μ. Εσφιγμένου με την επιστροφή των αδελφών στην κοιτίδα τους να συμβάλει αποφασιστικά - πέραν της πλήρους ενότητας της αγωνύμου πολιτείας - και στην περαιτέρω σύσφιξη των σχέσεων του Αγίου Όρους με την ακαδημαϊκή θεολογία, αλλά και στον γόνιμο θεολογικό διάλογο τόσο με την επιστήμη, όσο και με την κορυφή της Ορθοδοξίας.

Το σχίσμα, σεβαστοί πατέρες και αγαπητοί αδελφοί και αδελφές, όπως λένε και οι Πατέρες της Εκκλησίας δεν μπορεί να το ξεπλύνει ούτε και αυτό το μαρτύριο του αίματος!
Σας ευχαριστώ.

Fb/AMEN, 29 Νοεμβρίου 2014

2015

73

ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΕΣ, ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Το συνέδριο που οργάνωσε το Κέντρο Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών «Μητροπολίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου (CEMES), σε συνεργασία με τη Θεολογική Σχολή του ΑΠΘ και τη Θεολογική Σχολή του Τιμίου Σταυρού της Βοστώνης, με θέμα: «Διακόνισσες, χειροτονία των γυναικών και Ορθόδοξη θεολογία», ήταν οφειλετικώς αφιερωμένο στον πολίο ομότιμο καθηγητή και τέως Πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών, αλλά και τέως κοσμήτορα της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ (και νυν αείμνηστο) Ευάγγελο Θεοδώρου, για τη συμπλήρωση 60 και πλέον χρόνων από τη δημοσίευση της διεθνώς αναγνωρισμένης επιστημονικής του συμβολής επί του θέματος του συνεδρίου.

Αν και το θέμα των διακονισσών και εμμέσως της χειροτονίας των γυναικών, δεν βρίσκεται στην Η.Δ. της Πανορθόδοξου Συνόδου, κατά την σύνοδο των Προκαθημένων τον Μάρτιο του 2014 υπήρξε επίσημη τοποθέτηση του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Χρυσόστομου για το θέμα των διακονισσών:

«Πιστεύω, ακόμα, πως θα πρέπει να μας απασχολήσει και το θέμα της θέσης των γυναικών στην Εκκλησία. Μεγάλες χριστιανικές ομολογίες, όπως οι Αγγλικανοί, έχουν εισαγάγει τη χειροτονία γυναικών. Θα πρέπει Αγιογραφικά και Πατερικά να κατοχυρώσουμε τη θέση μας και να μελετήσουμε σοβαρά, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις παραμέτρους του θέματος, την επαναφορά του θεσμού των διακονισσών στην Εκκλησία»,

Όλα αυτά μας ανάγκασαν να επιχειρήσουμε μια πρώτη θεολογική – αλλά και γενικότερη επιστημονική – προσέγγιση του θέματος. Άλλωστε, το μέλλον της μαρτυρίας της Εκκλησίας και της θεολογίας περιστρέφεται κατά κύριο λόγο στην αντιμετώπιση των γυναικών στην εκκλησιαστική και ευρύτερη κοινωνική ζωή.

Πριν από 60 και πλέον χρόνια ο ομότιμος καθ. Ευάγγελος Θεοδώρου άνοιξε τη συζήτηση στους Ορθόδοξους θεολογικούς κύκλους πάνω στο ακανθώδες

ζήτημα της χειροτονίας γυναικών στην μυστηριακή ιερωσύνη με την διδακτορική του διατριβή για τις διακόνισσες. Τιμώντας τον πρωτεργάτη αυτόν της νεότερης ελληνο-Ορθόδοξης θεολογίας το CEMES αποφάσισε να του αφιερώσει το συνέδριο εκείνο, μετά και την προσωπική δήλωση του Οικουμενικού Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίου - όταν αντιπροσωπία του Δ.Σ. του Κέντρου τον επισκέφτηκε για να τον ενημερώσει για τον μελλοντικό ερευνητικό προγραμματισμό του - ότι «πραγματικά το αξίζει».

Το σκεπτικό του Συνεδρίου είναι όχι η επικοινωνιακή προώθηση της μιας ή της άλλης άποψης στον συνεχιζόμενο διάλογο, τόσο σε διαχριστιανικό επίπεδο όσο τον τελευταίο καιρό και εντός της Ορθόδοξης θεολογίας, ούτε και η αυστηρά αντικειμενική επιστημονική τοποθέτηση χωρίς εκκλησιαστική αναφορά, αλλά η συστηματική ανάλυση του όλου προβλήματος και η υποβολή των προκαταρτικών συμπερασμάτων και προτάσεων στις αρμόδιες κανονικές επιτροπές και συνόδους της ανά την οικουμένη Ορθοδοξίας, και κυρίως στο συντονιστικό της κέντρο, το Οικουμενικό μας Πατριαρχείο.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία, βέβαια, εδώ και αρκετές δεκαετίες έχει διατυπώσει – όχι βέβαια συνοδικά, αλλά μέσα από τα πορίσματα του περίφημου διορθόδοξου συνεδρίου της Ρόδου το 1988 – μια συγκεκριμένη θεολογική θέση γύρω από το ζήτημα της χειροτονίας των γυναικών. Προσφάτως, όμως, η αναθεώρηση των απόψεων του Μητροπολίτου Διοκλείας Καλλίστου Ware, του πρώτου σύγχρονου Ορθόδοξου θεολόγου που διατύπωσε συστηματικά θεολογικές απόψεις για το θέμα αυτό, οι μελέτες της αείμνηστης Elizabeth Behr-Sigel, αλλά και του Ορθόδοξου δογματολόγου αυτού εδώ του ιδρύματος (ΑΠΘ), αιμνήστου συναδέλφου Νικολάου Ματσούκα, όπως και ορισμένες πρόσφατες διδακτορικές διατριβές και μεταδιδακτορικές μονογραφίες Ορθόδοξων επιστημόνων, κυρίως όμως η τρομακτική εξέλιξη στις βιβλικές, λειτουργικές, ιστορικές, πατερικές, ακόμη και κοινωνιολογικές, σπουδές, έχουν κάνει επιτακτική την ανάγκη καλύτερης θεολογικής τεκμηρίωσης της επίσημης θέσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αλλά και άλλων χριστιανικών ομολογιών, και κυρίως της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, γιατί όχι και χριστιανικών ομολογιών που έχουν ήδη υιοθετήσει την γυναικεία ιερωσύνη, όπως η Αγγλικανική, αλλά και συντηρητικών ευαγγελικαλικών που σταθερά την αρνούνται. Στο πρόγραμμα του συνεδρίου περιλαμβάνονταν τόσο νηφάλιες Ορθόδοξες θεολογικές απόψεις, κριτικές της επικρατούσας επιχειρηματολογίας, αλλά και υποστηρικτικές αυτής αλλά με άλλο θεολογικό και επιστημονικό σκεπτικό. Όπως επίσης και εισηγήσεις περιγραφικές των άλλων εκκλησιών και χριστιανικών ομολογιών, αλλά και ορισμένες επιστημονικές απόψεις φιλο-Ορθόδοξων ετεροδόξων ερευνητών με βιβλικά και θεολογικά επιχειρήματα.

Να υπενθυμίσω στο σημείο αυτό, ότι πριν από αρκετά χρόνια ο Μητροπολίτης Περγάμου, εκπροσωπώντας το Οικουμενικό Πατριαρχείο, και απευθυνόμενος στην αγγλικανική κοινωνία κατά τη διάρκεια του τακτικού συνεδρίου της στο Λάμπεθ, επέστησε την προσοχή όλων, ότι η λύση στο ακανθώδες αυτό πρόβλημα, το οποίο ταλανίζει τον χριστιανικό κόσμο και έχει διαιρέσει καθέτως και οριζοντίως τις διάφορες χριστιανικές ομολογίες, δεν μπορεί να αναζητηθεί ούτε με βάση επιχειρήματα από την ιστορική και κοινωνική εξέλιξη (arguments from sociology), ούτε όμως με βάση αποκλειστικά επιχειρήματα από την παράδοση (arguments from tradition). Αυτό που επειγόντως χρειάζεται ο χριστιανικός κόσμος είναι κυρίως *θεολογικά επιχειρήματα*. Αυτό ακριβώς επιχειρεί το παρόν συνέδριο, χωρίς βεβαίως να αγνοούνται και άλλες καθαρά επιστημονικές περιοχές.

Στο ομότιτλο σεμινάριο την περασμένη ακαδημαϊκή χρονιά, με τη συμμετοχή κατά κύριο λόγο καθηγητών και διδασκάλων και ερευνητών της συνδιοργανώτριας του παρόντος συνεδρίου Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, αναλύθηκαν διεξοδικά όλα τα θεολογικά επιχειρήματα, υπέρ ή κατά, της δυνατότητας συμμετοχής των γυναικών κυρίως στην διακονική μυστηριακή ιερωσύνη, με σκοπό να παρουσιαστούν στην Ορθόδοξη Εκκλησία, αλλά και την παγκόσμια χριστιανική κοινότητα, όλα τα αυθεντικά θεολογικά (και όχι απλώς κοινωνιολογικά ή παραδοσιακά) επιχειρήματα επί του θέματος.

Το διεθνές θεολογικό αυτό συνέδριο, με επίσημες γλώσσες την Ελληνική και την Αγγλική, πραγματοποιήθηκε τόσο με συμβατική, όσο και με ηλεκτρονική μορφή, χάρη στις σύγχρονες τεχνολογικές υπηρεσίες, τις οποίες μας προσφέρει το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο. Η ηλεκτρονική μορφή του επελέγη όχι μόνον για οικονομικούς – να υπενθυμίσω πως η οργάνωσή του είναι μηδενικού προϋπολογισμού, και θα ήθελα στο σημείο αυτό να ευχαριστήσω όλους τους εκτός Θεσσαλονίκης, αλλά και μερικούς εκτός Ελλάδος, ομιλητές που συμμετέχουν ιδίως εξόδοις – αλλά και για περιβαλλοντικούς λόγους, σύμφωνα άλλωστε και με τις αρχές του Κέντρου, το οποίο υπενθυμίζω, εκτός των ιεραποστολικών και οικουμενικών είναι και περιβαλλοντικών μελετών.

Το συνέδριο, σύμφωνα με την αρχική διακήρυξη του τον περασμένο Ιούλιο (συμβολικά την 22.7.14, εορτή της «ισαποστόλου» κατά την λειτουργική παράδοση - ή «αποστόλου των αποστόλων» κατά ορισμένους Πατέρες – της Ορθόδοξης Εκκλησίας μας) σε ό,τι αφορά τις εισηγήσεις ήταν ανοιχτό σε όλους τους ενδιαφερόμενους θεολόγους, ακαδημαϊκούς και κληρικούς από όλη την χριστιανική κοινότητα, με τις εισηγήσεις όλων να δημοσιεύονται ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα του συνεδρίου, και φυσικά οπτικοακουστικά στις ιστοσελίδες του ΑΠΘ. Οι εισηγήσεις όπως φαίνεται στο πρόγραμμα καλύπτουν όλες τις περιοχές της βιβλικής, πατερικής, λειτουργικής, ή συστηματικής θεολογίας, ή και άλλες σχετικές με το θέμα του συνεδρίου περιοχές.

Ο κύριος ασφαλώς άξονας του συνεδρίου, και η βασική οπτική γωνία της προοπτικής του, βρίσκεται στο «Ορθόδοξη θεολογία» του τίτλου, με το «Διακόνισσες» ως δεύτερη εξίσου σημαντική παράμετρο, χωρίς – δευτερευόντως φυσικά – να αγνοείται και η θεολογική διάσταση του ακανθώδους ζητήματος της «χειροτονίας των γυναικών», με άλλα λόγια του θεμιτού ή μη αποκλεισμού των γυναικών από την μυστηριακή ιερωσύνη, αντιστρέφοντας κατά τι την διατύπωση της πατριαρχικής πρόσκλησης του παρεμφερούς συνεδρίου της Ρόδου στο τέλος της δεκαετίας του '80 (με την έμφαση να μετατίθεται από τον «αποκλεισμό» στην «εισοχή»).

Η μικρή αυτή, αλλά ουσιαστική, αλλαγή ήταν απόρροια του προβληματισμού του ομότιτλου περσινού συμποσίου, κυρίως στη βάση των σκέψεων και προτάσεων του τιμώμενου καθηγητού. Αυτό άλλωστε ήταν, κατά την ανοιχτή πρόκληση εισηγητών του συνεδρίου, και το σκεπτικό: Ο γενικός δηλαδή θεολογικός προβληματισμός που αναπτύχθηκε στο σεμινάριο, με αφορμή κυρίως τις ριζοσπαστικές θέσεις του κυρού πλέον Θεοδώρου. Παραθέτω ακριβώς τα λεγόμενά του, που άλλωστε δημοσιεύτηκαν στον ηλεκτρονικό εκκλησιαστικό τύπο (AMEN):

«Στη συζήτηση για τη γενικότερη χειροτονία των γυναικών δεν πρέπει η Ορθόδοξη θεολογία να καταφεύγει στην άστοχη χρησιμοποίηση ανθρωπίνων, βιολογικών εννοιών για το φύλο και να αναφέρεται στη δήθεν ανδρική ή θηλυκή υφή εκάστου των προσώπων

της Αγίας Τριάδος, και έτσι να αίρει τον αποφαιτικό χαρακτήρα του απρόσιτου στην ανθρώπινη διάνοια Τριαδικού δόγματος. Πρέπει να χρησιμοποιούνται εκκλησιολογικά κριτήρια που αποβλέπουν στην οικοδομή της Εκκλησίας του Χριστού. Πρέπει επίσης να χρησιμοποιείται η χριστολογική θεολογία, η οποία διδάσκει για τον Θεάνθρωπο, ότι στο σωτήριό Του έργον ενσωμάτωσε, παρέλαβε όλη την ανθρώπινη φύση, ανδρική και γυναικεία. Και έτσι πρέπει να επιδιώκεται καταμερισμός των αρμοδιοτήτων των λειτουργών της εκκλησίας ανάλογα προς την ποικιλία των χαρισμάτων τους. Αυτή την ποικιλία των χαρισμάτων προέβαλε ιδιαιτέρως η αρχαία Εκκλησία».

Σταχυολογώ μερικούς από τους επί πλέον προβληματισμούς που διατύπωσε το προηγηθέν σεμινάριο:

«ιστορικά ο αποκλεισμός των γυναικών από την ανώτερη ιερωσύνη είναι «θείω δικαίω» ή «ανθρωπίνω δικαίω» (de jure humano ή de jure divino); Κατά πόσο στην επιλογή των θεολογικών κριτηρίων πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στην μακραίωνη «πρωτογενή» λειτουργική παράδοση της Εκκλησίας, έναντι των διαφόρων εκ των υστέρων διατυπωθεισών δογματικών εκφράσεων; Πώς και σε ποιο βαθμό η βασική θεολογική θέση, ότι στα έσχατα δεν θα υπάρξει διάκριση με βάση το βιολογικό φύλο, μπορεί να επηρεάσει τη συζήτηση για την χειροτονία των γυναικών; Μήπως η επίκληση στοιχείων οντολογικής έκπτωσης, διαίρεσης και μερισμού του ανθρώπου σε δύο ιεραρχικά τοποθετούμενα φύλα, αναιρεί το δόγμα της Θείας ενανθρωπήσεως και ακυρώνει τους στόχους της; Η αποκλειστική «ανδρική ιερωσύνη», λόγω της ιστορικά αδιαφιλονίκητης άρρενος μορφής του ενανθρωπήσαντος Θεού, μπορεί να αποτελεί δεσμευτικό στοιχείο της θείας χάριτος, και πόσο αυτό το επιχείρημα μπορεί να έχει ισχυρό θεολογικό βάρος; Αν αρχέτυπο του ανθρώπου κατά την Ορθόδοξη χριστιανική ανθρωπολογία είναι ο Χριστός, η επίκληση του άρρενος φύλου (και όχι τέλειαν ανθρώπινης φύσεως) του Λόγου του Θεού έχει θεολογικά, νομοκανονικά, ιστορικο-κριτικά, αλλά και λειτουργικά ερείσματα για τον αποκλεισμό της γυναίκας από την μυστηριακή ιερωσύνη; Αν ακόμη και μεγάλοι θεολόγοι ιεράρχες, όπως ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος και ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφορικά με την ιερωσύνη χρησιμοποιούν μεταφορές που βασίζονται όχι σε ανδρικά πατρικά μοντέλα, αλλά σε πρότυπα αρετών για την κοινότητα, και επί πλέον αμφότεροι χρησιμοποιούν τόσο αρσενικές όσο και θηλυκές μεταφορές για να περιγράψουν την μέθοδο και το λειτούργημα της ιερωσύνης, με ποια θεολογικά επιχειρήματα μπορεί να δικαιολογηθεί πειστικά ο αποκλεισμός από αυτήν των γυναικών;»

Και για να έρθουμε στο κεντρικό ζήτημα του συνεδρίου, την ανασύσταση δηλαδή και λειτουργικά του θεσμού των διακονισσών:

«Πόσο σημαντικό για το θεολογικό οπλοστάσιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι το γεγονός, ότι ο θεσμός αυτός έχει οικουμενική συνοδική και νομοκανονική θεμελίωση, που μάλιστα ουδέποτε καταργήθηκε από μεταγενέστερη συνοδική απόφαση; Αν, όπως μας είπε ο σεβαστός μας καθηγητής – και πλέον επιστημονικά ουδόλως πλέον αμφισβητείται, η διακόνισσα εγκαθίστατο στο λειτούργημά της με χειροτονία, η οποία είναι ίδιον του ανωτέρου κλήρου, και όχι με χειροθεσία, και επί πλέον αν η χειροτονία της κατά την Ορθόδοξη λειτουργική μας παράδοση έχει απόλυτη ομοιότητα ως προς την μορφή

και το περιεχόμενο με τις χειροτονίες των ανώτερων βαθμίδων του ανώτερου κλήρου, τι θα μπορούσε αυτό να σημαίνει για το γενικότερο πρόβλημα της χειροτονίας των γυναικών; Το ίδιο και η προτεινόμενη διάκριση της ανώτερης χειροτονίας και ιερωσύνης σε «διακονική» και «ιερουργική», διάκριση που κατά το τιμώμενο καθηγητή είναι ποσοτική και καταμερισματική, και όχι ποιοτική. Επί πλέον η σαφής διατύπωση στις αρχαίες ευχές, ότι ο Χριστός δεν απαγόρευσε στις εκκλησίες να έχουν λειτουργικά καθήκοντα και οι γυναίκες (βλ. το «*ό μηδέ γυναίκας...λειτουργείν τοῖς ἀγίοις οἴκοις σου ἀποβαλλόμενος*»), πόσο μπορεί να επηρεάσει την θεολογική επιχειρηματολογία της Ορθόδοξης Εκκλησίας αναφορικά με τη χειροτονία των γυναικών και στην ανώτερη ιερουργική ιερωσύνη;

Θα μπορούσα στο σημείο αυτό να υπενθυμίσω την ποιοτική παρατήρηση του καθηγητού Θεοδώρου, ότι η ερμηνεία στις κανονικές πηγές, ότι η διακόνισσα, ως σύμβολο του Αγίου Πνεύματος, είχε ανώτερη θέση και από αυτούς τους πρεσβύτερους, που εθεωρούντο σύμβολα των Αποστόλων, θα πρέπει τουλάχιστον να συμβάλει στην αναβάθμιση της θέσης της γυναίκας αναφορικά με το θεολογικά θεμιτό της συμμετοχής των στην μυστηριακή ιερωσύνη. Κανείς, μα κανείς, από τους Ορθοδόξους θεολόγους που ασχολήθηκαν ή ασχολούνται με την θεολογική διερεύνηση του θέματος (Μητρ. Διοκλείας Κάλλιτος, ο αοίδιμος Μητρ. Σουρώζ Αντώνιος, και όλοι οι ομιλητές, αλλά και ο τιμώμενος σεβαστός καθηγητής μας) δεν αμφισβητεί, ότι με βάση την «παράδοση» και την κανονική τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας («*τό γε νυν έχον*», όπως ευφυώς υπογράμμισε) οι γυναίκες αποκλείονται από την ιερουργική ιερωσύνη, όχι όμως από την «διακονική».

Το επιχείρημα επομένως της «Παραδόσεως», έννοιας τόσο σημαντικής στην ιστορική διαδρομή της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας – για πολλούς, βέβαια, ακόμη και στις μέρες μας, δυστυχώς πάνω και από την διδασκαλία και αυτού του Ιησού Χριστού» – συνεχίζει να αποτελεί, παρά την επιμονή του Μητρ. Περγάμου που ανέφερα πιο πάνω, ισχυρό και εν πολλοίς αδιαπραγμάτευτο κριτήριο κατά την αναψηλάφηση της θεολογικής επί του θέματος συζητήσεως. Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις χωρίς την αναγκαία διάκριση μεταξύ της Αποστολικής «Π»αραδόσεως και των διαφόρων μεταγενέστερων «π»αραδόσεων.

Πέραν όμως αυτής της αναγκαίας διακρίσεως, για την οποία μάλιστα επισήμως η Ορθόδοξη Εκκλησία διακηρύσσει ότι αυτήν, την Αποστολική δηλαδή Παράδοση, αποδέχεται, συμπληρώνοντας απλώς ότι αποτελεί τον αυθεντικό φορέα και θεματοφύλακά της, η σύγχρονη θεολογική επιστήμη έχει προχωρήσει και σε μια εξίσου σημαντική διάκριση: εκείνην της αυθεντικής αλλά λανθάνουσας (authentic but latent tradition), και εκείνης της ιστορικά διαμορφωμένης. Κλασικό παράδειγμα ο θεσμός των διακονισσών. Και επί πλέον, αναφορικά με την Ορθόδοξη ιστορική των τελευταίων αιώνων παράδοση δεν θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η σταδιακή υποβάθμιση των γυναικών στον Δυτικό χριστιανικό κόσμο σε τρία ζητήματα: της θέσης της Μαρίας της Μαγδαληνής, της Αγίας Ιουνίας, αλλά και του θεσμού των διακονισσών, όταν η μακραίωνη παράδοση της Ανατολής, είναι πλέον επιστημονικά αποδεδειγμένο, ότι σεμνύνεται τα παραπάνω πρόσωπα και θεσμούς; Η αδιαμφισβήτητη πλέον επιστημονικά ύπαρξη στην Κ.Δ. και στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, σημειόντων γυναικών «αποστόλων» (π.χ. Ιουνία) δεν θα πρέπει να επηρεάσει την Ορθόδοξη θεολογική επιχειρηματολογία στο θέμα της επαναφοράς του θεσμού των διακονισσών

σήμερα, και μάλιστα επειγόντως, που είναι αναγκαίο όσο ποτέ άλλοτε, όπως πρόσφατα ανέφερε σε παρόμοια διεθνή συνάντηση στην Κωνσταντινούπολη ο Οικουμενικός Πατριάρχης, της εισδοχής δηλαδή των γυναικών στην μυστηριακή «διακονική» ιερωσύνη;

Πριν ολοκληρώσω τη σύντομη αυτή εισαγωγή μου στον χαρακτήρα και το θεολογικό σκεπτικό αυτού του συνεδρίου, επιτρέψτε μου να κάνω και μια σύντομη αναφορά στα όσα αποκαλυπτικά γράφει σε ομιλία του στις μυροφόρες, τον 6^ο παρακαλώ μ. Χ. αι., ο άγιος της Εκκλησίας μας και Πατριάρχης Αντιοχείας Γρηγόριος, ο οποίος συνδέει τις γυναίκες τόσο με το αποστολικό αξίωμα, όσο και με την χειροτονία (*«Μαθέτω Πέτρος ὁ ἀρνησάμενός με, ὅτι δύναμαι καὶ γυναῖκας ἀποστόλους χειροτονεῖν»* PG 88 στ. 1864b). Αυτή η κειμενική μαρτυρία, ἔμμεση αναφορά στην λανθάνουσα αυθεντική Παράδοση, μήπως αποδεικνύει ότι δεν είναι παντελώς αμάρτυρη στην Ανατολική χριστιανική παράδοση μια διαφορετική από τη σημερινή στάση της Εκκλησίας αναφορικά με την λειτουργική θέση των γυναικών;

Παρά τα όσα πολύ επιγραμματικά ανέφερα μέχρι τώρα, είμαι υποχρεωμένος για λόγους επιστημονικής δεοντολογίας να δηλώσω, ότι υπάρχουν και δυσκολίες και προβλήματα στην επανασύσταση του θεσμού της μυστηριακής ιεροσύνης των διακονισσών. Προσφάτως αναπτύχθηκε στην Ορθόδοξη διασπορά, κυρίως από προσήλυτους προερχόμενους από τον ακραία συντηρητικό προτεσταντικό χώρο, η εξής επιχειρηματολογία: Τυχόν επανασύσταση του θεσμού των διακονισσών, παρότι αυτός μαρτυρείται στην μακραίωνη Ορθόδοξη Ανατολική παράδοση και μάλιστα είναι συνοδικά /οικουμενικά και λειτουργικά κατοχυρωμένος, είναι απευκταία, για τον απλούστατο λόγο ότι ανοίγει διάπλατα ένα παράθυρο για την υιοθέτηση της χειροτονίας των γυναικών. Τέτοιες καινοφανείς απόψεις, που όπως συμβαίνει και σε πολλά ζητήματα μεταφέρθηκαν και στους συντηρητικούς κύκλους της εκκλησίας μας, δικαιολογεί και την συμπερίληψη στον τίτλο του συνεδρίου την θεολογική προσέγγιση του γενικότερου προβλήματος της χειροτονίας των γυναικών.

Και επανέρχομαι στο κύριο θέμα μας, τις διακόνισσες. Τέτοια επιχειρήματα, ευτυχώς όχι επίσημα διατυπωμένα από την Εκκλησία μας, δημιουργούν ένα αίσθημα ανεπίτρεπτης θεολογικής ασυνέπειας τραυματίζοντας ανεπανόρθωτα την αξιοπιστία της Ορθόδοξης θεολογίας, αν βέβαια τελικά υιοθετηθούν. Πως είναι δυνατόν να συνεχίζουμε να επικαλούμαστε την παράδοση για το γενικότερο θέμα της χειροτονίας των γυναικών και την ίδια στιγμή να την αγνοούμε στην περίπτωση της χειροτονίας των διακονισσών;

Αυτό ήταν το σκεπτικό του συνεδρίου, και αυτά μερικά από τα θέματα που κλήθηκαν, μετά λόγου επιστημονικής γνώσεως και πιστότητας στην παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, να ασχοληθούν οι εισηγητές αυτού του συνεδρίου, αλλά και στα 40 κεφάλαια του εκδοθέντος πλέον τόμου (εκδόσεις CEMES 12).

Fb/Θεολογικά Δρώμενα, 22 Ιανουαρίου 2015

ΤΟ ΕΞΑΜΗΝΟ ΠΟΥ ΕΦΕΡΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ ΧΕΙΛΟΣ ΤΟΥ ΓΚΡΕΜΟΥ

Ο ΗΛΙΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ!

Αναμφισβήτητα αυτή ήταν η ατάκα της βραδιάς των εκλογών. Ασφαλώς όχι ο ήλιος του ΠΑΣΟΚ του 81, παρά την δυνατότητα τέτοιου συνειρμού. Μήπως η συνάντηση Εκκλησίας-Αριστεράς, έστω και ενδόμυχα, έπαιξε κάποιο ρόλο έστω στο υποσυνείδητο του αυριανού πρωθυπουργού; Εν πάση περιπτώσει, του ευχόμαστε καλή επιτυχία στο δύσκολο έργο του. Και...ο Θεός μαζί του.

Fb 26 Ιανουαρίου 2015

ΕΛΛΑΣ-ΡΩΣΙΑ-ΕΥΡΩΠΗ-ΣΥΡΙΖΑ

Κάθε αλλαγή με βάρκα την ελπίδα είναι καλοδεχούμενη. Αν και αθεράπευτος υποστηρικτής της σοσιαλδημοκρατίας, επικρότησα από την πρώτη στιγμή τη νέα κυβέρνηση. Θα προτιμούσα βέβαια για ευνόητους λόγους την αυτοδυναμία, όπως ακριβώς διακαώς επιθυμώ και την ανασυγκρότηση στη χώρα μου της κεντροαριστεράς για τη σταθερότητα του πολιτικού συστήματος. Όχι για να κυβερνήσει, αφού διεθνώς - τουλάχιστον στην Ευρώπη - συνέβαλε με την ατομία της από την εποχή του Σρέντερ στην επικυριαρχία των αγορών επί της πολιτικής. Επικροτώ - για λόγους θεολογικούς - και την σταδιακή κατάργηση του θρησκευτικού όρκου. Υπάρχουν όμως ορισμένα σύννεφα στον ορίζοντα, που διαφάνηκαν και κατά την παράδοση του υπουργείου εξωτερικών. Σήμερα η ανάλυση του κ. Μουμτζή στο capital.gr φαίνεται να επιβεβαιώνουν αυτή την ανησυχία. Δεν μπορώ να πιστέψω όλα όσα γράφονται στο πολύ ενδιαφέρον αυτό άρθρο. Τόσο γιατί ο νέος Υπουργός Εξωτερικών διετέλεσε κατά το παρελθόν σύμβουλος του πλέον ευρωπαϊστή πολιτικού αυτής της χώρας - και κατά την προσωπική μου γνώμη του πλέον πετυχημένου πρωθυπουργού της χώρας, τουλάχιστον κατά την πρώτη τετραετία του - όσο κυρίως γιατί ο νέος πρωθυπουργός διατηρεί - ή έχει αρχίσει να καλλιεργεί - άριστες σχέσεις τόσο με τον Αρχιεπίσκοπο της Ελλάδος, όσο κυρίως με τον Οικουμενικό Πατριάρχη, και δεν θα θελήσει να τις χαλάσει με το καλημέρα, και τελικά να επαναφέρει το κόμμα του στα συνηθισμένα επίπεδα. Η θρησκευτική και θεολογική πλευρά του θέματος αλλαγής της εξωτερικής πολιτικής είναι πολύ περισσότερο σημαντική και από αυτή την καθαρά πολιτική, αλλά και εθνική. Δεν το αντιλαμβάνονται ασφαλώς πολλοί, ίσως και αρκετοί πολιτικοί, αλλά αποτελεί σημαντική παράμετρο της πολιτικής μας ζωής. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς την προσπάθεια δημιουργίας αντι-δυτικού και αντι-ευρωπαϊκού Ορθόδοξου τόξου από τους Ρώσους κοινοβουλευτικούς στην αρχή της δημιουργίας της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Ορθοδοξίας, που

ευτυχώς τα τελευταία 20 χρόνια αυτοπροσδιορίστηκε, και βοήθησε και άλλους ανά την οικουμένη Ορθόδοξους πολιτικούς να αυτοπροσδιοριστούν, προς την κατεύθυνση της οικουμενικής πολιτικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Εύχομαι ολόψυχα να διαψευστούν οι καταγγελίες του συντάκτη του άρθρου.

Σχόλιο: Προειδοποιητικό το σχόλιό μου προς αρκετούς συριζαίους φίλους μου (ανάμεσα στους οποίους και η Ρένα Δούρου, που διετέλεσε αντι-γραμματέας της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Ορθοδοξίας μέχρι την εκλογή της στην Περιφέρεια Αττικής), μήπως και θεωρήσουν, ότι Ορθόδοξοι αδελφοί μας είναι οι Ρώσοι, τι θα πείραζε; Άλλο Πούτιν και άλλο Ορθόδοξη Ρωσία, όση τέλος πάντων απέμεινε από τον κοσμικό εναγκαλισμό. Τα λοιπά του άρθρου δεν με ενδιαφέρουν. Αλλά, βρε παιδάκι μου, τα εθνικιστικά και θρησκόληπτα των...ψεκασμένων; που, ξέρει κανείς, μπορεί και να βάλουν πλάτη. Κοντολογίς: ο Θεός να βάλει το χέρι του.

Fb 28 Ιανουαρίου 2015

ΔΥΣΤΥΧΩΣ. ΑΥΤΗ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ΕΧΟΥΜΕ ΜΑΧΗ ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΙΚΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ

Η Ελληνική κυβέρνηση έκανε υποχώρηση πέραν του αναμενόμενου. Οι Βρυξέλλες χαμογέλασαν, τα χρηματιστήρια ανέβηκαν, αλλά η Γερμανία μουλάρωσε. Φτάσαμε πλέον σε μετωπική σύγκρουση με καθαρά πολιτικές προεκτάσεις, μεταξύ καπιταλισμού και κομμουνισμού. Όπως ακριβώς συμπεριφέρθηκαν στον μετριοπαθή Γκορμπατσώφ στη Ρωσία, και το εξαφάνισαν πλήρως, μάλλον εκεί στοχεύουν και για τον Τσίπρα. Μακάρι να διαψευστώ. Γι' αυτό συνεχίζω να πιστεύω στην ανάγκη ισχυρής κεντροαριστεράς. Προσωπικά είμαι υπέρ των ριζικών αλλαγών, ακόμη και επαναστάσεων, αλλά χρειάζεται και ρεαλισμός. Το επόμενο εικοσιτετράωρο προβλέπεται καθοριστικό. Και φεύγω για την...Πόλη, Να δούμε πως θα γυρίσω!

Σχόλιο: Υπάρχει και η αντι-ευρωπαϊκή πολιτική γραμμή, τόσο εντός Ευρώπης όσο και με πειράματα Αργεντινής-Βενεζουέλας. Αυτών που ψέγουν το Σημίτη. Υπάρχει και η ρεαλιστική της Κούβας. Ας μη τα ρίχνουμε στους άλλους όλα. Εγώ ως εκπρόσωπος της χριστιανικής ευρωπαϊκής ομάδας Relational Thinking είμαι κατά του δανεισμού (κοντά στον "λιτό" βίο του Βαρουφάκη, που δυστυχώς πριν αλέκτωρ φωνήσει υπέβαλε αίτημα για ΔΑΝΕΙΟ). Όμως θέλει τόλμη η ελευθερία, όχι να τα ρίχνουμε στους άλλους, ντόπιους και ξένους.

Ευχαριστώ όλους/ες για τις ευχές τους. Η μόνη διαφωνία μου, θεμιτή καθ' όλα, είναι για τη συμβολή του Σημίτη στην ένταξη στον πυρήνα της μεγάλης οικογένειας της Ευρώπης, που για μένα απορρέει από την παγκοσμιότητα του χριστιανικού μηνύματος. Βέβαια με το στανιό, όπως με το στανιό ήταν και η πρωτογενής ένταξη της Ελλάδας στην Ευρώπη από τον Καραμανλή. Όπως σοφή ήταν και η αντίθεση του Μητσοτάκη στην εθνικιστική υστερία για το Μακεδονικό. Όταν κάνω λόγο για ρεαλισμό, σ' αυτά αναφέρομαι και γι' αυτό με όλες μου τις δυνάμεις στηρίζω τον Τσίπρα για την μέχρι σήμερα νηφάλια και νουνεχή του στάση, εκτός βέβαια και από την άριστη στάση στις σχέσεις του με την Εκκλησία.

Fb 19 Φεβρουαρίου 2015

**ΜΗΠΩΣ ΤΕΛΙΚΑ Ο ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ ΕΙΝΑΙ
ΚΡΥΠΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ;**

Πολλή συζήτηση άρχισε να γίνεται για την πρόταση για εθελοντές καλωδιόμενους «ράμπο» της εφορίας, που περιλαμβάνεται στη αποκαλούμενη «Δίστα Βαρουβάκη» που εστάλη για συζήτηση στο κρίσιμο eurogroup της Δευτέρας, από το οποίο εν πολλοίς θα εξαρτηθεί και η χρηματο-οικονομική επιβίωση της πατρίδας μας.

Μελετώντας το περιοδικό ηλεκτρονικό δελτίο της πανευρωπαϊκής κίνησης των χριστιανών, οι οποίοι πρόσφατα έχουν κινητοποιηθεί εξ αιτίας της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, προβάλλοντας ένα νέο οικονομικό μοντέλο με μοχλό τις σχέσεις και όχι το κέρδος (Relational Thinking), έπεσα πάνω σε ένα πολύ πρόσφατο άρθρο του οικονομολόγου καθηγητή στο London School of Economics Henrik Jacobsen Kleven (<https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jep.28.4.77>). Στο άρθρο αυτό, με τίτλο How Can Scandinavians Tax So Much?, που δημοσιεύτηκε και ηλεκτρονικά στο Journal of Economic Perspectives (28, No 4 φθινόπωρο 2014, σελ. 77–98), ο «συνάδελφος επιστημονικά» του Βαρουβάκη, συνδυάζοντας μικρο- και μακρο- οικονομικά στοιχεία, εξηγεί γιατί οι Σκανδιναβικές χώρες μπορούν να επιβάλλουν τεράστιους φόρους στους πολίτες και στη συνέχεια να τους διαθέτουν για αναδιανομή και κοινωνική ασφάλιση, και παράλληλα να παρουσιάζουν ορισμένα από τα ισχυρότερα οικονομικά αποτελέσματα στον κόσμο.

Ο καθηγητής, λοιπόν, Kleven εντοπίζει τρεις πολιτικές, που κατά βάση ακολουθούν οι Σκανδιναβικές χώρες, και οι οποίες εξηγούν αυτή την πρωτοφανή για τα συνήθη οικονομικά δεδομένα «ανωμαλία», Μία απ' αυτές είναι και η πρόταση Βαρουβάκη για το εξωτερικό τμήμα των εθελοντών «ράμπο» της εφορίας.

Αναλυτικά οι τρεις πολιτικές είναι οι εξής: Πρώτα-πρώτα με τη συλλογή πληροφοριών από αναφορές τρίτων οι χώρες αυτές εξασφαλίζουν πολύ χαμηλό επίπεδο φοροδιαφυγής. Δεύτερο, με την ευρύτητα των φορολογικής βάσης, με την οποία εξασφαλίζεται χαμηλό επίπεδο φοροαποφυγής. Και τρίτο, με την ισχυρή επιδότηση των αγαθών, που λειτουργεί ως συμπληρωματική της μισθοδοτούμενης εργασίας, ενθαρρύνεται σε υψηλό επίπεδο η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού στα κρατικά έσοδα.

Να σημειώσω, ότι η ναυαρχίδα του χριστιανικού κινήματος του Relational Thinking είναι η ανατροπή της καθιερωμένης πολιτικής όλων ανεξαρτήτως των κρατών, που βασίζεται στον υπερβολικό δανεισμό, με αποτέλεσμα την διόγκωση του εξωτερικού χρέους. Αυτό μακροπρόθεσμα οδηγεί – όπως στην περίπτωση της Ελλάδος – στην οικονομική «δουλεία». Άλλωστε στα αγγλικά ο όρος bonds (ομόλογα) σημαίνει δεσμά. Γι' αυτό και χαιρετίσαμε τη νύξη περί λιτού βίου – που δυστυχώς στη συνέχεια ξεχάστηκε – στην πρώτη συνέντευξη του Βαρουβάκη. Μήπως τελικά ο Βαρουβάκης είναι... κρυπτο-χριστιανός;

**ΕΠΙ ΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΔΙΧΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΛΗΜΜΑΤΟΣ:
ΜΝΗΜΟΝΙΟ- ΑΝΤΙΜΝΗΜΟΝΙΟ**

Τον Ανδρέα Καρίτζη τον γνωρίσαμε και εκτιμήσαμε βαθύτατα το λόγο του πριν από δύο χρόνια στο συνέδριο "Εκκλησία και Αριστερά". Το σημερινό άρθρο του στην ΑΥΓΗ απλώς επιβεβαίωσε τις αρχικές μας εκτιμήσεις. Για πρώτη φορά διατυπώνεται σοβαρός πολιτικός λόγος πέρα από το τετριμμένο, και άκρως επικίνδυνα διχαστικό, δίλημμα μνημόνιο – αντι-μνημόνιο.

Fb 15 Μαρτίου

**ΤΣΙΠΡΑΣ vs FISCHER - ΟΥΤΟΠΙΑ vs ΠΕΑΛΙΣΜΟΣ.
Σχόλιο στο άρθρο του FISCHER**

Θυμάμαι την αναπάντεχη στήριξη από τον πράσινο μαρξιστή υπουργό Γερμανίας της αναφοράς στο προοίμιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος στην χριστιανική παράδοση. Το άρθρο του Fischer project-syndicate.org σήμερα είναι μνημείο της Real Politik. Πέρα από την κριτική του στον αλλοπρόσαλλο πλέον κυβερνητικό συνασπισμό πολύ ουσιαστικότερος είναι ο προβληματισμός του για το ειδύλλιο με τον Πούτιν, με τον οποίον (προβληματισμό) συμφωνώ απόλυτα. Τελικά ο Τσίπρας θα γίνει Fischer; αλλιώς ζήτω που καήκαμε!

Fb 30 Απριλίου

ΚΡΥΦΗ ΑΤΖΕΝΤΑ (ΣΤΑΛΙΝΙΚΗΣ ΚΟΠΗΣ);

Αν αληθεύει η επίσημη ενημέρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο europa.eu , τότε η Ελληνική κυβέρνηση οφείλει να αποδείξει ότι δεν έχει κρυφή ατζέντα (για πολλούς σταλινικής κοπής) με απώτερο στόχο την προσχεδιασμένη έξοδο από τον ευρωπαϊκό πολιτισμό (όχι απλώς το ευρώ και την Ε.Ε). Εγώ προσωπικά το απεύχομαι

Είναι πολλές οι ενδείξεις, τις σχολίασα από την αναγγελία της σύνθεσης τις νέας κυβέρνησης, λόγω Υπεξ, ΠτΒ ANEΛ κλπ., και παρακολουθώ την υποτιθέμενη διαπραγμάτευση. Είχα προβλέψει την κατάληξη, αλλά είχα μια κρυφή ελπίδα στον Τσίπρα. Οι τελευταίες εξελίξεις με απογοήτευσαν και πλέον με φοβίζουν! Γνωρίζουν πολλοί καλύτερα από μένα πολλοί φίλοι μου τον σκληρό πυρήνα του Σύριζα, αλλά δεν περίμενα ότι θα έπαιρναν το πάνω χέρι. Ο πρωθυπουργός μέρα με τη μέρα χάνει το ηθικό πλεονέκτημα. Αλλά το πιο επικίνδυνο είναι ότι κερδίζει μεταξύ ανεγκέφαλων, φανατικών, και όσων έχουν ξεχάσει προ πολλού την απλή λογική. Δεν αναφέρομαι, βέβαια, εδώ στον επικίνδυνο διχασμό!

Στο ερώτημα: Γιατί άραγε την κρυφή ατζέντα να την έχει η Ελληνική πλευρά και όχι η Ε.Ε.; η απάντηση είναι: Το τι κάνουν και τι θέλουν οι Ευρωπαίοι το ξέρω πολύ καλά. Για τη χώρα μου καίγομαι, και αισθάνομαι ένοχος που πίστεψα στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό του Τσίπρα (ή της ηγετικής ομάδας), στήριξα τη συνάντηση Εκκλησίας-Αριστεράς, και αγωνιώ στη σκέψη, ότι όλα ήταν ψέματα (τα πολιτικά ψέματα για υφαρπαγή ψήφου δεν τα υπολογίζω, τα κάνανε κι οι άλλοι), που όμως θα έχουν ανυπολόγιστες συνέπειες. Κι αυτό δεν το περίμενα απ' τα παιδιά του Κύρκου. Από Καρατζαφέρηδες, Ψεκασμένους, Χρυσουγίτες το θεωρώ φυσιολογικό.

Fb 28 Ιουνίου 2015

ΕΚΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Ημέρα της εορτής των Δώδεκα Αποστόλων η 30^η Ιουνίου, κατά την οποία η Εκκλησία τιμά τους πρώτους ιερα-ποστόλους του Ευαγγελίου του Χριστού, κατ' εξοχήν ημέρα της χριστιανικής μαρτυρίας, έλαβα κατεπείγουσα επιστολή της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, υπογεγραμμένη υπό του Προέδρου της, Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου, δια της οποίας καλούνται τα συνειδητά μέλη της Εκκλησίας, έκαστον εφ' ω ετάχθη, όπως συνταχθούν υπεύθυνα με όλα τα μέσα και τις δυνάμεις τους «κατ' αυτούς τους εξαιρετικά κρίσιμους καιρούς» για το θέμα της νομοθετικής πρωτοβουλίας περί του νέου συμφώνου συμβιώσεως, επισυνάπτοντας την από 12.6.2015 επιστολή του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου προς τον υπουργό Δικαιοσύνης και το από 19.6.2015 ανακοινωθέν της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Από καθαρά ιεραποστολική και βιβλική σκοπιά έχω προσωπικά συμβάλει στον γενικότερο προβληματισμό στο AMEN, ελαιώνοντας καθηκόντως και τον νηφάλιο τρόπο, με τον οποίον απευθύνθηκε ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος στον Υπουργό Δικαιοσύνης.

Όταν όμως ακόμη και η κατά παράδοση συντηρητικότερη σε ζητήματα ατομικής ηθικής Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία διακηρύσσει, ότι δεν θα πρέπει να μιλάμε «περισσότερο για το νόμο παρά για τη χάρη, περισσότερο για την Εκκλησία παρά για τον Ιησού Χριστό ... (γιατί) το ηθικό οικοδόμημα της Εκκλησίας διατρέχει τον κίνδυνο να αποβεί ένας χάρτινος πύργος ... και στην περίπτωση αυτή, δεν θα είναι πραγματικά το Ευαγγέλιο που αναγγέλλεται, αλλά κάποιες επιμέρους δογματικές ή ηθικές αλήθειες ... με κίνδυνο να χάσει τη φρεσκάδα του και να μην έχει πια 'το άρωμα του Ευαγγελίου'» (Evangeliū Gaudium, 38εξ), οφείλει και η Ορθόδοξη Εκκλησία να αντιμετωπίσει τέτοια ζητήματα με την δέουσα νηφαλιότητα, μακριά από συγκρουσιακές διαθέσεις. Και αυτό, οφείλει κανείς να ομολογήσει, πως το πράττει σε μεγάλο βαθμό η συνοδική εγκύκλιος.

Στον πυρήνα όμως του ζητήματος, για την διατύπωση σαφούς και θεολογικά τεκμηριωμένης άποψης απαιτείται – όπως έγραφα – μια νέα ερμηνευτική προσέγγιση, ένα νέο «παράδειγμα» βασισμένο: (α) στην εσχατολογική και εκκλησιολογική ταυτότητα της Εκκλησίας, (β) την γενικότερη παύλεια (αλλά και την μετέπειτα βυζαντινή) τακτική της «κοινωνικής ενσωμάτωσης», αλλά και (γ) την φιλόνηρωτη πρακτική της Ορθόδοξης κανονικής παράδοσης.

Με αφορμή την Αρχιεπισκοπική επιστολή, στην οποία ορθότατα και με σοφία υπενθυμίζεται ότι οι οποιοσδήποτε πολιτικές πρωτοβουλίες ενδέχεται με μαθηματική ακρίβεια να «περιπλέξουν τις ζωές των πολιτών σε χειρότερες

περιπέτειες», και αναγνωρίζοντας την ευαισθησία και τις μέχρι σήμερα πρωτοβουλίες του Αρχιεπισκόπου, κάνω έκκληση στις δύσκολες περιστάσεις στις οποίες έχει εμπλακεί η χώρα μας, και κυρίως μπροστά στον διαφαινόμενο νέο εθνικό διχασμό, να πάρει επίσημα θέση, απευθυνόμενος ως οφείλει στο ποίμνιό του, αλλά και σε ολόκληρο το έθνος και τις πολιτικές δυνάμεις του τόπου, υπογραμμίζοντας τις πιθανές συνέπειες των επιλογών τους, οι οποίες ας μη γελιόμαστε «θα περιπλέξουν τις ζωές των πολιτών σε χειρότερες περιπέτειες».

Η θητεία του Μακαριωτάτου και οι πρωτοβουλίες του για ειλικρινή διάλογο Εκκλησίας-Αριστεράς, τις οποίες με όλες τις δυνάμεις της στήριξε η ακαδημαϊκή κοινότητα, του δίνουν όλα τα εχέγγυα και το κύρος να απευθυνθεί με σαφήνεια στον ελληνικό λαό και με τη σοφία του να αποτρέψει τον διαφαινόμενο αυτό εθνικό διχασμό, αλλά και να διασφαλίσει την ομαλή πορεία του στο παγκόσμιο και ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. **Fb 30 Ιουνίου 2015**

ΑΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΟΥΜΕ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΟΜΟΨΥΧΙΑ

Τώρα, πολλοί θα με κατηγορήσουν ως υπερβολικά αφελή θρησκευόμενο, αντι-νεωτεριστή κλπ. Αλλά η πρωτοβουλία μας, που εκφράστηκε με την οικουμενική έκκληση Pray for Greece - Pray for Europe: A Christian Call in a Time of Crisis in Europe, φαίνεται πως πάνει τόπο: Η συναινετική και εθνικά επιβεβλημένη στάση του Πρωθυπουργού να ζητήσει στήριξη όλων των πολιτικών δυνάμεων του τόπου, η συμβολική χειραψία του Αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης, η επιμονή του Ποταμιού για εν λευκώ εξουσιοδότηση της κυβέρνησης πάση θυσία να φέρει συμφωνία, ακόμη και η πλήρης μεταστροφή των ANEL, κυρίως όμως η χθεσινή συνέντευξη του Ευάγγελου Βενιζέλου (<https://vimeo.com/133259264>), κατά την οποία χωρίς εκδικητικότητα διατράνωσε τη στήριξη του στον πρωθυπουργό, όλα αυτά αποτελούν μοναδική περίπτωση στα κοινοβουλευτικά χρονικά της πατρίδας μας. Επιμένω, λοιπόν, στο προσωρινό πολιτικό moratorium. Και για τους πιο δύσπιστους αριστερούς οραματιστές παραπέμπω στην επίσης χθεσινή συνέντευξη του Μίμη Ανδρουλάκη στο Mega Σαββατοκύριακο: «Δεν πρέπει να υπονομευτεί το πρώτο πείραμα της Αριστεράς στην Ελλάδα».

Fb 12 Ιουλίου 2015

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Διαπιστώνοντας πως πολλοί ήταν αυτοί που χρέωναν και σε μένα τόσο την έντονη κριτική μου κατά την ταραχώδη περίοδο της κρίσεως του 2015 στο «κοσμικό» αριστερό πείραμα, όσο και αντίστροφα στο ό,τι συνέβαλα – ίσως άθελά μου – στην υποστήριξη του από πολλούς προοδευτικούς χριστιανούς, δημοσίευσα με το πέρας της πλέον εφιαλτικής περιόδου της νεότερης ιστορίας του τόπου την ακόλουθη αναλυτικότερη παρουσίαση της διαφοράς μεταξύ της αυθεντικής «χριστιανικής» μαρτυρίας και «κοσμικής» αριστερής ιδεολογίας αναφορικά με την παγκόσμια οικονομία

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

Η παγκόσμια οικονομία. Με την κρίση που ξέσπασε το 2007 στις ΗΠΑ με τα ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου, η οποία ως γνωστό κορυφώθηκε το Σεπτέμβρη του 2008 με την κατάρρευση της Lehman Brothers και από το επόμενο έτος πέρασε με εντονότερο ρυθμό στην ευρωπαϊκή

δημοσιονομική σφαίρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα την ελληνική οικονομία, έγινε κατανοητό από την παγκόσμια χριστιανική κοινότητα πως υπάρχει ένα τεράστιο ηθικό πρόβλημα, στο οποίο ο χριστιανισμός δεν μπορεί πλέον να μένει απαθής. Με δεδομένη μάλιστα την γενικότερη κρίση της παγκόσμιας οικονομίας, όλες οι συσσωρευμένες αντιφάσεις της οποίας εκρήγνυνται σταδιακά οδηγώντας την σε κατάρρευση, η παγκόσμια ιεραποστολή είναι πλέον υποχρεωμένη να φέρει ως πρώτη προτεραιότητα το ζήτημα αυτό.

Είναι γεγονός ότι η παγκόσμια χριστιανική κοινότητα, κύρια έκφραση τις οποίας αποτελεί το Παγκόσμιο Συμβούλιο των Εκκλησιών (ΠΣΕ), έχει προ πολλού προβληματιστεί για την παγκόσμια οικονομία από την προοπτική τις «οικονομικής δικαιοσύνης», μια έννοια που αναπτύχθηκε από τις εκκλησίες και την οικουμενική κίνηση ως πρωταρχικό αίτημα τις χριστιανικής μαρτυρίας στον 21^ο αιώνα. Για πολλές δεκαετίες σημαίνοντες θεολόγοι επέμεναν – μερικές φορές εις ώτα μη ακουόντων – ότι η χριστιανική πίστη δεν μπορεί να αγνοεί την ανάγκη για την δικαιοσύνη σε παγκόσμιο επίπεδο ως θεϊκή βούληση. Άλλωστε, το ελάχιστο που πρέπει να κάνουν οι πιστοί, σύμφωνα με το αίτημα τις Κυριακής προσευχής «ελθέτω η Βασιλεία σου ... ως εν ουρανών και επί γης», είναι να εργάζονται για την προώθηση της δίκαιης κατανομής των πόρων και της εξουσίας ως απαραίτητη προϋπόθεση για μια ανθρώπινη και οικολογικά βιώσιμη ανάπτυξη.

Στην διακήρυξη των προκαθημένων των Ορθόδοξων Εκκλησιών το 2008 τονίζεται χαρακτηριστικά: *«Οι Ορθόδοξοι χριστιανοί συμμερίζονται μετά των άλλων, θρησκευομένων ή μη ανθρώπων του πλανήτη, την ευθύνη για τη σύγχρονη κρίση, διότι ανέχθηκαν ή συμβιβάστηκαν ακρίτως και προς ακραίες επιλογές του ανθρώπου χωρίς την αξιόπιστη αντιπαράθεση προς αυτές του λόγου της πίστεως. Έχουν, συνεπώς, και αυτοί μείζονα υποχρέωση να συμβάλλουν στην υπέρβαση των διασπάσεων του κόσμου. Η χριστιανική διδασκαλία διά την οντολογική ενότητα του ανθρώπινου γένους και της θείας δημιουργίας, όπως αυτή εκφράζεται στο μυστήριο του εν Χριστώ απολυτρωτικού έργου, αποτελεί θεμελιώδη βάση για την ερμηνεία της σχέσεως του ανθρώπου με τον Θεό και τον κόσμο... Το χάσμα μεταξύ πλουσίων και πτωχών διευρύνεται δραματικά εξ αιτίας της οικονομικής κρίσης, που συνήθως είναι αποτέλεσμα μανιακής κερδοσκοπίας εκ μέρους οικονομικών παραγόντων και στρεβλής οικονομικής δραστηριότητας, η οποία, στερούμενη ανθρωπολογικής διαστάσεως και εναισθησίας, δεν εξυπηρετεί, τελικά, τις πραγματικές ανάγκες της ανθρωπότητας. Βιώσιμη οικονομία είναι εκείνη, που συνδυάζει την αποτελεσματικότητα με την δικαιοσύνη και την κοινωνική αλληλεγγύη».*

Μια δεκαετία νωρίτερα, στην Η' Γ.Σ. του ΠΣΕ το 1998 διατυπώθηκε ξεκάθαρα το ερώτημα: *«Πώς μπορούμε να εκφράσουμε την πίστη μας στο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης;»* Η απάντηση στο ερώτημα αυτό από την πλευρά των εκκλησιών- μελών του ΠΣΕ ήταν ξεκάθαρη: *«Ο χριστιανικός κόσμος και οι διάφορες χριστιανικές ομολογίες έχουν υποχρέωση να αντιμετωπίσουν την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης από τη σκοπιά της χριστιανικής πίστες, και για το λόγο αυτό να αντισταθούν στη μονομερή επιβολή της οικονομικής και πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης».* Παρόμοια ήταν και η δήλωση των ευαγγελικών εκκλησιών τις Γερμανίας (EKD) το 2002: *«Εξακολουθούμε να πιστεύουμε ότι το σκάνδαλο της παγκόσμιας οικονομικής αδικίας αποτελεί την κύρια πρόκληση για την οικοδόμηση της παγκόσμιας*

ανάπτυξης». Πιο συγκεκριμένα, ο Πρόεδρος του Συμβουλίου τις Χριστιανικής Βοήθειας (Christian Aid) John Gladwin, ανέφερε: «Πρέπει να προσδιορίσουμε τι πρέπει να γίνει για να δημιουργήσουμε έναν διαφορετικό κόσμο, στον οποίον η δικαιοσύνη, η συμπόνια και η ειρήνη θα ωφελούν όλους τους ανθρώπους». Οι νέοι σ' αυτήν την προσπάθεια καλούνται να παίξουν καίριο ρόλο. «Ποτέ μέχρι σήμερα δεν ήταν τόσο σημαντική για τους νέους και τις νέες η αναζήτηση εναλλακτικών προτάσεων στη σύγχρονη δυναμική της παγκοσμιοποίησης», ανέφερε σε δήλωσή του το τμήμα της χριστιανικής νεολαίας του ΠΣΕ το 2001. Και κατέληγε: «Είναι το μέλλον μας που διακυβεύεται».

Στο καίριο ερώτημα, αν η παγκοσμιοποίηση είναι καλή ή κακή, η εκτίμηση της συντεταγμένης Ορθοδοξίας είναι, ότι είναι και καλή και κακή. Κακή γιατί δημιουργεί πλούτο για τους λίγους ευνοημένους, ενώ ταυτόχρονα περιθωριοποιεί την μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων. Καλή γιατί προωθεί την επικοινωνία και την τεχνολογία. Είναι καλή για τους νικητές και κακή για τους ηττημένους, δηλαδή τα 3 δισεκατομμύρια των πτωχών του πλανήτη. Στην πραγματικότητα η κακή όψη της παγκοσμιοποίησης υπερισχύει συντριπτικά της καλής, και για το λόγο αυτό το θέμα απασχολεί την παγκόσμια χριστιανική κοινότητα μέσω των διεθνών και διαχριστιανικών της φορέων στην οικουμενική κίνηση, το ΠΣΕ κλπ. Οι εκπρόσωποι των εκκλησιών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, για παράδειγμα, στο Παγκόσμιο Συνέδριο για την οικονομική παγκοσμιοποίηση το 2001, με ουσιαστική συμμετοχή της Ορθόδοξης Ρωσικής Εκκλησίας, διατύπωσε το ερώτημα: «Έχουν το θάρρος οι εκκλησίες μας να αντιμετωπίσουν τις 'αξίες' μιας ζωής προσανατολισμένης στο κέρδος ως θέμα πίστεως, ή θα προτιμήσουν να σιωπήσουν και να αποσυρθούν στην 'ιδιωτική' σφαίρα; Είναι ένα ερώτημα που οι εκκλησίες οφείλουν να απαντήσουν, αλλιώς θα χάσουν την ψυχή τους»!

Η ανθρώπινη ανάπτυξη σε βιώσιμες κοινωνίες επομένως αποτελεί βασικό όραμα της παγκόσμιας χριστιανικής κοινότητας, με σκοπό την αναζήτηση της οικονομικής δικαιοσύνης. Ο χριστιανικός κόσμος πιστεύει ότι η δικαιοσύνη είναι η καρδιά του προβλήματος. Πιστεύει ότι οι αξίες δεν μετρούνται με μονεταριστικούς όρους, και η ζωή – και ό, τι είναι απαραίτητο για την διατήρησή της – δεν μπορεί να εμπορευματοποιείται.

Το κλειδί για την αντιμετώπιση των βασικών θεμάτων της οικονομικής δικαιοσύνης είναι *ειλικρινής κριτική, σαφήνεια και εναλλακτική πρόταση του ισχύοντος κυρίαρχου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης και νομισματικής παγκοσμιοποίησης*, καθώς και *αμφισβήτηση* με βάση την χριστιανική πίστη ορισμένων αξιών της.

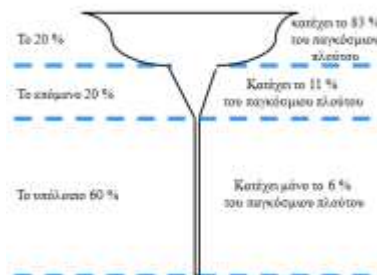
Δεν θα πρέπει να λησμονείται, πως η σύγχρονη εκδοχή της οικονομικής παγκοσμιοποίησης και το υπάρχον μοντέλο ανάπτυξης έχουν πολλά κοινά με το αποικιοκρατικό σύστημα που αναπτύχθηκε πριν από 500 χρόνια. Δημιουργήθηκε από οικονομολόγους για χάρη των ισχυρών. Παρά τις διαφορές με εκείνο, στην ουσία βασίζεται στην αρχή της δημιουργίας εξαρτήσεων. Συνεπώς, αυτό που αποκαλείται σήμερα «παγκοσμιοποίηση» δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα παλαιό, 500 ετών, μοντέλο ανάπτυξης. Συγκρίνοντας τα κύρια χαρακτηριστικά του υπάρχοντος μοντέλου ανάπτυξης με το προ 500 ετών μοντέλο της αποικιοκρατίας διαπιστώνει κανείς τρομακτικές ομοιότητες. Τότε, το 1492 την εποχή της αποικιοκρατίας επί Χριστοφόρου Κολόμβου,

Βασική επιλογή ήταν η ευρωπαϊκή εμπορική επέκταση με αντικειμενικό σκοπό τον εύκολο πλουτισμό μέσω φτηνής εργασίας και απόκτησης άφθονων πρώτων υλών. Αποικίες, σκλάβοι, ρατσισμός, γενοκτονίες ήταν μερικά από τα θλιβερά επακόλουθα, με το στρατό ως μέσο αποτελεσματικής καταπίεσης. Χαρακτηριστικά του τότε οικονομικού μοντέλου ήταν η οικοδόμηση εξαρτήσεων με την υφαρπαγή της γης (με όλα τα στοιχεία της, τρόφιμα, νερό, ρουχισμό) και την εκμετάλλευση του ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο εργαζόταν σκληρά για ψίχουλα με στόχο την παραγωγή και εξαγωγή των αγαθών προς τις δήθεν χριστιανικές αυτοκρατορίες. Σήμερα η «Νέα» τάξη πραγμάτων της επιχειρηματικής παγκοσμιοποίησης έχει φέρει τα κράτη του «Πρώτου Κόσμου» σε ευθεία αντίθεση προς τα κράτη του «Τρίτου Κόσμου». Μέσα για την επίτευξη δήθεν ανταγωνιστικότητας είναι οι χαμηλοί μισθοί και οι χαλαροί κανονισμοί. Συνεχίζεται με άλλο τρόπο η καταπίεση και ο κοινωνικός έλεγχος, με τον ρατσισμό, τον στρατό και την αστυνομία να αποτελούν και σήμερα τους βραχίονες του συστήματος. Όπως και τότε, έτσι και σήμερα γινόμαστε μάρτυρες αδυναμίας αυτοσυντήρησης των ασθενέστερων τάξεων, που συνεχίζουν σκληρή εργασία για ψίχουλα. Σήμερα μάλιστα οι περισσότεροι άνθρωποι/αποικίες εξαρτώνται όλο και περισσότερο από κράτη ή επιχειρήσεις.

Το κρίσιμο ερώτημα, που δυστυχώς πολλοί χριστιανοί συνεχίζουν να αγνοούν, είναι το ποιος βάζει τους κανόνες της παγκόσμιας οικονομίας. Ο «θρόνος», για να θυμηθούμε την εικόνα τις Αποκαλύψεως, που ασκεί την εξουσία και δημιουργεί τις κανόνες είναι τριμελής: α) Διεθνή οικονομικά ιδρύματα, τα οποία χωρίς να υπάγονται στη λαϊκή ετυμηγορία, αποτελούν ημικρατικούς οργανισμούς, οι οποίοι καθορίζουν τους επίσημους κανόνες της παγκόσμιας οικονομίας. β) Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, ο οποίος ορίζει με αμείλικτη αυστηρότητα τους κανόνες του εμπορίου. Και γ) οι κυβερνήσεις, οι οποίες όλο και περισσότερο εκπροσωπούν επιχειρήσεις και επενδυτές μάλλον, παρά την πλειοψηφία των λαών τους.

Η εξουσία, επομένως, που βρίσκεται ουσιαστικά πίσω από τον «θρόνο» (του Σατανά) είναι: α) Διεθνείς επιχειρήσεις, οι οποίες πιέζουν τα κράτη, ώστε να προσφέρουν πιο χαμηλούς μισθούς, πιο χαλαρούς περιβαλλοντικούς νόμους, πιο χαμηλή φορολόγηση κλπ., και β) οι επενδυτές, που μπορούν να προωθήσουν ή να αποσυντονίσουν μια χώρα με την διοχέτευση ή μη χρημάτων σε αυτήν.

Το φαινόμενο αυτό συνδέεται με την λεγόμενη «οικονομία της σαμπάνιας». Σύμφωνα με αποδεδειγμένα στατιστικά στοιχεία, το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού κατέχει το 83% του παγκόσμιου πλούτου. Ένα άλλο 20% κατέχει αντίστοιχα το 11%, ενώ το υπόλοιπο 60% κατέχει μόνο το 6% του παγκόσμιου πλούτου. Ενδεικτική είναι η σχηματική παρουσίαση του παγκόσμιου πλούτου ως «οικονομία της σαμπάνιας»:

Την σοβαρότητα της κατάστασης φανερώνουν με γλαφυρό τρόπο και τα εξής στοιχεία που αφορούν τους 225 πλουσιότερους ανθρώπους στον κόσμο. Από αυτούς, οι 60 κατοικούν τις ΗΠΑ και διαθέτουν 311 δις δολάρια. Οι 52 κατοικούν σε βιομηχανοποιημένες χώρες (376 δις δολάρια) και οι 76 στις αναπτυσσόμενες χώρες (365 δις δολάρια). Στη Γερμανία ζουν 21 (111 δις δολάρια), στην Ιαπωνία 14 (41 δις δολάρια) και στην Αφρική 2 (3,7 δις δολάρια).

Επιπρόσθετα, οι 3 πλουσιότεροι άνθρωποι του κόσμου έχουν περιουσίες μεγαλύτερες από το εισόδημα των 48 πτωχότερων κρατών! Οι 15 πλουσιότεροι έχουν περιουσίες μεγαλύτερες από το συνολικό εισόδημα της νότια της Σαχάρας Αφρικής. Τα πλούτη των 32 πλουσιότερων υπερβαίνουν το συνολικό εισόδημα της Νότιας Ασίας. Τα περιουσιακά στοιχεία των 84 πλουσιότερων υπερβαίνουν το συνολικό εισόδημα της Κίνας, μιας χώρας με 1.2 δισεκατομμύρια κατοίκους. όλα τα παραπάνω στοιχεία προέρχονται από τις αρχές της περασμένης δεκαετίας και σήμερα, μετά την κρίση, έχουν δραματικά επιδεινωθεί.

Συγκρίνοντας αυτά τα στοιχεία μπορούν να εξαχθούν αξιοσημείωτα συμπεράσματα. Καθώς ο συνολικός πληθυσμός της γης είναι πάνω από 6 δις άνθρωποι, τα 3 δις ζουν με 2 δολάρια τη μέρα, ενώ 1,2 δις ζουν με λιγότερο από 1 δολάριο τη μέρα. Αν μάλιστα λάβει κανείς υπόψη του ότι για την κοινωνική πολιτική ολόκληρης της υφηλίου απαιτούνται 44 δισεκατομμύρια δολάρια, το ποσό αυτό δεν είναι παρά το 4% του συνολικού πλούτου των 225 πλουσιότερων του κόσμου.

Ταυτόχρονα, σύμφωνα με το Institute for Policy Studies, από τις 100 ισχυρότερες οικονομίες οι 49 είναι κράτη ενώ οι 51 είναι πολυεθνικές εταιρίες. Καθίσταται σαφές ότι οι ισχυρές πολυεθνικές εταιρίες γίνονται ολοένα και ισχυρότερες. Ποιος, λοιπόν, ωφελείται από το φιλελεύθερο διεθνές εμπόριο; Σύμφωνα με το περιοδικό *Economist*, το 1993 ωφελούνταν κατά 15,7% οι ΗΠΑ, κατά 34,7% η ΕΕ και κατά 49,6% ο υπόλοιπος κόσμος. Έξι χρόνια αργότερα, το 1999, οι ΗΠΑ απολάμβαναν το 17,7% των κερδών του παγκοσμίου εμπορίου, η Ευρωπαϊκή Ένωση το 38% και ο υπόλοιπος κόσμος το 44,3%. Παρατηρείται, λοιπόν, μια ραγδαία επιδείνωση των οικονομικά ασθενέστερων κρατών. Και αυτά τα στοιχεία έχουν σήμερα επιδεινωθεί.

Όσον αφορά τα διεθνή οικονομικά ιδρύματα, τρία είναι αυτά που ασκούν την απόλυτη σχεδόν εξουσία στην διεθνή οικονομία: α) Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), το οποίο δανείζει χρήματα στις αναπτυσσόμενες χώρες και επιβάλλει «διαρθρωτικά διορθωτικά προγράμματα» στις χώρες αυτές, β) η Παγκόσμια Τράπεζα, η οποία υποστηρίζει μεγάλα αναπτυξιακά προγράμματα και απαιτεί από τα κράτη να υλοποιήσουν τις διαρθρωτικές αλλαγές των κρατών πριν τους δοθούν δάνεια από την Τράπεζα, και γ) το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ, το οποίο κατά κύριο λόγο ορίζει την πολιτική του ΔΝΤ και άλλων ιδρυμάτων.

Έχει ενδιαφέρον να αναφερθεί στο σημείο αυτό το ποσοστό ψήφων που αντιστοιχεί στα κράτη μέλη των ιδρυμάτων αυτών. Στο ΔΝΤ οι ΗΠΑ κατέχουν το 17,4% των ψήφων, ενώ το σύνολο των αφρικανικών κρατών μόνο το 4,5%. Στην Παγκόσμια Τράπεζα, οι ΗΠΑ κατέχουν το 16,5%, η Ιαπωνία το 7,9%, η Γερμανία το 4,5%, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία το 4,3% αντίστοιχα, ενώ η Ινδία – στην οποία αντιστοιχεί το 16% του παγκόσμιου πληθυσμού – κατέχει λιγότερο από το 3% των ψήφων.

Το χάσμα που παρατηρείται μεταξύ των οικονομιών του φτωχού Νότου σε σχέση με εκείνο του πλούσιου Βορρά γίνεται φανερό από την πορεία της παγκόσμιας οικονομίας μεταξύ των ετών 1982 ως 1990. Οι χώρες του Νότου έλαβαν 927 δις δολάρια με μορφή οικονομικής βοήθειας, δωρεών, τραπεζικών πιστώσεων, άμεσων ιδιωτικών επενδύσεων και δανείων. Στο ίδιο διάστημα ο Νότος κατέβαλλε 1,3 τρις δολάρια σε τόκους και κεφάλαια! Παρ' όλα αυτά, το 1990 ο Νότος είχε βυθιστεί κατά 61% βαθύτερα στο χρέος σε σύγκριση με την κατάστασή του το 1982.

Τρεις είναι οι διεθνείς οργανισμοί και φορείς που απαιτείται να συνεργαστούν για να επιτευχθεί στην πράξη ένας δικαιότερος κόσμος: ο ΟΗΕ, τα Διεθνή Οικονομικά Ιδρύματα (ΔΟΙ) και το σύνολο των κινήσεων των πολιτών, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι εκκλησίες, τα θρησκευτικά κινήματα, κλπ. Πιο συγκεκριμένα, ο ΟΗΕ θα πρέπει να έρθει σε συμφωνία με τα ΔΟΙ μέσω ενός ουσιαστικού συμβολαίου. Οι πολίτες θα πρέπει να διεκδικήσουν και να απαιτήσουν την εφαρμογή των οικονομικών, πολιτιστικών και άλλων δικαιωμάτων τους από τον ΟΗΕ, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να αντισταθούν ενεργά στην εξουσία που ασκούν τα πιο πάνω διεθνή οικονομικά ιδρύματα.

Η χριστιανική αντίδραση. Αυτά όμως είναι πολύ δύσκολο, έως πρακτικά αδύνατο, να αλλάξουν τη ρότα της παγκόσμιας οικονομίας, αν δεν δραστηριοποιηθούν οι θρησκευτικές κοινότητες, και κυρίως οι χριστιανικές. Μόνο με την μαζική αντίδρασή τους και τις πρωτοβουλίες, τις οποίες οι ηγέτες των οφείλουν να αναλάβουν – η απήχηση των περιβαλλοντολογικών πρωτοβουλιών του Οικουμενικού Πατριάρχου παγκοσμίως θα πρέπει να αποτελέσει παράδειγμα για όλους – είναι δυνατή η υλοποίηση μιας αντι-οικονομικής παγκοσμιοποίησης, η οποία θα αποτελεί εναλλακτική πρόταση στο νεοφιλελεύθερο «παράδειγμα» που τείνει να παγιωθεί σήμερα. Επίκεντρό της θα είναι ο νόμος του δημιουργού Θεού και ζητούμενο η κορωνίδα της δημιουργίας, ο άνθρωπος, με στόχο μια βιώσιμη και δίκαιη παγκόσμια οικονομία.

Απαιτείται, λοιπόν, μια σειρά από εναλλακτικές προτάσεις για την βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη, που θα δίνουν τη δυνατότητα τις τοπικές κοινωνίες να κάνουν επιλογές που βρίσκονται στα δικά τους μέτρα με βάση το βιβλικό αξίωμα: «του Κυρίου η γη και το πλήρωμα αυτής..» (Ψλ 24:1, δηλαδή στον Κύριο ανήκει η γη, και ό,τι βρίσκεται σε αυτήν, ο κόσμος, και όσοι ζουν σ' αυτόν), και όχι να προσδιορίζονται από τον λεγόμενο «μονόδρομο της οικονομικής παγκοσμιοποίησης». Το έργο αυτό έχει πολλά επιμέρους συστατικά που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με σαφήνεια.

Πρώτα-πρώτα, στο εσωτερικό μέτωπο, οι χριστιανικές κοινότητες θα πρέπει να οργανώσουν θεολογικά σεμινάρια αναφορικά με την παγκοσμιοποίηση. Παράλληλα, θα πρέπει να υποστηριχθούν κινήματα που εργάζονται για την κατάργηση του εξωτερικού χρέους, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και τις εναλλακτικές μορφές ανάπτυξης. Γι' αυτό και σε δια-χριστιανικό επίπεδο έχει δημιουργηθεί ειδικός φορέας, η Οικουμενική Συμμαχία Προάσπισης (Ecumenical Advocacy Alliance) με στόχο το πρόβλημα του Διεθνούς Εμπορίου, σε συνεργασία με τα χριστιανικά προγράμματα για την φτώχεια και τον πλούτο.

Κατά δεύτερο λόγο, στο εξωτερικό μέτωπο, οι χριστιανικές εκκλησίες θα πρέπει να εμμείνουν στην *επιστημονική αντιμετώπιση* των διεθνών οργανισμών, δηλαδή των διεθνών οικονομικών ιδρυμάτων, της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Επίσης, είναι σημαντική

η συνεργασία με τον ΟΗΕ (αυτονόητα και με τους αντίστοιχους περιφερειακούς θεσμούς, δηλαδή για την Ελληνική περίπτωση την Ευρωπαϊκή Ένωση) για την κοινωνική και ταυτόχρονα βιώσιμη ανάπτυξη. Θα πρέπει να καταρτιστούν συγκεκριμένες μελέτες και *εφαρμόσιμες προτάσεις*. Κάτι που δεν έχει λάβει τη δέουσα προσοχή ως σήμερα είναι η μελέτη του «οικολογικού χρέους» των κρατών παγκόσμια, όπως επανειλημμένα τονίστηκε στα γνωστά οικολογικά συνέδρια του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Η δύναμη των εκκλησιών και των κοινωνικών κινημάτων στηρίζεται στην ποιότητα των ιδεών και τη δέσμευσή τους να δημιουργήσουν ένα βιώσιμο κόσμο, στον οποίο θα κυριαρχούν οι αξίες, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ο σεβασμός των ανθρώπων και του περιβάλλοντος. Το ερώτημα, βέβαια, είναι κατά πόσο οι χριστιανικές εκκλησίες είναι στο θέμα της παγκοσμιοποίησης σταθερά με το μέρος των αδυνάτων ή συνεχίζουν να συντάσσονται με τις δυνατούς;

Για να απαντήσει στο ερώτημα αυτό, το τμήμα Θεολογίας του ΑΠΘ και η Θεολογική Σχολή τις Χαϊδελβέργης, σε συνεργασία με την Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος και Αλμυρού διοργάνωσαν τον Μάιο του 2009 επιστημονικό σεμινάριο με θέμα: «*Βιβλική θεολογία της απελευθέρωσης, Πατερική θεολογία, και οι αμφισημίες της νεωτερικότητας*». Το Δελτίο Βιβλικών Μελετών έχει δημοσιεύσει στο ειδικό αφιέρωμα με τίτλο «Αγία Γραφή και παγκόσμια οικονομία» (τόμος 27, τεύχος Ιαν-Ιουν. 2009, έτος 37^ο) τις εισηγήσεις βιβλικού περιεχομένου εκείνου του σεμιναρίου, καθώς και ανεξάρτητες από αυτό βιβλικές μελέτες, οι οποίες σχολιάζουν το εισαγωγικό (καθαρά βιβλικού περιεχομένου) κεφάλαιο του σχετικού με το θέμα βιβλίου των Ulrich Duchrow και Franz Hinkelammert με τίτλο, *Property for People, Not for Profit: Alternatives to the Global Tyranny of Capital*, η μετάφραση του οποίου στα ελληνικά κυκλοφόρησε σε μετάφραση Θεοδωρή Δρίτσα και Κώστα Σπαθαράκη από τις εκδόσεις του Ιδρύματος «Άρτος Ζωής», με τίτλο *Ιδιοκτησία για τους ανθρώπους, όχι για το κέρδος. Εναλλακτικές στην παγκόσμια τυραννία του κεφαλαίου* (2013).

Τα όσα παραπάνω διατύπωσα αποτελούν εν πολλοίς, σχεδόν αυτολεξεί, το προλογικό σημείωμα, το οποίο συνέταξα ως υπεύθυνος εκδόσεως αυτού του αφιερώματος. Το αναδημοσιεύω ως ανεξάρτητη μελέτη, λόγω της επικαιρότητας του θέματος, **κυρίως όμως για να υπογραμμιστεί η διαφορά μεταξύ της «χριστιανικής» και της «κοσμικής» αριστερής αντίδρασης στο ελληνικό πρόβλημα.**

Fb/academia.edu, Ιούλιος 2015

Η ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΠΡΟΦΗΤΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΤΗ ΙΩΑΝΝΗ

Η Δέηση στο περίφημο ψηφιδωτό της Αγίας Σοφίας, που απετέλεσε το μοντέλο για την επαναφορά της Δέησης στην Παμμακάριστο της Πόλης και την κόγχη της Νέας Σκήτης ΝΥ

Μέρα της ανάμνησης από την Εκκλησία της αποτρόπαιας πράξης του εκφραστή των πάσης φύσεως κρατούντων Ηρώδη να αποκεφαλίσει τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, για τον οποίον ο Ιησούς είπε: *"μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδείς ἐστίν"* (Λκ 7:28), καιρός είναι να θυμηθούμε την ουσιαστικότερη, αλλά και πλέον λησμονημένη, ιδιότητα του Βαπτιστή Ιωάννη, την ΠΡΟΦΗΤΙΚΗ.

Αν και στην λειτουργική μας παράδοση χαρακτηρίζεται ως *"όντως και προφητῶν σεβασμιώτερος"*, αλλά και στην παραδοσιακή σκηνή της δεήσεως (την οποία δυστυχώς παντελώς αντικατέστησε στη σύγχρονη Ορθόδοξη εικονογραφία της κόγχης του Ιερού Βήματος η Πλατυτέρα) πλαισιώνει τον πανάγαθο παντοκράτορα Χριστό ως εκπρόσωπος των Προφητῶν της Π.Δ. (ως μείζων αυτών) μαζί με την Θεοτόκο Μαρία (εκπρόσωπο της Εκκλησίας), στη συνείδηση του κόσμου είτε αναγνωρίζεται ως "βαπτιστής" του Κυρίου, είτε ως ο "πρόδρομος" του Μεσσία. Ακόμη και η ξεχασμένη προφητική του ιδιότητα εκλαμβάνεται ως πρόρρηση μόνο της νέας μεσσιανικής εποχής.

Η πραγματική όμως και ουσιαστικότερη σημασία της προφητικής του ιδιότητας είναι εκείνη του κήρυκα της "δικαιοσύνης", όπως άλλωστε και των προφητῶν της Π.Δ. Αν συγκρίνουμε τη σκηνή της μεταμορφώσεως, όπου ο Χριστός, ως πλήρωμα του Νόμου και των Προφητῶν εικονίζεται πλαισιούμενος από τον Μωυσή και τον (αρχαιότερο των Προφητῶν) Ηλία, έτσι και στη αρχαιότερη κατά πάσα πιθανότητα απεικόνιση της κόγχης του ιερού σκηνή της Δεήσεως πλαισιώνεται ως Παντοκράτωρ Κύριος από τον (μείζονα των Προφητῶν) Ιωάννη και την μεσίτρια (και εκπρόσωπο όλων των πιστών) Μητέρα του.

Ο ευαγγελιστής Λουκάς από την ιδιαίτερη πιθανώς παράδοσή του (L), - αν δεν αποδοθούν τα λόγια αυτά στην Πηγή των Λογίων (Q) - διασώζει ψήγματα του προφητικού (κοινωνικού) κηρύγματος του Ιωάννη: *"ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδώτω τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιείτω (προς ὅλους)...μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε (προς τους*

τελώνες)...μηδένα συκοφαντήσητε μηδὲ διασεΐσητε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν (πρὸς τοὺς στρατευόμενους) (Λκ 3:10-14).

Fb 29 Αυγούστου 2015

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ: Μια άλλη ανάγνωση του μακελειού του Μπατακλάν

Αν η επίθεση της Αλ Κάιντα στους δίδυμους πύργους της 11^{ης} Σεπτεμβρίου είχε ως στόχο (και κάποια νομιμοποίηση εντός του μουσουλμανικού κόσμου) την αντίδραση εναντίον της στρατιωτικής και οικονομικής υπεροπλίας, αλλά και της εκμετάλλευσης των περιοχών του αραβικού και λοιπού μουσουλμανικού κόσμου από τις ΗΠΑ, με σημείο αιχμής ένα «πολιτικό» ζήτημα, το παλαιστινιακό.

Η επίθεση του ISIS στο Παρίσι έχει ως προφανή στόχο – κάτι που δεν το είδα πουθενά μέχρι σήμερα να αναδεικνύεται – την αντίδραση ενάντια στον ευρωπαϊκό πολιτισμό και τα επιτεύγματα της νεωτερικότητας, με σημείο αιχμής ένα «πολιτιστικό» ζήτημα, την έκλυση των ηθών του δυτικού πολιτισμού, κατά την δική τους ασφαλώς αμφιλεγόμενη ερμηνεία.

Αν το κέντρο εμπορίου των ΗΠΑ επελέγη ως συμβολικός στόχος στην πρώτη περίπτωση, το Μπατακλάν ως ο κύριος στόχος της παρισινής επίθεσης ασφαλώς σηματοδοτεί αυτή τη νέα στόχευση.

Για την περίπτωση της τρομοκρατικής επίθεσης της 11ης Σεπτεμβρίου πολύ διαφωτιστική είναι η συνέντευξη που παραχώρησε ο Γάλλος διανοούμενος και φιλόσοφος Ζακ Ντερντά στο φίλο και συνάδελφο π. Π. Μανουσάκη την εποχή εκείνη, και δημοσιεύτηκε στο ΒΗΜΑ της 9ης Δεκεμβρίου του 2001 ([εδώ](#)). Έχει μεγάλη σημασία για την περίπτωσή μας η συνέντευξη αυτή, γιατί προέρχεται από έναν εκ των φιλοσόφων της αποδόμησης της νεωτερικότητας.

Την ίδια περίοδο εξέδωσα το βιβλίο μου Μετανεωτερικότητα και Εκκλησία. Η πρόκληση της Ορθοδοξίας, εκδόσεις Ακρίτα, Αθήνα 2002, όπου υποστήριζα την ανάγκη συνάντησης της Εκκλησίας με τη νεωτερικότητα σε μια γόνιμη και δημιουργική σύνθεση.

Αναφέρομαι στο θέμα αυτό, γιατί άρχισαν πάλι εξ αφορμής της παρισινής επίθεσης να βγαίνουν από το χρονοντούλαπο της ιστορίας όλες οι ιδεοληψίες, ένθεν και ένθεν της μεθορίου της νεωτερικότητας, με πιο χτυπητό παράδειγμα από την μια πλευρά τις επιεικώς απαράδεκτες δηλώσεις του (και βουλευτού των ANEA) Κώστα Ζουράρι, και από την άλλη ένα πλήθος δηλώσεων, ότι για όλα τα δεινά ευθύνονται οι θρησκείες, και κυρίως οι μονοθεϊστικές, μόνιμο άλλωστε μοτίβο των (κατά την ταπεινή μου γνώμη) φονταμενταλιστών της νεωτερικότητας.

Στη δεύτερη περίπτωση, το πρόσφατο δηλαδή δεύτερο μεγάλο χτύπημα στο δυτικό πολιτισμό, στην προσπάθεια πολλών να υπερασπιστούν τις αρχές

της νεωτερικότητας, συνεχίζεται να παραθεωρείται η βασικότερη αιτία όλων των –απερίφραστα καταδικαστέων ασφαλώς– τρομοκρατικών ενεργειών των 50 τελευταίων ετών.

Δεν είδα πουθενά π. χ. να αναλύεται η ηθική διάσταση της ανακοίνωσης ανάληψης της ευθύνης από τους τρομοκράτες του ISIS, με τον σαφή χαρακτηρισμό του Μπατακλάν ως κέντρου «ακολασίας»! Ούτε καν η μετάφραση στα ελληνικά ολόκληρης της ανακοίνωσης δεν είδε το φως της δημοσιότητας.

Με σχεδόν δεδομένο το γεγονός πως ήδη βιώνουμε τις ολέθριες συνέπειες ενός Γ' παγκοσμίου πολέμου, όπως ευφυώς παρατήρησε εδώ και καιρό ο πάπας Φραγκίσκος, πολλοί σοβαροί πολιτικοί αναλυτές, όπως ο Νίκος Μπίστης ([εδώ](#)), υποστηρίζουν πως χωρίς δεύτερη σκέψη και ατέρμονες αναλύσεις ο πολιτισμένος κόσμος πρέπει να συστρατευτεί και να συντρίψει δυναμικά (στρατιωτικά ασφαλώς) την πηγή του κακού στη ρίζα του, όπως το έπραξε στην περίπτωση του ναζισμού κατά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο.

Συμφωνώ απόλυτα, με έναν όμως αστερίσκο: τη μέθοδο, ή καλύτερα τις απαραίτητες προϋποθέσεις στον σχεδιασμό. Ο προβληματισμός μου καταγράφεται, όχι τόσο εξαιτίας των φιλειρηνικών μου (ως θεολόγου) πεποιθήσεων – ασφαλώς όχι αφελούς πασιφιστικής υφής –, όσο κυρίως εξαιτίας της θρησκευτικής παραμέτρου της όλης υπόθεσης, και φυσικά της αναγκαιότητας και περαιτέρω προώθησης του διαθρησκευτικού διαλόγου. Και αν για το πρώτο, τη χρήση δηλαδή «έννομης» βίας, η βιβλική (παύλεια, Ρωμ 13,1εξ) και βυζαντινή (η περίφημη δηλαδή «πολιτική θεωρία της «συμφωνίας») παράδοση μπορεί να υπάρχει κάποια ηθική αιτιολόγηση ([εδώ](#)), η εμπέδωση αλλά και περαιτέρω προώθηση του διαθρησκευτικού διαλόγου αποτελεί όχι απλώς θεωρητικό ζήτημα αναγκαιότητας, αλλά και ρεαλιστικό πολιτικό προαπαιτούμενο.

Εάν η Ευρώπη αντιδράσει όπως πριν από 15 χρόνια ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Τζωρτζ Μπους, καταστρέφοντας ό,τι με κόπο δημιούργησαν με το διαθρησκευτικό διάλογο σε διαχριστιανικό επίπεδο οι νεώτεροι θεολόγοι, μερικές φορές κόντρα σε φανατικούς θρησκευόμενους, ακόμη και ορισμένους θρησκευτικούς ηγέτες, το μέλλον αναμένεται ζοφερό, και το κυριότερο η όλη διεθνής εκστρατεία αναποτελεσματική. Ίσως μάλιστα να επιδεινώσει αντί να λύσει το πρόβλημα, όπως συνέβη με τις επεμβάσεις σε Ιράκ, Αφγανιστάν, αραβική άνοιξη κλπ.

Στο μήνυμα, άλλωστε, συμπαθείας και συλλυπητηρίων, το οποίο απέστειλε ο Οικουμενικός Πατριάρχης προς τον Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας κ. Francois Hollande, αναφέρεται πως «ο φονταμενταλισμός ο οποίος τρέφει την τρομοκρατία, εγείρει τεχνητά τείχη μεταξύ των ανθρώπων, τα οποία μόνον ο (διαθρησκευτικός) διάλογος είναι ικανός να κρημνίσει» ([εδώ](#)).

Ο διαθρησκευτικός διάλογος δεν αποσκοπεί απλά και μόνο στη μείωση των εχθροπραξιών μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων, ούτε βασίζεται απλά και μόνο στην αποδοχή της «ετερότητας». Έχω επανειλημμένα υποστηρίξει σε διεθνή fora, ότι ο διαθρησκευτικός διάλογος προωθείται σήμερα σε καθαρά θρησκευτικό επίπεδο προκειμένου να συμβάλει σε ό,τι άφησε ημιτελές η νεωτερικότητα (modern condition). Και οι περιοχές όπου το λεγόμενο «νεωτερικό παράδειγμα» δεν κατάφερε να πετύχει τα αναμενόμενα ήταν η πνευματική και υλική ευημερία των ανθρώπων, με αποτέλεσμα την υποβάθμιση των κοινωνικών και ηθικών αξιών.

Αναφέρομαι στην αδυναμία της κοινωνίας να εφαρμόσει μια μόνιμη και δίκαιη ειρήνη στον κόσμο, την διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος και την

άνευ όρων παράδοσή της στους κανόνες του κυρίαρχου παγκόσμιου οικονομικού συστήματος.

Αυτή η αποτυχία, ή για άλλους το έλλειμμα, της νεωτερικότητας στη δικαιοσύνη, την ειρήνη, την ακεραιότητα της δημιουργίας, και την παγκόσμια οικονομία, είναι σε κάποιο βαθμό το αποτέλεσμα του ατομισμού, ενός από τους πυλώνες της νεωτερικότητας, αλλά και η συνακόλουθη απόλυτη, άνευ όρων, ανεξέλεγκτη ελευθερία του ατόμου σε όλες τις πτυχές της ζωής (την σφαίρα της ατομικής ηθικής, τη νομικά προστατευόμενη ελευθερία στη συσσώρευση πλούτου αδιαφορώντας για τις επιπτώσεις στο περιβάλλον κλπ.).

Κοιτάζοντας κριτικά την αμφιθυμία της νεωτερικότητας πολλοί θεολόγοι και ακτιβιστές (των μουσουλμάνων συμπεριλαμβανομένων) επιμένουν ότι πρέπει να υπάρχει ένα κριτήριο για να κρίνει τι πρέπει να σωθεί από τις αξίες και τα επιτεύγματα της νεωτερικότητας και τι πρέπει να διορθωθεί, κάτι δηλαδή παραπλήσιο σε κοσμικό επίπεδο με τους προβληματισμούς της μετανεωτερικότητας. Για την οικονομία της ελεύθερης αγοράς, ιδιαίτερα στην τελευταία νεοφιλελεύθερη εκδοχή της, η ισορροπία δυνάμεων έχει προ πολλού αλλάξει και η νεωτερικότητα «από μαμή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να καταλήξει σε δολοφόνο τους».

Μόνο όταν ο κόσμος, και ιδίως οι ηγέτες του και οι πολιτικές δυνάμεις, αφουγκραστούν προσεκτικά και σταχυολογήσουν από την κοινή σοφία των θρησκειών και των άλλων ηθικών παραδόσεις αιώνων, μόνον τότε μπορούν τα θετικά στοιχεία του «μοντέρνου παραδείγματος» να αναγεννηθούν, και έτσι να γίνουν αποδεκτά και κυρίως να στηριχθούν από τους πιστούς.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι από τις τάξεις της νεολαίας των μουσουλμάνων, των κατά τεκμήριο αριθμητικά περισσότερο πιστών ατόμων, καταφέρνουν και στρατολογούν τα τάγματα αυτοκτονίας και γενικού ολέθρου οι κάθε λογής τρομοκράτες. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο στους σοβαρούς θεολογικούς κύκλους αρχίζει να γίνεται λόγος για «απελευθέρωση της νεωτερικότητας», ορολογία που είναι εμπνευσμένη από τη «θεολογία της απελευθέρωσης».

Με αυτό το γενικότερο σκεπτικό οι χριστιανοί τον τελευταίο καιρό, αλλά και πιστοί άλλων θρησκειών αγωνίζονται για μια «Διεθνή Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Ευθυνών», με διεθνή νομική κατοχύρωση, παράλληλα – και στο ίδιο επίπεδο – με τη «Διεθνή Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων».

Fb/Tribune.gr, 16 Νοεμβρίου 2015

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Το 2015 γιορτάζει τα 25 χρόνια της η Ρωσική Ορθόδοξη αδελφότητα της Μεταμορφώσεως (Transfiguration Brotherhood), ιδρυτής και πνευματικός πατέρας της οποίας είναι ο π. Georgy Kochetkov, πρύτανης της Ορθόδοξης Θεολογικής Σχολής του Αγ. Φιλαρέτου της Μόσχας.

Τόσο η αδελφότητα, όσο και η Θεολογική Σχολή, αποτελούν μοναδικές οάσεις πνευματικότητας και λειτουργικής αναγέννησης στη σύγχρονη Ρωσία, που προσωπικά, ως προσκεκλημένος των, είχα την ευκαιρία, αλλά και την ευτυχία, να βιώσω, και μάλιστα δις, ιδίοις όμμασι.

Πριν από δύο μήνες, κατά τη διάρκεια του ετήσιου συνεδρίου Ορθόδοξης πνευματικότητας του Bose, είχα την ευκαιρία να συζητήσω με τη συνάδελφο Zoya Dashevskaya, κοσμητόρισσα της Σχολής, για το μέλλον της θεολογικής εκπαίδευσης, απαντώντας στις ερωτήσεις της, τις οποίες απηύθυνε και στον Μητροπολίτη Διοκλείας κ. Κάλλιστου (τον οποίο, ειρήσθω εν παρόδω θα τιμήσουμε από μεθαύριο στο Βόλο, και εγώ θα είμαι ένας εκ των ομιλητών), ο κοσμητόρας της Θεολογικής Σχολής του Αγ. Βλαδιμήρου, π. John Behr, καθώς και ο ίδιος ο π. Georgy.

Οι απαντήσεις όλων μας δημοσιεύτηκαν στα αγγλικά και τα ρωσικά, μερίμνη της υπεύθυνης τύπου της Σχολής κ. Σοφίας Androsenko. Οι δικές μου απαντήσεις ήταν οι εξής:

Ερώτηση: Ποιο, κατά τη γνώμη σας, είναι το πιο σημαντικό θέμα στη σύγχρονη θεολογική εκπαίδευση;

Πέτρος Βασιλειάδης: Το πιο σημαντικό ζήτημα στην Ορθόδοξη θεολογική εκπαίδευση είναι να ανακαλύψουμε εκ νέου την ηθική διάσταση της χριστιανικής πίστης. Το λέω αυτό, γιατί εδώ και πολλούς αιώνες, η έμφαση στη Χριστολογία, και μάλιστα εκτός των ορίων της παραδοσιακής Τριαδολογίας, δηλαδή την πνευματολογική της διάσταση, καθώς και η θεολογική έμφαση στο δόγμα, εις βάρος της χριστιανικής ηθικής, στέρησε την συνειδητοποίηση της αυθεντικής Ορθόδοξης αυτοσυνειδησίας, και θα έλεγα επίσης για την σημασία της συμπεριφοράς μας προς τον γείτονά μας, προς τους άλλους, προς την κοινωνία εν γένει. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι υπήρξε, ιδιαίτερα στη 2η χιλιετία, μια υπερβολική έμφαση στις διαφορές μεταξύ των χριστιανικών ομολογιών, μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Και σε αυτή την αμυντική στάση, τα θέματα που αναπτύχθηκαν ήταν μάλλον η αντίθεση ανάμεσα στις διάφορες πνευματικότητες, τις διάφορες παραδόσεις. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο

ο διάλογος είναι πολύ σημαντικός για το μέλλον της θεολογικής εκπαίδευσης. Έτσι, θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν πρέπει να επικεντρωθούμε στην αποκλειστικότητα της πίστης μας, της Ορθόδοξης πίστης, που για μας είναι δεδομένη, και είναι η αληθινή. Αλλά Υπογραμμίζοντας όμως αυτή την αποκλειστικότητα ασυναίσθητα αποκλείουμε τους «άλλους». Αυτή δεν ήταν η πρωταρχική διάσταση της θεολογικής εκπαίδευσης στην παράδοσή μας, την αυθεντική. Λέω την αυθεντική, διότι, αρχικά, θεολογική εκπαίδευση ήταν η κατήχηση εντός της ευχαριστιακής κοινότητας. Η Κατηχητική Σχολή της Αλεξάνδρειας, όμως, ήταν η πρώτη που προσπάθησε να κινηθεί ανεξάρτητα από την Ευχαριστιακή κοινότητα. Η Ευχαριστιακή κοινότητα, στην πραγματικότητα, έδωσε έμφαση στη συνειδητοποίηση ολόκληρου του λαού του Θεού, όχι μόνο των ηγετών και των ιερέων, των θεολόγων. Έτσι, για να υπερασπιστούν τον χριστιανισμό ενάντια στην παγανιστική θρησκεία, που ήταν ο πρώτος εχθρός της, έπρεπε να αναπτύξουν τη λεγόμενη φιλοσοφική όψη και αναπτύχθηκε με θεολογικά, κυρίως δογματικά ζητήματα. Και αυτό μας έκανε να ξεχάσουμε την πρωταρχική ηθική διάσταση, η οποία ήταν η Επί του Όρους Ομιλία. Η Αγία Γραφή στο Όρος αρχικά αφορούσε τη συμπεριφορά, τη στάση: πώς υποτίθεται ότι συμπεριφερόμαστε σε σχέση με τον πλησίον μας. Αυτό ξεχάστηκε σταδιακά ή αφέθηκε, διότι στην ελληνική νοοτροπία η φιλοσοφία ήταν το πρωταρχικό ζήτημα. Έτσι, δόθηκε έμφαση στο δογματικό ζήτημα, για την υπεράσπιση της πίστης, να απαντήσουμε στα ερωτήματα του τι πιστεύουμε, ποια είναι η φιλοσοφική κατανόηση της πίστης μας. Κατά συνέπεια, υπήρξε έλλειψη ενδιαφέροντος στην πρακτική διάσταση της πίστης μας. Κατά την άποψή μου, αυτή η κατάσταση παρατηρείται όχι μόνο στην Ορθόδοξη εκπαίδευση αλλά σε όλη τη χριστιανική εκπαίδευση γενικά. Ως πρόεδρος της Παγκόσμιας Συνομοσπονδίας των Θεολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (WOCATI), προσπαθώ να προωθήσω αυτό το είδος συνειδητοποίησης. Αυτό είναι σημαντικό, επειδή αντιμετωπίζουμε πολλά προβλήματα στον Τρίτο Κόσμο, ακόμη και σε σχέση με την ευρωπαϊκή οικονομική κρίση. Όλα αυτά είναι ζητήματα ηθικής, που δεν πρέπει να αγνοείται από την κλασική θεολογία. Δεν μπορούμε να λέμε ότι δεν είναι θεολογία, μόνο και μόνο επειδή σχετίζεται με την οικονομία. Άλλωστε, είναι πολύ σημαντικό από τη θεολογική άποψη. Πρέπει λοιπόν να αντιμετωπίσουμε αυτά τα προβλήματα. Διαφορετικά, θα χάσουμε το παιχνίδι.

Πρέπει να είμαστε πολύ ευγνώμονες στον νέο Πάπα, ο οποίος έφερε και πάλι την κατανόηση της εκκλησίας όχι ως φρούριο, το οποίο πρέπει να υπερασπιστούμε. Ο Πάπας Φράνς είπε ότι πρέπει να επιστρέψουμε στο δρόμο, στην ιεραποστολική κατανόηση της εκκλησίας. Κατά τη γνώμη μου, αυτό είναι σύμφωνο με την αυθεντική Ορθόδοξη παράδοση.

Σήμερα, η ανθρωπολογική επίσης διάσταση της θεολογίας γίνεται πολύ σημαντική. Ο Μητροπολίτης Κάλλιστος είπε ότι έχουμε περάσει τη μια ολόκληρη γενιά, για να μην πούμε ολόκληρο αιώνα, δίνοντας έμφαση στη Χριστολογία, την Πνευματολογία την Εκκλησιολογία. Είναι καιρός να στραφούμε στην Ανθρωπολογία. Η ανθρωπολογία σημαίνει ότι πρέπει να κατανοήσουμε τι είναι η ανθρώπινη φύση και ποια είναι όλα αυτά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε: ο ρόλος των γυναικών, η ομοφυλοφιλία κλπ. Δεν έχουμε απάντηση πειστική γι' αυτά. Προσπαθούμε να ακολουθήσουμε όσα λένε οι κοσμικοί επιστήμονες. Πρέπει λοιπόν να αναπτύξουμε ή να επιστρέψουμε στα ανθρωπολογικά θεμέλια της χριστιανικής πίστης.

Ερώτηση: Ποια είναι η περιοχή στην οποία εργάζεστε επιστημονικά;

Πέτρος Βασιλειάδης: Τα τελευταία τέσσερα-πέντε χρόνια ήμουν μέλος του προγράμματος του ΠΣΕ «Φτώχεια-Πλούτος-Οικολογία» (PWE). Στην πραγματικότητα, η οικονομία και η οικολογία είναι πολύ αλληλένδετες πτυχές. Προσπαθώ να ανακαλύψω το θεολογικό υπόβαθρο αυτών των παραμελημένων περιοχών, διότι, όπως είπα, η έμφαση που δίνουμε για τόσους αιώνες ήταν στο θεωρητικό επίπεδο. Ξεχάσαμε τη σημασία της ηθικής διάστασης, λόγω της οποίας ο χριστιανισμός αναπτύχθηκε τρομερά τους πρώτους δύο αιώνες, επειδή οι χριστιανοί φρόντισαν για ορφανά και άπορα άτομα. Αυτό έκανε τη διαφορά με τον παγανιστικό κόσμο, όχι επειδή ανέπτυξαν θεολογία, η οποία αναπτύχθηκε αργότερα όταν ο χριστιανισμός ήταν μέσα στην ελληνορωμαϊκή νοοτροπία και οι μεγάλοι θεολόγοι έπρεπε να διαλεχθούν φιλοσοφικά με μεγάλους φιλοσόφους αυτής της εποχής. Αυτό έγινε λίγο αργότερα, μετά τον 3ο αιώνα. Ο πρώτος λόγος για τον οποίο έδωσε σημασία η κοινωνία στους χριστιανούς ήταν λόγω της σπουδαιότητας του ελέους τους (το «μεγάλο έλεος»). Αυτό είναι η συνέπεια του μεγάλου ελέους που έδειξε ο Θεός στον λαό Του. Αυτό είναι κάτι που ανακαλύφθηκε ακόμη και από τους κοσμικούς ιστορικούς: ο Χριστιανισμός κατέκτησε τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία όχι λόγω ιδεών αλλά, αρχικά, λόγω της ηθικής απάντησης στις ανάγκες της εποχής τους.

Ερώτηση: Ποια είναι η γνώμη σας για την κατάσταση της Ορθόδοξης θεολογικής εκπαίδευσης σήμερα, των προβλημάτων και των προοπτικών της;

Πέτρος Βασιλειάδης: Οι δυσκολίες οφείλονται στο γεγονός ότι όλα τα θεολογικά ιδρύματα και οι θεολογικές σχολές, ακόμα και εκείνες που συνδέονται με κρατικά πανεπιστήμια, δομήθηκαν σύμφωνα με την Αριστοτελική λογική, προσπαθώντας να μελετήσουν τη θεωρητική πλευρά της θεολογίας, την Εκκλησιαστική Ιστορία, την Πατερική κλπ.. Σήμερα αυτό είναι λίγο παρωχημένο. Πρέπει επίσης να αναπτύξουμε - και είναι αρκετά δύσκολο να το κάνουμε - το ήθος στην εκπαίδευση. Πρέπει να εκπαιδεύσουμε τους μαθητές μας διανοητικά, αλλά και να εκπαιδεύσουμε τους πιστούς κάνοντας κάτι παρόμοιο με την εκπαίδευση στα μοναστήρια. Πώς μπορούμε να το κάνουμε αυτό; Πρέπει να αναπτύξουμε άλλες διαστάσεις εκτός από τις εκπαιδευτικές αρχές που δίνουμε στους μαθητές της Πατρολογίας και της Βιβλικής Θεολογίας. Είμαι βέβαιος ότι ορισμένες πρωτοβουλίες που ανέλαβαν μη ακαδημαϊκά ιδρύματα δίνουν επίσης προσοχή όχι μόνο στην διανοητική (θεολογική), αλλά και στην πνευματική (ηθική) εκπαίδευση του ανθρώπου. Αυτό έρχεται σιγά-σιγά στο προσκήνιο, παρότι η γνώση και η κριτική προσέγγιση εξακολουθούν να είναι πολύ σημαντικές. Ο αλώτερος στόχος θα πρέπει να είναι αυτός της «μετανοίας» - της αλλαγής του νοός των θεολόγων, της βελτίωσης όχι μόνο της βαθύτερης θεολογικής τους γνώσης, αλλά και της πίστης τους. Πρέπει να γίνουν καλύτεροι πιστοί - όχι μόνο οι συστηματικοί θεολόγοι ή οι βιβλικοί επιστήμονες. Αυτό είναι σημαντικό, αλλά ο αλώτερος στόχος πρέπει να είναι προς αυτή την κατεύθυνση.

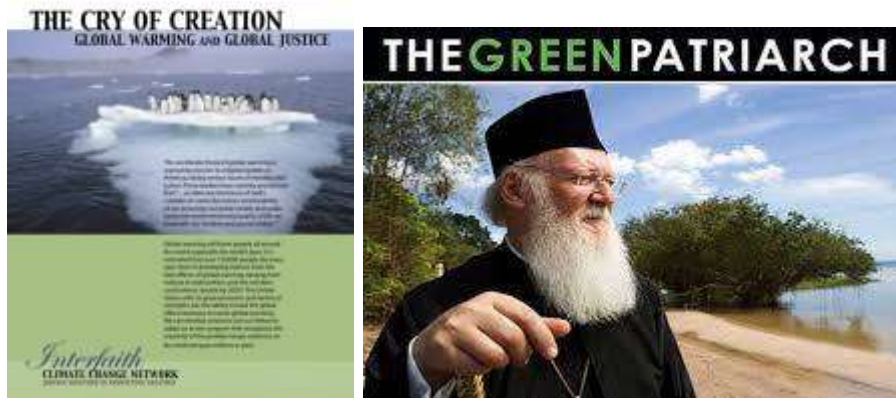
Η θεολογική εκπαίδευση πρέπει να επικεντρώνεται στην κοινότητα. Και η κοινότητα λειτουργεί πάντα όταν οι άνθρωποι συγκεντρώνονται «επί το αυτό», ως αναλαμπή και πρόγευση του γεγονότος της εσχατολογικής Βασιλείας. Επομένως, όλες οι σφαίρες της θεολογικής εκπαίδευσης πρέπει να σχετίζονται με τη λειτουργική κατανόηση της θεολογίας. «Λειτουργική» δεν σημαίνει μόνο πρακτική ή ιστορική. Η λειτουργική θεολογία και η λειτουργική ανανέωση είναι σημαντικές για να ανακαλύψουμε εκ νέου την πραγματική ταυτότητα της εκκλησίας. Τι είναι η εκκλησία; Είναι απλώς η τελετουργική παράδοση που έχουμε; Όχι, υπάρχει κάτι πίσω από αυτό και πρέπει να το ανακαλύψουμε. Η λειτουργική διάσταση είναι να συμπεριφέρεται ο θεολόγος ως κοινωνία, να

φροντίζει τον πλησίον, να έχει συμπεριφορά χωρίς αποκλεισμούς απέναντι στους άλλους, να μην αποκλείει ακόμη και τους μη πιστούς. Δεν μπορείτε να τους αποκλείσετε, πρέπει να είστε οικουμενικοί σε αυτό, θα έλεγα με συμπαντική διάσταση.

Οι παραδοσιακές θεολογικές σχολές δεν έχουν μαθήματα για την Οικολογία. Αλλά η Οικολογία σήμερα είναι πρωταρχική. Ακόμη και οι Καθολικοί και οι Δυτικοί Χριστιανοί γενικά συνειδητοποιούν ότι πρέπει να αφιερώσουμε ένα μήνα προσευχής στα οικολογικά ζητήματα (ο Σεπτέμβριος είναι τώρα μια περίοδος προσευχής για το περιβάλλον σε όλο τον χριστιανικό κόσμο). Αυτό είναι ένα καλό βήμα.

Fb/en.psmb.ru, 18 Νοεμβρίου 2015

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΤΙΣΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

Με αυτό το σύνθημα, που ισοδυναμεί με την προστασία του περιβάλλοντος, οι χριστιανικές εκκλησίες εδώ και μερικές δεκαετίες αγωνίζονται να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη, και όχι μόνο τους πιστούς των, για το υπέρτατο καθήκον και την ιερή υποχρέωση των ανθρώπων να προστατεύουν και να αγωνίζονται όχι μόνο για την επιβίωση του ανθρωπίνου γένους (με ειρήνη και δικαιοσύνη), αλλά και των λοιπών εμβίων όντων, του φυτικού βασιλείου συμπεριλαμβανομένου, και ολόκληρης της κτιστής δημιουργίας, με άλλα λόγια του περιβάλλοντος.

Με αυτή την θεολογική τεκμηρίωση, η Ορθόδοξη Εκκλησία, με πρωτεργάτη τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίο, έχει αναλάβει εδώ και μερικές δεκαετίες πρωτοβουλίες για την αποτροπή της επιδείνωσης του περιβάλλοντος, τόσο σε καθαρά θρησκευτικό επίπεδο (καθιερώνοντας της 1η Σεπτεμβρίου, αρχή του εκκλησιαστικού έτους ως ημέρα προσευχής γι' αυτό το σκοπό), όσο και σε ευρύτερο κοσμικό επίπεδο, ενώνοντας τις δυνάμεις της με πάντα άνθρωπο καλής θελήσεως, συμμετέχοντας σε ειρηνικές κινητοποιήσεις. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός ότι ο οικουμενικός πατριάρχης, μόνος παγκοσμίως από όλους τους θρησκευτικούς ηγέτες έχει χαρακτηριστεί ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ. Πρόσφατα μάλιστα και η Καθολική Εκκλησία στο ανώτατο δυνατό επίπεδο, με την εγκύκλιο του Πάπα Φραγκίσκου *Laudato Si*, καθιέρωσε για τον ίδιο σκοπό το Σεπτέμβριο ως μήνα προσευχής για το περιβάλλον.

Η ερχόμενη εβδομάδα είναι κρίσιμη αφού καλούνται οι ηγέτες όλου του κόσμου που συναντώνται στο Παρίσι να εγκαταλείψουν τα μεγάλα λόγια και ευχολόγια και να πάρουν δραστικά μέτρα πριν είναι πολύ αργά. Οι εκκλησίες συμμετέχουν στις παγκόσμιες πρωτοβουλίες άσκησης αποτελεσματικής πίεσης προς τους ηγέτες του κινδυνεύοντος πλανήτη μας, υπογραμμίζοντας και την άρρηκτη σχέση οικολογίας και οικονομίας. Γι' αυτό κάνουν λόγο και για την παγκόσμια οικονομία από την προοπτική τις «οικονομικής δικαιοσύνης», μια έννοια που αναπτύχθηκε από τις εκκλησίες και την οικουμενική κίνηση ως πρωταρχικό αίτημα της χριστιανικής μαρτυρίας στον 21ο αιώνα. Και ως συνέπεια αυτής της διαπίστωσης κάνουν λόγο και για "οικολογικό χρέος".

Fb 29 Νοεμβρίου 2015

2016

102

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΝΥΣΣΗΣ ΣΤΟΝ ΝΤΕΙΒΙΝΤ ΜΠΑΟΥΙ

Επί ένα και πλέον μήνα φίλοι μου με βομβάρδισαν με προσωπικά μηνύματα για την...αφωνία μου αναφορικά με το μείζον θέμα των ημερών, δηλαδή το *σύμφωνο συμβίωσης*. Τους απάντησα βέβαια: «ο γέγραφα γέγραφα» (στο amen.gr), όπου είχα προτείνει: «ως προς το γενικότερο ζήτημα της ομοφυλοφιλίας για την διατύπωση σαφούς και θεολογικά τεκμηριωμένης άποψης απαιτείται μια νέα ερμηνευτική προσέγγιση». Δεν εισακούστηκα και πολύ, ευτυχώς όμως η αγαπητή φίλη Μαρία Αντωνιάδου ανέδειξε το ζήτημα στο ΒΗΜΑ της Κυριακής (10.1.16).

Χθες πάλι ρωτήθηκα: τί εστι Ντέιβιντ Μπάουι; Για να μη παρεξηγηθώ πάλι προβαίνω στη σημερινή ανάρτηση, με όσο το δυνατόν αντικειμενικό τρόπο.

Ο Ντέιβιντ Μπάουι, λοιπόν, παντρεύτηκε το 1970 την Mary Angela Barnett, γνωστή και ως Angie Bowie, στο Bromley Register Office του Λονδίνου. Το 1980 χώρισε στη Ελβετία. Το 1992 ξαναπαντρεύτηκε στη Λωζάνη το μοντέλο Iman. Το 1972 παραδέχτηκε ότι ήταν gay, μια κίνηση που ερμηνεύτηκε ως προπαγανδιστική της μετέπειτα επιτυχίας του, Ziggy Stardust. Το 1976 σε συνέντευξή του στο Playboy, ομολόγησε πως ήταν bisexual. Η πρώτη του γυναίκα, Angie, ομολόγησε πως είχε από παλιά σχέσεις με κάποιον Mick Jagger. Το 1983 ομολόγησε πως η bisexuality του ήταν «the biggest mistake I ever made... I was always a closet heterosexual».

Υποστήριξε μάλιστα πως η ταύτισή του με τον homosexual και bisexual πολιτισμό ήταν αποτέλεσμα του συρμού και της συγκυρίας στην οποία βρέθηκε, παρά της σεξουαλικής του προτίμησης... Ήταν συνειδητή αντίδρασή στους ισχύοντες ηθικούς κώδικες και όχι η βιολογική ή ψυχολογική του ταυτότητα». Το 2005 αναφορικά με την θρησκευτική του ταυτότητα δήλωσε: «Questioning my spiritual life has always been germane to what I was writing».

Και παραδέχτηκε πως «he was bothered by being not quite an atheist... I'm in awe of the universe, but I don't necessarily believe there's an intelligence or agent behind it. I do have a passion for the visual in religious rituals, though, even though they may be completely empty and bereft of substance. The incense is powerful and provocative, whether Buddhist or Catholic».

Τέλος, αναφορικά με τις πολιτικές του πεποιθήσεις εξέφρασε την υποστήριξή του στον φασισμό και τον... θαυμασμό του στον Χίτλερ. «Britain is ready for a fascist leader... I think Britain could benefit from a fascist leader. After all, fascism is really nationalism... I believe very strongly in fascism, people have always responded with greater efficiency under a regimental leadership... Adolf Hitler was one of the first rock stars», αν και αργότερα

απέδωσε τις δηλώσεις αυτές στην πνευματική του αστάθεια, που οφείλονταν στη χρήση ναρκωτικών.

Πέθανε από κύρωση ήπατος ακριβώς τη μέρα της εορτής ενός μεγάλου διανοητή της παγκόσμιας πνευματικότητας, χριστιανό μεν, αλλά με ευρύτερη αναγνώριση σήμερα, τον Γρηγόριο Νύσσης.

Το lifestyle της εποχής μας και τα ΜΜΕ αγιοποίησαν τον πρώτο – άσχετα βέβαια από τεράστια σύγχρονη καλλιτεχνική του συμβολή – και συνεχίζουν να αγνοούν επιδεικτικά έναν πραγματικά άγιο – άσχετα αν και οι ίδιοι οι χριστιανοί ελάχιστα γνωρίζουν πολλά γι' αυτόν.

Fb 13 Ιανουαρίου 2016

ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΣΤΗ ΛΕΣΒΟ

Και ξαφνικά η Ελλάδα των μυρίων προβλημάτων έρχεται στο προσκήνιο της διεθνούς επικαιρότητας.

Αυτό που δεν κατάφερε η κυβέρνηση τους τελευταίους μήνες – για την ακρίβεια, αυτό που εδώ και πολύ καιρό καταφέρνει, αλλά δυστυχώς αρνητικά, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του ΔΝΤ προσφάτως – το πετυχαίνει η θρησκευτική ηγεσία του τόπου.

Και μάλιστα με πρωτοβουλία του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου, ο οποίος καθ' όλη την μέχρι σήμερα αρχιεπισκοπική του θητεία δεν έδειχνε να ενδιαφέρεται για τις διαχριστιανικές, αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις και τις διορθόδοξες, σχέσεις.

Η τεράστια και ομολογουμένως θετική συμβολή του παρέμενε η βελτίωση των σχέσεων με την πολιτεία, και κυρίως η πανελληνίως και διεθνώς αναγνωρισμένη κοινωνική δραστηριότητα της Εκκλησίας, της οποίας ηγείται.

Όλα ξεκίνησαν από αυτήν ακριβώς την ξεχασμένη δυστυχώς στα εκκλησιαστικά και θεολογικά μας πράγματα διάσταση της ιεραποστολικής ευθύνης της εκκλησίας.

Με αφορμή την προσφυγική κρίση ο Αρχιεπίσκοπος απέστειλε πριν από λίγες μέρες επιστολή εξ ονόματος της Εκκλησίας της Ελλάδος «προς τα θεσμικά όργανα της Ευρώπης, το Π.Σ.Ε. και τους επικεφαλής των Ορθόδοξων και άλλων Εκκλησιών, ώστε να ευαισθητοποιηθούν για το προσφυγικό πρόβλημα» (από το τελευταίο ανακοινωθέν της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου [Δ.Ι.Σ.] της Εκκλησίας της Ελλάδος).

Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών (Π.Σ.Ε.) αμέσως ανέδειξε το ζήτημα μεταφράζοντας την επιστολή αυτή και διακινώντας την *urbi et orbi*.

Το επίσημο, βέβαια, ανακοινωθέν του Βατικανού κάνει λόγο για «αποδοχή προσκλήσεως από τον Οικουμενικό Πατριάρχη και τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας» – πράγμα που έμμεσα υπονοείται και στην ανακοίνωση του Οικουμενικού Πατριαρχείου – στην οποία ανταποκρίθηκε ασμένως ο εγνωσμένης κοινωνικής ευαισθησίας Πάπας Φραγκίσκος.

Σύμφωνα, βέβαια, με το ανακοινωθέν της ΔΙΣ, ο Αρχιεπίσκοπος ενημερώθηκε επίσημα από τις αρμόδιες αρχές του Βατικανού, οι οποίες του

μετέφεραν την «επιθυμία του Πάπα Φραγκίσκου, να επισκεφθεί την πατρίδα μας. Σκοπός της επισκέψεώς του... η συμβολή του Πάπα στην ευαισθητοποίησή της παγκόσμιας κοινότητας για την άμεση παύση των πολεμικών συγκρούσεων στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής που πλήττουν σφόδρα τις χριστιανικές κοινότητες, αλλά και στην ανάδειξη του μείζονος ανθρωπιστικού προβλήματος που έχει προκληθεί από τους απεγνωσμένους πρόσφυγες, οι οποίοι αναζητούν ένα καλύτερο μέλλον στην ευρωπαϊκή ήπειρο».

Παράλληλα, η Δ.Ι.Σ. αποφάσισε «να απευθύνει πρόσκληση στον Παναγιώτατο Οικουμενικό Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίο, ώστε αυτός να τιμήσει με την παρουσία του το νησί της Λέσβου την ημέρα επίσκεψης του Πάπα Φραγκίσκου.

Η προσωπικότητα και το κύρος του Οικουμενικού Πατριάρχη, σε συνδυασμό με την βαρύτητα της παρουσίας του Πάπα Φραγκίσκου, στέλνει στα πέρατα του κόσμου ένα πολύ ηχηρό μήνυμα αφύπνισης της παγκόσμιας κοινότητας, προς την κατεύθυνση της ανακούφισης των προβλημάτων των προσφύγων και, ταυτόχρονα, της ανάληψης των δεουσών ενεργειών για την προστασία των χριστιανών που πλήττονται βάνουσα στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και των λοιπών δοκιμαζόμενων συνανθρώπων μας» (από την ίδια ανακοίνωση).

Όποια και αν είναι η πραγματικότητα, η επίσημη πλέον απόφαση της Εκκλησίας της Ελλάδος να συναινέσει στην εξαιρετικής σπουδαιότητας αυτή επίσκεψη καταδεικνύεται, με αρκετά νομίζω εύλογο τρόπο, από την αντίδραση του Μητροπολίτη Πειραιώς, που χαρακτήρισε σε ανακοίνωσή του άστοχη και εσφαλμένη την απόφαση, γιατί η παρουσία του «αιρεσιάρχη Φραγκίσκου Μπεργκόλιο» (!) «προκαλεί την Ορθόδοξη συνείδησή μας και πρέπει η Δ.Ι.Σ. άμεσα να ανακαλέσει την απαράδεκτον απόφασί Της».

Δυστυχώς υπάρχουν τέτοιοι ιεράρχες και μέσα στην Δ.Ι.Σ. Αλλιώς, δεν εξηγείται η ατυχής πρόταση του συνοδικού ανακοινωθέντος, ότι «η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος απεδέχθη την πρόταση να επισκεφθεί ο Πάπας Φραγκίσκος ένα νησί του Αιγαίου, εφόσον πρόκειται για μία ολιγόωρη, εκτός πρωτοκόλλου και καθαρά ανθρωπιστικού και συμβολικού χαρακτήρα επίσκεψη».

Θα θυσίαζε δηλαδή το μείζον, κατά την ίδια την ανακοίνωση, για το έλασσον; Προφανώς το ανακοινωθέν θέλησε να ικανοποιήσει όσους, από αντιοικουμενικό οίστρο και «ου κατ' επίγνωσιν» ζήλο, θα ήθελαν να αποφύγουν μια κανονική μετά πρωτοκόλλου επίσκεψη του θρησκευτικού ηγέτη ενός δισεκατομμυρίου και διακοσίων εκατομμυρίων χριστιανών, «*ἵνα μὴ μianθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πᾶσχα*» (1ω 18:28)!

Και μια και ο λόγος για το Πάσχα, φέτος εμείς οι Ορθόδοξοι, για λόγους ιδεοληψιών και απολύτως αθεολόγητων προκαταλήψεων του παρελθόντος, θα το εορτάσουμε κατά παράβαση των αποφάσεων της Α' Οικουμενικής Συνόδου, «της αγίας και μεγάλης συνόδου», όπως χαρακτηρίζεται στην παράδοση (κατά μία εκδοχή αυτή η ονομασία συνέτεινε ώστε η Πανορθόδοξη Σύνοδος της Κρήτης τον Ιούνιο να ονομαστεί έτσι).

Όχι δηλαδή την πρώτη Κυριακή μετά την Πανσέληνο μετά την εαρινή ισημερία, αλλά μετά την «δεύτερη» Πανσέληνο, και φυσικά ενάντια στο πνεύμα της μεγάλης αυτής Συνόδου της Χριστιανοσύνης, που ήταν ο κοινός εορτασμός του Πάσχα από όλους τους χριστιανούς!

Στον αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο, λοιπόν, πιστώνεται αυτή η συναίνεση της οικουμενικής συνάντησης, ενώ παράλληλα εκδηλώνεται και το ενδιαφέρον του

για την ενότητα της Ορθοδοξίας, «ιδιαίτερα σε μία περίοδο που δίδεται η εικόνα ότι η ενότητα των Ορθοδόξων Εκκλησιών δοκιμάζεται» (όπως τονίζεται στο ίδιο ανακοινωθέν).

Παρά την μεμψιμοιρία περί «ολιγόωρης και εκτός πρωτοκόλλου» αυτής συνάντησης οι πάντες πλέον κατανοούν τη σημασία δύο γεγονότων, εκτός φυσικά του ανθρωπιστικού και κοινωνικού της χαρακτήρα, για τον οποίον ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης (Ζηζιούλας) σε συνέντευξή του από την Κωνσταντινούπολη στο AsiaNews ευφυώς αναφέρει, ότι «το θέμα των προσφύγων είναι η κορυφή του παγόβουνου της βαθιάς κρίσης που πλήττει τον κόσμο, αποτέλεσμα της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, αλλά και της αλλοτρίωσης και περιφρόνησης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας».

Και τα δύο αυτά γεγονότα είναι: (α) η επικείμενη Πανορθόδοξη Σύνοδος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, και (β) η συνειδητή επιλογή των Προκαθημένων της Παλαιάς και της Νέας Ρώμης για «κοινή χριστιανική μαρτυρία», και – όχι σε μεγάλο βάθος χρόνου – το όραμα σύγκλησης στη Νίκαια μιας πραγματικά «Οικουμενικής» συνόδου το 2025, 1.700 χρόνια μετά την Πρώτη.

Για το πρώτο ο Αρχιεπίσκοπος έκανε σαφή αναφορά, και με τις τελευταίες του ενέργειες διέλυσε τα όποια σύννεφα διαφάνηκαν στον ορίζοντα το τελευταίο διάστημα, πριν και μετά την τελευταία Σύναξη των Προκαθημένων των Ορθοδόξων Εκκλησιών στη Γενεύη τον περασμένο Ιανουάριο.

Αλλά και κύκλοι του Βατικανού παρατήρησαν, ότι «η συνάντηση είναι ένα ακόμη βήμα προς την κατεύθυνση μιας κοινής οικουμενικής συμπόρευσης, που αργά αλλά σταθερά έχει φέρει όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες, μετά από σχεδόν 13 αιώνες, στην επικείμενη Πανορθόδοξη Σύνοδο της Κρήτης, που αρχίζει στις 18 Ιουνίου».

Το δεύτερο, όμως, την οικουμενική δηλαδή σημασία αυτής της συνάντησης, άμεσα ανέδειξε ο Πάπας, όπως άλλωστε το έπραξε και για την επίσης σημαντική συνάντησή του με τον Πατριάρχη Μόσχας και πασών των Ρωσιών κ. Κύριλλο τον περασμένο Φεβρουάριο στην Κούβα.

Για τον προκαθήμενο της Καθολικής Εκκλησίας, πέραν του γνησίου ενδιαφέροντός του για την έμπρακτη κοινή μετά των άλλων χριστιανών μαρτυρία του ευαγγελίου, η συνάντηση αυτή αποτελεί έναν ακόμη κρίκο στην αλυσίδα των σημαντικών γεγονότων της παποσύνης του, που άρχισαν με την αυτοπρόσωπη παρουσία του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στην ενθρόνισή του, συνεχίστηκαν με την επίσκεψή του στο Φανάρι, την συνάντηση των δύο προκαθημένων Καθολικής και Ορθόδοξης Εκκλησίας στα Ιεροσόλυμα για την επέτειο των 50 χρόνων από την άρση των αναθεμάτων και την ιστορική επίσκεψη στην ίδια πόλη του Πάπα Παύλου VI και του Πατριάρχη Αθηναγόρα, αλλά και την για πρώτη φορά επίσημη συνάντηση Πάπα Φραγκίσκου και Πατριάρχη Κυρίλλου στην Αβάνα.

Ασφαλώς, η συνάντηση αυτή θα προσελκύσει τα φώτα της δημοσιότητας. Γι' αυτό και θα παραστεί και ο Πρωθυπουργός της Ελλάδος κ. Τσίπρας. Οι τρεις θρησκευτικοί και πνευματικοί ηγέτες θα αγκαλιάσουν τους πρόσφυγες στην ελληνική γη, ως σύμβολα των θυμάτων των πολιτικών επιλογών των κοσμικών ηγετών του σημερινού κόσμου, και θα αποτίσουν φόρο τιμής στους χιλιάδες ανθρώπους που έχασαν τη ζωή τους ή αγνοούνται στα νερά της Αιγαίου, αλλά και ολόκληρης της Μεσογείου.

Η συνάντησή τους, όμως, δεν παύει να είναι στις καρδιές των τριών εκκλησιαστικών ηγετών, αλλά και όλου του σώφρονα θρησκευτικού κόσμου, η πρώτη απτή δράση από την άποψη της κοινής χριστιανικής μαρτυρίας για την πολύ-επίπεδη κρίση που αντιμετωπίζει σήμερα η κοινωνία μας.

Μετά τη συμφωνία, που υπογράφηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία, και ουσιαστικά καταλύει ένα ακόμη κεκτημένο από το χάρτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι τρεις τους θα στείλουν ένα κρίσιμο μήνυμα στους ευρωπαίους πολιτικούς ηγέτες, οι οποίοι δυστυχώς υιοθετούν όλο και πιο άγονες πολιτικές προτάσεις.

Fb/AMEN 8 Απριλίου 2016

Η ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

Είχα από καιρό προβλέψει, ότι ο δρόμος προς την Πανορθόδοξη Σύνοδο τον Ιούνιο στην Κρήτη θα είναι δύσβατος. Πολλοί είναι εκείνοι που τους ενώνει μία και μόνη επιδίωξη: Να παραμείνει η Ορθοδοξία κλειστή στον επαρχιώτικο της μικρόκοσμο, και για τον σκοπό αυτό αγωνίζονται με κάθε μέσο να αποτραπεί η σύγκληση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Άλλωστε, διαβλέπουν ότι το κορυφαίο αυτό γεγονός της συνοδικής αυτοσυνειδησίας της Εκκλησίας μας θα καταδικάσει στο ανώτερο δυνατό επίπεδο τον μοναδικό λόγο ύπαρξής τους, που δεν είναι άλλος από την άρνηση οποιασδήποτε μορφής διαλόγου με τους εκτός των «κανονικών» ορίων της Ορθοδοξίας χριστιανούς.

Κάνουν, λοιπόν, ότι περνά από το χέρι τους, αν δεν καταφέρουν να αποτρέψουν την σύγκλησή της, τουλάχιστον να ψαλιδίσουν την πλέον αισιόδοξη προοπτική της μακραίωνης αυθεντικής παράδοσης της Ορθοδοξίας και την αξιόπιστη μαρτυρία της στον έξω κόσμο.

Σημείο αιχμής το βασικό προς ψήφιση εκκλησιολογικό κείμενο των σχέσεων με τον μη Ορθόδοξο χριστιανικό κόσμο. Επιστολές από συντηρητικούς καθηγητές εναντίον απόψεων συναδέλφων τους αρχιερέων, επιστολές κληρικών υπό την καθοδήγηση ιεραρχών, αλλά και συσπείρωση συντηρητικών και φονταμενταλιστικών κύκλων για μια σειρά θεμάτων, από το σύμφωνο συμβίωσης, την επίσκεψη του Πάπα στη Μυτιλήνη, τα νέα προγράμματα των Θρησκευτικών, την ίδρυση κατεύθυνσης ισλαμικών σπουδών στο τμήμα Θεολογίας του ΑΠΘ, ακόμη και την...περιπλάνηση προσκυνηταρίου σε δημόσια ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, και πολλά παρόμοια. Έτσι για να ...ζεσταίνονται οι μηχανές της αντίδρασης.

Μάλιστα, οι πιο ακραίοι από αυτούς τους κύκλους, οι σφόδρα αντι-πατριαρχικοί παλαιοημερολογίτες, οργανώνουν μετά το Πάσχα συλλαλητήριο με θέματα την «επάρατη νόσο της Παναιρέσεως του Οικουμενισμού», την κάρτα πολίτη, (με την δήθεν «εισαγωγή του σφραγίσματος» από την Νέα Τάξη Πραγμάτων), την «ισλαμοποίηση της Ελλάδος», τον αντιρατσιστικό νόμο, τους «λαθρομετανάστες», που «έκλεψαν τα σπίτια των Ελλήνων», και το καιρασάκι στην τούρτα.... «ο διωγμός της Ιεράς Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής Εσφιγμένου Αγίου Όρους Άθω».

Εδώ ακριβώς υπεισέρχεται και η ανεξήγητη πρωτοβουλία της επίσημης πολιτείας, με το γραφείο του υπουργείου Εξωτερικών Θρησκευτικής και Πολιτιστικής Διπλωματίας της δήθεν αριστερής κυβέρνησης, να επιχειρήσει

προσέγγιση των σχισματικών παλαιοημερολογιτών καταληψιών της ιστορικής μονής Εσφιγμένου, του προπυργίου (ως μονής της μετανοίας ενός των κορυφαίων αγίων της Ορθοδοξίας, του Γρηγορίου του Παλαμά) του αντι-οικουμενικού και αντι-πατριαρχικού αγώνα. Και όλα αυτά, ως διά μαγείας, το διήμερο της επιβληθείσας στανικώς υπό της ΕΣΗΕΑ 48ωρης απεργίας των δημοσιογράφων.

Περιθωριακά, λοιπόν, ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης, στην αναμπουμπούλα έκαναν λόγο για ιστορικές εξελίξεις – έχοντας προφανώς εσωτερική ενημέρωση από εκείνους τους παράγοντες της πολιτείας που είχαν την φαεινή ιδέα (;) και τελικά αδέξια πρωτοβουλία, αλλά και όσους εκκλησιαστικούς παράγοντες συναίνεσαν σ' αυτήν, και ανακριβώς ανήγγειλαν πομπодώς επίσημη Έκτακτη Διπλή Ιερά Σύναξη της Ιεράς Κοινότητας του Αγίου Όρους – είτε έκαναν λόγο με έντονες αντι-πατριαρχικές διαθέσεις για προσπάθεια του Φαναρίου να...κάμψει το φρόνημα των ζηλωτών!

Σημερινά δημοσιεύματα έρχονται να αποκαταστήσουν ευτυχώς την αλήθεια. Η εξαρχία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αποτελούμενη από τους μητροπολίτες Μιλήτου κ. Απόστολο, Ανδριανουπόλεως Αμφιλόχιο και Σηλυβρίας Μάξιμο, συνοδευόμενη από τον ειδικό γραμματέα Θρησκευτικής και Πολιτιστικής Διπλωματίας κ. Στάθη Λιάντη, επισκέφτηκαν τη Μονή Εσφιγμένου και συζήτησαν με τους καταληψίες σχισματικούς παλαιοημερολογίτες και τον αυτοαποκαλούμενο «ηγούμενο» Μεθόδιο την δυνατότητα επιστροφής της μονής στην κανονική τάξη.

Η εξαρχία του Οικουμενικού Πατριαρχείου μετά από δραματικές διαβουλεύσεις αποχώρησε άπρακτη από τη Μονή, αφού διαπίστωσαν την εμμονή των καταληψιών στην άρνηση μνημόνευσης του Πατριάρχη και με μόνη υποχώρησή τους την αποκατάσταση των σχέσεών τους με την αγιορείτικη κοινότητα μόνο σε διοικητικό επίπεδο!

Οι πρωτοβουλίες, όμως, της αριστερο-δέξιας, πλην όμως α-δέξιας, πολιτείας οδήγησαν σε ταπείνωση την πατριαρχική εξαρχία. Βέβαια, τέλος καλό, όλα καλά, και με επίσημη στήριξη της κανονικής αδελφότητας και του κανονικού ηγουμένου της κ. Βαρθολομαίου.

Άλλωστε, ο Πατριάρχης αμέσως μετά την εκλογή του είχε τείνει χείρα, συμφιλίωσης, στέλνοντας γράμμα προς τους εντός της Μονής, με την προσφώνηση «οσιώτατοι ο τε Καθηγούμενος και οι λοιποί Πατέρες της εν Αγίω Όρει Ιεράς Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής Εσφιγμένου, τέκνα εν Κυρίω αγαπητά της ημών Μετριότητος». Με με το γράμμα εκείνο τους καλούσε να «επανεέλθουν εις την κανονικήν τάξιν και στοργικήν αγκάλην της Μητρός Εκκλησίας, ης αναπόσπαστον κανονικόν τμήμα αποτελεί και η Ιερά (αυτών) Μετανοία». Η απάντηση των εντός της Μονής υπήρξε αρνητική.

Έκτοτε, σε έγγραφο του Πατριαρχείου από του 1999 και εξής η Μονή χαρακτηρίζεται ως «εν σχίσματι τελούσα», και σε έγγραφό του το 2000 το Πατριαρχείο θεωρεί την εκπροσώπηση της Μονής «ανύπαρκτη».

Όλα αυτά αναφέρονται λεπτομερώς στη γνωμάτευση των Τρωϊάνου-Παπαστάθη-Καραγιαννακίδη. Αλλά και τα μέχρι σήμερα ελακολουθήσαντα στην επίσημη ιστοσελίδα της μονής.

Αυτό, όμως, που πληγώνει την ιερά κοινότητα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αλλά και όλους τους πιστούς Ορθοδόξους, είναι η απαράδεκτη αδράνεια της πολιτείας να αποκαταστήσει την τάξη και να επιτρέψει μετά από σειρά δικαστικών αποφάσεων την είσοδο της κανονικής αδελφότητας στα υπό κατάληψη κτήρια της Μονής τους. Και αυτή η στάση της φοβούμαι πως τώρα πλέον λαμβάνει επικίνδυνες διαστάσεις.

Έχω επίσημα διατυπώσει τις απόψεις μου, και μάλιστα δις, στον πυλώνα θρησκευτικών θεμάτων AMEN και περιμένω επιτέλους δικαίωση της κανονικής αδελφότητας.

Fb/Tribune.gr 23 Απριλίου 2016

**Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΣΤΗΝ
ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΗΣΙΑ**
*(Η συναίνεση, η Πανορθόδοξη Σύνοδος, ο Απόστολος Παύλος
και μια εικονική πατριαρχική εγκύκλιος)*

Η από δεκαετίες αναμενόμενη σύγκληση Πανορθόδοξου Συνόδου, προς την οποίαν πλέον πορεύεται εν Αγίω Πνεύματι η ανά την οικουμένην Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Ορθόδοξη Εκκλησία μας, σοφά αποφασίστηκε να διεξαχθεί με την διαδικασία της *συναίνεσης* (consensus), «*ίνα εν ομονοία ομολογήσωμεν*» πίστη στον εν Τριάδι Θεό. Όπως από την πρώτη στιγμή υπογραμμίσαμε η συναίνεση δεν ταυτίζεται ούτε με την *ομοφωνία*, κάτι που θα σήμαινε την υιοθέτηση της αρνησικυρίας (veto), αλλά ούτε αποτελεί και απεμπόληση της συνοδικά κατοχυρωμένης παραδοσιακής αρχής: «*η των πλειόνων ψήφος κρατείτω*». Γι' αυτό και ο Οικουμενικός Πατριάρχης στην εισαγωγική του ομιλία κατά την τελευταία Σύναξη των Προκαθημένων στη Γενεύη έκανε λόγο για «*δαμόκλειο σπάθη*», που κινδυνεύει να τινάξει στον αέρα την επιτυχία της συνόδου, αν δεν ερμηνευθεί σωστά η αποφασισθείσα αυτή διαδικασία.

Η συναίνεση, πέρα από μία απλή διαδικασία, αποτελεί πολύ περισσότερο πνευματική πορεία προς μία με πνεύμα ταπεινώσης, ανεκτικότητας και αγάπης κατάθεση των διαφορετικών θεολογικών απόψεων, ακόμη και ουσιαστικών αντιρρήσεων σε επί μέρους ζητήματα, ούτως ώστε το σώμα του ζώντος Χριστού να φτάσει εις «*νονν Χριστού*», να ανακαλύψει «*τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου*» (Εφεσ 5, 17), και τελικά να μπορέσει εν ενί στόματι να διακηρύξει: «*ἔδοξε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν*» (Πράξ 15, 28). Κύριο χαρακτηριστικό της πνευματικής αυτής διαδικασίας, ακόμα και όταν ασχολείται με πρακτικά ή ποιμαντικής φύσεως ζητήματα, είναι – κατά τον διάλογο που σοφά άνοιξε στις αρχές του έτους ο Οικουμενικός Πατριάρχης στο Φανάρι προσκαλώντας Ορθοδόξους επιστήμονες διαφόρων δικαιοδοσιών, και επισημοποίησε η Σύναξη των Προκαθημένων της Γενεύης με την δημοσιοποίηση των τελικών προς ψήφιση κειμένων – να μπορέσει να εκφράσει η Εκκλησία μας την πίστη την «*δι' αγάπης ενεργουμένην*» (Γαλ 5, 6).

Δυστυχώς, όμως, σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό το *πνεύμα συναίνεσης και ομονοίας* – απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχή έκβαση των εργασιών της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξου Εκκλησίας, αλλά και την αποτελεσματική μαρτυρία της στο σύγχρονο κόσμο – εκτροχιάστηκε

επικίνδυνα, όπως το προέβλεψε από την αρχή του διαλόγου για την Πανορθόδοξη Σύνοδο ο προηγούμενος της Ι. Μονής Ιβήρων π. Βασίλειος Γοντικάκης, αλλά και το υπογράμμισε πρόσφατα και ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου κ. Ιερόθεος.

Μια από τις αιτίες αυτού του φαινομένου, που μάλιστα άρχισε να εμφανίζεται από πολύ νωρίς – πριν από έναν περίπου αιώνα – από την αρχή δηλαδή της προσυνοδικής διαδικασίας, είναι μια αντίληψη για την αυθεντική Ορθόδοξη παράδοση, η οποία περιορίζεται στην μετά το σχίσμα διαμορφωθείσα εκκλησιολογική αυτοσυνειδησία, που ως επί το πλείστον, για λόγους καθαρά ποιμαντικούς, εξέφραζε η αντιρρητική και πολεμική γραμματεία της εποχής, και όχι η διαχρονική Ορθόδοξη θεολογική παράδοση, η βιβλική δηλαδή, λειτουργική και κανονική παράδοση της Εκκλησίας μας. Αιχμή του δόρατος αυτού του φαινομένου απετέλεσε το «ζηλωτικό κίνημα» (με σημείο αιχμής το παλαιό ημερολόγιο), για την αντιμετώπιση του οποίου και για την αποτροπή της διεύρυνσης του επάρατου εκείνου σχίσματος, πολλοί στο παρελθόν πρόσθεσαν στον «ζηλωτισμό»...και τον «οικουμενισμό», τον διάλογο δηλαδή και την απαραίτητη ευθύνη και υποχρέωση της πρωτόθρονης Εκκλησίας να συμβάλει στην αποκατάσταση του σκανδάλου του σχίσματος, χαρακτηρίζοντάς τον μάλιστα «παναίρεση»!

Κατά τη γνώμη μου οι σπασμωδικές αντιδράσεις των παντοίων αυτοαποκαλούμενων υπερασπιστών της Ορθοδοξίας – αρχικά να αποτρέψουν παντελώς τη σύγκληση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, και στη συνέχεια να υποβαθμίσουν τη σημασία της ή και να ψαλιδίσουν το αισιόδοξο μήνυμά της – ήταν αναμενόμενες, αφού διέβλεπαν την συνοδική καταδίκη των απόψεων και ενεργειών τους, και μάλιστα ομόφωνα από σύνολη την ανά την οικουμένη Εκκλησία, δια του άρθρου 22 του εκκλησιολογικού κειμένου (Σχέσεις της Ορθόδοξου Εκκλησίας προς τον λοιπόν χριστιανικόν κόσμον), το οποίο σαφέστατα αναφέρει, πως *«ή Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καταδικαστέαν πᾶσαν διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπό ἀτόμων ἢ ομάδων, ἐπί προφάσει τηρήσεως ἢ δήθεν προασπίσεως τῆς γνησίας Ὁρθοδοξίας. Ὡς μαρτυρεῖ ἡ ὅλη ζωὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἡ διατήρησις τῆς γνησίας ὀρθοδόξου πίστεως διασφαλίζεται μόνον διὰ τοῦ συνοδικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπετέλει τὸν ἀρμόδιον καὶ ἔσχατον κριτὴν περὶ τῶν θεμάτων πίστεως».*

Όλοι αυτοί, που είτε από ζήλο «ου κατ' ἐπίγνωση», είτε από πλάνη, τις τελευταίες δεκαετίες κακόβουλα διέβαλαν τον Οικουμενικό Πατριάρχη (αλλά και όλους όσοι στηρίζονταν σε πανορθόδοξες αποφάσεις και με κόστος διακονούσαν την Εκκλησία μας), ως προδότες της Ορθοδοξίας, είναι φυσικό να αισθάνονται απογοήτευση, ότι «εις αέρα ἔδερων», και αισθάνονται ότι θα πρέπει – αν βέβαια έχουν το θάρρος και τιμούν την επισκοπική, ιερατική ή και ακαδημαϊκή τους συνείδηση – ή να ζητήσουν δημόσια συγνώμη για τον επί δεκαετίες σκανδαλισμό των πιστών, ή να εγκαταλείψουν την Ορθόδοξη Εκκλησία και να αποτειχιστούν, όπως έντιμα το έπραξαν οι σχισματικοί παλαιοημερολογίτες. Η αγκαλιά βέβαια της Εκκλησίας είναι μεγάλη και μπορεί να δεχθεί όλους τους μετανοούντες, δεν δέχεται όμως επ' ουδενί λόγω σχίσματα στο εσωτερικό της. Αυτή άλλωστε ήταν και η κύρια αιτία σύγκλησης εκτάκτων

γενικών (οικουμενικών) συνόδων, συνέχεια των οποίων αποτελεί η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Και μια και ο λόγος για όσα κατά του Οικουμενικού Πατριάρχη τον τελευταίο καιρό έχουν ανερυθρίαστα διατυπωθεί, αλλά και για την αιτία των κακών, το ημερολογιακό ζήτημα και τον συνακόλουθο ζήτημα του κοινού εορτασμού του Πάσχα – το οποίον ας σημειωθεί φέτος εμείς οι Ορθόδοξοι εορτάσαμε κατά παράβαση των αποφάσεων της Πρώτης «αγίας και μεγάλης» Οικουμενικής Συνόδου, προς χάριν των αδυνάτων αδελφών μας των ελαχίστων – σκέφτηκα να ανατρέξω στην παρακαταθήκη του αποστόλου των εθνών για παρόμοια ζητήματα: στην προς Κολοσσαείς επιστολή του. Και με έκπληξη διαπίστωσα, ότι τα όσα γράφει ο κορυφαίος αυτός θεολόγος του αρχέγονου χριστιανισμού, θα μπορούσαν κάλλιστα να αποτελέσουν και εγκύκλιο του διαδόχου του στην πρωτόθρονη Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως, του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, με τις αναγκαίες για την σημερινή περίπτωση συγχρονιστικές ερμηνευτικές (και μάλιστα απειροελάχιστες) διευκρινίσεις.

Η διακονία του Οικουμενικού Πατριάρχη στην Ορθόδοξη Εκκλησία

«Χαίρομαι τώρα που υποφέρω για χάρη σας και συντελώ έτσι με τα σωματικά μου παθήματα, ώστε να ολοκληρωθούν οι θλίψεις που πρέπει να υπομείνει το σώμα του Χριστού, δηλαδή η (Ορθόδοξη) Εκκλησία. Αυτήν υπηρετώ κι εγώ, σύμφωνα με την αποστολή που μου εμπιστεύτηκε ο Θεός μέσα στο λυτρωτικό του σχέδιο για σας, ώστε να ολοκληρώσω το έργο του κηρύγματος. Αυτό το λυτρωτικό σχέδιο είναι το μυστήριο που, κρυμμένο για αιώνες και γενιές ολόκληρες, φανερώθηκε στους πιστούς. Σ' αυτούς θέλησε ο Θεός να κάνει γνωστό πόσο πλούσιο κι ένδοξο είναι το μυστήριο αυτό, που εκτείνεται και στους ειδωλολάτρες (εκτός των κανονικών ορίων της Ορθόδοξης Εκκλησίας). Και το μυστήριο αυτό δεν είναι άλλο παρά ο Χριστός, που βρίσκεται ανάμεσά σας και αποτελεί την ελπίδα της συμμετοχής σας στη μελλοντική δόξα.

Αυτόν το Χριστό κηρύττουμε κι εμείς. Συμβουλευόμαστε και διδάσκουμε κάθε άνθρωπο με όλη τη σοφία που μας δίνει ο Θεός, για να τους βοηθήσουμε όλους να γίνουν τέλειοι, σύμφωνα με το πρότυπο του Ιησού Χριστού. Για να πραγματοποιηθεί αυτό το έργο μοχθώ κι αγωνίζομαι με τη δύναμη του Χριστού, που ενεργεί πανίσχυρη μέσα μου. Θέλω να γνωρίζετε τι δύσκολο αγώνα έχω αναλάβει για σας και για τους χριστιανούς της Λαοδίκειας (των άλλων Αυτοκεφάλων Ορθοδόξων Εκκλησιών) και για όσους δεν με γνώρισαν προσωπικά. Αγωνίζομαι να ενισχυθούν οι καρδιές τους, να είναι όλοι ενωμένοι με αγάπη και πλουτισμένοι με τη βεβαιότητα που δίνει η αληθινή γνώση. Έτσι θα γνωρίσουν καλά το μυστήριο του Θεού Πατέρα και του Χριστού, στον οποίο βρίσκονται κρυμμένοι όλοι οι θησαυροί της σοφίας και της γνώσεως. Τα λέω αυτά, για να μη σας ξεγελάσει κανένας με συλλογισμούς που φαίνονται λογικοί, είναι όμως απατηλοί. Γιατί, αν και είμαι σωματικά μακριά σας, με το πνεύμα μου βρίσκομαι μαζί σας και με χαρά διαπιστώνω την τάξη και τη σταθερότητα της πίστης σας στο Χριστό.

Ο θρίαμβος του Χριστού εναντίον των δαιμονικών δυνάμεων

Δεχτήκατε ως Κύριό σας τον Ιησού Χριστό. Να ζείτε λοιπόν ενωμένοι μαζί του. Να είστε ριζωμένοι σ' αυτόν και να οικοδομείτε τη ζωή σας πάνω του. Να γίνεστε όλο και πιο σταθεροί στην πίστη σας, όπως τη διδαχτήκατε, και να

προοδεύετε σ' αυτήν ευχαριστώντας το Θεό. Προσέχετε καλά, μη σας εξαπατήσει κανείς με τους απατηλούς και κούφιους συλλογισμούς της ανθρώπινης (δήθεν Ορθόδοξης) σοφίας, που στηρίζονται σε ανθρώπινες παραδόσεις και σε μια λαθεμένη πίστη προς τα στοιχεία του κόσμου, όπως το παλιό ημερολόγιο, και όχι στη διδασκαλία του Χριστού. Γιατί μόνο στο Χριστό κατοικεί σωματικά όλη η θεότητα. Μόνο αυτός μπορεί να μας δώσει την πληρότητα της ζωής, αυτός που είναι κύριος κάθε αρχής και εξουσίας. Πιστεύοντας σ' αυτόν λάβατε την πραγματική περιτομή (Ορθόδοξη πίστη), αυτή που δε γίνεται με ανθρώπινα χέρια (ανθρώπινες διδασκαλίες), αλλά την κάνει ο Χριστός και είναι η απαλλαγή από την αμαρτία που εξουσίαζε τον άνθρωπο. Όταν βαφτιστήκατε, θαφτήκατε μαζί με το Χριστό, αλλά κι αναστηθήκατε μαζί του, γιατί πιστέψατε στη δύναμη του Θεού, ο οποίος τον ανέστησε από τους νεκρούς. Κι εσάς, που ήσασταν νεκροί εξαιτίας των αμαρτιών και της (ημερολογιακής) ειδωλολατρίας σας, ο Θεός σάς ζωοποίησε μαζί με το Χριστό. Μας συγχώρησε όλα τα παραπτώματα. Κατήργησε το χρεόγραφο με τις διατάξεις του, που ήταν εναντίον μας, και το έβγαλε από τη μέση καρφώνοντάς το στο σταυρό. Αφαίρεσε τη δύναμη που είχαν οι δαιμονικές αρχές και εξουσίες και τις διαλόμπηψε, σέρνοντάς τες νικημένες στο θρίαμβο του σταυρού του Χριστού.

Η ελευθερία των Ορθοδόξων χριστιανών

Μην αφήνετε, λοιπόν, κανέναν να σας κρίνει για ζητήματα φαγητών ή ποτών (ή αυστηρότητας της νηστείας ή των μικτών γάμων) ή πως δεν τηρείτε τις γιορτές, τις νουμηνίες ή τα Σάββατα (ή το παλιό ημερολόγιο). Αυτά ήταν απλώς σκιά της πραγματικότητας που επρόκειτο να έρθει, και η πραγματικότητα αυτή είναι τώρα ο Χριστός. Ας μη σας κατακρίνει κανένας απ' αυτούς που τους αρέσει μια δήθεν ταπεινόφρονη λατρεία των αγγέλων, (του εορτασμού του Πάσχα με τον λαθεμένο επιστημονικό υπολογισμό), που βυθίζονται σε ψεύτικα οράματα και χωρίς λόγο υπερηφανεύονται με το υποδουλωμένο στην αμαρτία μυαλό τους. Αυτοί δεν είναι ενωμένοι με το Χριστό, που είναι η κεφαλή. Απ' αυτήν τρέφεται, συγκρατείται κι αυξάνει όλο το σώμα με τις αρθρώσεις και τους μύες του, όπως το θέλει ο Θεός. Αφού, λοιπόν, πεθάνατε μαζί με το Χριστό και λυτρωθήκατε από τα στοιχεία του κόσμου, γιατί ζείτε σαν να είστε υποταγμένοι σ' αυτά; Και γιατί δέχεστε να σας επιβάλλουν απαγορεύσεις, όπως: «μην ακουμπήσεις αυτό, μη γευτείς το άλλο, μην αγγίξεις εκείνο»; Αυτές οι απαγορεύσεις αναφέρονται σε πράγματα που είναι καταδικασμένα να φθαρούν μετά τη χρήση τους: πρόκειται για κανόνες που στηρίζονται σε ανθρώπινες διατάξεις και διδασκαλίες. Βέβαια, αυτές οι διατάξεις έχουν μια εξωτερική εμφάνιση σοφίας, που εκδηλώνεται σαν θρησκεία στηριγμένη στο ανθρώπινο θέλημα, σαν ψευτοταπεινοφροσύνη και περιφρόνηση του σώματος. Δεν έχουν όμως καμιά αξία και το μόνο που κάνουν είναι να ικανοποιούν το αμαρτωλό φρόνημα».

(Το παραπάνω κείμενο προέρχεται αυτολεξεί από την εγκεκριμένη μετάφρασή μας στο παρακάτω πρωτότυπο της προς Κολοσσαείς επιστολής (1,24-2,23) της Πατριαρχικής εκδόσεως του 1904. Οι ελάχιστες συγχρονιστικές διευκρινιστικές παρατηρήσεις τοποθετήθηκαν εντός παρενθέσεως):

«Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ ἐκκλησία, ἧς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ, οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ

μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης· ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνεργεῖαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει. Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναί ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω περὶ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ καὶ ὅσοι οὐχ ἐωράκασι τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί, ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν, συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. Τοῦτο δὲ λέγω ἵνα μὴ τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ· εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν. Ὡς οὖν παρελάβετε τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν Κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει καθὼς ἐδιδάχθητε, περισσεύοντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ. Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστόν· ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, καὶ ἐστὲ ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ, συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν. καὶ ὑμᾶς, νεκροὺς ὄντας ἐν τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκός ὑμῶν, συνεζωοποίησεν ὑμᾶς σὺν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἤρεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ· ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ. Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νουμηνίας ἢ σαββάτων, ἃ ἐστὶ σκιά τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα Χριστοῦ. μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύετω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἐώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῆ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοῦς τῆς σαρκός αὐτοῦ, καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον αὖξει τὴν αὖξιν τοῦ Θεοῦ. Εἰ οὖν ἀπεθάνετε σὺν τῷ Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε, μὴ ἄψη μηδὲ γεύση μηδὲ θίγης - ἃ ἐστὶ πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει - κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων; ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδία σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τιτι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός».

116

Fb/AMEN 9 Μαΐου 2016

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΜΕ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ (CONSENSUS) ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΟΔΟ

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων με τη μέθοδο της συναίνεσης (consensus), την οποία υιοθέτησε η Σύναξη των Προκαθημένων τον Μάρτιο του 2014 για τις εργασίες της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας, και μάλιστα για όλα τα στάδια προετοιμασίας της, αλλά και για την Σύνοδο καθαυτήν, αν εφαρμοστεί σωστά αποτελεί την ιδανική διαδικασία, η οποία αρμόζει σε εκκλησιαστικούς και γενικότερα πνευματικούς θεσμούς, και κυρίως εκείνους που άπτονται της αυτοσυνειδησίας της Εκκλησίας, όπως είναι η συνοδικότητα. Διαφέρει τόσο από την μέθοδο της «πλειονοψηφίας», όσο και από εκείνην της «ομοφωνίας». Αποτελεί μάλιστα ίσως και την μοναδική για την παρούσα ιστορική συγκυρία αμφοβήτησης της ιστορικής και θεολογικής αναγκαιότητας του πρωτείου, θεσμού απολύτως αναγκαίου για την ενότητα της Εκκλησίας, αλλά και την δομική της λειτουργία, όπως και την μαρτυρία της στο έξω κόσμο, το απαραίτητο εργαλείο για την αίσια έκβαση των εργασιών της από μακρού προσδοκώμενης Πανορθόδοξης Συνόδου.

Ο όρος «συναίνεσις», για πρώτη φορά σε ζητήματα οικουμενικών συνόδων απαντά στην Δ' Οικουμενική Σύνοδο της Χαλκηδόνας Σύνοδο της Χαλκηδόνας, όταν κατά την Η' συνεδρία της κανονίσθηκε το ζήτημα του δικαίου των χειροτονιών και της κρίσεως επισκόπων στη λεγόμενη *Ανατολική Διοίκηση*. Εκεί έγινε δεκτή, και επικυρώθηκε, η συμφωνία που επιτεύχθηκε μετά από σχετικές διμερείς συζητήσεις μεταξύ των αρχιεπισκόπων (σημερινών δηλ. Πατριαρχών) *Αντιόχειας Μαξίμου και Ιεροσολύμων Ιουβενάλιου*: «*Μάξιμος ο ευλαβέστατος επίσκοπος Αντιόχειας της Συρίας είπεν: Ἦρεσέν μοι και τω ευλαβεστάτω επισκόπω Ιουβενάλιω μετά πολλήν φιλονεικίαν κατά σύμβασιν, ὡστε τον μεν θρόνον της Αντιοχέων μεγαλοπόλεως, τον του Ἁγίου Πέτρου, ἔχειν δύο Φοίνικας και Αραβίαν, τον δε θρόνον της των Ιεροσολυμιτών ἔχειν τρεις Παλαιστίνας...Ιουβενάλιος ο οσιώτατος επίσκοπος της Ιεροσολυμιτών πόλεως είπεν: Τα αυτά καμοί συνήρυσεν, ὡστε την μεν αγίαν του Χριστού Ανάστασιν τας τρεις Παλαιστίνας ἔχειν, τον δε Θρόνον της Αντιοχέων δύο Φοίνικας και Αραβίαν*». Η σύνοδος, αφού δέχθηκε ως κανόνα

την αρχήν ότι «τα αμφισβητούμενα παρ' αυτών των φιλονεικείν δοκούντων ομογνώμονι τέμνεσθαι προθέσει», αποφάσισε ομόφωνα την κανονική κύρωση της συμφωνίας των ενδιαφερομένων θρόνων ως εξής: «...η κατά σύμβασιν τοίνυν Μαξίμου του αγιωτάτου επισκόπου της Αντιοχείων και Ιουβεναλίου του οσιωτάτου επισκόπου της Ιεροσολυμιτών γενομένη **συναίνεσις**, καθώς η εκατέρου κατάθεσις εδήλωσε, βέβαια και εξ ημετέρας αποφάσεως και από της ψήφου της αγίας συνόδου εις τον άπαντα χρόνον διαμένει» (E. SCHWARTZ, ACO, II, 1, 3, σελ. 5-7. Βλ. και Βλ. Φειδά, Το «Αυτοκέφαλον» και το «Αυτόνομον» εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία, Ιεροσόλυμα 1979, σελ. 17εξ).

Είναι προφανές, ότι η συναίνεση στην κανονική παράδοση των Οικουμενικών Συνόδων δεν αποτελεί αυστηρή μέθοδο διαδικασίας λήψεως οικουμενικών αποφάσεων. Δεν θα μπορούσε άλλωστε να συμβεί κάτι τέτοιο, όταν σε άλλα πρακτικά συνόδων, και συγκεκριμένα στον 6^ο κανόνα της Α' Οικουμενικής σαφώς ορίζεται «Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατεῖτω... Ἐὰν μὲντοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ, εὐλόγῳ οὔσῃ, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικόν, δύο, ἢ τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγῳσι, κρατεῖτω ἢ τῶν πλειόνων ψῆφος».

Η πρόταση για τη χρήση της συναίνεσης ως μεθόδου λήψης αποφάσεων, σε διαχριστιανικά όμως fora, όπως για παράδειγμα το ΠΣΕ, προήλθε από την επιθυμία των Ορθοδόξων προκειμένου να είναι σε θέση να καταθέτουν αποτελεσματικά την μαρτυρία του στον διαχριστιανικό διάλογο. Την δεκαετία του '80 στα περίφημα Desiderata της Σόφιας, και συγκεκριμένα στην 11^η παράγραφο-αίτημα (από τα 13 συνολικά) των Ορθοδόξων γίνεται λόγος για την ανάγκη αλλαγής των διαδικασιών και της μεθόδου στην υιοθέτηση των θέσεων και αποφάσεων του ΠΣΕ, για δογματικά όμως θέματα, με «συναίνεση» (*It was recognized that there is a need to change the procedure and methods of the final adoption of the emerging ecumenical **consensus** on doctrinal issues. This problem deserves serious attention from the constitunecy of the WCC,* στο Todor Sabev (εκδ.), *The Sofia Consultation - Orthodox Involvement in the WCC*, σελ. 24).

20 χρόνια αργότερα το ΠΣΕ συστήνει ειδική επιτροπή με ίσο αριθμό Ορθοδόξων και μη-Ορθοδόξων, για να προτείνει στα κεντρικά όργανά του μια σειρά από θέματα, που από καιρό απασχολούσαν τις Ορθόδοξες αντιπροσωπίες. Μεταξύ των θεμάτων που μετά από διεξοδική συζήτηση υπέβαλε η επιτροπή αυτή, και τελικά υιοθέτησε το Συμβούλιο με απόφαση της Κ.Ε. του, ουσιαστικά ύστερα από πρόταση – και με πειστική επιχειρηματολογία – των Ορθοδόξων, ήταν και διαδικασία λήψεως αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα με συναίνεση (consensus). Εκεί οι Ορθόδοξοι, αλλά και άλλες μειοψηφούσες χριστιανικές κοινότητες-μέλη του ΠΣΕ, εξηγούσαν γιατί απαιτείται η «συναίνεση» στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων από την εποχή της ιδρύσεως του ΠΣΕ ήταν εκείνη που ακολουθούσαν όλα ανεξαιρέτως τα συλλογικά όργανα των θρησκευτικών οργανισμών της Δύσεως, και ήταν πανομοιότυπες με εκείνες των κοσμικών συλλογικών οργάνων, ήταν δηλαδή ως επί το πλείστον οι διαδικασίες που συνήθως χρησιμοποιούν τα κοινοβούλια, και βασίζονται στην «αντιπαραθετική» φύση των διαδικασιών. Οι προτάσεις συζητούνται με τη

λογική του «υπέρ ή κατά». Η διαδικασία αυτή κατά κύριο λόγο ενθαρρύνει την τοποθέτηση υπέρ ή κατά, χωρίς τη δυνατότητα διερεύνησης σε βάθος των θεμάτων. Σε πολλά όμως ζητήματα υπάρχουν τρεις ή τέσσερις διαφορετικές απόψεις, και όχι μόνον δύο. Περισσότερο να υπενθυμίσουμε ότι πολλές φορές η διαδικασία αυτή καταλήγει στο να είναι «συγκρουσιακή» (Για το θέμα αυτό περισσότερα στο Αν. Βασιλειάδου, *Η συμμετοχή των Ορθοδόξων στο ΣΕ υπό το φως των αποφάσεων της Ειδικής Επιτροπής*, Θεσσαλονίκη 2005, επανέκδοση από τις εκδόσεις CEMES, με πρόλογο των εκδοτών το 2015, ειδικά το τρίτο μέρος του Γ' κεφαλαίου).

Σε εκκλησιαστικά, όμως, και θεολογικά ζητήματα απαιτείται μια περισσότερο «διερευνητική» διαδικασία. Ιδιαίτερα για μια εκκλησιαστική σύνοδος, στην προκειμένη περίπτωση την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, κάτι τέτοιο θεωρείται προϋπόθεση στο να φτάσει εις «*νον Χριστού*». Το θεολογικό σκεπτικό μιας τέτοιας διαδικασίας είναι καθαρά εκκλησιολογικό. Κάθε σύνοδος, αλλά και η Εκκλησία, ως σώμα Χριστού, είναι πιστή στην εσωτερική φύση και αποστολή της, όταν εφαρμόζει το ευαγγέλιο του Χριστού. Θα πρέπει, με άλλα λόγια, να επιδιώκει μέσα από αμοιβαίες προτάσεις να διερευνά «*τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου*» (Εφεσ 5, 17). Στο χωρίο της Α' Κορ 12:12-27 ο απόστολος Παῦλος κάνει λόγο για μέρη του σώματος που χρειάζονται το ένα το άλλο. Ένα πλήρως λειτουργικό, και ουσιαστικά ευχαριστιακό, σώμα, όπως η σύνοδος ενσωματώνει τις δυνατότητες και τις συνεισφορές όλων των μελών του. Χρειάζεται λοιπόν να χρησιμοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις δυνατότητες, την ιστορία, την εμπειρία, και την πνευματική παράδοση, όπως την αναλύσαμε στο πρώτο μέρος, αλλά και την παραδοσιακή Ορθόδοξη αρχή της οικονομίας.

Αν και η αρχή της οικονομίας είχε ιστορικά εφαρμογή κυρίως στα μυστήρια, εντούτοις μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλα εκκλησιαστικής φύσεως οργανωτικά και ποιμαντικά, ιεραποστολικά κλπ. θέματα, με τα οποία ουσιαστικά θα ασχοληθεί η Πανορθόδοξη Σύνοδος, όπως πολύ σωστά υπογράμμισε και ο Οικουμενικός Πατριάρχης, εξηγώντας γιατί – ανάμεσα στα άλλα – ονομάζεται «Αγία και Μεγάλη», και όχι «Οικουμενική». Πάντοτε βέβαια υπό το φως της Ορθοδόξου πίστεως. Σεβασμός στην αρχή της οικονομίας σημαίνει να είναι κανείς ανοικτός στις διάφορες απόψεις, τις εκφράσεις πίστεως και ζωής, παραμένοντας πιστός «*τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις πίστει*» (Ιούδα 3), ούτως ώστε να μπορεί να διακηρύξει τελικά, ότι «*ἔδοξε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν*» (Πράξ 15, 28). Και φυσικά το κυριότερο, ακόμα και όταν ασχολείται με πρακτικά ζητήματα, πρέπει να επιδιώκει να εκφράζει την πίστη την «*δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην*» (Γαλ 5, 6).

Με αυτήν την μέθοδο της συναίνεσης αποφάσισε η Σύναξη των Προκαθημένων του 2014 (6-9 Μαρτίου) να πραγματοποιηθεί η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Παρά τις αρχικές επιφυλάξεις του Οικουμενικού Πατριάρχη, ο οποίος εισηγήθηκε της παραδοσιακή και μαρτυρούμενη υπό του 7^{ου} κανόνος της Α' Οικουμενικής Συνόδου αρχή της «των πλειόνων ψήφου», θεωρήθηκε αυτονόητο πως με την παραπάνω κατανόηση της συναίνεσης θα διεξάγονταν οι εργασίες της συνόδου. Άλλωστε,

η Εκκλησία της Ρωσίας που επέμενε στην απόφαση αυτή, με ενθουσιασμό στήριξε τις προτάσεις της Ειδικής Επιτροπής του ΠΣΕ για την αλλαγή του τρόπου λήψης αποφάσεων στον πολυμερή οικουμενικό διάλογο και την καθιέρωση της «συναίνεσης» (όχι υποχρεωτικά «ομοφωνίας»), και επομένως γνώριζε τις λεπτομέρειες των ειλημμένων εκεί αποφάσεων.

Παραδόξως η ελληνική μετάφραση του μηνύματος έκανε λόγο για «ομοφωνία», στην ουσία δηλαδή για δυνατότητα αρνησικυρίας (veto) – πράγμα ολέθριο για την Ορθοδοξία, στην οποία παραδοσιακά ισχύει σε δύσκολες περιπτώσεις αρχή της «των πλειόνων ψήφου», αλλά και για το ίδιο το εγχείρημα της πραγματοποιησεώς της - ενώ το αγγλικό κείμενο ορθώς μιλούσε για «consensus». Αν συνέβαινε το πρώτο (η υποχρεωτική ομοφωνία σε όλα τα στάδια), η Σύνοδος των Προκαθημένων θα ήταν ασυνεπής προς την ίδια την απόφασή της από τα πρώτα κιόλας βήματα, αφού τελικά το μήνυμα, με το οποίο αποφασίστηκε τα περί Πανορθόδοξου Συνόδου, δεν προσυπέγραψε η Εκκλησία της Αντιοχείας. Η ίδια παρεξήγηση δημιουργήθηκε και με την παρέμβαση του Πατριάρχου Μόσχας κ. Κυρίλλου, ο οποίος ενώ στο αγγλικό κείμενο, με το οποίο κατέθεσε τις απόψεις της Ιεράς Συνόδου της τοπικής Εκκλησίας του, υπήρχε ο όρος consensus, στην ελληνική μετάφραση την οποία κοινοποίησε η ίδια η Εκκλησία στην επίσημη ιστοσελίδα της γινόταν λόγος για «ομοφωνία».

Η μικρή, αλλά ουσιαστική, αυτή παρανόηση στον τρόπο χρήσης της συναίνεσης δημιούργησε και όλα τα διαδικαστικά προβλήματα και τις δυσλειτουργίες κατά την διετή προ-διαδικασία. Και φυσικά, το κυριότερο, αγνοήθηκε η βασικότερη παράμετρος, σύμφωνα με την οποία μια σύνοδος, ακόμα και όταν ασχολείται με πρακτικά ζητήματα, πρέπει να επιδιώκει να εκφράζει την πίστη την «*δι' αγάπης ενεργουμένην*» (Γαλ 5, 6). Εδώ ακριβώς βρίσκεται και η παταγώδης αποτυχία της εφαρμογής της συναίνεσης στην προσυνοδική διαδικασία, στον διάλογο δηλαδή στον οποίο προσκλήθηκε το σύνολο του θεολογικού κόσμου, αρχιερείς, ιερείς, μοναχές και μοναχοί, ακαδημαϊκοί θεολόγοι, γυναίκες και άνδρες, κυρίως – για να μη πω αποκλειστικά – εκ μέρους των αντιστρατευομένων με κάθε τρόπο και αυτήν ακόμη την ιδέα της σύγκλησης Πανορθόδοξου Συνόδου. Μπορεί η συναίνεση να είναι και μέθοδος λήψης αποφάσεων, χωρίς ή δυνατόν ψηφοφορία· μπορεί να είναι πιο «συνοδική» από ό,τι η κοινοβουλευτική μέθοδος, και πιο «περιεκτική» από την αντιπαραθετική· μπορεί να μην είναι ταυτόσημη με την ομοφωνία. Είναι όμως κατά κύριο λόγο πνευματική διαδικασία, ένα νέο ήθος της πίστεως της «*δι' αγάπης ενεργουμένης*», μια πνευματική πορεία προς μία με πνεύμα ταπεινώσης, ανεκτικότητας και αγάπης κατάθεση των διαφορετικών θεολογικών απόψεων, ακόμη και ουσιαστικών αντιρρήσεων σε επί μέρους ζητήματα, ούτως ώστε το σώμα του ζώντος Χριστού να μπορέσουμε «*εν ομονοία ομολογήσωμεν*» πίστη στον εν Τριάδι Θεό.

Να θυμίσω εδώ ποιοι κανόνες ισχύουν διεθνώς σε διεκκλησιαστικούς οργανισμούς, και μάλιστα όπως τους εισηγήθηκαν και τους ψήφισαν οι ίδιοι οι Ορθόδοξοι:

Συναίνεση (consensus) επιτυγχάνεται, όταν συμβεί *ο,τιδήποτε* από τα παρακάτω:

(α) Συμφωνία όλων (ομοφωνία=unanimity).

(β) Οι περισσότεροι συμφωνούν, και όσοι διαφωνούν έχουν ικανοποιηθεί από το γεγονός, ότι οι διαδικασίες ήταν εξαντλητικές και δίκαιες, και ότι η απόφαση εκφράζει το γενικότερο πνεύμα της συνόδου. Επομένως, η διαφωνούντες παρέχουν τη συγκατάθεσή τους.

(γ) Η σύνοδος αναγνωρίζει, ότι υπάρχει ποικιλία απόψεων και συμφωνεί να τις καταγράψει στην τελική απόφαση (όχι απλά και μόνο στα πρακτικά).

(δ) Η σύνοδος συμφωνεί να αναβάλει την απόφασή της.

(ε) Συμφωνείται ότι είναι αδύνατη η λήψη αποφάσεως.

Η διαδικασία συναίνεσης επιτρέπει σε όλα τα μέλη της συνόδου να έχουν τις αντιρρήσεις τους σε οποιαδήποτε πρόταση πριν από την έγκρισή της. Εάν δεν μπορεί να επιτευχθεί συναίνεση, τότε εξετάζεται: (α) «*Αν πρέπει να ληφθεί απόφαση*». (β) «*Αν μπορεί να ληφθεί απόφαση, τη στιγμή που μερικά μέλη δεν μπορούν να τη στηρίξουν*». (γ) «*Αν μπορεί να επαναδιατυπωθεί με περισσότερο αποδεκτό τρόπο η προς ψήφιση πρόταση*». Και (δ) σε σπάνιες περιπτώσεις, στις οποίες οι διαδικασίες συναίνεσης έχουν δοκιμαστεί και αποτύχει, απαιτείται ένας μηχανισμός για να αποκλειστεί το έξοδο. Στις περιπτώσεις αυτές είναι επιβεβλημένη η συνεργασία όσων εκφράζουν ανησυχίες με εκείνους που συνέταξαν τα προς ψήφιση κείμενα, ώστε να βρεθούν δημιουργικοί τρόποι επίλυσής τους. Στόχος θα πρέπει να είναι η μεταξύ των μελών της συνόδου, αλλά και όλου του σώματος της Εκκλησίας, «κοινωνία» και η βελτίωση της αποστολής και μαρτυρίας της στον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι θα υπάρξουν περιπτώσεις κατά τις οποίες τα μέλη της συνόδου αποδέχονται μια κατάσταση διαφωνίας (όχι βέβαια σε θέματα πίστεως), αλλά συνεχίζουν να βοηθούν και να στηρίζουν ο ένας/μία τον/την άλλο/η, αλλά και την Εκκλησία.

Κοντολογίς, στη συναίνεση, μια μειοψηφούσα άποψη μπορεί να συμφωνήσει στην προώθηση μιας απόφασης, την οποία αποδέχονται τα περισσότερα, όχι όμως και όλα τα μέλη της συνόδου. Στην περίπτωση αυτή η μειονότητα δέχεται ότι η πρόταση αντιπροσωπεύει το γενικό «πνεύμα της συνόδου». Αυτό βέβαια γίνεται, μόνον όταν οι επιφυλάξεις των διαφωνούντων έχουν ακουστεί, έχουν γίνει κατανοητές, και έχουν γίνει σεβαστές. Είναι δυνατόν, επίσης, για μερικά θέματα να συνεχίσει η σύνοδος ακόμη και στη λήψη αποφάσεων κατά πλειοψηφία, είτε απλή είτε ενισχυμένη. Ακριβώς, δηλαδή, σύμφωνα με τον 7^ο κανόνα της Α' Οικουμενικής. Συμπερασματικά: η συναίνεση, ακόμη και ως απλή διαδικαστική μέθοδος, μπορεί να είναι η *κανονική* διαδικασία, αλλά όχι και η *μόνη* και *αμετάβλητη*.

Στο μείζον αυτό ηθικό ζήτημα (κωλυσιεργίας, εκβιαστικής στάσεως κλπ) το ηθικό ανάστημα των πάσης φύσεως ζηλωτών απεδείχθη απελπιστικά ελλιπές, και οι δήθεν τηρητές της Ορθοδόξου παραδόσεως έδειξαν στην καλύτερη περίπτωση πνευματική ένδεια και στη χειρότερη εωσφορική αλαζονεία. Και αυτό δυστυχώς δεν συνέβη μόνο στον ευρύτατο θεολογικό διάλογο που ενθάρρυνε η Εκκλησία μας, αλλά και στις επίσημες προσυνοδικές διαδικασίες,

όπου παρατηρήθηκε, ας μου επιτραπεί, η ίδια παταγώδης αποτυχία αναφορικά με τη σωστή χρήση της συναίνεσης. Μάλιστα, ήταν τέτοιες οι καταχρήσεις από την εσφαλμένη χρήση της και τις εκβιαστικές μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν, ώστε ο Οικουμενικός Πατριάρχης στην εισαγωγική του ομιλία κατά την τελευταία Σύναξη των Προκαθημένων στη Γενεύη να κάνει λόγο για «δαμόκλειο σπάθη», που κινδυνεύει να τινάξει στον αέρα την επιτυχία της συνόδου. [Μίλησε μάλιστα: «Κατὰ τὸν ἰσχύοντα Κανονισμόν, ἕκαστον τῶν θεμάτων (που ἀπέτυχαν νὰ ἔχουν ὁμοφωνία) θὰ ἔδει νὰ διέλθῃ τὸ στάδιον τῆς προπαρασκευῆς διὰ τῆς ἐξετάσεως αὐτοῦ ὑπὸ Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἣτις θὰ συνέλθῃ κατ' ἐπανάληψιν ἕως ὅτου ἐπιτύχει τὴν ὁμόφωνον διατύπωσιν τοῦ σχετικοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον ἐν συνεχείᾳ θὰ ἔδει νὰ τύχῃ τῆς ἐγκρίσεως Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως διὰ νὰ παραπεμφθῇ τελικῶς ἄνευ ἐτέρου εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον»].

Ἐχω επανειλημμένα υποστηρίξει, πως μια από τις αιτίες αυτού του φαινομένου, που μάλιστα άρχισε να εμφανίζεται από πολύ νωρίς – πριν από έναν περίπου αιώνα – από την αρχή δηλαδή της προϊστορίας της συνοδικής διαδικασίας, είναι μια αντίληψη για την αυθεντική Ορθόδοξη παράδοση, η οποία περιορίζεται στην μετά το σχίσμα διαμορφωθείσα εκκλησιολογική αυτοσυνειδησία, που ως επί το πλείστον, για λόγους καθαρά ποιμαντικούς και κυρίως άμυνας, εξέφραζε η αντιρρητική και πολεμική γραμματεία της εποχής, και όχι η διαχρονική Ορθόδοξη θεολογική παράδοση, η βιβλική δηλαδή, λειτουργική και κανονική παράδοση της Εκκλησίας μας. Αιχμή του δόρατος αυτού του φαινομένου απετέλεσε το «ζηλωτικό κίνημα», για την αντιμετώπιση του οποίου και για την αποτροπή σχίσματος, πολλοί στο παρελθόν πρόσθεσαν στον «ζηλωτισμό»...και τον «οικουμενισμό», τον διάλογο δηλαδή και την απαράβατη ευθύνη και υποχρέωση της Εκκλησίας μας να συμβάλει στην αποκατάσταση του σκανδάλου του σχίσματος, χαρακτηρίζοντάς τον μάλιστα «παναίρεση»!

Οι σπασμωδικές αντιδράσεις των παντοίων αυτοαποκαλούμενων υπερασπιστών της Ορθοδοξίας – αρχικά να αποτρέψουν παντελώς τη σύγκληση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, και στη συνέχεια να υποβαθμίσουν τη σημασία της ή και να ψαλιδίσουν το αισιόδοξο μήνυμά της, χρησιμοποιώντας ως μοχλό τη συναίνεση, ή για την ακρίβεια παραποιώντας το βαθύτερο νόημά της, είναι αναμενόμενες. Διαβλέπουν την συνοδική καταδίκη των απόψεων και ενεργειών τους, και μάλιστα ομόφωνα από σύνολη την ανά την οικουμένη Εκκλησία, δια του άρθρου 22 του ομόφωνα από όλες τις Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες εκκλησίες αποφασισθέντος εκκλησιολογικού κειμένου, το οποίο σαφέστατα αναφέρει, πως «*ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καταδικαστέαν πᾶσαν διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ ἀτόμων ἢ ομάδων, ἐπὶ προφάσει τηρήσεως ἢ δήθεν προασπίσεως τῆς γνησίας Ὁρθοδοξίας*». Ἐτσι χρησιμοποιούν τη συναίνεση καταστρατηγώντας το ουσιαστικό της πνευματικό περιεχόμενο. Ὅπως πολύ σωστά παρατήρησε ο καθ. της συστηματικῆς Θεολογίας του Αγ. Βλαδιμήρου Peter Bouteneff, «εάν

τα μέλη της Πανορθόδοξου Συνόδου χρησιμοποιήσουν τη συναίνεση ως ένα στυγνό εργαλείο, αυτό θα σημάνει πως η Σύνοδος με βεβαιότητα θα περιοριστεί σε παχιά λόγια και ανώδυνα κηρύγματα προς τις εκκλησίες, και όχι σε προφητικούς, καθοδηγητικούς, και ίσως και ριζοσπαστικούς λόγους».

Fb/AMEN 20 Μαΐου 2016

**ΕΚΚΛΗΣΗ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**

ΑΝΑΠΑΝΤΕΧΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

Καλημέρα και καλή εβδομάδα. Εβδομάδα που οδηγεί στην Πεντηκοστή της νεώτερης ιστορίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Όταν πριν από 3 μέρες μια ομάδα επιστημόνων από όλες τις αυτοκέφαλες εκκλησίες ανέλαβε την πρωτοβουλία να υψώσει την φωνή της θεολογίας υπέρ της συνοδικότητας και της ολοκλήρωσης της διαδικασίας της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, κανείς δεν φανταζόταν πως σε τρεις μόνο μέρες θα ανταποκρίνονταν 1000 και πλέον Ορθόδοξοι επιστήμονες, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό ένα τεράστιο κίνημα ανανέωσης της Ορθοδοξίας. Η έκκληση προς τους προκαθημένους των Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών έχει πλέον ταχυδρομηθεί ηλεκτρονικά. Εξ ονόματος της ομάδας CONCILIARITY (συνοδικότητα) ευχαριστώ από καρδίας τους Έλληνες συναδέλφους που ανταποκρίθηκαν στην θεάρεστη αυτή πρωτοβουλία, μια παγκόσμια πρωτοβουλία Ορθοδόξων επιστημόνων από Ρωσία, Βουλγαρία, Λίβανο, Συρία, Γεωργία, Σερβία, Ουκρανία, Αμερική, και φυσικά την Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη, προς την Ορθόδοξη εκκλησιαστική ηγεσία. Διακινήθηκε μέσω εθελοντικής συλλογής υπογραφών της πλατφόρμας change.org.

124

Η επίσημη ελληνική μετάφραση, την οποία επιμελήθηκα, είναι η εξής:

Ανοικτή Επιστολή Ορθοδόξων επιστημόνων από όλο τον κόσμο προς την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Κρήτης

«Εμείς, οι υπογράφωντες Ορθόδοξοι επιστήμονες από όλο τον κόσμο, απευθύνουμε αυτή την επιστολή προς την ηγεσία της Ορθοδόξου Εκκλησίας, προς όλους τους Ορθοδόξους χριστιανούς ανά την οικουμένη, και προς όλους τους ανθρώπους καλής θέλησης. Γράφουμε από έντονο ενδιαφέρον για την Εκκλησία μας, η ενότητα της οποίας καθιστά τη νέα εν Χριστώ ζωή ορατή σε όλη την ανθρωπότητα. Προσευχόμαστε η επικείμενη Σύνοδος, η τόσο πολύ αναμενόμενη και τόσο καιρό προετοιμαζόμενη, να φέρει τους καρπούς του Πνεύματος, πρώτος μεταξύ των οποίων είναι η Πανορθόδοξη ενότητα. Ως εκ τούτου, στηρίζουμε τη συμφωνία των Ορθοδόξων ηγετών, η οποία ανακοίνωσε δημοσίως κατά την Πανορθόδοξη Σύναξη των Προκαθημένων τον Ιανουάριο

του 2016 την σύγκληση Αγίας και Μεγάλης Συνόδου στην Κρήτη στα μέσα Ιουνίου του 2016.

Πιστεύουμε ότι δεν υπάρχουν ανυπέρβλητα εμπόδια για την έναρξη της Συνόδου τον Ιούνιο, παρά τις σημαντικές επιφυλάξεις που διατυπώθηκαν σχετικά με τα προσχέδια των συνοδικών αποφάσεων και τις συνοδικές διαδικασίες. Αναγνωρίζουμε τη νομιμότητα ορισμένων επιφυλάξεων, όπως είναι το αίτημα να ανοίξει εκ νέου η συζήτηση των συνοδικών κειμένων. Συμφωνούμε, επίσης, ότι υπάρχουν πολλά άλλα θέματα που απασχολούν την Εκκλησία στον εικοστό πρώτο αιώνα, που απαιτούν μελλοντική Πανορθόδοξη προσοχή. Παρόλα αυτά, είμαστε πεπεισμένοι ότι ο καλύτερος τρόπος για την επίλυση των σημαντικών διαφορών σήμερα, όπως και παλαιότερα, είναι η Σύνοδος καθαυτή. Η αναβολή για μια ακόμη φορά της Συνόδου αποτελεί αποτυχία ανταπόκρισης στην αρχή της συνοδικότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Κανείς δεν μπορεί να αναμένει από τη Σύνοδο να διευθετήσει όλα τα σημαντικά ζητήματα και να θεραπεύσει σε δέκα ημέρες όλες τις διαφορές σε θέματα δικαιοδοσίας. Ελπίζουμε, όμως, ότι η Σύνοδος αυτή θα είναι η αρχή της διαδικασίας επίλυσης των προβλημάτων, και θα εγκαινιάσει μια νέα εποχή συνοδικότητας και ενότητας σε παγκόσμιο επίπεδο. Μια μικρή μειοψηφία, η οποία επιθυμεί να θέσει σε κίνδυνο τις εργασίες της Συνόδου με περαιτέρω καθυστερήσεις δεν πρέπει να εκφοβίσει τη συντριπτική πλειοψηφία των Ορθόδοξων ηγετών που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν τη δέσμευσή τους να πραγματοποιηθεί η Σύνοδος κατά τη φετινή εορτή της Πεντηκοστής. Τον περασμένο αιώνα η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει καταθέσει την μαρτυρία της στον κόσμο μέσα από την πλούσια θεολογική της κληρονομιά και το αίμα των νέων μαρτύρων της. Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος θα δώσει την ευκαιρία να αρχίσει μια νέα φάση Ορθόδοξης μαρτυρίας. Καθώς τα μάτια όλου του κόσμου είναι στραμμένα στην Ορθόδοξη Εκκλησία, κάνουμε έκκληση προς όλους τους ηγέτες μας να ακούσουν την κλήση του Πνεύματος για συνοδική ενότητα.

Fb 10-13 Ιουνίου 2016

ΕΚΤΑΚΤΗ ΕΙΔΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΣΥΝΟΔΟ

Το κοινοβούλιο της Ουκρανίας αποφάσισε επίσημα να ζητήσει από το Οικουμενικό Πατριαρχείο την αυτοκεφαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ουκρανίας. Βέβαια, όπως έχουν εξέχοντες θεολόγοι αυτής της χώρας σε αρκετές μελέτες τους στην ιστοσελίδα του CEMES για την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο (panorthodoxcemes.blogspot.gr), η Ορθόδοξη εκκλησιαστική πραγματικότητα στην πολύπαθη την τελευταία δεκαετία αυτή χώρα είναι αρκετά πολύπλοκη.

Η εξέλιξη όμως αυτή δίνει νέες διαστάσεις στη Πανορθόδοξη Σύνοδο. Με την απόφαση αυτή του Ουκρανικού κοινοβουλίου, η οποία δημοσιοποιήθηκε σήμερα, ο Οικουμενικός Πατριάρχης παρακαλείται να ακυρώσει τη πράξη του 1686 με την οποία η Μητρόπολη του Κιέβου μεταφέρθηκε (από την τότε Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου) στη Μόσχα, να συγκαλέσει την Παν-Ουκρανική Σύνοδο για την υπέρβαση του σχίσματος, και να δώσει τον Τόμο για το αυτοκέφαλο της Ουκρανικής Εκκλησίας.

Αυτός πρέπει να ήταν και ο λόγος της επίσημης επίσκεψης του Προέδρου Ποροσένκο τον Μάρτιο στον Οικουμενικό Πατριάρχη. Είναι όμως χαρακτηριστικό πως τα αντι-πατριαρχικά (αντι-οικουμενικά, αλλά και με διασυνδέσεις με τη Μόσχα) σάιτ έκαναν τότε λόγο για...πρόκληση του Φαναρίου εν όψει της Πανορθόδοξου Συνόδου (!). Και αυτό είναι και λυπηρό, αλλά και αντ-εθνικό.

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΣΧΟΛΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΔΙΑΔΡΑΜΑΤΙΖΟΜΕΝΑ ΣΤΙΣ ΣΥΝΕΔΡΙΕΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Σχόλιο #1 ΓΙΑ ΤΗΝ Α ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Οι εργασίες διεξήχθησαν πέραν του αναμενόμενου θετικά. Με κυριότερο στοιχείο την ομοψυχία αναφορικά με τη σημασία και την αναγκαιότητα της συνοδικής έκφρασης της Εκκλησίας. Επιπροσθέτως φαίνεται να έγινε κατανοητή από όλους τους παρόντες συνέδρους η ορθή κατανόηση του consensus (συναίνεση), όχι ως Unanimity, πολύ περισσότερο ως αρνησικυρία (veto).

Αρνητικό σημείο η πλήρης αγνόηση κατά την τελική συζήτηση του ιεραποστολικού κειμένου (κατά την άποψη πολλών σημαντικότερου κειμένου της Συνόδου) όλων των προτάσεων του θεολογικού δυναμικού της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Μέχρις αποδείξεως του εναντίου, βέβαια.

Εκτός της Συνόδου, η θαυμάσια ανταλλαγή θεολογικών απόψεων και γενικότερων κρίσεων συνεχίζεται με δυο πρόσφατα σημαντικά κείμενα: το πρώτο για το πρόβλημα της Αντιόχειας, και το δεύτερο εκείνο της διαφορετικής εκκλησιολογικής και πολιτιστικής αντίληψης της Ρωσικής Εκκλησίας.

Ως προς το πρώτο ευχόμεστε η πληροφορία που μας μετέφερε ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων στη σύντομη συνέντευξή του στην ΕΡΤ να αποτελέσει την απαρχή της λύσης του ουσιαστικού αυτού προβλήματος της Συνόδου. Ειδαλλώς, παρά την ορθή επισήμανση του Αρχιεπισκόπου Αλβανίας, ως προς έναν από τους λόγους της αποχής της Αντιόχειας, το πρόβλημα παραμένει και χρήζει επείγουσας συνοδικής επίλυσης.

Το δεύτερο όμως, πέραν των αντι-ρωσικών (ως μη ώφελε) κραυγών, αποτελεί πολύ πιο ανησυχητικό πρόβλημα.

Σχόλιο #2 ΓΙΑ ΤΗΝ Β ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Οι εργασίες της δεύτερης μέρας, όπως και το απόγευμα της πρώτης, διεξήχθησαν κατά τον κανονισμό κεκλεισμένων των θυρών. Κύριο θέμα το δεύτερο κείμενο περί της Ορθοδόξου Διασποράς.

Επειδή η πληροφόρηση γίνεται με ελαγελματικό τρόπο από τον επίσκοπο Τελμησού Ιώβ, και ίσως πέραν του δέοντος με το σταγονόμετρο, το μόνο που μπορεί κανείς να σχολιάσει είναι το κλίμα και η περιρρέουσα ατμόσφαιρα, που επικρατεί τόσο μεταξύ των μελών της Συνόδου, όσο και μεταξύ των ενδιαφερομένων απλών πιστών, αλλά και των δημοσιογράφων, οι οποίοι καλύπτουν το μεγάλο αυτό γεγονός.

Η περιορισμένη ενημέρωση με ανάγκασε χθες να εκφράσω την λύπη μου για την αγνόηση των προτάσεων του θεολογικού δυναμικού της Εκκλησίας μας.

Οι πληροφορίες μου σήμερα είναι ότι η αναγκαία προσθήκη στην αρχή του κειμένου της ιεραποστολικής ευθύνης και η βιβλική της κατοχύρωση έγινε ομόφωνα δεκτή, ενώ με πρόταση του αγίου Αλβανίας τμήμα του κειμένου θα συμπεριληφθεί και στο μήνυμα.

α. Ως προς την δεύτερη, λοιπόν, μέρα το πρώτο θέμα που χρήζει σχολιασμού είναι η συζητούμενη εγκατάλειψη της συναίνεσης (consensus). Και αυτό σχολιάστηκε αρνητικά από δημοσιογράφο προερχόμενο από τον οικουμενικό χώρο, ο οποίος υποστήριξε πως κάτι τέτοιο θα απογοητεύσει τον προτεσταντικό κόσμο, ο οποίος χάριν των Ορθοδόξων υιοθέτησε πλέον ευρύτατα την συναίνεση, ενώ η εγκατάλειψή της από τους ίδιους τους Ορθοδόξους θα στείλει πολύ αρνητικά μηνύματα.

Να επαναλάβω στο σημείο αυτό, πως η συναίνεση δεν είναι αυστηρά τεχνική μέθοδος διαδικασίας λήψης αποφάσεων, αλλά κατά κύριο λόγο πνευματική διαδικασία, ένα νέο ήθος της πίστεως της «δι' αγάπης ενεργουμένης», μια πνευματική πορεία προς μία με πνεύμα ταπείνωσης, ανεκτικότητας και αγάπης κατάθεση των διαφορετικών θεολογικών απόψεων, ακόμη και ουσιαστικών αντιρρήσεων σε επί μέρους ζητήματα, ούτως ώστε όλη η Εκκλησία ως το σώμα του ζώντος Χριστού να μπορέσει "εν ομονοία" να ομολογήσει την πίστη της στον εν Τριάδι Θεό. Αποτελεί μάλιστα ίσως την μοναδική για την παρούσα ιστορική συγκυρία αμφισβήτησης της ιστορικής και θεολογικής αναγκαιότητας του πρωτείου, θεσμού απολύτως αναγκαίου για την ενότητα της Εκκλησίας, μέθοδο, το μόνο εργαλείο για την λειτουργία Πανορθόδοξων Συνόδων. Και το λέω αυτό εγώ που από την πρώτη στιγμή επεσήμανα τα προβλήματα της συναίνεσης. Βέβαια όχι της χρήσης, αλλά της κατάχρησης και παρερμηνείας της.

β. Κατά δεύτερο λόγο, πολύ ενθαρρυντική κατά την συνέντευξη τύπου υπήρξε η αυτοκριτική του Μητροπολίτη Νιγηρίας Αλεξάνδρου του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, ότι θα ήθελε ακόμη πιο τολμηρό το ιεραποστολικό κείμενο (αν και εκθείασε την ριζοσπαστικότητά του) προς την κατεύθυνση της παγκόσμιας οικονομίας, όπως επίσης και της τοποθέτησης του Dr Ionut Mavrichi, εκπροσώπου της Ρουμανικής Εκκλησίας για την ανάγκη συνάντησης της Ορθοδοξίας με την νεωτερικότητα.

γ. ενθαρρυντικά είναι και τα μηνύματα που συνεχίζουν να καταφθάνουν με αφορμή την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο, τόσο από την Ρωσία για μια νέα αντίληψη της συνοδικότητας (sobornost), όσο και από τις Αρχαίες Ανατολικές Ορθόδοξες Εκκλησίες για την ανάγκη ενός "νέου παραδείγματος" στον χριστιανικό κόσμο.

δ. Τέλος, μια και ο λόγος για τις Αρχαίες Ανατολικές Ορθόδοξες Εκκλησίες (Oriental Orthodox Churches), αλλά και την Ορθόδοξη διασπορά, πιστεύω πως κάτι θα πρέπει να λεχθεί στο τελικό μήνυμα της Συνόδου, το οποίο να δείχνει πως η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν αγνοεί τους λοιπούς Ορθοδόξους, οι οποίοι είτε βρίσκονται σε κοινωνία, χωρίς όμως να αναγνωρίζεται το κανονικό τους status, όπως για παράδειγμα η ΟCA (η οποία συνέταξε μια από τις πλέον εντυπωσιακές εγκυκλίους για την Πανορθόδοξη Σύνοδο, είτε βρίσκονται σε μια άσχημη κατάσταση εσωτερικής διαμάχης, όπως οι Ορθόδοξοι της Ουκρανίας, ή εκείνοι της Αμπχαζίας, αλλά και άλλων ακόμη και της FYROM, ασφαλώς απορρίπτοντας και καταδικάζοντας - τώρα περισσότερο από κάθε άλλη φορά - τον εθνοφυλετισμό. Αλλά και οι Αρχαίες Ανατολικές Ορθόδοξες Εκκλησίες, ο θεολογικός διάλογος με τις οποίες ολοκληρώθηκε με επιτυχία, δεν μπορεί και δεν πρέπει να μη τύχουν κάποιας αναφοράς.

Σχόλιο #3 ΓΙΑ ΤΗΝ Γ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Όπως ήταν φυσικό το ενδιαφέρον της τρίτης ημέρας των εργασιών της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου μονοπώλησε το ζήτημα των "Νέων Χωρών", το οποίο ως μη όφελε ταλανίζει τις σχέσεις μητρός και θυγατέρας Εκκλησίας, και γενικά του ελληνόφωνου Ορθόδοξου χριστιανικού κόσμου. Τόσο το Οικουμενικό Πατριαρχείο με επίσημη τοποθέτηση του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο, όσο και η Εκκλησία της Ελλάδος, διέλυσαν τις όποιες αμφιβολίες ότι μπορεί να διαρραγεί η ενότητα της ελληνόφωνης Ορθοδοξίας, στην οποία προσέβλεπαν, εντός και εκτός του ελληνικού χώρου, πολλοί καλοθελητές για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένων - αν και όχι μόνον - και των εθνικιστικών.

Η απορία μου είναι πώς πέρασε από το μυαλό πολλών, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα ενίσχυε φυγόκεντρες κινήσεις (χορήγηση ή ακόμη και στήριξη περαιτέρω "αυτονομιών"), όταν το ζητούμενο και επιθυμητό (για την ενίσχυση της de facto προβληματικής ενότητας της Ορθοδοξίας) είναι οι απαραίτητες κεντρομόλες κινήσεις. Όλοι ανεξαιρέτως τονίζουν πως η Ορθόδοξη Εκκλησία μέχρι και την Σύνοδο αυτή ενεργούσε όχι ως "μία, αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία", αλλ' ως "ομοσπονδία" ανεξάρτητων εκκλησιών.

Επί αιώνες τώρα στο θεολογικό μας οπλοστάσιο υπήρχε ως τμήμα της αρνητικής ταυτότητας η αντίθεση προς το πρωτείο, και όχι η απaráμιλλη ευχαριστιακή εκκλησιολογία και πνευματικότητά μας. Και όταν πρόσφατα ανακαλύψαμε ότι ενώ σε όλα τα επίπεδα της εκκλησιαστικής μας ζωής υπάρχουν μερικές φορές όχι απλώς "πρώτοι", αλλά διάφοροι πάπες χειρίστης μορφής, αρχίσαμε να υποπτευόμαστε ότι η Πανορθόδοξη Σύνοδος και το πρωτείο διακονίας του Κωνσταντινουπόλεως θα καθιερώσει...παπισμό στην Ορθοδοξία, ουσιαστικά δηλαδή θα αμφισβητήσει τους άπειρους. ..μικρούς πάπες και δη αλάθητους!

Αν θα έπρεπε να αλλάξει το καθεστώς, κυρίως για την Εκκλησία της Ελλάδος, για πολλούς λόγους (και ο νοών νοεΐτω) είναι μετά από αίτημα της ίδιας της Εκκλησίας της Ελλάδος η επανένωση με την μητέρα Εκκλησία, Άλλωστε, είναι η μόνη αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία (με βάση τον τόμο του 1850) που ουσιαστικά (κανονικά και λειτουργικά) έχει "συλλογική" και όχι "προσωπική" κεφαλή, ουσιαστικά δηλαδή είναι α-κέφαλη. Αλλά κάτι τέτοιο μόνο στην επόμενη συν Θεώ Πανορθόδοξη Σύνοδο, μπορεί να συζητηθεί, όταν θα έρθει τελικά και το προ-συνοδικό κείμενο με το θέμα του "Αυτοκεφάλου".

Μόνον έτσι οι Έλληνες θα αποκαταστήσουμε το τρωθέν κύρος μας. Και εξηγούμαι: Η κατάντια της Ορθοδοξίας, που τους τελευταίους δύο αιώνες νομοτελειακά διολίσθησε σε εθνοφυλετικές ατραπούς, εν πολλοίς οφείλεται στο ότι ΕΜΕΙΣ σύραμε το χορό της χορήγησης αυτοκεφαλίων, και μάλιστα αντικανονικά το 1833. Και το κυριότερο, η ΔΙΚΗ μας Σύνοδος των Ιεραρχών του Μαΐου άνοιξε το κουτί της Πανδώρας με τις επιφυλάξεις για τα υπό συζήτηση και ψήφιση κείμενα της Πανορθόδοξου, κι έτσι έγινε η αφορμή οι πλέον επιρρεπείς προς τον αντι-οικουμενισμό προς βορράν Ορθόδοξες Εκκλησίες να προχωρήσουν προς πλέον ριζοσπαστικές ενέργειες.

Ο τρώσας λοιπόν και σωθήσεται!

Σχόλιο #4: ΓΙΑ ΤΙΣ Δ, Ε, ΣΤ ΗΜΕΡΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Ουδέν νεώτερον, επισήμως τουλάχιστον, πλην της ολοκλήρωσης των 5 πρώτων υπό ψήφιση κειμένων. Η Στ' και τελευταία ημέρα, (the D-Day) θα κρίνει εάν και κατά πόσον η Ορθόδοξη Εκκλησία εν συνόδω θα επιλέξει την

ενότητά της, υποχωρώντας σε σχολαστική (και όχι χαρισματική και μυστηριακή) κατανόηση της Εκκλησίας, την οποία ακολουθούσε αιώνες η Καθολική Εκκλησία μέχρι και την Β' Βατικανή, ή θα θυσιάσει την ούτως ή άλλως εύθραυστη ενότητά της προς όφελος της αληθείας.

Fb 21-25 Ιουνίου 2016

Η ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ένα πραγματικά ιστορικό γεγονός πανορθόδοξης και παγκριστιανικής εμβέλειας, το οποίο μετά από 12 και πλέον αιώνες επαναβεβαίωσε στο ανώτατο κανονικό επίπεδο την ταυτότητα και συνοδική αυτοσυνειδησία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ως μίας, αγίας, καθολικής και αποστολικής Εκκλησίας, και όχι ως απλής συνομοσπονδίας ανεξάρτητων αυτοκεφάλων εκκλησιαστικών οντοτήτων, είναι πλέον γεγονός.

Το πιο σημαντικό κείμενο, το οποίο τα μέλη της συνόδου ομόφωνα ενέκριναν, επιφέροντας τις αναγκαίες βελτιώσεις μετά από υποδειγματική διαβούλευση και πνεύμα ομοψυχίας, αδελφικής κατανόησης και χριστιανικής αγάπης, είναι ασφαλώς εκείνο με τίτλο: «Η αποστολή της Ορθόδοξου Εκκλησίας εις τον σύγχρονον κόσμον». Κι αυτό όχι γιατί τα υπόλοιπα κείμενα στερούνται σημασίας, αλλά γιατί για πρώτη φορά σε αυτό το επίπεδο διατυπώθηκε επίσημα, πως η Εκκλησία δεν υπάρχει για τον εαυτό της αλλά για τον κόσμο. Αυτό άλλωστε αναφέρεται και στο μήνυμα που απεστάλη μετά το πέρας των εργασιών της συνόδου *urbi et orbi*. Πρόκειται για την πρώτη επίσημη Ορθόδοξη ιεραποστολική διακήρυξη, η οποία έρχεται σε μια ιστορική στιγμή, κατά την οποία όλος ο κόσμος, ανεξάρτητα από θρησκευτικές ή ακόμη και μη-θρησκευτικές πεποιθήσεις, έχει με ενθουσιασμό αποδεχθεί παρόμοια ιεραποστολικά κείμενα: Και πρώτα και κύρια την περίφημη Αποστολική Προτροπή *Evangelii Gaudium* από τον Πάπα Φραγκίσκο (2013), την οποία μάλιστα ο Πάπας, ακολουθώντας το παράδειγμα του Οικουμενικού μας Πατριάρχη, συμπληρώνει με την περσινή του οικολογική εγκύκλιο *Laudato Si* (2015). Παράλληλα όμως με την ιεραποστολική διακήρυξη της Αγίας Έδρας, και σχεδόν ταυτόχρονα (2013), το σύνολο της χριστιανικής κοινότητας δημοσίευσε και τη νέα διαχριστιανική ιεραποστολική διακήρυξη (*Together towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes*).

Από το προοίμιο κιόλας του κειμένου γίνεται αναφορά στην εσχολογική Βασιλεία του Θεού, την οποίαν προγεύεται η «*Εκκλησία, κατ' έξοχήν όσάκις τελεί την θείαν Εύχαριστίαν, συνάγουσα 'επι τὸ αὐτό' (Α' Κορ. ια' 11, 20) τὰ διεσκορπισμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ (Ιωάν. ια', 52) εις ἓν σῶμα ἄνευ διακρίσεως φυλῆς, φύλου, ηλικίας, κοινωνικῆς ἢ ἄλλης καταστάσεως, ὅπου 'οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδέ Ἕλληνας, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ' (Γαλ. γ', 28, πρβλ. Κολ. γ', 11), εις ἓνα κόσμον καταλλαγῆς, εἰρήνης καὶ ἀγάπης*».

Παρά το γεγονός ότι στην πρώτη ενότητα για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν γίνεται σαφής αναφορά στις γυναίκες και την διακονία τους στην κοινωνία και την εκκλησία – όπως εισηγήθηκαν κατά την προ-συνοδική διαδικασία Ορθόδοξοι επιστήμονες με ειδικευση την ιεραποστολική επί τη βάσει της μοναδικότητας στην παράδοσή της Ορθόδοξης Εκκλησίας του θεσμού των διακονισσών, ο οποίος έχει κανονική οικουμενικώς επιβεβαιωμένη ισχύ, η οποία ουδέποτε καταργήθηκε από μεταγενέστερη οικουμενική σύνοδο – στην περί διακρίσεων πέμπτη ενότητα διακηρύσσει με τον πλέον κατηγορηματικό τρόπο, ότι «η *Όρθόδοξος Έκκλησία* *όμολογεί* *ότι* *έκαστος άνθρωπος, ανεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλής, φύλου, εθνικότητας, γλώσσας, έχει δημιουργηθή κατ' εικόνα καί καθ' ομοίωσιν Θεού καί άπολαμβάνει ίσα δικαιώματα έν τή κοινωνία. Συνεπής πρός τήν πίστιν αυτήν, ή Όρθόδοξος Έκκλησία δέν δέχεται τās διακρίσεις δι'έκαστον έκ τών προαναφερθέντων λόγων, έφ' όσον αύται προϋποθέτουν άξιολογικήν διαφοράν μεταξύ τών ανθρώπων» (παρ Ε 2). Στηρίζει μάλιστα αυτήν της την διατύπωση στην πίστη της «*ότι* *ό Θεός έποίησεν έξ ενός αίματος πάν έθνος ανθρώπων κατοικείν επί πάν τό πρόσωπον τής γής' (Πράξ. 17, 26)*», κυρίως όμως στην παύλεια διακήρυξη, ότι «*έν Χριστώ* *ούκ ένι* *Ιουδαίος* *ούδέ Έλλην, ούκ ένι* *δοϋλος* *ούδέ* *ελεύθερος, ούκ ένι* *άρσεν καί θήλυ· πάντες γάρ είς έστε έν Χριστώ* *Ίησοϋ'* (Γαλ. 3,28)» (στο ίδιο).*

Θα μπορούσε ασφαλώς να υποστηρίξει κανείς, ότι το κείμενο κάνει επιλεκτική χρήση των βιβλικών χωρίων. Πώς για παράδειγμα εξηγείται η πλήρης αποσιώπηση άλλων βιβλικών χωρίων, και ιδίως από το λεγόμενο corpus paulinum, στα οποία παρουσιάζεται κάποια αντίθετη άποψη; Το χωρίο π.χ. της Α' Κορ 14:33β–35 π.χ. επιτάσσει: «*αί γυναίκες ύμών έν ταίς έκκλησίαις σιγάτωσαν· ού γάρ έπιτέτραπται αύταις λαλείν, άλλ' ύποτάσσεσθαι, καθώς καί ό νόμος λέγει, εί δέ τι μαθείν θέλουσιν, έν οίκω* *τούς ίδίους άνδρας έπερωτάτωσαν· αίσχρον γάρ έστι* *γυναιξιν έν έκκλησία* *λαλείν*», και οι Ποιμαντικές επιστολές σε κάπως ηπιότερη εκδοχή: «*γυναικι δέ διδάσκειν ούκ έπιτρέπω, ούδέ αύθεντείν άνδρός, άλλ' είναι έν ήσυχία*» (Α' Τιμ 2:12).

Ως προς την αποσιώπηση τέτοιων αναφορών στο συνοδικό έγγραφο παραπέμπω στην εγκύκλιο του Οικουμενικού Πατριάρχη για την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο την Κυριακή της Ορθοδοξίας, ότι αυτή δεν αποτελεί τον τελευταίο λόγο της Εκκλησίας για την μαρτυρία της Εκκλησίας μας στον κόσμο, ο οποίος «*αναμένει νά ακούση τήν φωνήν τής Όρθοδόξου Έκκλησίας και επί πολλών άλλων έκ τών φλεγόντων προβλημάτων, τὰ όποια άπασχολούν τόν σύγχρονον άνθρωπον. Εκρίθη αναγκαϊον* *όπως ή Όρθόδοξος Έκκλησία διευθετήση πρώτον τὰ του οίκου της πριν ή έκφέρη λόγον πρός τόν κόσμο, πράγμα τό όποϊον δέν έχει παύσει νά θεωρηή χρέος της. Τό* *ότι μετά τήν πάροδον τόσων αιώνων ή Όρθοδοξία έκφράζει τήν συνοδικότητά της επί παγκοσμίου επιπέδου* *άποτελεϊ τό πρώτον και άποφασιστικόν βήμα, τό όποϊον αναμένεται* *ότι δια* *τής χάριτος του Θεού μετ' ού πολυ θά ακολουθήσουν και άλλα δια* *τής συγκλήσεως, σνν Θεῶ, και άλλων Πανορθόδοξων Συνόδων*».

Ως προς το ζήτημα, όμως, της ακριβούς περί του θέματος διδασκαλίας του Αποστόλου Παύλου και της παρακαταθήκης του στην Εκκλησία και την ευρύτερη κοινωνία αναφορικά με την θέση και τον ρόλο των γυναικών, το θέμα από την πλευρά της βιβλικής ερμηνευτικής και περίπλοκο τυγχάνει, αλλά και έχει αιώνες τώρα απασχολήσει και την ποιμαντική της Ορθοδόξου Εκκλησίας, αλλά και την σύγχρονη επιστήμη.

Με το θέμα αυτό θα ασχοληθώ, αρχίζοντας από την έντονη κριτική που δέχτηκε (ανάμεσα στα άλλα) ο απόστολος, κυρίως για τις απόψεις του περί γυναικών, και καταλήγοντας στα αντικειμενικά δεδομένα επί του θέματος και κάποια συμπεράσματα

Αν και στον Παύλο έχουμε αναπτυγμένη την έννοια της συλλογικής εκκλησιολογικής αντίληψης, της ανοιχτής κοινωνίας, της ευχαριστιακής περιεκτικότητας, εντούτοις υπάρχει μια σειρά από χωρία στο *corpus paulinum*, τα οποία έδωσαν λαβή να χαρακτηριστεί ο απόστολος Παύλος στην χειρότερη περίπτωση ως μισογύνης και στην καλύτερη ως απεμπολών το ιδανικό της ισότητας των δύο φύλων, η οποία τόσο εμφανής παρουσιάζεται στον ιστορικό πυρήνα της ευαγγελικής παραδόσεως.

Μέχρι πρόσφατα, η συμβατική επιστημονική έρευνα ασκούσε έντονη κριτική στον απόστολο των Εθνών, με το αιτιολογικό ότι υπήρξε ο κύριος πρόξενος της αποριζοσπαστικοποίησης του κηρύγματος του Ιστορικού Ιησού. Πολλοί μελετητές του Παύλου τον κατηγορούσαν είτε για μια άνευ όρων υπακοή στην κοσμική εξουσία (Ρωμ 13), είτε για μια υποτιθέμενη απεμπόληση του θείου δώρου της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, και αποδοχή του καθεστώτος της δουλείας (Α' Κορ 7,21· Φιλήμ.), είτε κυρίως για την υποβάθμιση του ρόλου, ακόμη και την και υποταγή, των γυναικών. Και τα χωρία στα οποία κατά κύριο λόγο στηρίχθηκε αυτή η υποβάθμιση είναι το Α' Κορ (14,34εξ), το Α' Τιμ (2,13), και κυρίως οι περίφημοι κώδικες οικογενειακής συμπεριφοράς (*Haustafeln*, Κολ 3,18· Εφ 5,22· κλπ.), θεωρώντας το γνωστό χωρίο της προς Γαλάτας «*ουκ ένι άρσεν και θήλυ*» (2,28) ως εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα. Και ήταν αυτά τα χωρία που έδωσαν αφορμή ώστε να υποστηριχθεί πως, ανεξάρτητα από την υπόλοιπη θετική συμβολή του στο ανερχόμενο χριστιανικό κίνημα, ο απόστολος Παύλος δεν αντιστάθηκε με όλες του τις δυνάμεις στο κοινωνικοπολιτικό καθεστώς της εποχής του, ότι ο ίδιος και η σχολή του, και στη συνέχεια η μετέπειτα χριστιανοσύνη, ανέχτηκαν άδικους κοινωνικούς θεσμούς και δομές.

Τα αίτια που οδήγησαν σε μια τέτοια αντίληψη οφείλονται στην καταλυτική επίδραση που μέχρι πρόσφατα άσκησε τόσο στην ίδια την βιβλική επιστήμη, όσο και στην ποιμαντική της χριστιανικής κοινότητας η μετά την μεταρρύθμιση καθιερωθείσα – με διάφορες βέβαια διαβαθμίσεις – αρχή της *sola scriptura*. Με βάση αυτήν την ερμηνευτική αρχή όλα τα βιβλικά κείμενα είχαν την ίδια θεολογική νομιμοποίηση, ακόμη και μετά τη τεράστια απήχηση που είχε η ιστορικο-κριτική μέθοδος ανάλυσης, ερμηνείας και ποιμαντικής εφαρμογής του βιβλικού – και στην συγκεκριμένη περίπτωση παύλειου – λόγου. Για μεγάλο χρονικό διάστημα αυτή η ισοπεδωτική αντίληψη επηρέασε και την Ορθόδοξη θεολογική επιστήμη, η οποία διατηρούσε επιφυλάξεις για την σαφή οριοθέτηση των πρωτο-παύλειων αυθεντικών (από την άποψη του ιστορικού συντάκτη) επιστολών από την δευτεροπαύλεια καινοδιαθηκική γραμματεία.

Μέχρι σήμερα, ο «λόγος του Θεού» κατανοούνταν μέσω κάποιας αυθεντικής «ερμηνείας» του. Γι' αυτό και στην ιστορία της Εκκλησίας, πιο έντονα κατά τη δεύτερη χιλιετία, υποστηρίχτηκε ότι η αυθεντική ερμηνεία εξασφαλίζεται: (α) είτε από ένα «*magisterium*»,· (β) είτε από την ίδια τη Γραφή, ως συνέπεια κάποιας *sola scriptura* αυθεντίας, κάτι που είναι ζήτημα κατάλληλης επιστημονικής έρευνας.

Η σύγχρονη αυτή «νεωτερική» προσέγγιση, και οι ερμηνευτικές μέθοδοι που κατά καιρούς επινοήθηκαν, παρουσιάζουν αναμφίβολα αρκετά

προβλήματα. (α) Για την πρώτη θέση, το φυσικό ερώτημα που τίθεται είναι: γιατί θα πρέπει ένας επίσκοπος να θεωρηθεί ως αλάθητος, ή γιατί και η σύνοδος των επισκόπων, ή και κάποιος Πατέρας της Εκκλησίας να θεωρούνται αλάθητοι, ή γιατί σε τελευταία ανάλυση ο Πάπας να είναι αλάθητος! Η εξήγηση αυτή έχει ασφαλώς επί πλέον και σοβαρό πνευματολογικό έλλειμμα, για να μη αναφέρουμε ότι παραδοσιακά έχουν υπάρξει πολλές και μερικές φορές αντικρουόμενες ερμηνείες. (β) Ως προς τη δεύτερη θέση, το πρόβλημα που τίθεται είναι το αν η Βίβλος μπορεί μονοσήμαντα να ερμηνευτεί, όταν όλοι σήμερα αναγνωρίζουμε ότι και αυτή η αγιογραφική καταγραφή του ευαγγελίου υπόκειται σε ορισμένες ιστορικές και πολιτιστικές επιρροές, οι οποίες δεν συνεχίζουν να ισχύουν και ορισμένα σημεία του οπωσδήποτε δεν μπορούν να θεωρηθούν ως αιώνια και αναλλοίωτη αλήθεια. Η παλαιότερη ερμηνευτική θέση *Kanon im Kanon* (ενός δηλ. κανόνα μέσα στον κανόνα» της Αγίας Γραφής) ουσιαστικά αναιρεί την αιτία καθιέρωσης της Βίβλου ως αυθεντίας, και κυρίως της κλειστότητας του κανόνα της Αγίας Γραφής σε ζητήματα πίστεως και εκκλησιαστικής νόρμας και αυθεντίας. Η νεότερη ερμηνευτική, από την άλλη μεριά, κατέληξε στη θέση πως η Βίβλος επιδέχεται οποιαδήποτε ερμηνεία. Όλα τα ανωτέρω είναι συνέπεια της πλήρους επικυριαρχίας στο παλαιό βιβλικό επιστημονικό «παράδειγμα» της ιστορίας επί της εσχατολογίας.

Η κλασική, λοιπόν, ιστορική προσέγγιση του λόγου του Θεού προϋποθέτει πως μια ερμηνεία καθιερώνεται ή επιβάλλεται ως αυθεντική και αποκλειστική, θεσπίζεται στην ιστορία, στο παρελθόν, και η θεολογική επιστήμη, ακόμη και η βιβλική, τις περισσότερες φορές αγωνίζεται να την εξηγήσει, μένοντας πιστή σ' αυτήν. Αντίθετα, η βασική ερμηνευτική κλείδα για την υπέρβαση, τουλάχιστον για την Ορθόδοξη, αλλά όχι μόνο, θεολογία αυτού του αδιεξόδου είναι η εσχατολογία. Υπογραμμίζοντας την εσχατολογική προοπτική στην κατανόηση του λόγου του Θεού, και της Βίβλου γενικότερα, με κανένα τρόπο δεν αρνούμαστε την συμβατική επιστημονική έρευνα, και φυσικά δεν πρέπει να απορρίπτουμε (ως πρωταρχική ενασχόληση) την αυστηρά ιστορική μελέτη της Βίβλου. Απλώς οι βιβλικές σπουδές αποκτούν περιεκτικότερο χαρακτήρα. Άλλωστε κάτι τέτοιο άρχισε σταδιακά να παρατηρείται και στις νεότερες ερμηνευτικές προσεγγίσεις (*reader's response* κλπ.), που έμμεσα αλλά σταθερά απομακρύνονται από την δαμόκλεια σπάθη του ιστορικού παρελθόντος και της αναζήτησης μονοσήμαντης σημασίας (που επιτυγχάνεται φυσικά με την ιστορικο-κριτική έρευνα) του βιβλικού λόγου κλπ., κάτι που είναι απότοκο της κλασικής νόρμας της *sola scriptura*.

Ως προς την θέση και τον ρόλο των γυναικών στην εκκλησία και την κοινωνία αξίζει να σημειώσουμε πως στον ευρύτερο χριστιανικό χώρο, μέχρι και αρκετά πρόσφατα, όσοι υποστήριζαν και πρόβαλλαν τα δικαιώματα των γυναικών βασίζονταν κατά κύριο λόγο στο χωρίο της προς Γαλάτας «*οὐν ἐνὶ ἄρσεν και θήλυ*». Αντίθετα, οι διάφοροι υποστηρικτές (κυρίως από τον συντηρητικό προτεσταντικό χώρο) της κατά γράμμα θεοπνευστίας όλων ανεξαιρέτων των βιβλικών χωρίων χωρίς ποιοτική διαβάθμιση, όπως και οι υποστηρικτές της «ιστορικά διαμορφωμένης παράδοσης» της Εκκλησίας (σε αντίθεση με την εξ ίσου αυθεντική, αλλά «λανθάνουσα παράδοση», που προανέφερα) περιόριζαν την αξία του παραπάνω στίχου στην στενή σωτηριολογική του διάσταση. Δέχονται επομένως την ισότιμη ισχύ όλων των υπολοίπων χωρίων που προαναφέραμε (Α' Κορ 14,34εξ, Α' Τιμ 2,13, και τους κώδικες οικογενειακής συμπεριφοράς τα *Haustafeln*, Κολ 3,18, Εφ 5,22) ως προσδιοριστικά της παύλειας επί του θέματος αντίληψης.

Ούτε, όμως, το χωρίο της προς Γαλάτας, ούτε εκείνα της ακριβώς αντίθετης άποψης, θεωρούνται σήμερα προσδιοριστικά της παύλειας συμβολής στην περί της θέσης και του ρόλου των γυναικών στην εκκλησία και την κοινωνία χριστιανικής θεώρησης. Το πρώτο, γιατί αποτελεί προ-παύλεια βαπτισματική ομιλία, την οποία ο απόστολος των εθνών υιοθετεί μεν, αλλά παρέλαβε από την προ αυτού αρχέγονη κοινότητα, όπως ακριβώς συμβαίνει με τις άλλες δύο περιπτώσεις των «παρέλαβον-παρέδωκα» αντίστοιχων περικοπών (Α' Κορ 15,3εξ και 11,23εξ). Τα υπόλοιπα, γιατί απλούστατα προέρχονται από την μεταγενέστερη δευτερο-παύλεια (μετα-παύλεια ή και ύστερη παύλεια, ανάλογα με κριτικές αντιλήψεις του κάθε ερμηνευτή) γραμματεία, κανονική μεν, όχι όμως και προσδιορίζουσα την αυθεντική διδασκαλία του «ιστορικού» Παύλου. Όλα εκτός από ένα, το Α' Κορ 14,33β-35 («*αί γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει [προφανῶς ο συντάκτης αυτής της προσθήκης βασιζεται στο Γεν 3,16: «καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει»], εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν· αἰσχρὸν γάρ ἐστι γυναιξὶν ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν»*).

Αναφορικά με την δευτερο-παύλεια γραμματεία, θα αναφέρω μόνον τα πορίσματα της σύγχρονης έρευνας για την διαμόρφωση του κανόνα του corpus των 13 επιστολών, στις οποίες αργότερα προστέθηκε ως 14^η και η προς Εβραίους. Η διαμόρφωση αυτού του κανόνα οφείλεται στο ενδιαφέρον των μαθητών του να διασώσουν την διδασκαλία του μεγάλου αυτού θεολόγου μετά το μαρτύριό του, αρχικά σε ένα μικρό corpus από τις μεγάλες επιστολές του με επί κεφαλής την προς Ρωμαίους, το οποίο σταδιακά με την πάροδο του χρόνου επαυξάνονταν, στην αρχή με μια πρώτη προσθήκη με γνήσιες και μη μικρότερες επιστολές, με επικεφαλής την συνταχθείσα από κάποιο μαθητή του προς Εφεσίους, και αργότερα με μια δεύτερη προσθήκη, από άλλο μαθητή του, που περιλάμβανε τις ποιμαντικές επιστολές. Και οι τρεις συλλογές ήταν ταξινομημένες με φθίνοντα αριθμό λέξεων και με αυτή την σειρά πέρασαν στον τελικό κανόνα, με την προθήκη στο τέλος της προς Εβραίους επιστολής. Στη συνέχεια ο πίνακας με τον αριθμό λέξεων της κάθε μιας επιστολής, με τις δευτερο-παύλειες σε πλάγια:

Αρχική συλλογή		Α' Προσθήκη		Β' Προσθήκη	
Ρωμαίους	34,410	<i>Εφεσίους</i>	12,012	<i>Α' Τιμόθεον</i>	8,869
Α' Κορινθίους	32,767	Φιλιππησίους	8,009	<i>Α' Τιμόθεον</i>	6,538
Β' Κορινθίους	22,280	<i>Κολοσσαείς</i>	7,897	<i>Τίτον</i>	3,733
Γαλάτας	11,091	Α' Θεσσαλονικείς	7,423		
		Α' Θεσσαλονικείς	4,055		
		Φιλήμονα	1,575		

Επανέρχομαι στο Α' Κορ 14:33β-35. Το χωρίο αυτό, εκτός του ότι βρίσκεται σε καταφανή αναντιστοιχία προς την υπάρχουσα παράδοση, όχι μόνον προσευχητικής, αλλά και διδακτικής παρουσίας των γυναικών στις λατρευτικές συνάξεις της Κορίνθου, στην οποία διεξοδικά αναφέρεται ο απόστολος στο 11^ο κεφ (στίχοι 2-16), διασπά και την ενότητα της περικοπής, ο ειρμός της οποίας επανέρχεται κανονικά μετά τον στίχο 36. Επί πλέον, υπάρχουν χειρόγραφα (D, F, G, it, Αμβροσιαστής κλπ), που τοποθετούν το

χωρίο μετά τον στίχο 40, στο τέλος δηλαδή της περί προφητείας και γλωσσολαλίας εκτενούς διδασκαλίας του Παύλου. Όλα αυτά οδήγησαν του ερμηνευτές στο συμπέρασμα, πως το εν λόγω χωρίο αποτελεί μεταγενέστερη προσθήκη, αντιγραφική δηλαδή γλώσσα στο αρχικό κείμενο της επιστολής.

Αυτό, όμως, που άλλαξε ριζικά την κατάσταση στην έρευνα, και διέλυσε και την παραμικρή αμφιβολία περί μεταγενέστερης (μη-παύλειαυθεντικής) προσθήκης του χωρίου Α' Κορ 14:33β-35, ήταν η ανακάλυψη της σημασίας του 16^{ου} κεφ της προς Ρωμαίους επιστολής, της εκτενέστερης της Κ.Δ., στην οποία βρίσκουμε και την πληρέστερη έκθεση του παυλείου ευαγγελίου. Μέχρι σήμερα το **Ρωμ 16** είχε σχεδόν παντελώς αγνοηθεί, ως περιέχον απλώς συστάσεις και χαιρετισμούς, ανάξιους σοβαρής επιστημονικής και ερμηνευτικής ανάλυσης. Τα τελευταία όμως χρόνια άρχισε να θεωρείται ως σημαντική συμβολή στην ανακάλυψη του ρόλου των γυναικών σε ένα πολύ πρώιμο στάδιο του χριστιανισμού.

Η προς Ρωμαίους υπομνηματίστηκε και από τις δυο θεολογικές σχολές της ελληνικής αρχαιότητας, Αλεξανδρείας (Ωριγένης, Κύριλλος) και Αντιόχειας (Θεόδωρος, Θεοδώρητος, Χρυσόστομος), τον συγγραφέα της επιτομής της Ορθόδοξης θεολογίας (Δαμασκηνός), της λατινικής γραμματείας (Αυγουστίνος, [Ρωμ. 13,13] *Εξομολογήσεις*, 8.12), αλλά και τους μεταγενέστερους υπομνηματιστές, τόσο τους έλληνες (Οικουμενίος, Θεοφύλακτος), όσο και τους λατίνους του μεσαίωνα (Ακινάτης Μελάγχθων, Λούθηρος).

Στο Ρωμ 16:1-2, λοιπόν, ο Παύλος συνιστά στους Ρωμαίους, κάποια γυναίκα που ονομάζεται Φοίβη από το λιμάνι της μεγαλούπολης της Κορίνθου, τις Κεχραιές, «*συνίστημι Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὗσαν **διάκονον** τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχραιῖς*» (1-2), με την προσθήκη μάλιστα «*προστάτις πολλῶν ἐγενήθη καὶ αὐτοῦ ἑμοῦ*». Σημειώστε ότι αυτή χαρακτηρίζεται **διάκονος**, και παρόλο που εκείνη την εποχή οι «διάκονοι» δεν ήταν οι επίσημοι λειτουργικοί θεσμοί, κάτι που γίνεται σε μεταγενέστερο στάδιο, στην πρώτη Εκκλησία, η Φοίβη πρέπει να ήταν μια εξέχουσα φυσιογνωμία της εκκλησίας της Κορίνθου. Επιπλέον, το γεγονός ότι ο Παύλος συστήνει στους αποδέκτες της επιστολής του μια γυναίκα που προέρχεται από τον τόπο στον οποίον ο Παύλος συνέταξε την επιστολή, πιθανότατα υποδηλώνει ότι η Φοίβη ήταν αυτή που μετέφερε την επιστολή του Παύλου προς τους Ρωμαίους, ασφαλώς μια όχι ασήμαντη αποστολή.

Λίγο πιο κάτω, στο Ρωμ 16:3-4, ο Παύλος χαιρετά την Πρίσκα και τον Ακύλα, μια γυναίκα και το σύζυγό της. «*Πρίσκαν (καὶ Ἀκύλαν) τοὺς **συνεργούς** μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*» (16,3). Το σημαντικό στην περίπτωση αυτή είναι ότι η γυναίκα προηγείται στην περιγραφή του ανδρός της (όπως ακόμη και στην δευτερο-παύλεια Β' Τιμ. 4:19, όχι όμως και στο Α' Κορ. 16,19), σε αντίθεση μάλιστα με την αρχαία πρακτική, κάτι που ενδέχεται να σημαίνει ότι η Πρίσκα ηγείτο της «*κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησία(ς)*» (16:4). Σύμφωνα με το βιβλίο των Πράξεων, στο οποίο η γυναίκα ονομάζεται Πρίσκιλλα, το ζεύγος είχε εκδιωχθεί από τη Ρώμη από τον αυτοκράτορα Κλαύδιο, και συναντήθηκε με τον Παύλο στην Κόρινθο (Πράξ 18:1-3). Εκεί επίσης αναφέρεται ότι η Πρίσκα και ο σύζυγός της «*προσελάβοντο (τον Απολλώ) καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ*» (18:26). Σε κάθε περίπτωση, ο Παύλος τους ονομάζει «**συνεργούς**», έναν τίτλο που αποδίδει στις γνήσιες επιστολές του σε σημαντικούς ηγέτες της Εκκλησίας, για παράδειγμα, στον Απολλώ, (Α' Κορ 3:9), στον Τίτο (Β' Κορ 8:23), στον Τιμόθεο (Α' Θεσ 3:2).

Αλλά και στο στίχο 6 υπάρχει ασπασμός σε κάποιαν «**Μαριάμ**, ἥτις πολλὰ **έκοπίασεν** εἰς ἡμᾶς», την οποία πολλοί ταυτίζουν με την Μαρία την Μαγδαληνή. Άσχετα όμως με την υποθετική αυτή άποψη, το ρήμα που χρησιμοποιείται (*κοπιάν*), και επαναλαμβάνεται δις και στη συνέχεια (στίχ. 12-13) και για άλλες τρεις γυναίκες «*Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν τὰς κοπιώσας ἐν Κυρίῳ*». Και λίγο πιο κάτω «*Περσίδα τὴν ἀγαπητήν, ἥτις πολλὰ έκοπίασεν ἐν Κυρίῳ*». Όλα αυτά είναι ενδεικτικά της γυναικείας συμμετοχής στην ηγεσία, διαχείριση και διακονία της αρχέγονης Εκκλησίας, οπωσδήποτε με βάση τα δεδομένα της παύλειας γραμματείας.

Το σημαντικότερο όμως χωρίο φαίνεται να είναι ο στίχος 7, που αναφέρεται στην «απόστολο» Ιουνία. Εκεί ο Παύλος χαιρετά δύο άτομα, που είχαν εξέχουσα θέση μεταξύ των αποστόλων (*οἵτινες εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις*). Το ένα από αυτά τα δυο άτομα είναι άνδρας, ο Ανδρόνικος. Το άλλο, όμως, που και αυτό ήταν «απόστολος», και μάλιστα πριν από τον Παύλο («οἱ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγονασιν ἐν Χριστῷ» (16,7), οι περισσότερες παλαιότερες δυτικές μεταφράσεις (τονίζοντας την αρχική γραφή, αιτιατική και άμεσο αντικείμενο της πρότασης, των μεγαλογραμμάτων κωδικών ΙΟΥΝΙΑΝ στη λήγουσα, ως *Ιουνιάν*), το απέδιδαν σε άνδρα, ένα όνομα αρσενικού γένους παντελώς αμάρτυρο στην αρχαιότητα, και όχι στην παραλήγουσα. Σήμερα είναι ομόφωνα αποδεκτό από την επιστημονική κοινότητα, ότι πρόκειται για θηλυκού γένους όνομα (*Ιουνιάν*), που μπορεί να είναι και η σύζυγος του Ανδρόνικου. Να υπενθυμίσω εδώ ότι η Ιουνία, η εκδοχή δηλαδή του ονόματος ως θηλυκού γένους, ήταν αρκετά κοινό γυναικείο ρωμαϊκό όνομα. Αν, λοιπόν, η «Ιουνία» είναι η σωστή εκδοχή, και στην Ορθόδοξη παράδοση έτσι έχει επικρατήσει – άλλωστε και στην λειτουργική παράδοση από την αρχή ως αγία τιμάται – και τελευταία αυτή η ανάγνωση άρχισε να έχει ευρύτερη αποδοχή (σε όλες μάλιστα τις επίσημες επιστημονικές μεταφράσεις), τότε έχουμε μια επί πλέον απόδειξη ότι και γυναίκες ήσαν απόστολοι σε ένα πρώιμο στάδιο στην αρχέγονη χριστιανική παράδοση, τουλάχιστον στην ιεραποστολική δικαιοδοσία του αποστόλου Παύλου.

Πληροφορικά και μόνο να αναφέρω και μια μαρτυρία από τον 6^ο μ.Χ., του Πατριάρχη Αντιοχείας Γρηγορίου, ο οποίος στον έπαινο των μυροφόρων γυναικών αναφέρει επί λέξει: «*Απαγγείλατε τοις εμοῖς μαθηταῖς ἀπερ υμεῖς εθεάσασθε μυστήρια. Έσεσθε Πρώτοι γίνεσθε των διδασκάλων διδάσκαλοι. Μαθέτω Πέτρος ο αρνησάμενός με, ότι δύναμαι και **γυναίκα**ς αποστόλους χειροτονείν*» (PG 88, στ. 1848εξ).

Υπάρχουν και άλλα τρία γυναικεία πρόσωπα του 16^{ου} κεφ. της προς Ρωμαίους, την μητέρα του Ρούφου, την Ιουλία και την αδελφή του Νερέα («*ἀσπάσασθε Ῥοῦφον τὸν ἐκλεκτὸν ἐν Κυρίῳ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ, στίχ. 13 καὶ ἀσπάσασθε ...Ιουλίαν, (Νηρέα καὶ) τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ*», στ. 15), που και αυτά πιστοποιούν ότι ο απόστολος Παύλος όχι μόνο γνώριζε γυναικείες προσωπικότητες που κατείχαν ηγετική θέση στη ζωή της Εκκλησίας, αλλά και ότι αυτές βρισκόταν στον στενό ιεραποστολικό του κύκλο, και το κυριότερο αναγνώριζε την αυθεντία τους.

Η αδιαφιλονίκητη γνησιότητα του κεφαλαίου αυτού αποδεικνύει μια κατάσταση τα πρώτο μισό περίπου του α' μ.Χ. αι. που ήταν πολύ διαφορετική από την μεταγενέστερη πρακτική του τέλους τουλάχιστον του α' μ.Χ. αι, όπως αυτή αποτυπώνεται στις Ποιμαντικές επιστολές (Α' Τιμ 2:11–3:13). Προφανώς, λοιπόν, στις μέρες του δεν ίσχυε το «*γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ*» (Α' Τιμ 2:12). Στις εκκλησιαστικές του κοινότητες κανείς και καμιά δεν αποκλείονταν, και όσοι

επιλέγονταν να ηγηθούν (στην ουσία να διακονήσουν) το σώμα της Εκκλησίας αυτοί επιλέγονταν όχι με βάση το βιολογικό τους φύλο, αλλά τα πνευματικά τους χαρίσματα (Α' Κορ 12:4–11).

Επί πλέον, όμως, το Ρωμ 16 παρέχει μια επί πλέον απόδειξη, ότι το περίφημο χωρίο της Α' Κορ 12:33β–35 («*αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν....· αἰσχρὸν γάρ ἐστι γυναιξὶν ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν*») αποτελεί γλώσσα που παρεισέφησε στο αρχικό κείμενο του Παύλου, στις κοινότητες του οποίου ίσχυε η βαπτισματική φόρμουλα «*οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ*» (Γαλ 3:28), η οποία εξέφραζε και την αυθεντική του γνώμη και στάση.

Συμπερασματικά, λοιπόν, δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι ο απόστολος Παῦλος για την θέση και το ρόλο των γυναικῶν ακολουθούσε πιστά την στάση του Ιστορικού Ιησού. Εξ ίσου όμως αναμφισβήτητο είναι και το γεγονός, ότι η λύση που πρότεινε στην αρχαία κοινωνία δεν ήταν τόσο ριζοσπαστική και ιδεαλιστική, όσο αυτή που βίωνε η παλαιστίνη κοινότητα κατά την περίοδο της «κοινοκτημοσύνης», με παραδείγματα ακόμη και ἀρνήσης της «ιδιοκτησίας», όπως μαρτυρούν η Συνοπτική παράδοση και οι Πράξεις. Ωστόσο, η αντίληψη του περί «ανοιχτής κοινωνίας της τραπέζης», καθώς και τα «κοινά ευχαριστιακά δείπνα», που υπερασπίστηκε τόσο σθεναρά ο Παῦλος, και η σαφής αναγνώριση του ηγετικού ρόλου των γυναικῶν στον στενό ιεραποστολικό του κύκλο, αποτελούν μια *ρεαλιστική πρόταση*, που είχε ως στόχο την «κοινωνική ενσωμάτωση» της Εκκλησίας σε μια κοινωνία που βρισκόταν σε παρακμή. Η ρεαλιστική αυτή πρόταση του Παύλου αναμφίβολα δεν αγωνιζόταν να εφαρμόσει τις κοινωνικές αξίες της πλήρους ισότητας, ελευθερίας, δικαιοσύνης με οποιοδήποτε κόστος. Βέβαια η αδιαπραγμάτευτη θέση του για ισότιμη λειτουργική, διδακτική, και διοικητική θέση των γυναικῶν δεν ακολουθήθηκε από τους διαδόχους του, με εξαίρεση τη μακράιωνη ανατολική παράδοση του θεσμού των διακονισσῶν.

Αυτό για το οποίο χαρακτηριζόταν η γενικότερη ιεραποστολική του πρακτική ήταν η προτεραιότητα που έδινε στην πραγμάτωση της Βασιλείας του Θεού μέσα στην κοινωνική τάξη πραγμάτων της εποχής του. Με άλλα λόγια, ο Παῦλος δεν αγωνιζόταν (όπως π.χ. ο Σπάρτακος) για μια επαναστατική κοινωνική *αναμόρφωση*, αλλά για την *διαμόρφωση* μιας εκκλησιαστικής (ευχαριστιακής) κοινότητας – κατ' ουσίαν δηλαδή για την *μεταμόρφωση* της ευρύτερης κοινωνίας – η οποία αναπόφευκτα θα οδηγούσε μελλοντικά με πιο αποτελεσματικό τρόπο και στη δημιουργία μιας νέας κοινωνικής *αναμόρφωσης*, με τα ιδανικά που αναφέραμε παραπάνω: της ισότητας, της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, και πάνω απ' όλα της αποκατάστασης της θέσεως των γυναικῶν.

Ίσως κάτι τέτοιο γίνει την τρίτη χιλιετία, την νέα εποχή που ανέτειλε μετά την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο. Ίσως αρχίσει από την «σύνοδο μετά την σύνοδο», για την οποία έκανε λόγο μετά το πέρας των εργασιών αυτής της συνόδου ο Οικουμενικός Πατριάρχης, εννοώντας προφανώς την διαδικασία της αποδοχής της. Ίσως ξεκινήσει τώρα που να επανέρχεται στο προσκήνιο η «λανθάνουσα αυθεντική παράδοση».

Fb/academia.edu/26833053, 29 Ιουνίου 2016

**ΤΑ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΑ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ
ΠΡΩΤΑ ΚΑΤΑΔΙΚΑΖΟΥΝ, ΕΝΙΟΤΕ ΑΦΟΡΙΖΟΥΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ
ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΥΝ**

Με το «ιερό μέτωπο» κυβέρνησης και Εκκλησίας να βαίνει προς αποκλιμάκωση μετά και τη συνάντηση των δύο αντιπροσωπειών στο Μέγαρο Μαξίμου, το TRIBUNE λίγο μετά τη...λήξη συναγερμού απευθύνθηκε για απαντήσεις στον Ομότιμο καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Πέτρο Βασιλειάδη.

Πρόκειται για έναν από τους πανεπιστημιακούς οι οποίοι έχουν επιμεληθεί τα νέα προγράμματα σπουδών και οι οποίοι έχουν βρεθεί στο μάτι του κυκλώνα για τις θέσεις τους από ορισμένους κύκλους της Εκκλησίας της Ελλάδος.

ΔΗΜ.: Κύριε Βασιλειάδη, ήσασταν από τους πανεπιστημιακούς που επιμεληθήκατε τα νέα προγράμματα του λυκείου. Πώς κρίνετε αυτή την προσπάθεια, για την οποία σας κατηγορεί ευθέως η εκκλησία;

ΠΒ: Η θεσμική έκφραση της Εκκλησίας της Ελλάδος θέλετε να πείτε. Ναι όντως πριν από δυο και πλέον χρόνια ανέλαβα, μαζί με άλλους συναδέλφους στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) του Υπουργείου Παιδείας, τη σύνταξη του θεωρητικού πλαισίου, πάνω στο οποίο κλήθηκαν θεολόγοι από την δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, ειδικά επιλεγμένοι με αυστηρά αξιοκρατικά κριτήρια, και συνέταξαν το νέο πρόγραμμα για το μάθημα των θρησκευτικών στο λύκειο.

Το αποτέλεσμα ήταν απόλυτα ικανοποιητικό, και συμφωνώ με την παρέμβασή τους, όπως παρουσιάζεται άλλωστε και σε μια νηφάλια και αντικειμενική παρουσίαση του θέματος στην «Καθημερινή», χωρίς βέβαια τις πολιτικές του προεκτάσεις από πολλούς δημοσιογράφους.

Όσο για την κατηγορία και μένα με εξέπληξε, και μάλιστα με βαριά λόγια και υπαινιγμούς. Έτσι όμως γίνεται πάντα.

Τα συντηρητικά αντανakλαστικά της ιεραρχίας πρώτα καταδικάζουν, μερικές φορές και αφορίζουν, και έπειτα αναγνωρίζουν. Να δείτε πως το ίδιο θα γίνει και τώρα.

Έτυχε να ζήσω και άλλες δυο παρόμοιες περιπτώσεις προοδευτικών πρωτοβουλιών που αρχικά συνοδεύτηκαν και με... «συνοδικές» καταδίκες: την ιστορία με την μετάφραση της Κ.Δ. στη δημοτική και την γνωστή ιστορία με την μεταρρύθμιση Τρίτη.

Έπρεπε να τριτώσει το κακό: για τη μετάφραση και τη μεταρρύθμιση Τρίτη, επί Σεραφείμ, και τώρα για τα θρησκευτικά επί Ιερωνύμου. Τελικά, μόνο από τον Χριστόδουλο.. γλίτωσα!

ΔΗΜ.: Τελικά γιατί, εκτός από την κυβέρνηση και ιδιαίτερα τον κ. Φίλη, δεχθήκατε κι εσείς τόσο σκληρή κριτική από τον αρχιεπίσκοπο; Σε πολλούς δημοσιογράφους αυτό ήταν σα να πυροβολούσε τα πόδια του.

ΠΒ: Όντως αυτό έκανε. Πιστεύω μάλιστα πως η κρίση μεταξύ της Ιεραρχίας (του αρχιεπισκόπου;) και ημών, και όχι μόνον, αλλά και της μεγάλης πλειοψηφίας των θεολόγων είναι πολύ πιο σοβαρή από εκείνη μεταξύ κράτους-Εκκλησίας.

Εγώ μάλιστα από τότε που αναλάβαμε αυτό το έργο δημοσιοποίησα τις θέσεις μου, κοινοποιώντας τες μάλιστα και στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος και τον Αρχιεπίσκοπο, όταν συσκεφτόταν για το μάθημα των θρησκευτικών.

Άλλωστε, το είχα πράξει και παλαιότερα, πάντοτε προς τους ίδιους αποδέκτες: την θεσμική έκφραση της Εκκλησίας και τους μαχόμενους θεολόγους της δημόσιας εκπαίδευσης, μήπως και συνειδητοποιήσουν το πρόβλημα.

ΔΗΜ.: Πώς είδατε την έκτακτη συνάντηση κυβέρνησης-Εκκλησίας; Γιατί όλοι μας φάνηκαν ικανοποιημένοι.

ΠΒ: Έτσι δεν συμβαίνει πάντα; Έτσι δεν έγραψε...ιστορία και ο αείμνηστος ο Τρίτσης; Οι δηλώσεις του υπουργού Παιδείας, αλλά και του αρχιεπισκόπου δείχνουν πως μάλλον διευθετήθηκε προς το παρόν το πρόβλημα της μεταξύ τους διένεξης.

Η διαφανόμενη σφοδρή σύγκρουση Εκκλησίας και πολιτείας αναβλήθηκε επ' αόριστον. Εκτός κι αν αύριο οι προς καιρόν καινούργιοι σύμμαχοι του αρχιεπισκόπου από Πειραιά και Καλάβρυτα μεριά (επικοινωνιακά τουλάχιστον άστοχη ενέργεια για την υστεροφημία του) πάρουν πάλι τα καριοφίλια. Γιατί ακούγεται κι αυτό. Και κανείς δεν ξέρει τι θα γίνει αν δυναμιτίσει κάποιος το κλίμα. Υπάρχει άλλωστε και η εκλογή του νέου μητροπολίτη Άρτης, που κι αυτή μπορεί να συμβάλει στην επιδείνωση της κατάστασης.

Το πρόβλημα όμως της κατασυκοφάντησης της μεγάλης πλειοψηφίας των θεολόγων (ακόμη και των πανεπιστημιακών) παραμένει. Και όπως λέει η θυμόσοφη παράδοσή μας «ο τρώσας και ιάσεται». Γιατί ο Αρχιεπίσκοπος ή θα πρέπει δημόσια να μας αποκαταστήσει ή πρέπει να μας...αφορίσει. Γιατί υπάρχει και αυτή η πρόσφατα...δοκιμασμένη λύση επί Τρίτση, για τον αείμνηστο π. Γεώργιο Πυρουνάκη και άλλους συναδέλφους πανεπιστημιακούς καθηγητές.

ΔΗΜ.: Τελικά όλη αυτή η κινητικότητα τις τελευταίες μέρες μήπως αλλού στόχευε; Γιατί σαν πολύ ήρεμα φαίνεται πως έληξε το όλο ζήτημα.

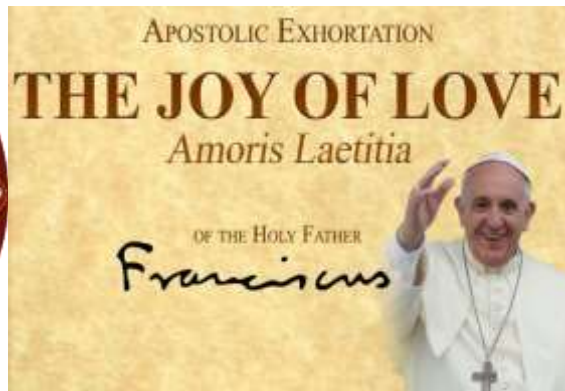
ΠΒ: Και μένα με προβληματίζει αυτό το γεγονός. Και μάλιστα όταν το ανώτατο όργανο της Εκκλησίας της Ελλάδος αγνοεί το μείζον ζήτημα των ημερών, δηλαδή την επικαιροποίηση των αποφάσεων της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας, την ευθύνη της δηλαδή να γνωστοποιήσει της αποφάσεις της μεγάλης αυτής συνόδου στο λαό, και ασχολείται – σε σύγκρουση μάλιστα με το θεολογικό δυναμικό της – με ένα θέμα, που όπως είδαμε μάλλον επιλύθηκε ανώδυνα και για τις δύο πλευρές.

Αν αληθεύει η πληροφορία ότι η κυβέρνηση ετοιμάζει να παρουσιάσει το σχέδιό της για την αναθεώρηση του συντάγματος, στο οποίο σκοπεύει να συμπεριλάβει και το θέμα του χωρισμού κράτους-εκκλησίας, τότε είναι πολύ πιθανό η ιεραρχία (ο αρχιεπίσκοπος;) να αποβλέπαν στην αποτροπή ενός τέτοιου ενδεχόμενου.

Ο Αρχιεπίσκοπος βέβαια διαβεβαίωσε ότι η συνταγματική αναθεώρηση ΔΕΝ συζητήθηκε. Έσπευσε όμως να συναντήσει τον πρωθυπουργό, με την συμμετοχή μάλιστα και του κ. Φίλη. Θα δούμε...

Fb/ tribune.gr, 6 Οκτωβρίου 2016

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ 2016
(Πανορθόδοξη Σύνοδος, Amoris Laetitia και αντιφρονούντες)

Summary: *The Panorthodox Synod of the Orthodox Church and the Apostolic Exhortation "Amoris laetitia" are the major important ecclesiastical events of 2016. In both of them there were strong reactions by fundamentalists, which in fact prove their importance. In both cases they pretend faithfulness to tradition, but in fact they were denying it.*

Η χρονιά που πέρασε (2016) ασφαλώς σηματοδεύτηκε από το κορυφαίο γεγονός της νεότερης Ορθοδοξίας, την σύγκληση μετά από 12 ολόκληρους αιώνες μιας πραγματικά Πανορθόδοξης Συνόδου, της «Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας» (Κρήτη, 19-26 Ιουνίου). Ένα γεγονός που αποτύπωσε με τον πιο επίσημο τρόπο την συνοδική ταυτότητα της κατά Ανατολάς Ορθόδοξης χριστιανικής Εκκλησίας, όχι ως απλής συνομοσπονδίας ανεξάρτητων αυτοκέφαλων εκκλησιών, αλλ' ως της «Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής» Εκκλησίας του Χριστού. Δύσκολο ομολογουμένως εγχείρημα, που δυσκολεύτηκαν ορισμένες Ορθόδοξες εκκλησίες να ακολουθήσουν, απαραίτητο όμως προκειμένου να καταθέσει επί τέλους την αυθεντική μαρτυρία της και να εκφέρει «εν ενί στόματι και μια καρδία» λόγο παρακλήσεως στο σύγχρονο παντοιοτρόπως χειμαζόμενο κόσμο.

Η Πανορθόδοξη αυτή Σύνοδος, εκτός από την εκκλησιολογική, ιεραποστολική και γενικότερα θεολογική σημασία που είχε στον μικρόκοσμο της Ορθοδοξίας, απετέλεσε ένα γεγονός που είχε και διαχριστιανικά τεράστια απήχηση για την πορεία της αναζήτησης της «ορατής» ενότητας της διηρημένης χριστιανικής κοινότητας. Την σπουδαιότητα αυτής της συνόδου και τις παγκόσμιες και διαχριστιανικές της επιπτώσεις επιβεβαιώνουν με τον καλύτερο τρόπο οι σπασμωδικές αντιδράσεις κατά τα τελευταία στάδια προετοιμασίας της, την οριστική απόφαση σύγκλησής της, τις εργασίες της, και κυρίως την λυσσαλέα επίθεση με κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο κατά των αποφάσεών της από γνωστή μερίδα ακραίων φονταμενταλιστικών κύκλων, στους οποίους κατ' οικονομίαν και άκρα επιείκεια και ανοχή δεν έχουν ακόμη επιβληθεί τα υπό της κανονικής παραδόσεως της Εκκλησίας προβλεπόμενα επιτίμια.

Και για να μη νομίσει κανείς, ότι οι ακραίες αυτές αντιδράσεις οφείλονται σε πιστότητα στην Ορθόδοξη παράδοση, και όχι σε τυφλή μίμηση ακραίων κύκλων της Δυτικής χριστιανοσύνης, δεν έχει παρά να τις συγκρίνει με τις ίδιες

ακριβώς αντιδράσεις εναντίον του άλλου κορυφαίου γεγονότος της χρονιάς που μας πέρασε: της Αποστολικής Προτροπής *Amoris laetitia* (Η χαρά της Αγάπης, 8 Απριλίου 2016), της τρίτης σημαντικής εγκυκλίου του Πάπα Φραγκίσκου, μετά την ιεραποστολική *Evangelii Gaudium* (Η χαρά του Ευαγγελίου, του 2013), και την περιβαλλοντική *Laudato Si* (Δόξα Σοι, του 2015).

Αν η πρώτη εγκύκλιος του Πάπα Φραγκίσκου καταδίκασε το άδικο σύστημα της παγκόσμιας οικονομίας και τόνιζε πως δεν θα πρέπει να μιλάμε «περισσότερο για το νόμο παρά για τη χάρη, περισσότερο για την Εκκλησία παρά για τον Ιησού Χριστό, περισσότερο για τον Πάπα παρά για τον Λόγο του Θεού» (38), και υπογράμμιζε πως «όλες οι αρετές είναι στην υπηρεσία της...αγάπης. Αν η πρόσκληση αυτή δεν λάμπει με έμφαση και με ελκυστικότητα, το ηθικό οικοδόμημα της Εκκλησίας διατρέχει τον κίνδυνο να αποβεί ένας χάρτινος πύργος, και ...το μήνυμα θα διατρέχει τον κίνδυνο να χάσει τη φρεσκάδα του και να μην έχει πια «το άρωμα του Ευαγγελίου» (παρ. 39). και αν η δεύτερη έκανε λόγο – αναγνωρίζοντας την οικολογική προσφορά στον κόσμο του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, και βασιζόμενος σε μεγάλο βαθμό στις προτροπές του – για την κλιματική αλλαγή και την ανάγκη προβολής μιας «περιεκτικής οικολογίας» (integral ecology). Η πρόσφατη Αποστολική Προτροπή *Amoris laetitia* επικεντρώνεται σε ζητήματα της σύγχρονης ηθικής και πρακτικής της εκκλησίας, που είχαν έντονα συζητηθεί κατά την συνοδική διαδικασία (της 3ης έκτακτης και της 14ης τακτικής Συνόδου των Ρωμαιοκαθολικών Επισκόπων, το 2014 και το 2015 αντίστοιχα). Αντιμετωπίζει, δηλαδή, μετά τα ιεραποστολικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά, και τα ανθρωπολογικά ζητήματα, κάτι που εμφαστικά υπογράμμιζε πριν από λίγα χρόνια ο Μητροπολίτης Διοκλείας Κάλλιστος (Ware), ότι δηλαδή στον 21ο αιώνα «θα υπάρξει μια στροφή στην κεντρική εστίαση της θεολογικής έρευνας από την εκκλησιολογία στην ανθρωπολογία...Το ερώτημα-κλειδί δεν θα είναι μόνο: 'τι είναι η Εκκλησία;', αλλά επίσης και πιο θεμελιακά: 'τι είναι ο άνθρωπος;» (Η Ορθόδοξη θεολογία στον 21ο αιώνα, Αθήνα 2005, σ. 25).

Η *Amoris laetitia* επιχειρεί να αντιμετωπίσει τα ζητήματα του γάμου, της οικογένειας, του διαζυγίου, των σεξουαλικών ηθών, και της ποιμαντικής πρακτικής τους. Κυρίως, όμως, έγινε διεθνώς γνωστή από πρακτικά ζητήματα «λειτουργικής αναγέννησης», από τα θέματα καθολικής συμμετοχής στην Θεία Ευχαριστία, ιδιαίτερα την δυνατότητα πρόσβασης στην θεία κοινωνία και διαζευγμένων Καθολικών που παντρεύτηκαν εκ νέου με πολιτικό γάμο, πράγμα αδιανόητο με βάση την μέχρι σήμερα κανονική παράδοση της Καθολικής Εκκλησίας.

Η παπική αυτή εγκύκλιος, ένα εκτενέστατο κείμενο 255 σελίδων, έγινε αφορμή να ξεσπάσει εντονότατη διαμάχη που κορυφώθηκε στο τέλος του 2016, όταν τέσσερις καρδινάλιοι ζήτησαν επίσημα από τον Πάπα Φραγκίσκο διευκρινίσεις σε επίμαχα σημεία της εγκυκλίου του. Και όταν εκείνος δεν συναίνεσε στην υποβολιμαία αυτή αξίωση, δημοσιοποίησαν τα διαβόητα *Dubia*, κάτι ανάλογο με την δική μας αλήστου μνήμης «*Ομολογία (πίστεως: ή καλύτερα απιστίας) κατά του οικουμενισμού*». Σκληροπυρηνικοί κύκλοι, μάλιστα, εντός της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (η *Novus ordo watch*

και όχι μόνο, οι οποίοι μάλιστα θεωρούν ψευδο-Πάπες όλους τους ηγέτες της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας από τον Ιωάννη 23ο) προτρέπουν τους πιστούς να αποκηρύξουν τον Πάπα Φραγκίσκο – όπως ακριβώς και ημέτεροι πιθηκίζοντας άρχισαν να διακινούν κείμενο με δήθεν αντι-ορθόδοξες εκκλησιολογικές απόψεις του Οικουμενικού Πατριάρχη. Πολλοί μάλιστα θεώρησαν την πρωτοβουλία του Πάπα να ορίσει ως ιωβηλαίο έτος «συγχώρησης» την πεντηκοστή επέτειο από την λήξη της Β' Βατικανής Συνόδου, ως έμμεσο εκβιασμό προς του επισκόπους να υιοθετήσουν διαλλακτική στάση απέναντι στους «αμαρτωλούς»!

Τελευταία πράξη αυτής της εξέλιξης, άχρι καιρού, αναφορικά με αυτό το εξίσου σημαντικό, όπως και η Πανορθόδοξη Σύνοδος, εκκλησιαστικό γεγονός του 2016 υπήρξε η καθιερωμένη ομιλία του Πάπα προς την Ρωμαϊκή Κούρια λίγο πριν από τα Χριστούγεννα (22.12.2016). Εκεί, επαινώντας ως υγιές φαινόμενο την εσωτερική κριτική, την διαχώρισε σαφώς από την «κακόβουλη αντίσταση, που εξαπολύει κατηγορίες και κρύβεται πίσω από τις παραδόσεις»! Αυτές ακριβώς τις παραδόσεις – και κυρίως ορισμένους κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας – επισείουν ως έγκλημα καθοσιώσεως, πρόσφατα μάλιστα ακόμη και επιβάλλοντας την διακοπή του μνημοσύνου των οικείων επισκόπων, με πρώτο τον Πατριάρχη, και την αποτείχιση από την περιπεσούσα στην αίρεση (για ορισμένους μάλιστα «παναίρεση», που έβγαλαν από το μυαλό τους) του οικουμενισμού!

Όλα αυτά, όπως και στις παρυφές του Καθολικισμού μετά το κίνημα του Λεφέβρ, ξεκίνησαν από μια παρασυναγωγή, καταστρατηγώντας βάναυσα τους ιερούς κανόνες – που υποτίθεται πως υπερασπίζονται – όπως δημόσια με επιστολή του διαβεβαίωσε ο μακαριστός ομότιμος καθηγητής του ΕΚΠΑ Ιωάννης Κορναράκης. Πρόσφατα πρότειναν, με πρωτοβουλία του π. Θεοδώρου Ζήση και σκοπό την κατηγοριοποίηση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου ως «ληστρικής», και την οριστική διακοπή του μνημοσύνου των Ορθοδόξων επισκόπων που την...αποδέχονται.

Για όλους τους παραπάνω που συνεχίζουν ασύστολα να καθυβρίζουν την κορυφή της Ορθοδοξίας οι παρακάτω κανόνες είναι σαν να ...μη ισχύουν:

Ο 25ος κανών της εν Αντιοχεια Συνόδου (*“Επίσκοπον έχει των της Εκκλησίας πραγμάτων εξουσίαν, ώστε αυτά διοικείν εις πάντας τους δεομένους μετά πάσης ευλαβείας και φόβου Θεού”*).

Ο 8ος κανών της Δ' Οικ. Συνόδου (*Οι Κληρικοί των πτωχείων και των Μοναστηρίων και Μαρτυρίων υπό την εξουσίαν των εν εκάστη πόλει Επισκόπων, κατά την των Αγίων Πατέρων παράδοσιν, διαμενέτωσαν και μη κατά αυθάδειαν αφηνιάτωσαν του ιδίου Επισκόπου. Οι δε τολμώντες ανατρέπειν την τοιαύτην διατύπωσιν καθ' οίον δήποτε τρόπον και μη υποτασσόμενοι τω ιδίω Επισκόπω, ει μεν είεν Κληρικοί, τοις των κανόνων υποκεισθώσαν επιτιμίαις, ει δε μονάζοντες ή Λαϊκοί έστώσαν ακοινώνητοι”*).

Ο 18ος κανών της Δ' Οικουμενικής Συνόδου (*“Εί τινες Κληρικοί ή μονάζοντες ευρεθείεν συνομνύμενοι ή φατριάζοντες ή κατασκευάς τυρεύοντες Επισκόποις, ή συγκληρικοίς, εκπιπέτωσαν πάντη του οικείου βαθμού”*).

Και να θυμίσουμε πως τον περασμένο αιώνα το Πρωτοβάθμιο δι'Αρχιερείς Δικαστήριο της Εκκλησίας της Ελλάδος, με την υπ' αριθμ. 3/3-7-1935 απόφαση κήρυξε του πρωτεργάτες παρόμοιας κίνησης, εκείνης του

παλαιομερολογητισμού, ενόχους αντιποίησης αρχής, καθώς και «*συμπήξεως παρασυναγωγής, φατρίας και τυρείας*», και τους επέβαλε «*την ποινήν της καθαιρέσεως και της επαναφοράς εις την των μοναχών τάξιν*».

Fb 31 Δεκεμβρίου 2016

2017

146

ΕΜΦΥΛΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ
Παρουσίαση του βιβλίου της Ντένιας Αθανασοπούλου «Στο όριο»

Η έννοια της ταυτότητας, που συχνά χρησιμοποιείται σήμερα από τους μελετητές, είναι αρκετά διαφορετική. Παλαιότερα, η ταυτότητα εθεωρείτο «δεδομένη». Αντίθετα στις μέρες μας, ύστερα από έρευνες των κοινωνικών επιστημών – που όμως τα πορίσματά τους αμφισβητούνται από ορισμένους – υποστηρίζεται ότι πρόκειται περί «κατασκευής». Γι' αυτό και γίνεται λόγος περί «διαμόρφωσης» της ταυτότητας ενός ατόμου ή μιας ομάδας, υπό την έννοια της «δυναμικής διαδικασίας», μέσω της οποίας το άτομο ή η ομάδα διαφοροποιούνται συνεχώς από το περιβάλλον τους, αναπτύσσοντας έτσι «ένα νέο ήθος». Η νεωτερική, λοιπόν, και μετα-νεωτερική ηθική επιχειρεί με κάθε τρόπο να επιβάλει ένα «περιεκτικό ήθος», ενώ οι παραδοσιακές κοινωνίες, και κυρίως οι θρησκείες, υπεραμύνονται ενός «αποκλειστικού ήθους». Η πρώτη επιδιώκει ενσωμάτωση μιας ομάδας στο κοινωνικό της πλαίσιο, το οποίο πολλές φορές επιχειρεί να διαμορφώσει, ενώ οι δεύτεροι επιζητούν την αναγκαία απόσταση με εμμονή στις ισχύουσες αξίες. Κι αυτό γιατί η οποιαδήποτε «κατασκευή» έχει ανθρωποκεντρικά χαρακτηριστικά, και μερικές φορές αντιστρατεύεται τις αιώνιες, ή και αποκεκαλυμμένες, αλήθειες.

Υπάρχουν, βέβαια, και περιπτώσεις, ακόμη και στα κείμενα της Καινής Διαθήκης, όπου το ήθος μιας – ή και – κάθε ομάδας είναι μικτό, οπότε η «αποκλειστική» της πλευρά ιχνογραφεί το όριο, με συνέπεια κάθε τι διαφορετικό να αποτελεί έκτοτε το έξω για την ομάδα, το αιρετικό κλπ., ενώ η «περιεκτική» της πλευρά εκφράζει το πολλαπλό και βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη (αρκετά ενδιαφέρων είναι και ο πρόσφατα εκδοθείς συλλογικός τόμος με τίτλο *Konstruktionen individueller und kollektiver Identität (I): Altes Israel/Frühjudentum, griechische Antike, Neues Testament/Alte Kirche – Studien aus Deutschland und Frankreich*, που εξέδωσαν οι Eberhard Bon και Karin Finsterbusch, Vandenhoeck & Ruprecht, 2016).

Θα επιχειρήσω να παρουσιάσω το βιβλίο «Στο όριο. Έμφυλα κείμενα χριστιανικής παρουσίας, ιστορίας, κρίσης και ελπίδας» (εκδόσεις Αρμός 2016), της αγαπητής Ντένιας, της εκλεκτής συναδέλφου Σπυριδούλας Αθανασοπούλου-Κυπρίου, από την σκοπιά κυρίως της χριστιανικής μαρτυρίας, θεολογικά και βιβλικά. Παρακολουθώ με εξαιρετικό ενδιαφέρον το έργο της, μια και ο ίδιος – κατά την ακαδημαϊκή μου σταδιοδρομία – την κοινωνιολογική και φεμινιστική ερμηνευτική προσπάθησα να αναδείξω, ερευνητικές περιοχές αν όχι εντελώς άγνωστες στον χώρο μου, τουλάχιστον «στο όριο». Και μπορώ υπεύθυνα να καταθέσω, ότι από την γραφίδα της

ξεπήδησαν τα πλέον ενδιαφέροντα στοιχεία για μια αυθεντική μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αν φυσικά τις επόμενες δεκαετίες γίνουν κτήμα της οι αποφάσεις της πρόσφατης Πανορθόδοξης Συνόδου.

«Είναι αδύνατο να προβλέψουμε τι θα γίνει με τις σεξουαλικές διαφοροποιήσεις στο μέλλον, σε διακόσια ή τριακόσια χρόνια. Ένα πράγμα δεν πρέπει να λησμονούμε: οι άνδρες και οι γυναίκες εμπλέκονται σε έναν ιστό αιώνων πολιτιστικών προσδιορισμών, που είναι σχεδόν αδύνατο να αναλυθούν στην πολυπλοκότητά τους. Είναι πλέον αδύνατο να μιλάμε για «γυναίκα» ή για «άνθρωπο» χωρίς να παγιδευόμαστε μέσα σε ένα ιδεολογικό θέατρο, όπου ο πολλαπλασιασμός αναπαραστάσεων, αντανάκλασεων, αναγνωρίσεων, μετασχηματισμών, παραμορφώσεων, συνεχούς αλλαγής εικόνων και φαντασιώσεων, ακυρώνει εκ των προτέρων οποιαδήποτε εκτίμηση». Η παραπάνω διατύπωση (πριν από μισό περίπου αιώνα από τις Helene Cixous and Catherine Clement, στο πολύ διεισδυτικό έργο τους *La Jeune Née*, 1975, και σε αγγλ. μετ. *The Newly Born Woman*, 1986), δίνει νομίζω ανάγλυφα το πλαίσιο μέσα στο οποίο καλείται η Εκκλησία να καταθέσει την μαρτυρία της για θέματα κοινωνικής και ατομικής ηθικής.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο νέα ηθικά ζητήματα έχουν ανακύψει, αναγκάζοντας τον χριστιανικό κόσμο, και κυρίως τη θεολογία, να απαντούν σχεδόν πάντοτε εν θερμώ, ως επί το πλείστον απολογητικά, αγνοώντας τις περισσότερες φορές τα νεότερα δεδομένα της επιστήμης (βλ. τις αντιδράσεις σε παγκόσμιο επίπεδο – δυστυχώς με βίαιο τρόπο και σε Ορθόδοξες κοινωνίες – εναντίον των λεγόμενων παρελάσεων υπερηφάνειας [Pride Parades], τις δραστηριότητες των Femen, και ιδίως των Pussy riots στον ρωσικό καθεδρικό του Σωτήρος Χριστού, και πρόσφατα στην χώρα μας τον αμετροεπή διάλογο για τις «έμφυλες ταυτότητες» κλπ).

Η αλλαγή αυτή των ηθών ήταν ιδιαίτερα εμφανής στη Μεγάλη Βρετανία, εξαιτίας της διαβόητης έκθεσης του Κίνσεϊ (Kinsey Report) που είχε ως αποτέλεσμα την αποποινικοποίηση της σεξουαλικής – κυρίως της ομοφυλόφιλης – συμπεριφοράς (The Sexual Offenses Act του 1967), αλλά και στις Ηνωμένες Πολιτείες στις αρχές της δεκαετίας του '70, όταν καταργήθηκαν όλοι οι νόμοι που κατηγοριοποιούσαν την ομοφυλοφιλική δραστηριότητα ως αδίκημα κολάσιμο από το νόμο. Μόλις προχθές ο Donald Trump κατήργησε και το νόμο για πέραν των δύο φύλων δημόσιες τουαλέτες. «Σήμερα υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ του τι είναι αμαρτία και τι είναι ένα έγκλημα: Η μοιχεία ήταν πάντα αμαρτία, αλλά στις περισσότερες χώρες δεν αποτελεί αδίκημα κολάσιμο από το νόμο. Ο βιασμός, αντιθέτως, συνεχίζει να είναι και αμαρτία και έγκλημα. Αυτό έχει οδηγήσει σε σύγχυση και, τελικά, στο ερώτημα αν κάτι το οποίο δεν είναι έγκλημα πρέπει να θεωρείται αμαρτία» (όπως πολύ εύστοχα τονίζει ο John R.W. Stott στο έργο του *Homosexual Partnerships: Why Same-Sex Relationships Are Not a Christian Option*, Downers Grove, Illinois 1985, σελ. 5).

Για την αντιμετώπιση αυτής της νέας κατάστασης η χριστιανική (και κυρίως η Ορθόδοξη) θεολογία εμφανίζεται ανέτοιμη. Απαιτείται, ως εκ τούτου, (α) θεολογικός επαναπροσδιορισμός της «ανθρώπινης σεξουαλικότητας», (β) νέα δυναμική ερμηνευτική προσέγγιση των βιβλικών (αλλά και των πατερικών) κειμένων, και κυρίως (γ) συνετή αντιμετώπιση της εξέλιξης της επιστήμης, και κυρίως της κοινωνιολογίας, αν θέλουμε η Εκκλησία να επανακάμψει δυναμικά, φιλόανθρωπα και αγαπητικά στο δημόσιο χώρο.

(α) Σε μια «Επιστολή από το Sheffield», την πόλη όπου είχε συνέλθει στις αρχές της οικουμενικής δεκαετίας «Εκκλησίες αλληλέγγυες προς τις γυναίκες»

σχετική χριστιανική συνδιάσκεψη, διατυπώθηκε μια πολυσυζητημένη πρόταση: «*χαιρετίζουμε την αναγνώριση ότι η ανθρώπινη σεξουαλικότητα δεν έρχεται σε αντίθεση με την (χριστιανική) πνευματικότητα, η οποία είναι ενιαία και αφορά το σώμα, το νου και το πνεύμα στην ολότητά τους...Δυστυχώς όμως η σεξουαλικότητα αυτή καθ αυτή ήταν για αιώνες, και συνεχίζει να είναι, προβληματική για τον χριστιανισμό*» (από τον τόμο της Connie Parvey(εκδ.) *The Community of Women and Men in the Church: The Sheffield Report*, Geneva, WCC 1981, σελ. 83εξ).

Στην Αγία Γραφή, βέβαια, ο άνθρωπος δεν προσδιορίζεται από τη φύση του, είτε αυτή είναι η σωματική του υπόσταση είτε η υλικός κόσμος που τον περιβάλλει, αλλά από την σχέση του με το Θεό και τους συνανθρώπους του. Ως εκ τούτου η σωτηρία του δεν επιτυγχάνεται μέσω της οποιασδήποτε άρνησης της *σωματικότητας*, συμπεριλαμβανομένης και της *σεξουαλικότητας*, και της διαφυγής του σε έναν δήθεν «πνευματικό» κόσμο. Πολύ περισσότερο η παρακοή των πρωτοπλάστων έγινε αφορμή να κληρονομήσει η ανθρωπότητα όχι κάποια ενοχή, και μάλιστα συνδεδεμένη με τη σεξουαλικότητα, αλλά την θνητότητα και την φθαρτότητα. Οι σωματικές και πνευματικές λειτουργίες του εκλαμβάνονται ως αδιάσπαστη ενότητα και αμφοτέρως μπορούν είτε να τον απομακρύνουν από τον Θεό, είτε να τον θέσουν στην υπηρεσία του, δηλαδή σε κοινωνία μαζί του. Η «σαρξ» του ανθρώπου δεν ρέπει προς το κακό, ούτε είναι εξαιρετικά επικίνδυνη. Γίνεται τέτοια μόνον όταν ο άνθρωπος στηρίζει την ύπαρξή του σ' αυτήν. Η ακατάσχετη (και ετεροφυλική) και αφύσικη (όχι μόνο ομοφυλόφιλη) σεξουαλική δραστηριότητα απ' τη μια, αλλά και η φαρισαϊκή υποκριτική θρησκευτικότητα από την άλλη, είναι (τουλάχιστον για τον απόστολο Παύλο) παραδείγματα εσφαλμένου προσανατολισμού της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Γενικά, η απολύτρωση δεν είναι ούτε φυσικό, ούτε μεταφυσικό γεγονός, με το οποίο ακυρώνεται η σωματικότητα.

Αλλά και στην ανατολική χριστιανική παράδοση, όπως είχε προ πολλού υποστηρίξει ο J. Meyendorff, «η ανθρώπινη φύση δεν αποτελεί μια στατική, 'κλειστή', αυτόνομη οντότητα, αλλά μια δυναμική πραγματικότητα. Αυτή καθ' αυτή η ανθρώπινη υπόσταση προσδιορίζεται από τη σχέση της με τον Θεό» (*Byzantine Theology. Historical Trends and Doctrinal Themes*, New York 1979², σ. 2). Η φύση, επομένως, του ανθρώπου δεν απώλεσε κατά την πτώση τη δυναμική της, αφού με τη χάρη του Θεού μπορεί να μεταμορφωθεί. Ο ρόλος μάλιστα της χάριτος του Θεού συνίσταται στο ότι ουσιαστικά παρέχει στον άνθρωπο την «φυσική» του υπόσταση (στο ίδιο, σ. 143 και 138). Το θέμα επομένως της ανθρώπινης σεξουαλικότητας (βλ. για το θέμα αυτό περισσότερα στη μελέτη μου «Ο ιερός Αυγουστίνος ως ερμηνευτής του Αποστόλου Παύλου και το πρόβλημα της ανθρώπινης σεξουαλικότητας», *Θεολογία* 81 [2010], 129-158) σχετίζεται άμεσα με την χριστιανική ανθρωπολογία, για την οποία θα μιλήσω πιο κάτω.

(β) Σε *θεολογικό επίπεδο* η αντιπαράθεση για ορισμένα θέματα με τα οποία ασχολείται το *Όριο* (ομοφυλοφιλία, έμφυλες ταυτότητες) κατά κύριο λόγο έλαβε χώρα με μεγάλη οξύτητα σε επίπεδο βιβλικής επιστήμης, εξ αιτίας και της μεγάλης προτεσταντικής παράδοσης των ανωτέρω μνημονευθέντων κρατών (ΗΠΑ και ΗΒ). Και επειδή οι κύριες βιβλικές αναφορές στο θέμα – που σημειωτέον είναι αναλογικά ελάχιστες έως μηδενικές στην λοιπή βιβλική γραμματεία, συμπεριλαμβανομένης και της διδασκαλίας του Ιστορικού Ιησού – προέρχονται από το *corpus paulinum*, εκεί εστιάζεται η ιδεολογική αντιπαράθεση. Για το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας έχουμε πλέον πολλές μελέτες σε υψηλό επίπεδο, ασχέτως αν μερικές εμφορούνται από συγκεκριμένες

ιδεολογικές προϋποθέσεις. Εκεί που φαίνεται να υπάρχει (θεολογικά) ομοφωνία είναι στην διάκριση μεταξύ του εφάμαρτου της όποιας πράξεως και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (οι περιπτώσεις σιωπηλής (;) εκκλησιαστικής στήριξης νομοθετικών ρυθμίσεων της Ρωσίας του Πούτιν, ή του ριζοσπαστικού Ισλάμ, αποτελούν εξαιρέσεις που επιβεβαιώνουν τον κανόνα). Υπάρχουν επίσης πολύ ενδιαφέρουσες ερμηνευτικές αναλύσεις και εξηγητικές προτάσεις των συγκεκριμένων βιβλικών χωρίων, με την βοήθεια των νέων ερμηνευτικών μεθόδων (τιμή-ατιμία/αισχύνη => αναδεικνύοντας τον ανατρεπτικό και ριζοσπαστικό – και οπωσδήποτε όχι συντηρητικό – χαρακτήρα του κηρύγματος του Ιστορικού Ιησού και της Πρώτης Εκκλησίας).

Κάνοντας μια σφαιρική, όσο πιο ουδέτερη μπορούσα, ανάλυση, υποστήριξα πρόσφατα («Ο Απόστολος Παύλος για την ομοφυλοφιλία. Μια πρώτη ιεραποστολική και βιβλική προσέγγιση, academia.edu/13225813»), πως ο απόστολος Παύλος δεν καταδικάζει την ομοφυλοφιλική *τάση*, η οποία με βάση τα νεότερα επιστημονικά δεδομένα μπορεί και να αποδειχθεί ως *τάση* και *στάση* που δεν οφείλεται στην ανθρώπινη επιλογή, αλλά την ομοφυλοφιλική *πράξη*. Επειδή, όμως, κατά κάποιο τρόπο ως εσφαλμένος προσανατολισμός της ανθρώπινης συμπεριφοράς, συνδέεται με άρνηση ή εχθρική στάση προς τον Θεό. Τα κύρια επιχειρήματά του ήταν (i) ότι η ομοφυλοφιλία αποτελούσε *ίδιον* του θρησκευτικού και κοινωνικού (ειδωλοατρικού δηλαδή) περιβάλλοντός του, που λάτρευε «*τη κτίσει παρά τον κτίσαντα*», και (ii) γιατί βρισκόταν σε αναντιστοιχία της με την τάξη της θεϊκής δημιουργίας.

Γι' αυτόν τον λόγο υποστήριξα την ανάγκη διατύπωσης σαφούς και θεολογικά τεκμηριωμένης άποψης και νέα ερμηνευτική προσέγγιση, ένα νέο «παράδειγμα», βασισμένο: (i) στην *εσχατολογική* και *εκκλησιολογική* ταυτότητα της Εκκλησίας, (ii) την γενικότερη παύλεια (αλλά και την μετέπειτα βυζαντινή) τακτική της «κοινωνικής ενσωμάτωσης», αλλά και (iii) την φιλόανθρωπη πρακτική της Ορθόδοξης κανονικής παράδοσης.

(γ) Η πλέον άγνωστη πτυχή της επιστημονικά διαμορφωθείσας για τα φλέγοντα αυτά θέματα άποψης είναι αναμφισβήτητα η κοινωνιολογική θεώρηση του «κοινωνικού φύλου» (gender). Ο όρος «κοινωνικό φύλο» σήμερα χρησιμοποιείται συνήθως εκεί που παλαιότερα απαντούσε ο όρος sex. Κι αυτό γιατί το sex συνήθως κατέληξε να αναφέρεται κυρίως στην σεξουαλική δραστηριότητα και ιδιαίτερα τη σωματική συνουσία. Η αλλαγή, όμως, στην χρήση της σχετικής ορολογίας (από sex σε gender) οφείλεται στην επέκταση της έννοιας του «φύλου» από τους κοινωνιολόγους για να εκφράσουν διαφορετικές σεξουαλικά προσανατολισμένες ομάδες και συμπεριφορές. Ωστόσο, στην παραδοσιακή Αγγλική γλώσσα υπάρχουν δύο φύλα (στα λατινικά *sexus*), άνδρες και γυναίκες, και τέσσερα γένη ή τάξεις (στα λατινικά *genera*): *masculine* (αρσενικό, που συνήθως σχετίζεται με τους άνδρες), *feminine* (που συνήθως συνδέεται με τις γυναίκες), *neuter* (ουδέτερο, που συνήθως συνδέεται με τους ομοφυλόφιλους ή τις λεσβίες, και *common* (κοινό, που συνήθως συνδέεται με τους transgender).

Η νέα αυτή ορολογία συνεχίζει να είναι αμφιλεγόμενη μεταξύ των θεολόγων, οι πλέον ανοιχτοί των οποίων (όπως π.χ. ο Αγγλικανός ομότιμος καθηγητής της Οξφόρδης Stuart Hall) τονίζουν πώς «απαιτείται προσοχή με αυτή τη γλώσσα» (Stuart Hall, «Sex and the Divine Persons. Problematic English Language in *The Church of the Triune God*,” στο Π. Βασιλειάδη-Ε. Αμοιρίδου-Μ.Γκουτζιούδης (εκδ.), *Διακόνισσες, Χειροτονία των Γυναικών και Ορθόδοξη Θεολογία*, Εκδόσεις CEMES 12: Θεσσαλονίκη 2017, 467-471). Η

σύγκρουση επιτείνεται για ιδεολογικούς λόγους – ή ακόμη και για λόγους ιδεοληψίας – με βάση την Γκράμσκι θεωρία περί πολιτιστικής ηγεμονίας, που τις περισσότερες φορές εξελίσσεται σε συγκρουσιακή αντιπαράθεση. Και αυτό έχει οδηγήσει από τη μια τους χριστιανούς πολέμιους της οποιασδήποτε εξέλιξης να χαρακτηρίζουν όσους διαλέγονται με τις νέες θεωρίες ακούσια θύματα συστηματικής αντιχριστιανικής πολεμικής, και από την άλλη τους υπέρμαχους των νέων περί φύλου αντιλήψεων σχεδόν πάντοτε να προσπαθούν παντοιοτρόπως να επιβάλουν στις κοινωνίες τις απόψεις των, συστηματικά στοχοποιώντας τις θρησκευτικές παραδόσεις.

Είμαι της άποψης πως θεολογικά η αντιμετώπιση του ζητήματος της έμφυλης ταυτότητας μόνον μέσω ενός ανθρωπολογικού αναστοχασμού μπορεί να επιτευχθεί.

Ο Μητροπολίτης Κάλλιστος εδώ και καιρό επεσήμανε τη σημασία της *ανθρωπολογίας* για το μέλλον της Ορθόδοξης θεολογίας: «Αναμφισβήτητα, υποστήριξε, στον 21ο αιώνα η εκκλησιολογία θα συνεχίσει να μας απασχολεί. ... όμως θα υπάρξει μια στροφή στην κεντρική εστίαση της θεολογικής έρευνας από την εκκλησιολογία στην *ανθρωπολογία* ... Το ερώτημα-κλειδί δεν θα είναι μόνο: 'τι είναι η Εκκλησία;', αλλά επίσης και πιο θεμελιακά: 'τι είναι ο άνθρωπος;» (*Η Ορθόδοξη θεολογία στον 21ο αιώνα*, Αθήνα 2005, σ. 25).

Για την διατύπωση της Ορθόδοξης ανθρωπολογίας πέραν της ευρέως αποδεκτής διακρίσεως μεταξύ (Αποστολικής) «Π»αράδοσεως και λοιπών σχετικών «π»αράδοσεων, είναι εξίσου αναγκαία και μια άλλη σημαντική διάκριση: εκείνη της *αυθεντικής αλλά λανθάνουσας* (authentic but latent tradition), και εκείνης της ιστορικά διαμορφωμένης ως *έθος*, έστω και πλειοψηφικής σε ορισμένες περιπτώσεις. Πολλοί Πατέρες της Εκκλησίας υποστήριξαν ότι «η θεία εικόνα στον άνθρωπο θα πρέπει να συσχετίζεται με την ψυχή και όχι με το σώμα, κι ακόμη και μέσα στην ψυχή σχετίζεται με τη δύναμη της αυτογνωσίας και του λόγου. Υπάρχουν όμως και αρκετοί άλλοι – που ίσως αποτελούν μειοψηφία, αλλά σημαντική μειοψηφία – οι οποίοι υιοθετούν μία πιο ολιστική προσέγγιση, υποστηρίζοντας ότι η θεία εικόνα περιλαμβάνει όχι μόνον την ψυχή αλλά ολόκληρο το ον, σώμα, ψυχή και πνεύμα μαζί. Με τον τρόπο αυτό συμφωνούν με τη στάση που εκφράστηκε στην Ε' Οικουμενική Σύνοδο και στο Σύμβολο της Πίστεως. Ο Ειρηναίος της Λυών π.χ. λέει: «*Η δε ψυχή και το πνεύμα μέρος του ανθρώπου δύνανται είναι, άνθρωπος δε ουδαμώς· ο δε τέλειος άνθρωπος σύγκρασις και ένωσις εστι ψυχής της επιδεξαμένης το πνεύμα του Πατρός και συγκραθείσης τη κατ' εικόνα Θεού πεπλασμένη σαρκί*» (*Κατά Αιρέσεων*, 5:6:1). Επίσης στο γνωστό απόσπασμα του Μιχαήλ Χωνιάτη (πού μέχρι πρό τινος αποδιδόταν στον Γρηγόριο Παλαμά): «*...μή αν ψυχήν μόνην, μήτε σώμα μόνον λέγεσθαι άνθρωπον, αλλά το συναμφοτέρον, όν δη και κατ' εικόνα πεποιηκέναι Θεός λέγεται*» (Προσωποποιία, PG 150, στ. 1361C).

Ακόμη ριζοσπαστικότερη είναι παλαιότερη ανθρωπολογική αναφορά του Μητρ. Καλλίστου: «η πραγματικότητα του (ανθρώπινου) προσώπου βρίσκεται πέρα και πάνω από την όποια εξήγηση επιλέξουμε να της δώσουμε. Εγγενές στοιχείο του προσώπου είναι η υπέρβαση του εαυτού του, η ικανότητά του να είναι πάντα ανοιχτό, η ιδιότητά του να δείχνει πάντα προς τα επέκεινα. Το ανθρώπινο πρόσωπο, αντίθετα από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, είναι εκείνο που πυροδοτεί κάθε νέο ξεκίνημα. Το να είσαι άνθρωπος σημαίνει να είσαι απρόβλεπτος, ελεύθερος και δημιουργικός» (*Ο άνθρωπος ως μυστήριο. Η έννοια του προσώπου στους Έλληνες Πατέρες*, Ακαδημία Αθηνών 2006, από την πρώτη παράγραφο).

Στην πατρίδα μας εκτός από μια πρόσφατη μελέτη του π. Βασιλείου Θερμού (*Έλξη και Πάθος. Μια διεπιστημονική προσέγγιση της ομοφιλοφιλίας*, Εν πλώ: Αθήνα 2016) και μια πρώτη περιγραφική καταγραφή των βιβλικών δεδομένων – όσο πιο ουδέτερα γίνεται – από τον ομιλούντα (βλ. πιο πάνω, «Ο Απόστολος Παύλος..»), η Ντένια μόνο ασχολήθηκε με λεπτότητα, ευαισθησία για το ζήτημα αυτό. Όλοι μας, βέβαια, προσπαθήσαμε να συμβάλουμε κατά το δυνατόν – μερικές φορές εις ώτα μη ακουόντων – στην διαμόρφωση μιας σφαιρικής και ολοκληρωμένης θεολογικής άποψης για μια αυθεντική, περιεκτική και αποτελεσματική χριστιανική μαρτυρία. Μόνον όμως αυτή το έπραξε και μετά λόγου γνώσεως και με σεβασμό σε μια συλλογικότητα που η μακραίωνη παράδοσή της δύσκολα ξεπερνάει τα οποιαδήποτε «όρια».

Έγραψε, όπως διατείνεται, το βιβλίο αυτό σε μια εποχή στο όριο, στο όριο επιστημονικών πεδίων έρευνας, στο όριο της αντοχής σε μια κρίσιμη εποχή, στο όριο κάθε είδους στερεοτύπων, στο όριο των έμφυλων διακρίσεων. Ένα όριο που καθορίζει, χωρίζει και διακρίνει, που περιγράφει το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί κανείς να κινηθεί χωρίς να εξαντληθεί, χωρίς να παραβεί κανόνες, χωρίς να διακινδυνέψει. Στο όριο που αποτελεί το ίχνος μιας κρίσης που προσπαθούμε να διαχειριστούμε. Στο όριο που συνοδεύει την πεπερασμένη ανθρώπινη κατάσταση. Στο όριο που ανταγωνίζεται τη ρευστότητα και παρότι δεν διευκολύνει τη συμφιλίωση, αυτή με τρόπο θαυμαστό την επιδιώκει.

Η Ντένια, τελικά, απέδειξε πως υπάρχει δυνατότητα μία μέρα να ξεπεραστεί το όριο χωρίς να τραυματιστεί κανείς, και χωρίς να τραυματιστεί η αυθεντική Εκκλησία, προς την οποία – εκτιμώ – κοιτάζει και με κάποια δόση ελπίδας. Επαναστατώντας; Υπομένοντας καρτερικά; Συμμορφούμενη; Ο χρόνος θα δείξει, γιατί μόνον αυτός έχει «όρια». Για όλα αυτά της χρωστούμε ένα μεγάλο ευχαριστώ.

Fb/Θεολογικά Δρώμενα 5 Μαρτίου 2017

**"ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ". Η ΜΟΝΗ ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ, Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ,
Η ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΟΔΟΣ, Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ, Ο ΚΟΣΜΟΣ**

Ομότιμος Καθηγητής του Τμήματος Θεολογίας του ΑΠΘ, πρόεδρος του Κέντρου Οικουμενικών, Γεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών (CEMES) και της Παγκόσμιας Συνομοσπονδίας Θεολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (WOCATI), επίτροπος στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, ο Πέτρος Βασιλειάδης υπηρετεί το Χριστιανισμό, συμβάλλοντας σε έναν διαφορετικό, από τον κυρίαρχο εκκλησιαστικό, λόγο, δίχως δισταγμούς και συμβιβασμούς αλλά με αρετή και τόλμη. Διαβάστε τα όσα λέει και θα καταλάβετε...(Μαριάνθη Πελεβάνη)

ΜΠ: Κύριε Βασιλειάδη, την περασμένη Παρασκευή το Μικτό Ορκωτό Εφετείο Θεσσαλονίκης έκανε δεκτή την αίτηση αναστολής εκτέλεσης της ποινής της 20ετούς κάθειρξης που είχε επιβληθεί στον ηγούμενο της παλαιάς αδελφότητας της Μονής Εσφιγμένου, για το επεισόδιο με τη ρίψη μολότοφ, τον Ιούλιο του 2013 κατά την προσπάθεια εκκένωσης του αντιπροσωπείου της Μονής, στις Καρυές Αγίου Όρους. Με αφορμή αυτό μπορείτε να μας ξεδιαλύσετε το «μυστήριο» με τη Μονή Εσφιγμένου;

ΠΒ: Δεν υπάρχει κανένα μυστήριο στην υπόθεση αυτή. Με δυο λέξεις πρόκειται για έναν ανελέητο αγώνα φανατικών, μισαλλόδοξων και οπισθοδρομικών παλαιοημερολογιτών ενάντια στην πνευματική τάξη του Αγίου Όρους και της καθόλου Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η ιστορία πολύ σύντομα έχει ως εξής: Στις αρχές της δεκαετίας του '70 μπαίνουν στη Μονή Εσφιγμένου παλαιοημερολογίτες από την Πάτρα (μεταξύ των οποίων και ο Μεθόδιος) με απώτερο σκοπό την άλωση του Αγίου Όρους, προκειμένου να καταφέρουν ένα συντριπτικό πλήγμα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, που είχε αρχίσει μια προσπάθεια συμφιλίωσης μεταξύ των χριστιανών μέσω ενός ειλικρινούς και ίσους όρους διαλόγου. Περί τα μέσα του '70 τιμωρούνται οι επικεφαλής, και από το 1974 καμία πράξη διοίκησης (εκλογή, πρόσληψη μοναχών κλπ) δεν αναγνωρίζεται.

Επί διοίκησης Σταύρου Ψυχάρη γίνονται προσπάθειες συνεννόησης από την Ιερά Κοινότητα με τους μοναχούς, που είχαν ήδη κατορθώσει να προβούν στην ανάδειξη Μεθοδίου στην Ηγουμενία, οι οποίες όμως απέβησαν άκαρπες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την πλήρη αποκοπή της μονής, λόγω περαιτέρω σκλήρυνσης της στάσης της (παρεμπόδιση εισόδου σε αρμόδιες υπηρεσίες αρχαιολογίας κλπ.). Μετά την εκλογή του ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος κάνει μια τελευταία, υπέρμετρα διαλλακτική, προσπάθεια, καλώντας τους να «επανεέλθουν εις την κανονικήν τάξιν και στοργικήν αγκάλην της Μητρός Εκκλησίας, ης αναπόσπαστον κανονικόν τμήμα αποτελεί και η Ιερά (αυτών) Μετάνοια». Η απάντηση των εντός της Μονής υπήρξε αρνητική. Όλα αυτά

αναφέρονται λεπτομερώς στη [γνωμάτευση των Τρωϊάνου-Παπαστάθη-Καραγιαννακίδη](#), και για τις νεότερες εξελίξεις στην [επίσημη ιστοσελίδα της μονής](#).

Από το 1999 σε έγγραφα του Πατριαρχείου η Μονή χαρακτηρίζεται ως «εν σχίσματι τελούσα», κάτι που το Δεκέμβριο του 2002 η Σύνοδος του Πατριαρχείου ομόφωνα κατέταξε την μονή και επίσημα σε κατάσταση σχίσματος. Ακολούθησε, επίσης με ομόφωνη απόφαση, η Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους, που διατάσσει την απέλασή τους από το Όρος, βάσει του Συντάγματος και του Καταστατικού του Αγίου Όρους. Το 2003 εκδικάζεται στο ΣτΕ αίτηση του Μεθοδίου περί ακυρώσεως της ανωτέρω ιεροκοινοτικής απόφασης, η οποία το 2005 απορρίπτεται. Σε ερώτηση μάλιστα δημοσιογράφου «τί θα κάνετε αν απορριφθεί η αίτηση ακύρωσης», ο Μεθόδιος είχε απαντήσει: «ό,τι μας πει η Παναγία», αλλά μετά την τελική απόρριψή της ανακοίνωσε: «προς λύπην του ΣτΕ δεν αποχωρούμεν από τη μονή!», αποδίδοντας προδήλως την ευθύνη στην Παναγία.

Το 2005 η Ιερά Κοινότητα διορίζει νέα αδελφότητα. Έκτοτε εκδίδονται διάφορες καταδικαστικές αποφάσεις από την Ελληνική δικαιοσύνη κατά του Μεθοδίου και των συνεργατών του για την παράνομη κατάληψη της Μονής. Το τραγικό είναι ότι παρά τις επίμονες πιέσεις της Μονής, του Αγίου Όρους και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, δεν εκτελείται η απόφαση περί απελάσεώς τους. Και όλα αυτά παρά την εμπειριστατωμένη και αντικειμενική ανάλυση των πραγμάτων του προέδρου της εισαγγελίας πρωτοδικών Θεσσαλονίκη κ. Βασιλείου Φλωρίδη στην από 25/6/2008 έκθεσή του προς τις πολιτικές, εκκλησιαστικές και δικαστικές αρχές για τους εθνικούς κινδύνους που εμπεριέχει η διαιώνιση του προβλήματος. Αρχές Ιουλίου του 2013 εκδίδεται νέα απόφαση ασφαλιστικών μέτρων για το αντιπροσωπείο της Μονής στις Καρυές, από το οποίο εκτοξεύτηκαν οι μολότωφ, στην οποία ο Μεθόδιος αντιδρά με απειλές για ανατίναξη των πάντων, «Ορθοδοξία ή θάνατος» κ.λπ. Στις 29 Ιουλίου 2013, όταν έγινε απόπειρα εκτέλεσης από δικαστικό επιμελητή, με άνωθεν εντολή της πολιτείας η αστυνομία επιφυλάχτηκε να συνδράμει στην εκτέλεσή της. Για τα γεγονότα αυτά τον Ιανουάριο 2017 καταδικάζεται ο Μεθόδιος σε 20ετή κάθειρξη. Ο Μεθόδιος διαδηλώνει ότι μόνο νεκρός θα βγει από τη Μονή. Τρεις μήνες τώρα η Αστυνομία δεν πάει να τον συλλάβει παρά τα διαβήματα από την Ιερά Κοινότητα και την κανονική Μονή, που απλώς ζητούν από την πολιτεία, την μόνη βάσει του συντάγματος και του καταστατικού αρμόδια, εκτέλεση των αποφάσεων. Και τώρα, την περασμένη εβδομάδα εισάγεται - κατά πρωτοφανή παραβίαση της πάγιας θέσης των δικαστηρίων - αίτηση αναστολής της εκτέλεσης της ποινής, χωρίς να έχει ακόμη καθαρογραφτεί η απόφαση, και με τον Μεθόδιο να αρνείται να παραδοθεί. Δίνεται έτσι η εντύπωση πως εσκεμμένα επιλέχτηκε αυτή η τακτική, αφού ο Μεθόδιος δεν παραδίδεται, η Πολιτεία βάσει του νόμου υποχρεούται να τον συλλάβει, αλλά και για να τον συλλάβει πρέπει να γίνει επέμβαση στη Μονή, άρα ας του δώσουμε κατά παράβαση της έννομης τάξης αναστολή για να μη ταλαιπωρούμαστε.

Έχω επανειλημμένα εκφράσει την θλίψη μου για την εσκεμμένη, απ' ότι φαίνεται, άρνηση της επίσημης Πολιτείας να τηρεί τους τους νόμους, να εφαρμόσει τις αποφάσεις της ελληνικής δικαιοσύνης, αλλά και του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Ιεράς Κοινοτήτος του Αγίου Όρους. Να παραδώσει δηλαδή τις κτριακές εγκαταστάσεις της Ιεράς Μονής Εσφιγμένου στην κανονική αδελφότητα. Αντ' αυτού η Κυβέρνηση επέλεξε την... ασυλία στους παρανομούντες, σαν να μη συμβαίνει τίποτε. Απέναντι σ' αυτήν την

καραμπινάτη παρανομία ο Τύπος, συμπεριλαμβανομένου και του χαρακτηριζόμενου ως «σοβαρού» ή αλλιώς «συστημικού», επέλεξε τα τελευταία δέκα χρόνια την παραπλάνηση της κοινής γνώμης με ψευδείς ειδήσεις (fake news), κάτι που έντονα έχει προβληματίσει τους επαΐοντες, για το αν η διαστρέβλωση της αλήθειας είναι...επιδοτούμενη ή αφελής.

ΜΠ: Μιλάτε για fake news σε ό,τι αφορά τη Μονή Εσφιγμένου. Υπονοείτε ότι εμπλέκονται πολιτικά πρόσωπα, οργανώσεις ή και δημοσιογράφοι; Μπορείτε να μας εξηγήσετε αυτή τη συσχέτιση, το λόγο της και τη διαπλοκή της;

ΠΒ: Κατ' αρχήν οι δύο κύριοι πολιτικοί φορείς που υποστηρίζουν με λόγια και με έργα τους σχισματικούς καταληψίες της μονής είναι η κατηγορούμενη ως εγκληματική οργάνωση «Χρυσή Αυγή», και οι «Ανεξάρτητοι Έλληνες», και κυρίως ο αρχηγός της Πάνος Καμμένος, ο οποίος πριν από λίγα χρόνια επισκέφτηκε παράνομα το Άγιον Όρος για να στηρίξει για καθαρά ψηφοθηρικούς λόγους τους σχισματικούς. Και δεν είναι οι μόνοι, μια και οι περισσότεροι πολιτικοί κυνηγούν ψήφους από τους εν Ελλάδα παλαιοημερολογίτες, η μεγάλη μάζα των οποίων βρίσκεται στην αχανή εκλογική περιφέρεια της Αττικής.

Η αρχή για την έντεχνη μετατροπή της αλήθειας σε μετα-αλήθεια (post-truth), σε ψευδή ή παραμορφωμένη αλήθεια, που στην ουσία ισοδυναμεί με το ψεύδος (fake news), έγινε με το ΜΕΓΑ το Δεκέμβριο του 2007 και την εκπομπή του Σταύρου Θεοδωράκη «Πρωταγωνιστές», λίγους μόνο μήνες δηλαδή μετά την απόφαση του Αγίου Όρους και του Οικουμενικού Πατριαρχείου να ανασυστήσουν την Μονή Εσφιγμένου. Συνεχίστηκε τα επόμενα χρόνια από τα περισσότερα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα, ακόμη και του συγκροτήματος (ΔΟΛ, του διοικητή τότε του Αγίου Όρους Σταύρου Ψυχάρη, που πεισματικά αρνείται μέχρι και σήμερα να αναδείξει αντικειμενικά το ζήτημα, να επαναφέρει στην τάξη τους αμετανόητους σχισματικούς παλαιοημερολογίτες καταληψίες του Μεθοδίου).

Στο χορό μπήκε σχετικά πρόσφατα και ο ANTENA, με το μονομερώς μεροληπτικό ρεπορτάζ του VICE. Για να κλείσει προς το παρόν ο κύκλος των fake news με τον ALPHA και την εκπομπή του «Αυτοψία», του θεωρούμενου σοβαρού παρουσιαστή του κεντρικού δελτίου ειδήσεων του σταθμού Αντώνη Σρόιτερ. Σε όλες τις τηλεοπτικές εκπομπές ακολουθείται η ίδια μορφή παρουσίασης, που εύλογα δημιουργεί τις υποψίες «επιδότησης», την οποία υπαινίχτηκα πιο πάνω. «Η δημιουργία περιπετειωδών συνθηκών και η είσοδος με κατάλληλες βιντεοσκοπήσεις παρανόμως από τα χερσαία σύνορα. Το εφεύρημα είναι των καταληψιών, που δίνοντας εικονικά δραματικό χαρακτήρα στην πρόσβαση στην κατελημμένη Μονή, στοχεύουν στην καλλιέργεια της εντύπωσης μόνιμης ταλαιπωρίας των καταληψιών και στην πρόκληση αντίστοιχης συμπάθειας», όπως πολύ σωστά, αλλά με παράπονο, παρατηρούν οι αγιορείτες μοναχοί της «κανονικής» αδελφότητας της Μονής. Δυστυχώς ελάχιστοι δημοσιογράφοι στάθηκαν στο ύψος του λειτουργήματός τους, όπως ένα δημοσίευμα στο Κουτί της Πανδώρας. Άφησα τελευταίο το κρατικό κανάλι, που πύρσι με άνωθεν εντολή ακύρωσε την προγραμματισμένη για την Μεγάλη Εβδομάδα παρουσίαση της βραβευμένης ταινίας Νίκου Αναγνωστόπουλου για το ζήτημα της Εσφιγμένου: "ΕΙ ΕΧΕΙΣ ΚΑΡΔΙΑΝ, ΔΥΝΑΣΑΙ ΣΩΘΗΝΑΙ".

Είναι πραγματικά να απορεί κανείς με αυτήν τη συμπεριφορά της τέταρτης εξουσίας, και μάλιστα τη στιγμή που σύσσωμη η ακραία ζηλωτική φωνασκούσα αθεολόγητη μειοψηφία, άλλοτε με «αποτειχίσεις» - ακολουθώντας πιστά την τακτική των παλαιοημερολογιτών και των ανθρώπων του Μεθοδίου - και

άλλοτε με απαράδεκτες ύβρεις κατά του Οικουμενικού Πατριάρχη - συνεπικουρούντων μάλιστα και των χρυσαυγιτών - επιχειρεί να αποδομήσει την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, την πλέον σοβαρή κίνηση σε ύψιστο συνοδικό επίπεδο της νεότερης Ορθοδοξίας. Όσο για τα αίτια και την πιθανή διαπλοκή μόνο υποθέσεις μπορεί κανείς να κάνει. Τα γεγονότα πάντως ασχολίαστα είναι τα εξής: Μια πρωτοβουλία προσέγγισης των καταληψιών πέρυσι, για την πατρότητα της οποίας πολλές εικασίες γίνονται, και η οποία μάλλον στηρίχτηκε στην προχειρότητα και άγνοια των υπηρεσιακών παραγόντων του αρμόδιου Υπουργείου, ήταν επόμενο να ναυαγήσει ως εκτός τόπου και χρόνου και ως εκ διαμέτρου αντίθετη με τις πάγιες θέσεις του Αγίου Όρους, στο οποίο αξίζουν συγχαρητήρια για την σταθερότητα που επέδειξε. Έπειτα η εμφανέστατη ψηφοθηρία, για την οποία έκανα πιο πάνω λόγο. Επί κυβερνήσεως ακόμη Κώστα Καραμανλή, ενώ το υπουργείο Εξωτερικών επιχειρούσε να επαναφέρει την κατάσταση στη νομιμότητα, με τον υφυπουργό μάλιστα Κασίμη να ομολογεί ότι «η λύση του προβλήματος θα έχει μεγάλο πολιτικό κόστος», κυκλοφορεί ευρύτατα στο Άγιον Όρος και μια ακόμη πληροφορία. Σύμφωνα με αυτήν, η μόνη απόπειρα επιβολής της τάξεως κατόπιν εισαγγελικής προτροπής με την μεταφορά στρατιωτικών μονάδων, όταν η κατάσταση είχε πλέον εκτραχυνθεί, απέτυχε αφού το άγημα διατάχτηκε από το γραφείο του πρωθυπουργού με εντολή Θεόδωρη Ρουσόπουλου να επιστρέψει στην βάση του, 500 μέτρα πριν φτάσει στη Δάφνη.

ΜΠ: Πριν λίγες μέρες ο Μητροπολίτης της πόλης σας της Θεσσαλονίκης υποδέχτηκε και συναντήθηκε στο γραφείο του περιχαρής με τον αρχηγό της Χρυσής Αυγής τον Μιχαλολιάκο, ο Μητροπολίτης Καλαβρύτων Αμβρόσιος πήρε μέρος στο δημόσιο διάλογο με αφορμή το Μουσείο Μπελογιάννη με χυδαίες δηλώσεις, όπως «Τιμήθηκε ένας αρχιδολοφόνος των Ελλήνων», αλλά και ο Μητροπολίτης Πειραιώς με τις πρόσφατες φαιδρές δηλώσεις του, όπου με επιστολή του προς τον πρόεδρο της Τουρκίας του ζητά να γίνει Χριστιανός, να βαπτιστεί από τον Πούτιν γιατί αλλιώς θα πάει στην κόλαση. Κι ενώ βέβαια έχουν προηγηθεί πολλές δηλώσεις εκκλησιαστικών παραγόντων ακροδεξιού και ρατσιστικού πνεύματος. Πως αισθάνεστε και τι σκέφτεστε για όλη αυτήν τη ρητορική μίσους και τη «μαύρη» και «επικίνδυνα συντηρητική», αφού φτάνει να στηρίζει νεοφασίστες, εικόνα των ρασοφόρων της Εκκλησίας; Σε ποιο βαθμό αντιπροσωπεύουν το σύνολο; Τι σχέση έχουν με το χριστιανικό πνεύμα; Πως γίνεται, χωρίς να αντιδράτε, ο Άνθιμος να εκπροσωπεί, το θρησκευτικό αίσθημα του τόπου σας;

ΠΒ: Η κατάσταση στην διοίκηση της Ελλαδικής Εκκλησίας είναι ιδιαίζουσα. Ο Αρχιεπίσκοπος, διαβλέποντας την προσπάθεια διάσωσης της κυβερνητικής ισορροπίας με πιθανή αναθεώρηση του συντάγματος και πρόταση χωρισμού κράτους-εκκλησίας, με δυσμενείς για την τελευταία όρους, επιχείρησε να διαφυλάξει την ενότητα της ιεραρχίας, κάνοντας υποχωρήσεις προς τα ακραία άκρως συντηρητικά στοιχεία της ιεραρχίας. Πέρυσι το Σεπτέμβριο εγκατέλειψε την συμβιβαστική λύση για το μάθημα των θρησκευτικών, και προς στιγμήν φάνηκε να ακολουθεί την συγκρουσιακή πρακτική των φονταμενταλιστικών κύκλων. Ευτυχώς, πρόσφατα φάνηκε να επανέρχεται στη σώφρονα πολιτική. Το ίδιο έκανε και με την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο, αλλά έσωσε την κατάσταση με την στάση του στην Κρήτη. Δεν εγκατέλειψε, βέβαια, την συσπειρωτική τακτική του και άφησε στην αξιολόγηση των αποφάσεων από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο να παρεισφρήσουν αλλόκοτες απόψεις, που τελικά δεν άφησαν ευχαριστημένο κανένα. Γενικά

έχει μιαν αντίληψη περί συνοδικότητας που αφήνει να συνυπάρχουν και να εκφράζονται όλες οι τάσεις μέσα στην εκκλησία, κάτι όμως που δεν δίνει σαφές στίγμα της αυθεντικής μαρτυρίας της Εκκλησίας.

Τρανταχτό παράδειγμα οι πρόσφατες δηλώσεις του Πειραιώς, για τις οποίες προέβην σε επίσημη διαμαρτυρία στην Εκκλησία της Ελλάδος, κάνοντας έκκληση να ασχοληθεί με αυτήν την πολύ σοβαρή περίπτωση και εκκλησιαστικά να τον εγκалέσει, πριν είναι πολύ αργά. Απαράδεκτα υβριστικά σχόλια για την θρησκεία του Ισλάμ, το ιερό βιβλίο της, το Κοράνι, και πολλές ακόμη απίστευτες, αλαζονικές, αντιχριστιανικές, αθεολόγητες εκφράσεις, αντίθετες προς το πνεύμα της αυθεντικής Ορθόδοξης χριστιανικής μαρτυρίας. Προφανώς για τον Έλληνα μητροπολίτη οι πλήρεις ανεκτικότητας αποφάσεις του Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, και η σαφής επαναβεβαίωση του δια-θρησκευτικού διαλόγου, καθώς και η έκκλησή της για σεβασμό των άλλων θρησκειών σε κάθε συνάντηση με τους πιστούς αυτών των θρησκειών, αποτελεί ... νεκρό γράμμα. Όντως, οι εκδηλώσεις ρατσιστικού πνεύματος και η ρητορική μίσους είναι ασυμβίβαστες με το χριστιανικό πνεύμα ανεκτικότητας και προ πάντων πλέριας αγάπης. Δεν υπάρχουν όμως μόνο τα φαινόμενα των μητροπολιτών που αναφέρατε, αλλά και τα ακριβώς αντίθετα. Όσο για τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, νομίζω πως τον αδικείτε. Ανέκαθεν ήταν υπέρ των ίσων αποστάσεων. Στην Αλεξανδρούπολη π.χ. από την δεκαετία του '70, σε εποχές που όλα τα εκκλησιαστικά συμβούλια απαρτιζόνταν από «δεξιούς» και «εθνικόφρονες», πάντοτε επέλεγε άτομα που προέρχονταν και από την δεξιά και από την αριστερά. Αλλά και σήμερα στη Θεσσαλονίκη είναι ο μόνος ιεράρχης που αντιμετώπισε αποφασιστικά ακραία στοιχεία στον κλήρο του, τη στιγμή που σύσσωμος ο ακροδεξιός κόσμος τους στηρίζει δυναμικά, όπως άλλωστε συμβαίνει και με τους σχισματικούς της Μονής Εσφιγμένου.

ΜΠ: Έχετε ρόλο στο διάλογο για τη σχέση κράτους-εκκλησίας; Ποια είναι η άποψή σας;

ΠΒ: Ρόλο δεν έχω. Μου αρκεί η ελευθερία μου να προβάλλω πάντοτε τον «προφητικό» και δυναμικό λόγο του Ευαγγελίου. Και βεβαίως έχω συγκεκριμένη άποψη και για τη σχέση κράτους-εκκλησίας. Ως θεολόγος είμαι σαφώς υπέρ του χωρισμού. Κι αυτό για να επανέλθει η εκκλησία στην ανεξάρτητη προφητική και ιεραποστολική της δραστηριότητα, και να εγκαταλείψει την υπολανθάνουσα εθνοφυλετική της διάθεση, να απαγκιστρωθεί από την «αυτοκρατορία» και να επιστρέψει στην «μαρτυρία» που ελέγχει (χωρίς να δεσμεύεται) την κάθε εξουσία. Ως Έλληνα πολίτη, όμως, με δεδομένη την ιδεολογική αντιπαράθεση αιώνων μεταξύ βυζαντινιστών-κοραϊστών, αντί μιας δημιουργικής σύνθεσης, και διαβλέποντας μιαν επερχόμενη πλήρη αποξένωση των νεότερων γενεών από τις παραδοσιακές θρησκευτικές και πολιτιστικές ρίζες τους, το ισχύον μοντέλο σαφώς διακριτών ρόλων μόνο κατόπιν συναίνεσης μπορεί και πρέπει να αλλάξει.

ΜΠ: Πως είδατε το εγχείρημα του Νίκου Φίλη, το οποίο μάλιστα αποδείχτηκε «καταδικασμένο» εξ ορισμού στον «μάταιο τούτο πολιτικό και θρησκευτικό κόσμο» και καταδίκασε και τον ίδιο; Συμμετείχατε και στην ομάδα για την αναβάθμιση του μαθήματος των θρησκευτικών. Ποια είναι η θέση σας;

ΠΒ: Το εγχείρημα Φίλη έχει και θετικές και αρνητικές πλευρές. Στις θετικές ανήκει η τόλμη του να δεχθεί και να προωθήσει τις αλλαγές που ολοκληρώθηκαν από την προηγούμενη κυβέρνηση. Στις αρνητικές συγκαταλέγω την σπουδή με την οποία ενήργησε –με καθαρά ιδιωτικό πολιτικό σκοπό, με καθαρά κομματική στόχευση ρήξης με την Εκκλησία της Ελλάδος,

δεν γνωρίζω – αγνοώντας ακόμη και τους συντελεστές του προγράμματος, με αποτέλεσμα μια καθαρά επιστημονική προσπάθεια να κινδυνεύει να δυναμιτιστεί από την πόλωση που τελικά επήλθε. Συμμετείχα στην ομάδα που συνένταξε τη φιλοσοφία, πάνω στην οποία στηρίχτηκε η τελική σύνταξη των προγραμμάτων του μαθήματος των θρησκευτικών από επιλεγμένους με ανοιχτές διαδικασίες εμπειρογνώμονες, καθώς και στην τελική αξιολόγηση του έργου τους. Όταν, μάλιστα, πριν από τρία σχεδόν χρόνια αναλάμβανα τη σύνταξη του θεωρητικού πλαισίου, δημοσιοποίησα τις θέσεις μου (εδώ), κοινοποιώντας τες μάλιστα στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος, αλλά και αργότερα στον ίδιο τον Αρχιεπίσκοπο, όταν είχε προκαλέσει σύσκεψη για το μάθημα των θρησκευτικών με αρμόδιους εκπαιδευτικούς παράγοντες. Έκτοτε δεν άλλαξε το παραμικρό. Ούτε στις απόψεις μου, ούτε δυστυχώς στους αντιδρώντες (διαχρονικά) σε κάθε επιχειρούμενη μεταρρύθμιση αναφορικά με την θρησκευτική εκπαίδευση. Η μόνη αλλαγή που επήλθε αφορά στην επίσημη πλέον ιεραποστολική κατεύθυνση της Ορθόδοξης Εκκλησίας με τις αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που δυστυχώς ορισμένοι ιεράρχες μας πολέμιοι της φιλοσοφίας των νέων προγραμμάτων ή δεν κατάλαβαν (αν και τις προσυπέγραψαν) ή θέλουν με έναν έμμεσο τρόπο να τις αποδομήσουν.

ΜΠ: Συμμετέχετε σε διάφορους παγκόσμιους φορείς των Χριστιανών, όπως στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών. Τι «βλέπουν» και ποιο είναι το «όραμα» των Χριστιανών στο σύγχρονο κόσμο;

ΠΒ: Η τελευταία μου ενασχόληση με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών (ΠΣΕ) αφορούσε το πρόγραμμα για την «Φτώχεια, τον Πλούτο και την Οικολογία». Από τα τέλη του περασμένου αιώνα διαπιστώσαμε ότι η οικονομικά φιλελεύθερη παγκοσμιοποιημένη οικουμένη βρίσκεται σε αντίθεση με την οικουμένη της πίστεως και της αλληλεγγύης. Γι' αυτό και ομόφωνα όλες οι εκκλησίες αποφάσισαν, ότι αποτελεί ποιμαντική, ηθική, θεολογική και πνευματική πρόκληση για τον χριστιανικό κόσμο, ο οποίος αγωνίζεται για το όραμα της ενότητας της ανθρωπότητας και του συνόλου των πλασμάτων που κατοικούν στη γη. Έτσι άρχισε το πρόγραμμα και η συνεχιζόμενη διαδικασία με το ακρωνύμιο ΑΓΑΠΗ (AGAPE= Alternative Globalization Addressing People and Earth, δηλαδή Εναλλακτική Παγκοσμιοποίηση με κέντρο τον Άνθρωπο και τη Γη, που αμφισβητεί τον λεγόμενο «μονόδρομο της οικονομικής παγκοσμιοποίησης», τμήμα του οποίου είναι και το πρόγραμμα που μετείχα. Η ζωή των ανθρώπων, και γενικά η ακεραιότητα της κτιστής δημιουργίας, δηλαδή το φυσικό περιβάλλον, όπως και οι έννοιες δικαιοσύνη και ειρήνη για όλους, αποτελούν τον απαραίτητο ηθικό αξιακό κώδικα της χριστιανικής πίστεως. Και η Εκκλησία, που πολεμάει το «κακό» και στέκεται προφητικά αντιμέτωπη με κάθε σύστημα (οικονομικό ή οτιδήποτε άλλο) που αντιστρατεύεται την «καλήν λίαν» δημιουργία του Θεού, δεν μπορεί να αδιαφορεί. Η έκκληση για δράση αυτού του προγράμματος στο οποίο μετείχα, αποσκοπεί στο να ευαισθητοποιήσει ακόμη περισσότερο τις χριστιανικές κοινότητες, προκειμένου να υπερασπιστούν την πίστη τους. Η εκκλησία στηρίζει ένα σύστημα οικονομίας που προσδιορίζεται από το νόμο της δικαιοσύνης του Θεού, τον σεβασμό του ανθρώπου και όχι τον μαμμωνά, αγωνίζεται για μια οικονομία της επάρκειας, και όχι του κέρδους, της συσσώρευσης πλούτου και του χρήματος. Αυτή η στάση μπορεί να είναι «πολιτική», δεν ταυτίζεται όμως με την πολιτική, και τις ιδεοληψίες του παρελθόντος, ακόμη και της παρούσης ελληνικής πραγματικότητας.

ΜΠ: Υπάρχει αναστοχασμός για τα μεγάλα κοινωνικά και ηθικά ζητήματα που έχουν ανακύψει την εποχή μας, όπως π.χ. η ανθρωπινή σεξουαλικότητα, η ομοφυλοφιλία, η θέση των γυναικών, οι έμφυλες ταυτότητες και τα παρόμοια;

ΠΒ: Ανοίγετε ένα πολύ ενδιαφέρον θέμα, το οποίο μόλις στις αρχές της τρίτης χιλιετίας άρχισε να απασχολεί έντονα και την Ορθόδοξη θεολογία. Στον ευρύτερο χριστιανικό κόσμο εδώ και πολλές δεκαετίες αναγνωρίζεται «ότι η ανθρωπινή σεξουαλικότητα δεν έρχεται σε αντίθεση με την (χριστιανική) πνευματικότητα, η οποία είναι ενιαία και αφορά το σώμα, το νου και το πνεύμα στην ολότητά τους ... Δυστυχώς όμως η σεξουαλικότητα αυτή καθαυτή ήταν για αιώνες, και συνεχίζει να είναι, προβληματική για τον χριστιανισμό». Και αυτό σε ορισμένους κύκλους της Ορθοδοξίας συνεχίζει να θεωρείται ταμπού. Γιατί επηρεάζει μια σειρά από θέματα, όπως η θέση των γυναικών, η συζήτηση για το φύλο, το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας κλπ. Πολύ ενθαρρυντική είναι η απόφαση του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας να προβεί στην αναβίωση του θεσμού των διακονισσών, στην αποδοχή δηλαδή της μυστηριακής ιεροσύνης – διακονικής βεβαίως και όχι ιερατικής – των γυναικών.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο νέα ηθικά ζητήματα έχουν ανακύψει, αναγκάζοντας τον χριστιανικό κόσμο, και κυρίως τη θεολογία, να απαντούν σχεδόν πάντοτε εν θερμώ, ως επί το πλείστον απολογητικά, αγνοώντας τις περισσότερες φορές τα νεότερα δεδομένα της επιστήμης (βλ. τις αντιδράσεις σε παγκόσμιο επίπεδο – δυστυχώς με βίαιο τρόπο και σε Ορθόδοξες κοινωνίες – εναντίον των λεγόμενων παρελάσεων υπερηφάνειας [Pride Parades], τις δραστηριότητες των Femen, και ιδίως των Pussy riots στον ρωσικό καθεδρικό του Σωτήρος Χριστού, και πρόσφατα στην χώρα μας τον αμετροεπή διάλογο για τις «έμφυλες ταυτότητες» κλπ). Απαιτείται, ως εκ τούτου, (α) θεολογικός επαναπροσδιορισμός της «ανθρώπινης σεξουαλικότητας», (β) νέα δυναμική ερμηνευτική προσέγγιση των βιβλικών (αλλά και των πατερικών) κειμένων, και κυρίως (γ) συνετή αντιμετώπιση της εξέλιξης της επιστήμης, και κυρίως της κοινωνιολογίας, αν θέλουμε η Εκκλησία να επανακάμψει δυναμικά, φιλόπρωτα και αγαπητικά στο δημόσιο χώρο.

Σε θεολογικό επίπεδο έχω διατυπώσει στα ελληνικά για όλα τα παραπάνω ζητήματα κάποιες απόψεις για περαιτέρω συζήτηση και προβληματισμό (για την ομοφυλοφιλία [εδώ](#), για τις έμφυλες ταυτότητες [εδώ](#)).

ΜΠ: Κάποιοι βλέπουν «πόλεμο» Χριστιανικής Δύσης και Ισλαμιστικής Ανατολής, συμφωνείτε;

ΠΒ: Διαφωνώ απολύτως. Άλλωστε σε καθαρά εκκλησιαστικό επίπεδο η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθόδοξης Εκκλησίας προβάλλει κάτι ακόμη πιο προωθημένο, τον δια-θρησκευτικό διάλογο. Σε καθαρό δε πολιτικό και πολιτιστικό (ου μην αλλά και οικονομικό) επίπεδο η έξαρση της τρομοκρατίας (και φυσικά από το πολυπληθέστερο θρησκευτικό σύστημα, το Ισλάμ) οφείλεται αποκλειστικά στην μέχρι σήμερα ανεργάτιστη πολιτική των ισχυρών (πολιτικά, οικονομικά, κρατικά κλπ) της Δύσεως. Ο πόλεμος μάλιστα «κατά της τρομοκρατίας» επί Προέδρου Μπους του νεώτερου ουσιαστικά εξανέμιση όλες τις ελπίδες του επί δεκαετίες διεξαγόμενου από τις εκκλησίες διαχριστιανικού δια-θρησκευτικού διαλόγου. Εν μέρει μάλιστα οφείλεται και σε αυτό που συχνά ονομάζω φονταμενταλισμό της νεωτερικότητας ([εδώ](#)).

ΜΠ: Τον Ιούνιο θα μετάσχετε στο πρώτο διεθνές συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας για την Θρησκεία, που τελεί υπό την αιγίδα της

Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τι είναι αυτή η Ακαδημία και ποια τα ζητούμενά της; Ποια η σχέση σήμερα θρησκείας-επιστήμης;

ΠΒ: Όντως, ως πρόεδρος του Κέντρου Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών «Μητροπολίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου» (CEMES), προσκλήθηκα να μετάσχω στο πρώτο διεθνές συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας για την Θρησκεία, που τελεί υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την οικονομική στήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Θα διευθύνω ένα πάνελ με θέμα «Καινοδιαθηκικές Σπουδές, και Οικουμενικός και Δια-θρησκειακός Διάλογος στον Ορθόδοξο Κόσμο» στο ανωτέρω διεθνές συνέδριο με τον γενικό τίτλο: «EX NIHILO, για την Έρευνα στο Πεδίο των Θρησκειών», που θα πραγματοποιηθεί στην Μπολόνια της Ιταλίας (18-22.6.2017). Η Ακαδημία αυτή, που ήταν όνειρο του πρώην Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Romano Prodi, αλλά και του Πανεπιστημίου της Μπολόνιας, γνωστού ακαδημαϊκού εκπαιδευτικού ιδρύματος με ευαισθησία στο φαινόμενο της θρησκείας και τις διεθνείς επιπτώσεις της στο παγκόσμιο πολιτικό γίγνεσθαι, θα αποτελέσει το ευρωπαϊκό επιστημονικό forum για τα φλέγοντα θέματα που μαστιάζουν την γηραιά ήπειρο, αλλά και ολόκληρο τον πλανήτη. Το θέμα της σχέσεως θρησκείας-επιστήμης δεν είναι στα άμεσα ενδιαφέροντα της προσπάθειας αυτής, ασφαλώς όμως θα συζητηθεί ως άμεσα εμπλεκόμενο με το κεντρικό θέμα του συνεδρίου.

ΜΠ: Πιστεύετε ότι ο χριστιανισμός, εκ φύσεως, οφείλει και κυρίως μπορεί να συνδέεται με τα κινήματα κοινωνικής απελευθέρωσης ή μήπως στην εκκοσμικευσή του μετατράπηκε κι αυτός σε άλλο εξουσιαστικό σύστημα κι έχει αποκοπεί οριστικά από αυτά;

ΠΒ: Ο χριστιανισμός ως σύστημα ή ως ιδεολογία μπορεί κανείς να πει ότι σε πολλές περιπτώσεις έχει εκκοσμικευτεί, ή ακόμη και ταυτιστεί ή συνεργαστεί με εξουσιαστικά συστήματα. Η εκκλησία όμως δεν μπορεί να χάσει τον προφητικό της χαρακτήρα, αν φυσικά δεν θέλει να «χάσει την ψυχή της». Δυστυχώς, όμως, πολλοί χριστιανοί, ενώ κάνουν λόγο για εκκοσμικευση, την εκλαμβάνουν – ως κατάλοιπο της παλαιότερης αντι-νεωτερικής τους αντίδρασης – ως συνώνυμο της αποστασιοποίησής τους από τον κόσμο και τα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα. Η εκκλησία του Χριστού ως θεανθρώπινος οργανισμός και φορέας του ευαγγελίου και του λόγου του Θεού, από τη φύση της δεν μπορεί παρά να είναι και επαναστατική, και αντισυστημική. Γι' αυτό και πολλοί θεολόγοι διατυπώνουν το ερώτημα: «Έχουν το θάρρος οι εκκλησίες να αντιμετωπίσουν τις 'αξίες' μιας ζωής προσανατολισμένης στο κέρδος, ως θέμα πίστεως, ή θα προτιμήσουν να σιωπήσουν και να αποσυρθούν στην ιδιωτική σφαίρα; Είναι ένα ερώτημα που οι εκκλησίες οφείλουν να απαντήσουν, αλλιώς θα χάσουν την ψυχή τους»!

Fb/ tvxs.gr, 20 Απριλίου 2017

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ και ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ-ΡΟΤΟΝΤΑ

Με αφορμή την πρόσφατη διαμάχη μεταξύ της Εκκλησίας από τη μία, και των αρχαιολόγων, πολιτικών και τοπικών παραγόντων από την άλλη, για την χρήση του μνημείου της Ροτόντα, του κορυφαίου θρησκευτικού και πολιτιστικού συμβόλου της Θεσσαλονίκης, η οποία ως συνήθως υποδαυλίζεται και διεγείρει τα πάθη τόσο των φονταμενταλιστών της "νεωτερικότητας", όσο και των "θρησκευτικών" συναδέλφων τους, ανέτρεξα σε μια παλαιότερη δημοσίευσή μου σε αγγλόφωνο ηλεκτρονικό περιοδικό της Τουρκίας, το Diplomacy Post (dippost.com), αναφορικά με την θρησκευτική χρήση της Αγία Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως.

Εκεί υποστήριξα ένα συνδυασμό παράλληλης θρησκευτικής και μουσειακής χρήσης, κάτι που πιθανώς δεν άρεσε στο καθεστώς, στο οποίο άλλωστε απευθυνόταν το δημοσίευμα, αφού με έκπληξη διαπίστωσα ότι το περιοδικό αποσύρθηκε από το διαδίκτυο - προφανώς μετά τις θλιβερές εξελίξεις στην γείτονα που ακολούθησαν το αποτυχημένο πραξικόπημα του καλοκαιριού - με μόνη την ιστοσελίδα του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ακόμη σε ισχύ.

Την αναδημοσίευσα αυτούσια στην ακαδημαϊκή μου ιστοσελίδα (academia.edu/32648885), ελληνική όμως περίληψή της είχε παρουσιαστεί τότε και στα ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ, τμήμα της οποίας έχει ως εξής:

«Αφορμή για την παρέμβαση αυτή, όπως έμμεσα υπονοείται στο άρθρο, ήταν τα τελευταία πισωγυρίσματα της τουρκικής κυβέρνησης σε ζητήματα θρησκευτικής πολιτικής, μετά από μια ομολογουμένως μη αναμενόμενη από ένα ισλαμικό κόμμα περίοδο ανεκτικότητας και δια-θρησκειακού προσανατολισμού. Μολονότι ο συγγραφέας κατά βάση επιχειρεί ανάλυση του πολιτικού πειράματος συμβιβασμού θρησκευτικής πίστης και δημοκρατικού εκσυγχρονισμού την τελευταία δεκαετία στην Τουρκία, δεν παραλείπει να αναφερθεί και σε θέματα που απασχολούν τον ελληνισμό, την Ορθοδοξία, αλλά και σύνολη την χριστιανική κοινότητα. Υπογραμμίζει μάλιστα την

απογοήτευση της διεθνούς κοινής γνώμης για την καθυστέρηση της επαναλειτουργίας της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης. Επίσης αναφέρεται στις τελευταίες εξελίξεις με την μετατροπή δύο αρχαίων χριστιανικών ναών, της Αγίας Σοφίας Τραπεζούντος και της Αγίας Σοφίας της Νίκαιας, οι οποίοι επί Κεμαλιστών είχαν γίνει μουσεία, σε μουσουλμανικά τεμένη. Το πιο ενδιαφέρον, εντούτοις, σημείο αυτού του άρθρου αποτελεί μια ριζοσπαστική πρόταση για το μέλλον της Αγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως, η οποία ασφαλώς θα συζητηθεί ένθεν και ένθεν των συνόρων με την Τουρκία, όχι μόνο σε πολιτικό ή διπλωματικό, αλλά και σε θρησκευτικό επίπεδο».

Fb/Θεολογικά Δρώμενα, 25 Απριλίου 2017

ΔΗΛΩΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Ως ο κύριος οργανωτής του διεθνούς συνεδρίου του 2015 με θέμα τις Διακόνισσες, διαπιστώνοντας ότι η απήχησή του κινητοποίησε διαφόρους, εκ της Ορθόδοξης διασποράς κατά κύριο λόγο προερχόμενους, φορείς προκειμένου να ανακόψουν την αναβίωση του θεσμού των διακονισσών, που άρχισε να διαφαίνεται μετά την πρωτοβουλία του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, ανέλαβα την πρωτοβουλία επιστημονικής υποστήριξης του από Ορθόδοξους λειτουργιολόγους, το κείμενο των οποίων και μετέφρασα στα ελληνικά

Έγινε γνωστό ότι το σεβάσμιο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας αποφάσισε, μετά από την απαραίτητη διαβούλευση, να αναβιώσει η αρχαία τάξη των διακονισσών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν καλύτερα οι ποιμαντικές ανάγκες του συνεχώς αυξανόμενου αριθμού ιεραποστολικών ενοριών της δικαιοδοσίας του Πατριαρχείου, το οποίο διακονεί ολόκληρη ήπειρο της Αφρικής.

Εμείς, οι υπογράφωντες, εν ενεργεία και ομότιμοι Ορθόδοξοι καθηγητές λειτουργικής και λειτουργικής θεολογίας σε διάφορες θεολογικές σχολές και σεμινάρια στην Ελλάδα και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, επιθυμούμε να εκφράσουμε με σεβασμό την υποστήριξη μας προς τον Μακαριότατο Πατριάρχη κ. Θεόδωρο και την περί αυτόν Ιερά Σύνοδο του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, στην προσπάθειά τους να αναβιώσει με σύγχρονη μορφή ο θεσμός των διακονισσών εντός των ορίων του Πατριαρχείου.

Η ιστορική, θεολογική, κανονική και λειτουργική εγκυρότητα του θεσμού των διακονισσών έχει επιβεβαιωθεί επανειλημμένα τα τελευταία χρόνια από Ορθόδοξους ερευνητές και θεολόγους. Παρόλο που η τάξη των διακονισσών σταδιακά παρήκμασε από τα τέλη του 15ου αιώνα, εν τούτοις επέζησε στις Αρχαίες Ανατολικές Ορθόδοξες Εκκλησίες και σε ορισμένες μοναστικές κοινότητες. Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία πριν από την Επανάσταση του 1917, αλλά και πρόσφατα, έχει θεωρήσει την αποκατάσταση της. Αλλά και ο Άγιος Νεκτάριος και άλλοι σύγχρονοι Έλληνες επίσκοποι έχουν χειροτονήσει διακόνισσες. Μάλιστα, η Εκκλησία της Ελλάδας δημιούργησε μια Σχολή Διακονισσών, η οποία τελικά εξελίχθηκε σε Σχολή Κοινωνικών Λειτουργιών. Η αναβίωση της γυναικείας διακονίας δεν αποτελεί καινοτομία, όπως μερικοί θα ήθελαν να μας κάνουν να πιστέψουμε, αλλά εκ νέου ενεργοποίηση μιας ζωντανής και αποτελεσματικής παραδοσιακής διακονίας, προκειμένου να δοθεί η ευκαιρία σε εξειδικευμένες γυναίκες να προσφέρουν στην υπηρεσία του λαού του Θεού την εποχή μας τα μοναδικά και ειδικά χαρίσματα, ως χειροτονημένοι και εξουσιοδοτημένοι εκπαιδευτές, ευαγγελιστές, ιεροκήρυκες, σύμβουλοι, κοινωνικοί λειτουργοί κ.α.

Αρχικά, ο λειτουργικός ρόλος της γυναικείας διακονίας, σύμφωνα με τις πηγές, φαίνεται ότι ήταν περιορισμένος. Οι ίδιες εκείνες πηγές μας πληροφορούν για την τελετή χειροτονίας διακονισσών, η οποία είναι

εντυπωσιακά πανομοιότυπη με εκείνη των διακόνων. Εξ ίσου σημαντικό είναι, ότι και τα λειτουργικά άμφια είναι τα ίδια με αυτά των διακόνων. Η απόφαση για το ποιες πρόσθετες λειτουργικές διακονίες θα επιτελούν στην εποχή μας οι διακόνισσες, «παραμένει αποκλειστικά προνόμιο συνοδικών αποφάσεων των επισκόπων», όπως υποστηρίζει σύγχρονος θεολόγος.

Μάλιστα, η ίδια η διαδικασία αναβίωσης της γυναικείας διακονίας απαιτεί προσεκτική εξέταση πολλών άλλων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης προετοιμασίας και εκπαίδευσης των μελών των ενοριών, που θα κληθούν να υποδεχθούν, να τιμήσουν και να σεβαστούν τις διακόνισσες, οι οποίες θα υπηρετούν σ' αυτές. Επίσης σημαντική για τη διαδικασία της αναβίωσης του θεσμού είναι η προσεκτική διατύπωση των αρετών και των χαρισμάτων των υποψηφίων για το λειτούργημα αυτό. Ο Απόστολος Παύλος στις Ποιμαντικές του Επιστολές παρέχει οδηγίες ως προς τα προσόντα που απαιτούνται από τις υποψήφιες. Οι Ιεροί Κανόνες ορίζουν ορισμένα προσόντα, όπως η ελάχιστη ηλικία της υποψηφίας. Ωστόσο, δεν γίνεται λόγος για άλλα προσόντα, όπως η εκπαίδευση και η οικογενειακή κατάσταση της υποψηφίας. Αυτά και άλλα θέματα, συμπεριλαμβανομένης της δημόσιας ενδυμασίας, της αμοιβής και της μεθόδου εκχώρησης και αφαίρεσης της γυναικείας διακονίας, είναι επίσης θέματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Πάνω από όλα, η διαδικασία απαιτεί τον εντοπισμό, τον σωστό καθορισμό και την σαφή αναφορά του ρόλου και των λειτουργιών των διακονισσών.

Η συζήτηση για την αναβίωση της τάξης των διακονισσών υπήρξε αντικείμενο συζητήσεών μας εδώ και αρκετές δεκαετίες. Στην πραγματικότητα, ένα από τα συμπεράσματα (VIII) του Δια-ορθόδοξου συμποσίου, «Ο ρόλος των γυναικών στην Ορθόδοξη Εκκλησία», που πραγματοποιήθηκε στο νησί της Ρόδου το 1988, αφορούσε αυτό το θέμα. Συμπεριλαμβάνεται σε πολλά σημεία των συμπερασμάτων: «Η αποστολική τάξη των διακονισσών πρέπει να αναβιώσει... Η αναβίωση αυτής της αρχαίας τάξης θα πρέπει να εξεταστεί με βάση τα αρχαία πρότυπα που μαρτυρούνται σε πολλές πηγές ... Μια τέτοια αναβίωση θα αποτελούσε θετική ανταπόκριση σε πολλές από τις ανάγκες και τις απαιτήσεις του σύγχρονου κόσμου σε πολλά επίπεδα ... και ανταποκρίνεται στις αυξανόμενες ιδιαίτερες ανάγκες της εποχής μας ... Η αναβίωση των διακονισσών στην Ορθόδοξη Εκκλησία θα τονίσει με ιδιαίτερο τρόπο την αξιοπρέπεια της γυναίκας και θα αναγνωρίσει τη συμβολή της στο έργο της Εκκλησίας στο σύνολό της».

Σε γενικές γραμμές, είναι απαραίτητο να πούμε ότι μόνο δογματικά κωλύματα και κοινώς αποδεκτά έγκυρα προηγούμενα μπορούν να εμποδίσουν μια αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία να θεσπίσει λειτουργικές μεταρρυθμίσεις εντός της δικαιοδοσίας της. Λειτουργικά και κανονικά ζητήματα που έχουν συνέπειες πέραν των ορίων των τοπικών εκκλησιών, επιλύονται γενικά με συναίνεση όλων των αυτοκέφαλων εκκλησιών. Με την ανασύσταση, όμως, της τάξης των διακονισσών δεν διακυβεύονται ούτε δογματικά ζητήματα, ούτε κανονικά προηγούμενα. Αποτελεί αναζωογονητικό στοιχείο, το ότι μια τοπική Εκκλησία αντιμετώπισε την πρόκληση, μελέτησε προσεκτικά το θέμα, και πρότεινε μέτρα για την εφαρμογή μιας σημαντικής ρύθμισης, της αποκατάστασης της τάξης των διακονισσών, μέσω ενός προσεκτικά σχεδιασμένου προγράμματος.

Υπό το πρίσμα αυτό, υποστηρίζουμε με σεβασμό την απόφαση του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας να αποκαταστήσει την γυναικεία διακονία, δίνοντας σάρκα και οστά σε μια ιδέα που έχει συζητηθεί και μελετηθεί από κληρικούς και θεολόγους εδώ και δεκαετίες.

Με βαθύτατο σεβασμό και εκτίμηση

Ευάγγελος Θεοδώρου, Ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου
Αθηνών

Αλκιβιάδης Καλύβας, Ομότιμος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής
του Τιμίου Σταυρού

Paul Meyendorff, Ομότιμος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του
Αγίου Βλαδιμήρου

Γεώργιος Φίλιας, καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών

Παναγιώτης Σκαλτσής, καθηγητής του Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

Στυλιανός Σ. Μουζούρης, καθηγητής του Βυζαντινού Καθολικού
Πανεπιστημίου

Nicholas Denysenko, καθηγητής του Πανεπιστημίου του Valparaiso

Φίλιππος Ζυμάρης, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Τιμίου
Σταυρού

Ιωάννης Κλέντος, καθηγητής του Graduate Theological Union

Fb 24 Οκτωβρίου 2017

2018

166

**«ΠΟΡΕΙΑ ΕΝ ΑΓΙΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ», ΑΛΛΑ...ΑΠΟ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΚΟΠΙΑ:
ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ**

Το συνέδριο του Παγκόσμιου Συμβουλίου των Εκκλησιών για την ιεραποστολή και τον ευαγγελισμό, που πραγματοποιήθηκε στην Αρούσα της Τανζανίας (8-13 Μαρτίου 2018), ήταν η πρώτη κορυφαία διαχριστιανική συνάντηση παγκόσμιας εμβέλειας, μετά την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Κρήτη (19-26 του Ιουνίου 2016). Και ήταν ένα σημαντικό γεγονός, το οποίο όχι μόνο συνέβαλε στην περαιτέρω σύσφιξη των χριστιανικών σχέσεων, αφού συγκέντρωσε «εν Αγίω Πνεύματι» – σύμφωνα με τον τίτλο του «*Moving in the Spirit. Called to a Transforming Discipleship*», που σε ελεύθερη ελληνική μετάφραση σημαίνει «*Πορεία εν Αγίω Πνεύματι. Ιεραποστο-λική Μεταμορφωτική Μαθητεία*»—όλες τις χριστιανικές παραδόσεις (Ορθόδοξες, Καθολικές, Προτεσταντικές, Ευαγγελικαλικές και Πεντηκοστιανές, με τις αντί-στοιχες ιεραποστολικές κινήσεις και τις Αφρικανικές κοινότητες), αλλά και των «διορθοδόξων», την Ορθόδοξη δηλαδή Εκκλησία και τις Αρχαίες, Ανατολικές (Eastern και Oriental Orthodox Churches).

Στο σύντομο αυτό σημείωμά μου θα προσπαθήσω να καταθέσω την προσωπική μου εκτίμηση και μαρτυρία και για τις δύο αυτές «σχέσεις», έχοντας επίγνωση ότι η πρόνοια του Θεού ενεργεί με απρόβλεπτο και πέρα από κάθε φαντασία τρόπο. Αυτό, άλλωστε μαρτυρείται και στην Αγία Γραφή: «*τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ*» (Ιω. 3:8).

Αυτό το διάσημο ρητό απαντάται στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο στο πλαίσιο της συζήτησης του Ιησού με τον Νικόδημο και του λόγου του για την ανάγκη πνευματικής αναγέννησης των ανθρώπων. Αυτή η γέννηση εκ Πνεύματος, σε αντίθεση με τη φυσική γέννηση, είναι έργο του Θεού, που κανείς δεν μπορεί να ελέγξει, όπως συμβαίνει με τον άνεμο. «*Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ* (και εδώ ο ευαγγελιστής μετακινείται από την έννοια του Αγίου Πνεύματος σε εκείνην του ανέμου, αφού ο ελληνικός όρος «πνεῦμα» έχει και τις δύο έννοιες) *καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος*» (3:8). Και γι 'αυτό το λόγο η σωστή

λατρεία του Θεού, όπως υπογραμμίζει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης στη συζήτηση του Ιησού με τη Σαμαρείτιδα, πρέπει να είναι εν πνεύματι και αληθεία: «πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνῶντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν (4:24).

Το Ευαγγέλιο του Ιωάννη προϋποθέτει τη Συνοπτική παράδοση, αλλά κινείται πέρα από τη λογική της, καθώς και πέρα από μερικές παλαιότερες θεολογικές απόψεις. Θεολογικά προσεγγίζει τα διαχρονικά προβλήματα της ιστορίας, του ανθρώπινου πεπρωμένου και, συνεπώς, της ευθύνης μας για τον κόσμο, δηλαδή της ιεραποστολής, ξεκινώντας όχι από την ανθρωπολογία, αλλά από την Χριστολογία. Η Χριστολογία όμως δεν μπορεί να γίνει κατανοητή στον Ιωάννη, εκτός των πλαισίων της Πνευματολογίας, αφού ο «Παράκλητος» (14:26), το Άγιο Πνεῦμα, σύμφωνα με την ορολογία του Ιωάννη, χαρακτηρίζεται ως το «alter ego» του Χριστού («καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα», 14:16). Αυτός ο άλλος Παράκλητος, είναι «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» (Ιω 14:17· 15:26· 16:13), εκείνος που θα μας οδηγήσει στην αλήθεια, «ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν» (14:26). Κατά συνέπεια, τα ανθρώπινα όντα είναι σε κοινωνία με τον Χριστό, που είναι «ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ», με άλλα λόγια με τον Τριαδικό Θεό, αφού «οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ» (14:13), μόνο μέσω του Αγίου Πνεύματος, το οποίο παρέχει ως δωρεά στον κόσμο ο Θεός Πατήρ («τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁ πέμπει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν» (14:26).

Αυτές οι απόψεις έχουν τεράστιες συνέπειες για την Ορθόδοξη χριστιανική μαρτυρία, την ιεραποστολή δηλαδή στην αυθεντική της έκφραση. Στον Ιωάννη, όπως και στην παλαιохριστιανική παράδοση, η χριστιανική κοινότητα δεν εκλαμβάνεται ούτε ως καθίδρυμα, ούτε ως σύστημα με ένα λογικά καθορισμένο σύνολο δογμάτων ή/και συγκεκριμένη δομή, ούτε απλώς και μόνο ως διακήρυξη του χαρμόσυνου μηνύματος του ευαγγελίου, αλλά μάλλον ως κοινωνία με τον Χριστό, όταν τηρούμε τον λόγο του και πιστεύουμε σε αυτόν που τον έστειλε, ακριβώς όπως ο Χριστός είναι σε κοινωνία με τον Πατέρα (10:30· 17:21). Είμαστε «εκ της αλήθειας», όταν ακούμε τη φωνή του, ακριβώς όπως τα πρόβατα ακούν τη φωνή του καλού ποιμένα (10:1εξ) και ακολουθούν πιστά τις εντολές του. Όλα αυτά συμβαίνουν, όταν «μεταμορφωθούμε», όταν δηλαδή αλλάξουμε τρόπο ζωής, όταν αναγεννηθούμε «άνωθεν» (3:3), και «ἐκ Πνεύματος» (3:5).

Αυτή η Πνευματολογική, και ως εκ τούτου Τριαδολογική, και συνεπώς «σχεσιακή» διάσταση της χριστιανικής ιεραποστολής, η οποία με την ουσιαστική συνδρομή της Ορθόδοξης θεολογίας είχε πριν από μερικές δεκαετίες διατυπωθεί στην οικουμενική κίνηση ως *missio dei*, έλαβε την τελική της μορφή στο Παγκόσμιο ιεραποστολικό συνέδριο της Αρούσας, με το θέμα που αναφέραμε πιο πάνω. Στο συνέδριο αυτό έλαβαν μέρος περισσότερα από χίλια άτομα που ασχολούνται με την ιεραποστολή και τον ευαγγελισμό, είτε θεολόγοι της ιεραποστολικής είτε ενεργοί ιεραπόστολοι, από όλες τις χριστιανικές παραδόσεις, και από όλα τα μέρη του κόσμου. Γι'ορτάζοντας χαρούμενα και υμνώντας την ζωοποιό δύναμη του Αγίου Πνεύματος στην εποχή μας, αντλώντας παράλληλα έμπνευση από την πλούσια πνευματική Αφρικανική παράδοση, η Ορθόδοξη έκφραση της οποίας μας άφησε όλους έκπληκτους.

Ένα από τα βασικά θέματα που συζητήθηκαν στην Αρούσα, όπως σχεδόν σε όλα τα προηγούμενα παγκόσμια ιεραποστολικά συνέδρια (13 ή 14 - ανάλογα με το αν προσμετράται και το προηγούμενο ελετειακό στο Εδιμβούργο το 2010, το οποίο σημάδεψε τα εκατό χρόνια κοινής χριστιανικής μαρτυρίας, αν όχι στην πράξη, τουλάχιστον ως προσπάθεια κάτι τέτοιο), ήταν το πώς πρέπει η χριστιανική ιεραποστολή και ο ευαγγελισμός να διεξάγεται αυθεντικά και «σύμφωνα με το θέλημα του Χριστού» (Συνέδριο του Σαν Αντόνιο το 1989).

Από αυτή την άποψη ως Ορθόδοξος είμαι αρκετά ικανοποιημένος, διαπιστώνοντας να επαναλαμβάνεται με έμφαση η σχεσιακή και ολιστική διάσταση της αποστολής του Θεού: πνευματική και υλική, καταλήγοντας δηλαδή σε έναν ορισμό της μαθητείας, που ασκείται προς τα έσω, στον εσωτερικό εαυτό μας, προς τα άνω, προς τον Θεό, και μόνο έπειτα προς τα έξω, στην ανθρώπινη κοινωνία και τις ανάγκες του ανθρώπου, σε παγκόσμιο και τοπικό επίπεδο, αλλά και προς το σύνολο της κτιστής δημιουργίας του Θεού, το φυσικό δηλαδή περιβάλλον μας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο στο τελευταίο του Μήνυμα, που εγκρίθηκε την τελευταία ημέρα και υιοθετήθηκε με συναίνεση από τους συνέδρους, υπογραμμίζεται:

«Παρά τις κάποιες αμυδρές ελπίδες, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε πως κυριαρχούν δυνάμεις που οδηγούν στο θάνατο, που κλονίζουν την παγκόσμια τάξη και προσβάλλουν πολλούς. Παρατηρούμε τη αλόγιστη συσσώρευση πλούτου, λόγω ενός παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο χαρίζει πλούτο στους λίγους και κάνει φτωχούς τους πολλούς. Αυτή είναι η ρίζα και αιτία πολλών σημερινών πολέμων, συγκρούσεων, οικολογικής καταστροφής και δυστυχίας. Έχουμε επίγνωση ότι οι άνθρωποι που βρίσκονται στο περιθώριο της ζωής φέρουν το βαρύτερο φορτίο αυτής της καταστάσεως. Το παγκόσμιο ιμπεριαλιστικό σύστημα έχει καταστήσει τη χρηματοπιστωτική αγορά ένα από τα είδωλα της εποχής μας και έχει ενισχύσει τις κουλτούρες επικυριαρχίας και διακρίσεων, που συνεχίζουν να περιθωριοποιούν και να αποκλείουν εκατομμύρια ανθρώπων, κρατώντας τους σε συνθήκες ευπάθειας και εκμετάλλευσης».

Ορισμένοι εκ των συνέδρων, όχι μόνο Ορθόδοξοι, δεν αισθάνονται άνετα με μια τόσο έντονα πολιτική ρητορική, και θα προτιμούσαν μια μάλλον ουδέτερη στάση σε κοινωνικά θέματα, μια λιγότερο υλική και πιο πνευματική κατεύθυνση στην χριστιανική ιεραποστολική δράση της επόμενης δεκαετίας. Αυτές όμως οι ανησυχίες δεν ήταν δυνατόν να ικανοποιηθούν, όταν μάλιστα έχουν προηγηθεί η παπική εγκύκλιος *Evangelii Gaudium* (Η χαρά του Ευαγγελίου), η νέα ιεραποστολική διακήρυξη του ΠΣΕ, «Από κοινού για τη ζωή» - την οποία εξέδωσε και σε ελληνική μετάφραση το Κέντρο Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών (CEMES) - η Ορθόδοξη συνοδική ιεραποστολική απόφαση/διακήρυξη, που υιοθετήθηκε από την πολυαναμενόμενη Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ακόμα όμως και η Δέσμευση του Ευαγγελικαλικού Κινήματος της Λωζάνης του Κέιπ Τάουν το 2010.

Αντλώντας μόνο από τις Ορθόδοξες διακηρύξεις, και ειδικά από το Κείμενο/απόφαση περί ιεραποστολής, με τίτλο «Η αποστολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο», υπενθυμίζω από το κεφ. 6 τις παρ. 4-5:

«Τό χάσμα μεταξύ πλουσίων και πτωχών διευρύνεται δραματικώς εξ αιτίας της οικονομικής κρίσεως, ή όποια είναι συνήθως αποτέλεσμα κερδοσκοπίας χωρίς φραγμούς εκ μέρους οικονομικών παραγόντων, συγκεντρώσεως του πλούτου εις χείρας ολίγων και στρεβλής οικονομικής δραστηριότητος, ή όποια, στερουμένη δικαιοσύνης και ανθρωπιστικής

εύαισθησίας, δέν εξυπηρετεί, τελικῶς, τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπότητος. Βιώσιμος οἰκονομία εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία συνδυάζει τὴν ἀποτελεσματικότητα μετὰ δικαιοσύνης καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. (παρ 4). Ὑπὸ τὰς τραγικὰς ταύτας καταστάσεις, κατανοεῖται ἡ τεραστία εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς πείνης καὶ πάσης ἄλλης μορφῆς ἐνδείας ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐν τοιοῦτον φαινόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ χῶραι ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς παγκοσμιοποιημένης οἰκονομίας, ὑποδηλοῖ τὴν σοβαρὰν κρίσιν ταυτότητος τοῦ συγχρόνου κόσμου, διότι ἡ πείνα οὐχὶ μόνον ἀπειλεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς ὀλοκλήρων λαῶν, ἀλλὰ καὶ θίγει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, συγχρόνως δὲ προσβάλλει καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο, ἂν ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἰδικὴν μας τροφήν εἶναι θέμα ὑλικόν, ἡ μέριμνα διὰ τὴν τροφήν τοῦ συνανθρώπου μας εἶναι θέμα πνευματικόν (Ἰακ. β', 14-18). Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ἀποστολὴν ὅλων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ ἐπιδεικνύουν ἀλληλεγγύην καὶ νὰ ὀργανῶνουν ἀποτελεσματικῶς τὴν βοήθειάν των πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἀδελφούς» (παρ. 5).

Το μήνυμα του συνεδρίου της Αρούσας, ακολουθώντας το δεύτερο μέρος του γενικῶν θέματος: «Ἱεραποστολικὴ μεταμορφωτικὴ μαθητεία», περιλαμβάνει μια σειρά κλήσεων, με τὴν ἐννοία δεσμευτικῶν καθηκόντων, που ὅλοι οἱ χριστιανοὶ οφείλουν νὰ ἀκολουθοῦν, καὶ τελειῶνει με τὴν ἀκόλουθη προσευχή:

«Θεὲ τῆς ἀγάπης, σ' ευχαριστοῦμε για το δῶρο τῆς ζωῆς σε ὅλη τῆς τὴν ποικιλία καὶ τὴν ομορφιά. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, σταυρωθέντα καὶ ἀναστάντα, σε αἰνοῦμε για τὴν ἔλευσή σου νὰ ἀναζητήσεις τοὺς χαμένους, νὰ ἀπελευθερώσεις τοὺς καταπιεσμένους, νὰ θεραπεύσεις τοὺς ἀρρώστους καὶ νὰ μετατρέψεις τὸν ἐγωκεντρικὸ μας κόσμο. Πνεῦμα Ἅγιο, χαιρόμαστε που ἔδωσες πνοὴ ζωῆς στὸν κόσμο καὶ μέσα στις καρδιές μας. Ζώντας ἐν Πνεύματι, μπορούμε ἐπίσης νὰ περπατήσουμε καὶ σύμφωνα με τὸ Πνεῦμα. Δώσε μας πίστη καὶ θάρρος νὰ ἀρνηθοῦμε τὸν εαυτό μας, νὰ σηκώσουμε τὸ σταυρὸ μας, νὰ ἀκολουθήσουμε τὸν Ἰησοῦ, καὶ νὰ γίνουμε οδοιπόροι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης στὴν ἐποχὴ μας. Για τὴν εὐλογία τοῦ λαοῦ σου, τὴ διατήρηση τῆς γῆς καὶ τὴ δόξα τοῦ ὀνόματός σου. Διὰ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἀμήν».

Προφανῶς, τὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἱεραποστολικοῦ συνεδρίου τῆς Αρούσας ἦταν ἡ **μεταμόρφωση**, τόσο τοῦ *εαυτοῦ* μας, ὅπως ἐμφανέστερα φαίνεται στὴν καταληκτικὴ προσευχή, ἀλλὰ καὶ στὸ προοίμιο («Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα συνεχίζει νὰ δρα στὴν ἐποχὴ μας καὶ μας καλεῖ ἐπαιγόντως ὡς χριστιανικὲς κοινότητες νὰ ανταποκριθοῦμε με μιὰ μεταστροφή, τόσο τῶν εαυτῶν μας ὅσο καὶ τῶν χριστιανικῶν μας κοινοτήτων»), καὶ κυρίως τοῦ *κόσμου*, κάτι που εἶναι πιο ἐμφανὲς στὶς «κλήσεις» τοῦ τελικοῦ Μηνύματος, οἱ ὁποῖες υπογραμμίζουν ἀναλυτικὰ καὶ ἐπεξηγοῦν τί σημαίνει «μεταμορφωτικὴ μαθητεία». Με ἄλλα λόγια, τὸ Μήνυμα υπογραμμίζει τόσο τὴν ἀτομικὴ μεταστροφή ὅσο καὶ τὸν μεταμορφωτικὸ χαρακτήρα τῆς αυθεντικῆς χριστιανικῆς μαθητείας, τῆς πρὸς τὸν ἔξω κόσμο χριστιανικῆς μας μαρτυρίας, δηλαδὴ τῆς ἱεραποστολῆς.

Αὐτὸ που σίγουρα θα ικανοποιήσει ὅλους τοὺς Ὁρθόδοξους εἶναι ἡ ἀναφορὰ στὴν Ἀνατολικὴ χριστιανικὴ θεολογία περὶ «θεώσεως»: «Ἡ μαθητεία Χριστοῦ εἶναι τόσο δῶρο ὅσο καὶ κλήση, νὰ εἴμαστε συνεργοὶ τοῦ Θεοῦ για τὴν μεταμόρφωση τοῦ κόσμου. Κάτι που οἱ θεολόγοι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὀνόμαζαν 'θέωση', ὄντας δηλαδὴ κοινωνοὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, συμμετέχουμε καὶ στὴν ἀποστολὴ τοῦ Θεοῦ (*missio dei*). Αὐτὴ ἡ πορεία τῆς μαθητείας μας οδηγεῖ στο νὰ μοιραζόμαστε καὶ νὰ ζοῦμε τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀναζητώντας δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἐγκόσμια

(«εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν», Ιω 14:27). Ἐτσι, ανταποκρινόμαστε στὴν κλήση τοῦ Ἰησοῦ νὰ τον ἀκολουθοῦμε χέρι με χέρι με τοὺς περιθωριακοὺς τοῦ κόσμου μας».

Ὡς μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τόσο ατομικά ὅσο και συλλογικά:

«Καλοῦμαστε δια τοῦ βαπτίσματος μας σε μεταμορφωτικὴ μαθητεία: ἓναν τρόπο ζωῆς που συνδέεται με τὸν Χριστό σε ἓναν κόσμο ὅπου πολλοὶ ἀντιμετωπίζουν ἀπελπισία, ἀπόρριψη και ἀπαξία.

Καλοῦμαστε νὰ λατρεύσουμε τὸν Τριαδικό Θεό, τὸν Θεό τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης και τῆς χάρις, σε μια εποχὴ που πολλοὶ λατρεύουν τὸν ψεύτικο θεό τοῦ χρηματοπιστωτικοῦ συστήματος.

Καλοῦμαστε νὰ διακηρύξουμε τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ - τὸ περισσὸν τῆς ζωῆς, τὴν μετάνοια και συγχώρεση τῶν ἀμαρτιῶν, και τὴν ἐπαγγελία τῆς αἰώνιας ζωῆς - με λόγια και ἔργα, σε ἓναν βίαιο κόσμο, στὸν ὁποῖο πολλοὶ θυσιάζονται στα εἶδωλα τοῦ θανάτου, και πολλοὶ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀκούσει τὸ εὐαγγέλιο.

Καλοῦμαστε νὰ συμμετέχουμε με χαρὰ στὴν πορεία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο ἐνδυναμώνει τοὺς ἀνθρώπους που ζουν στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς νὰ ἀναζητοῦν ἀξιοπρέπεια, δικαιοσύνη και πληρότητα ζωῆς.

Καλοῦμαστε νὰ διακρίνουμε ποίος εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, σε ἓναν κόσμο που ἐκπέμπει πολλὰ ἀντιφατικά, ψεύτικα και συγκεχυμένα μηνύματα.

Καλοῦμαστε νὰ φροντίσουμε τὴ δημιουργία τοῦ Θεοῦ και νὰ εἴμαστε ἀλληλέγγυοι με τὰ ἔθνη που πλήττονται σοβαρὰ ἀπὸ τὴν κλιματικὴ ἀλλαγὴ, που προκαλοῦν ἡ ἀδίστακτη ἀνθρωποκεντρικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ ἀπληστία και καταναλωτισμό.

Καλοῦμαστε ὡς μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ νὰ ζήσουμε μαζί σε μια δίκαιη και χωρὶς ἀποκλεισμοὺς κοινωρία, στὴν ἀναζήτηση τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος κατὰ τὴν οἰκουμενικὴ μας πορεία, σε ἓναν κόσμο που βασιζέται στὴν περιθωριοποίηση και τὸν ἀποκλεισμό.

Καλοῦμαστε νὰ εἴμαστε πιστοὶ μάρτυρες τῆς μεταμορφωτικῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, σε διάλογο με τοὺς πιστοὺς τῶν ἄλλων θρησκειῶν, σε ἓναν κόσμο ὅπου ἡ πολιτικοποίηση τῆς θρησκευτικῆς ταυτότητος συχνὰ προκαλεῖ συγκρούσεις.

Καλοῦμαστε νὰ μεταμορφωθοῦμε και νὰ γίνουμε υπηρέτες/ηγέτες, οἱ ὁποῖοι θα δείχνουν τὸν δρόμο τοῦ Χριστοῦ, σε ἓναν κόσμο που ἐπιδιώκει τὴν ἐξουσία, τὸν πλοῦτο και τὴν κουλτοῦρα τοῦ χρήματος.

Καλοῦμαστε νὰ καταρρίψουμε τὰ τείχη και νὰ ἐπιδιώξουμε τὴ δικαιοσύνη με τοὺς ἀνθρώπους που ἔχουν ἐκδιωχθεῖ και ἐκτοπισθεῖ ἀπὸ τὶς χώρες τους, ὅπως οἱ μετανάστες, πρόσφυγες και αἰτούντες ἄσυλο, και νὰ ἀρνηθούμε νέα σύνορα και σύνορα που χωρίζουν και σκοτώνουν

Καλοῦμαστε νὰ ἀκολουθήσουμε τὸν δρόμο τοῦ σταυροῦ, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ τὴν ἐλίτ, τὰ προνόμια, και τὴν προσωπικὴ και δομικὴ ἐξουσία.

Καλοῦμαστε νὰ ζήσουμε στὸ φῶς τῆς ἀνάστασης, ἡ ὁποία προσφέρει δυνατότητες γεμάτες ἐλπίδα για μεταμόρφωση».

Τι ἦταν, ὁμως, αὐτὸ που συνέβη στὴν Αρούσα, ὥστε ἡ Θεία Πρόνοια νὰ λειτουργήσει «με ἀπρόβλεπτο και πέρα ἀπὸ κάθε φαντασία τρόπο», ὅπως τόνισα πιο πάνω (συνεργεία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος), στὴν κοινωρία τῶν «Ὀρθοδόξων» Ἐκκλησιῶν μας, Eastern και Oriental, ὅπως παραδοσιακὰ κατηγοριοποιοῦνται οἱ χριστιανοὶ τῆς Ανατολῆς στους διάφορους διαχριστιανικοὺς οργανισμοὺς και κυρίως στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν;

Ὅπως σε ὅλα τὰ προηγούμενα παγκόσμια ἱεραποστολικά συνέδρια, ἔτσι και στὸ συνέδριο τῆς Αρούσας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν θεολογικὸ προβληματισμό και τὴν

ενημερωτική και μαθησιακή διαδικασία, σημαντικό στοιχείο ήταν και ο πνευματικός, προσευχητικός και εορταστικός χαρακτήρας του. Και πρώτα απ' όλα αξίζει να αναφερθεί κανείς στην έκφραση της ενότητας, την οποία βίωσαν οι Ορθόδοξοι συνέδριοι κατά την Πανορθόδοξη Ευχαριστιακή Θεία Λειτουργία, που τελέστηκε την Κυριακή της Σταυροπροσκυνήσεως, όπως συνηθίζεται να λέγεται στην Ανατολική παράδοση, η Τρίτη Κυριακή των Νηστειών της Μεγάλης Τεσσαρακοστής. Σε αυτήν την Ευχαριστιακή σύναξη – σημαντικό γεγονός της χριστιανικής πνευματικότητας, που σηματοδοτεί την δεδομένη ενότητα της Εκκλησίας του Χριστού, και αποτελεί προϋπόθεση της μεγάλης πορείας προς οποιαδήποτε *ορατή* ενότητα του διηρημένου χριστιανικού κόσμου, και κυρίως εφαλτήριο για ιεραποστολή, που σήμερα σε διαχριστιανικό επίπεδο πλέον αποκαλείται «Λειτουργία μετά τη λειτουργία» – προέστη ο μητροπολίτης Προύσης (και νυν Αμερικής) του Οικουμενικού Πατριαρχείου, και επί κεφαλής της αντιπροσωπείας του, καθ. κ. Ελπιδοφόρος, με επισκόπους, ιερείς και λαϊκούς εκπροσώπους του συνεδρίου από όλες τις Ορθόδοξες δικαιοδοσίες να συμμετέχουν του *par excellence* μυστηρίου της Εκκλησίας, και την γηγενή αφρικανική χορωδία αποτελούμενη από νέους φοιτητές του Θεολογικού Σεμιναρίου «Μακάριος Γ'» του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας να ηγείται της εκκλησιαστικής χορωδίας.

Ωστόσο, σημαντικότερη και έντονα συμβολική χειρονομία, ήταν η πρόσκληση του προεστώτος της ευχαριστιακής συνάξεως Μητροπολίτου προς τον Αρμένιο Μητροπολίτη Vicente, της Αρμενικής Αποστολικής Εκκλησίας του Etchmiadzin, να ανέλθει στο συνθερόνιο δίπλα του. Η παρουσία ενός άλλου κορυφαίου ιεράρχη στο συνέδριο, της Αυτού Αγιότητας του Πατριάρχου Αντιοχείας και Πάσης Ανατολής Mor Ignatius Aphrem II, και εκκλησιαστικής κορυφής της Συρο-ιακωβιτικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, έδωσαν μια ακόμη ευκαιρία ενίσχυσης των διορθοδόξων σχέσεων.

Ο Πατριάρχης Ιγνάτιος Εφραίμ Β', που έφτασε το απόγευμα της Κυριακής, μετά την Ορθόδοξη Θεία Λειτουργία, έγινε ο πρώτος Πατριάρχης του Ορθόδοξου Ανατολικού χριστιανικού κόσμου, ο οποίος μετέσχε αυτοπροσώπως ως εκπρόσωπος της Εκκλησίας του σε Παγκόσμιο Συνέδριο Χριστιανικής Ιεραποστολής, τουλάχιστον τις τελευταίες δεκαετίες, αν δεν με απατά η μνήμη, και ο οποίος μίλησε και στο συνέδριο στην τελευταία ολομέλεια (13 Μαρτίου 2018). Βεβαίως, ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος ήταν ο πρώτος ανώτατος εκκλησιαστικός ηγέτης, ο οποίος απηύθυνε στην εναρκτήρια ολομέλεια χαιρετισμό στο συνέδριο της Αρούσας, με ηχογραφημένο βίντεο, πριν από το Μήνυμα του Πάπα Φραγκίσκου προς τους συνέδρους, το οποίο διαβάστηκε από τον επίσκοπο Brian Farrell, Γραμματέα του Ποντιφικού Συμβουλίου για την Προώθηση της Χριστιανικής Ενότητας.

Σύμφωνα με μια μακρά παράδοση του ΠΣΕ, όλοι οι Ορθόδοξοι που μετέχουν ως εκπρόσωποι των Εκκλησιών τους σε κορυφαίες Οικουμενικές συναντήσεις, είτε Γενικές Συνελεύσεις του ΠΣΕ, είτε Παγκόσμια Ιεραποστολικά Συνέδρια, έχουν μια διομολογιακή συνάντηση, συνήθως πριν από την τελική ολομέλεια. Τις συναντήσεις αυτές παραδοσιακά συντονίζει ο επικεφαλής της αντιπροσωπείας του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Και πάλιν, ο Μητροπολίτης Ελπιδοφόρος κάλεσε τιμητικά την Α. Α. τον Πατριάρχη Ιγνάτιο Εφραίμ, να καθήσει στην κεντρική θέση του προεδρείου. Ήταν αυτή ακριβώς η χειρονομία του, που μου έδωσε την ευκαιρία να υπενθυμίσω κατά την φετινή ιεραποστολική συνάντηση, τόσο στις εκκλησιαστικές ηγεσίες, όσο και στο επιστημονικό θεολογικό δυναμικό των δύο συγγενικών παραδόσεων, της Ορθόδοξης Εκκλησίας (Eastern Orthodox) και των Αρχαίων Ανατολικών

Εκκλησιών (Oriental Orthodox), την αναγκαιότητα *ολοκλήρωσης* επί τέλους του επιτυχώς διεξαχθέντος επίσημου θεολογικού διάλογου, ο οποίος πρότεινε μερικές δευτερεύουσες, από κοινού συμφωνημένες, τελικές συστάσεις και προς τις δύο οικογένειες. Δυστυχώς, φονταμενταλιστικές αντιδράσεις και από τις δύο πλευρές εμπόδισαν μέχρι στιγμής τις Εκκλησίες μας να φτάσουν σε τελική επίσημη συμφωνία, ανοίγοντας έτσι το δρόμο και προς την μυστηριακή κοινωνία. Και αναφέρομαι σε δύο χριστιανικές παραδόσεις, που παρά τους 15 αιώνες πλήρους εκκλησιαστικής αποξένωσης έχουν διατηρήσει εκπληκτικά παρόμοια πνευματικότητα.

Τόσο εγώ, όσο και ο Αγιότατος Πατριάρχης Ιγνάτιος Εφραίμ, είχαμε την πρώτη οικουμενική μας εμπειρία σε κορυφαίο Παγκόσμιο Ιεραποστολικό Συνέδριο του ΠΣΕ, πριν από τρεις δεκαετίες (1989), στο Σαν Αντόνιο των ΗΠΑ. Εγώ ως συντονιστής τότε των Βιβλικών Μελετών του συνεδρίου, και ο Πατριάρχης σήμερα της Προχαληδόνιας Συριακής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ως νεολαίος τότε επιστάτης του (steward). Η παγκόσμια χριστιανική κοινότητα σε εκείνο το συνέδριο συνδιδεσκέπτετο πάνω στο θέμα «Αποστολή κατά το θέλημα του Χριστού», ένα συνέδριο που παραμένει στην μνήμη όλων για την τολμηρή πρωτοβουλία ενός νεαρού Σέρβου Ορθόδοξου κληρικού να ηγηθεί μιας λατρευτικής λιτανείας του συνεδρίου κρατώντας την Αγία Γραφή κατά το πρότυπο της μεταφοράς του Ιερού Ευαγγελίου κατά την Μικρή Είσοδο της Ορθόδοξης Ευχαριστιακής Λειτουργίας, και κυρίως την καταλυτική συμβολή ενός εκ των κορυφαίων Ορθόδοξων θεολόγων με αυθεντικό οικουμενικό πνεύμα και πρωτεργάτη στην επιστήμη της ιεραποστολικής, του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αλβανίας κ. Αναστασίου.

Το Άγιο Πνεύμα «*ὅπου θέλει πνεῖ*» στις εκκλησίες μας με απρόβλεπτο και πέρα από κάθε φαντασία τρόπο. Είμαστε, όμως, έτοιμοι για μια «*Πορεία εν Αγίῳ Πνεύματι*»; Μπορούμε να ακολουθήσουμε μια πραγματικά «*μεταμορφωτική μαθητεία*», και να καταθέσουμε την μαρτυρία μας ή να κάνουμε «*ιεραποστολή κατά το θέλημα του Χριστού*»; Ασφαλώς προσευχόμαστε αδιαλείπτως για κάτι τέτοιο. Και προσευχόμαστε, όπως και στο προηγούμενο Παγκόσμιο Συνέδριο Χριστιανικής Ιεραποστολής στην Αθήνα το 2005 – το πρώτο σε μια Ορθόδοξη χώρα –

«*Ελθέ Πνεύμα Άγιο, θεραπεύστε και συμφιλίώσέ μας*». Αμήν.

Fb/Φως Φαναρίου/AMEN, 20 Μαρτίου 2018

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ;

Με αφορμή το πολύ κατατοπιστικό, αλλά και άκρως αφυπνιστικό, άρθρο του συναδέλφου Μάριου Κουκουνάρα-Λιάγκη για την τύχη του Μαθήματος των Θρησκευτικών (ΜτΘ) στην δημόσια εκπαίδευση στο AMEN θυμήθηκα τη δική μου παρόμοια δημόσια τοποθέτηση, πάλι στο AMEN.

Η παρέμβασή μου εκείνη έγινε στην αρχή της προσπάθειάς μας - μαζί με τον Μάριο, στον οποίο ως καθ' ύλην αρμόδιο επί θεμάτων της σύγχρονης παιδαγωγικής επιστήμης στηριχτήκαμε - οργάνωσης των νέων προγραμμάτων του ΜτΘ για το λύκειο. Τέσσερα χρόνια περίμενα κάποιο σοβαρό θεολογικό αντίλογο, από τους φωνασκούντες σήμερα, κραδαίνοντας μάλιστα την έωλη απόφαση του ΣτΕ με τα σαθρά επιχειρήματα του Μητροπολίτη Πειραιώς. Άκρα του τάφου σιγή! Ως άλλοι φαρισαίοι προσπαθούν να βρουν ερείσματα στο...νόμο. Ουαί υμίν, και φαρισαίοι - μέρες που είναι - και υποκριτές. Ελπίζω σήμερα η αγωνιώδης και έξω από τα δόντια έκθεση των πραγμάτων από τον Μάριο να τους συνετίσει.

Αφορμή για τις σκέψεις που ακολουθούν ήταν η πρόσκληση του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων να συμβάλω στη διαμόρφωση της φιλοσοφίας του Μαθήματος των Θρησκευτικών στο νέο λύκειο, κυρίως όμως η διαβεβαίωση στην προς τούτο επιλεγείσα επιτροπή ότι μπορεί να επιτελέσει το δύσκολο έργο της απρόσκοπτα και απροϋπόθετα με βάση την επιστημονική της αυτοσυνειδησία. Το τελευταίο αυτό, κυρίως όμως η αξιοπιστία την οποία εκ πρώτης όψεως ενέπνευσε αναφορικά προς τη θρησκευτική εκπαίδευση ο νέος υπουργός (Ανδρέας Λοβέρδος), ήρε και τις τελευταίες επιφυλάξεις μου για την αποδοχή της όντως τιμητικής αυτής πρόσκλησης.

Από την πρώτη μεταπολιτευτική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στις αρχές της δεκαετίας του '80 η θρησκευτική εκπαίδευση στην Ελλάδα έχει εισέλθει σε μια περίοδο παρατεταμένης κρίσης, για την αντιμετώπιση της οποίας κινδυνεύει να διαρραγεί η ενότητα του θεολογικού δυναμικού και της Εκκλησίας εξαιτίας της άγνοιας ή ελλιπούς γνώσης της Ορθόδοξης κατανόησης της αποστολής της Εκκλησίας, αλλά και των πορισμάτων της σύγχρονης διαχριστιανικής παιδαγωγικής επιστήμης. Με δεδομένη σήμερα τη νέα πολυπολιτισμική πραγματικότητα, η δημόσια θρησκευτική εκπαίδευση στη χώρα μας οφείλει να λάβει σοβαρά υπόψη της την πρόοδο που συντελείται στον χώρο της αυθεντικής χριστιανικής μαρτυρίας, αλλά και τις τελευταίες εξελίξεις στο χώρο της θρησκευτικής εκπαίδευσης σε παγκόσμιο διαχριστιανικό επίπεδο. Η δυνατότητα, άλλωστε, της Ορθόδοξης Εκκλησίας να ασκήσει τη φιλόνητο δυναμική της στην κοινωνία «προκειμένου να διασφαλιστεί η ελευθερία, η μοναδικότητα του ανθρωπίνου προσώπου και η ακεραιότητα της δημιουργίας του Θεού» (σύμφωνα με τα λεγόμενα της Συνόδου των Προκαθημένων των Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών κατά την αυγή της 3ης χιλιετίας), έγκειται στο τρόπο με τον οποίο η Εκκλησία επιλέγει να καταθέσει τη μαρτυρία της, και για την περίπτωση της θρησκευτικής

εκπαίδευσης στον τρόπο που ασκείται το διδακτικό της λειτουργήμα και διαρθρώνεται η δημόσια εκπαίδευση.

Στα δύο αυτά σημεία θα επικεντρώσω την ανάλυσή μου, το θεωρητικό δηλαδή επίπεδο, την αυθεντική μαρτυρία της Εκκλησίας (θεολογική διάσταση) και το πρακτικό, τον τρόπο δηλαδή που πρέπει να ασκείται η θρησκευτική εκπαίδευση, σύμφωνα με τις τελευταίες παιδαγωγικές αρχές της θεολογικής και θρησκευτικής εκπαίδευσης, που ισχύουν σε παγκόσμιο οικουμενικό επίπεδο (παιδαγωγική διάσταση). Και τα δύο αυτά σημεία θα προσπαθήσω να τα αναλύσω με βάση την πολυετή εμπειρία μου τόσο ως Ορθόδοξος Επίτροπος της Παγκόσμιας Ιεραποστολής (CWME), όσο και ως Πρόεδρος της Παγκόσμιας Συνομοσπονδίας Θεολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (WOCATI), περιγράφοντας στο τέλος και την ιδιαίτερη ιστορική συγκυρία, στην οποία καλούνται οι θεολόγοι εκπαιδευτικοί να εφαρμόσουν το νέο πρόγραμμα του λυκείου, το οποίο αρχίζει να διαμορφώνεται στο Υπουργείο Παιδείας.

A. Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Ως προς την αυθεντική κατανόηση της χριστιανικής μαρτυρίας θα ήθελα κατ'αρχάς να υπενθυμίσω, ότι οι απαρχές της νεότερης χριστιανικής ιεραποστολής ανάγονται στην περίοδο της βίαιης εξώθησης της θρησκείας στην ιδιωτική σφαίρα. Καθ' όλη σχεδόν την περίοδο της νεωτερικότητας οι χριστιανοί προσπάθησαν ουσιαστικά να ανασυστήσουν την παλαιά στατική αντίληψη ενός κλειστού χριστιανικού κόσμου, μιας χριστιανικής τάξεως, υποδαυλίζοντας σε πολλές περιπτώσεις την θεσμική αντίθεση Εκκλησίας και κόσμου. Η προσπάθεια αυτή, παρά την πρόσκαιρη επιτυχία των διαφόρων ιεραποστολών, αποδείχτηκε ατελέσφορη για δύο κυρίως λόγους: (α) πρώτα-πρώτα εξαιτίας της πολυδιάσπασης του χριστιανικού κόσμου, που βέβαια προϋπήρχε αλλά συνεχώς διογκωνόταν, και (β) εξαιτίας της απείρως ταχύτερης και επιτυχέστερης επέλασης της εκκοσμίκευσης σε όλο τον ανακαλυφθέντα και στη συνέχεια κατακτηθέντα (αν όχι υποδουλωθέντα) κόσμο.

Σημείο αναφοράς της αποστολής της Εκκλησίας σ' εκείνη τη φάση ήταν η αντίληψη της χριστιανικής παγκοσμιότητας. Στην κλασική προνεωτερική θεοκρατική της εκδοχή η αντίληψη αυτή οδήγησε στην ιδέα μιας παγκόσμιας εκκλησίας, καθώς επίσης και μιας παγκόσμιας χριστιανικής αυτοκρατορίας: ένας Θεός-ένας αυτοκράτορας-μία εκκλησία- μία αυτοκρατορία. Η ατυχής μάλιστα σύνδεση της χριστιανικής ιεραποστολής με την αποικιοκρατία την οδήγησε στην πεποίθηση ότι το διδακτικό καθήκον των χριστιανών ήταν να μεταφέρουν στην υπόλοιπη ανθρωπότητα τις ευλογίες του δυτικού (δηλ. αστικού) χριστιανικού πολιτισμού. Έδιναν, όμως, έτσι την εντύπωση, ότι τα γνήσια ιεραποστολικά κίνητρα ήταν επικίνδυνα συνδεδεμένα με άκρως αρνητικά πολιτιστικά και κοινωνικά κίνητρα.

Η διάψευση της προσδοκίας εξάλειψης των αρχαίων προ- και μη-χριστιανικών θρησκειών, και συνεπώς και της δυνατότητας εκχριστιανισμού της οικουμένης, οδήγησε τη χριστιανική θεολογία σε μια νέα κατανόηση της μαρτυρίας της Εκκλησίας. Η κοινωνική αλλαγή – με άλλα λόγια τα ιδανικά της νεωτερικότητας – έπαψε σιγά-σιγά να θεωρείται ως ρήξη ή επανάσταση εναντίον της θεϊκής τάξεως, και άρχισε να εκλαμβάνεται ως αποτέλεσμα της δράσεως του Θεού. Ο ίδιος ο Θεός άρχισε πλέον να αναγνωρίζεται ως ο

δημιουργός της ιστορικής αλλαγής, της προόδου, της εξέλιξης. Στη φάση αυτή το παλαιό «παράδειγμα» της θεοκρατικής παγκοσμιοτητας έδωσε τη θέση του σε ένα νέο, εκείνο της χριστοκεντρικής παγκοσμιοτητας.

Σταδιακά, όμως, και κυρίως με την συμβολή της Ορθόδοξης θεολογίας στον διαχριστιανικό διάλογο, έγινε κατανοητό πως η ιεραποστολή δεν είναι υπόθεση των μεμονωμένων χριστιανών (*missio christianorum*), δεν είναι ούτε υπόθεση μόνον της Εκκλησίας (*missio ecclesiae*). Το πραγματικό υποκείμενο της ιεραποστολής είναι ο ίδιος ο Θεός (*missio Dei*), αντίληψη, όμως, που αρχικά ο δυτικός χριστιανισμός περιόριζε στην αποστολή του Χριστού (*missio Christi*), με αποτέλεσμα η χριστοκεντρική παγκοσμιοτητα και ο υγιής χριστοκεντρισμός να μετατρέπεται με λανθάνοντα τρόπο σε προβληματικό χριστομονισμό.

Σ' αυτό ακριβώς το κρίσιμο σημείο για το μέλλον της χριστιανικής ιεραποστολής έκανε αισθητή την παρουσία της η Ορθόδοξη θεολογία, σημαντικότερη συμβολή της οποίας υπήρξε η επανανακάλυψη της τριαδικής θεολογίας, και ειδικότερα της «οικονομίας του Αγίου Πνεύματος». «Η δυναμική συνάντηση», ομολογούσε πριν από μια γενεά κορυφαίος θεολόγος της Δύσεως, «με τις ορθόδοξες παραδόσεις στο πεδίο της θεολογίας και της πνευματικότητας, μας έκανε να συνειδητοποιήσουμε τη βαθιά ριζωμένη πνευματολογική λήθη (καρδινάλιος Walter Kasper) στο Δυτικό Χριστιανισμό, τόσο στην Καθολική όσο και στην Προτεσταντική μορφή του».

Με τη συνδρομή της Ορθόδοξης θεολογίας, δηλαδή, έγινε κατανοητό ότι αυτή καθαυτή η υπόσταση της θεότητας είναι πρωταρχικά ζωή κοινωνίας, και ότι η επέμβαση του Θεού στην ιστορία στοχεύει στο να οδηγήσει την ανθρωπότητα, αλλά και ολόκληρη τη δημιουργία, σ' αυτή την κοινωνία με την ίδια την ύπαρξη του Θεού. Έτσι, άρχισε να διαδίδεται ευρέως η πάγια θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ότι «η χριστιανική ιεραποστολή δεν στοχεύει αποκλειστικά στη διάδοση ή στη μεταβίβαση διανοητικών αληθειών, δογμάτων, ηθικών επιταγών κλπ., αλλά στη μεταφορά της ζωής της κοινωνίας που ενυπάρχει στη θεότητα». Οι συνέπειες αυτής της άκρως αυθεντικής θεολογικής αντίληψης ήταν η εγκατάλειψη της κάθε μορφής «ομολογιακής», και φυσικά «κατηχητικής» θρησκευτικής εκπαίδευσης. Ενώ δηλαδή παγκοσμίως οι Ορθόδοξοι ιδεολογικά επέβαλαν μια περισσότερο περιεκτική και ολιστική κοινή (και όχι προσηλυτιστική) χριστιανική μαρτυρία, ενώ θεολογικά κατοχυρώθηκε η εμπλοκή των χριστιανών στους κοινωνικούς αγώνες και την καταπολέμηση του ρατσισμού (θεολογία της απελευθέρωσης, πρόγραμμα κατά του απαρτχάιντ κλπ), αλλά και την διατήρηση της κτιστής δημιουργίας (οικολογία), ως το *sine qua non* της αυθεντικής χριστιανικής ιεραποστολής. Παράλληλα υιοθετήθηκαν οι όροι μαρτυρία και δια-θρησκευτικός διάλογος, αντί των παλαιότερων εκχριστιανισμός, προσηλυτισμός κλπ. Στην δημόσια εκπαίδευση της χώρας μας δυστυχώς συνεχίζει να επικρατεί το παλαιό μοντέλο ιεραποστολικής ευθύνης. Γι' αυτό και ο δημόσιος διάλογος περιορίστηκε στην διαλεκτική μεταξύ κατηχητικού και γνωσιολογικού χαρακτήρα του μαθήματος των Θρησκευτικών, όχι στον τρόπο με τον οποίο ένας/μία θεολόγος εκπαιδευτικός καταθέτει αυθεντικά την μαρτυρία του/της στη σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία.

Προσωπικά είμαι υπέρμαχος ενός θρησκευτικού μαθήματος, που ούτε τον κλασσικό κατηχητικό (ή ομολογιακό) χαρακτήρα θα έχει, ούτε απονευρωμένο

πνευματικά με αποκλειστικά γνωσιολογική ή πολιτιστική (πόσο μάλλον θρησκευολογική) κατεύθυνση θα καταντήσει, αλλά θα διέπεται από τις διαχρονικές πνευματικές αξίες της Βίβλου, που άλλωστε καλύπτουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τις τρεις μονοθεϊστικές θρησκείες, οι οποίες έχουν ρίζες στην Ευρώπη. Είναι αυτονόητο φυσικά ότι στην Ελλάδα οι αξίες αυτές θα διακτινίζονται μέσα από την μακραίωνη παράδοση της Ορθόδοξης πνευματικότητας και τις πολιτιστικές εκφράσεις που αυτή έχει εμπλουτίσει τη χώρα μας. Αλλά ο βιβλικός ή μη χαρακτήρας της θρησκευτικής εκπαίδευσης στην πατρίδα μας έχει λίγη πλέον σημασία. πολύ πιο σημαντικός είναι ο πνευματικός και υπαρξιακός χαρακτήρας του θρησκευτικού μαθήματος. Θεολογικά πλέον, αλλά και πρακτικά, οι αποδέκτες της θρησκευτικής εκπαίδευσης, είτε είναι Ορθόδοξοι είτε πιστοί των άλλων χριστιανικών δογμάτων και θρησκειών, είτε ακόμη αγνωστικιστές, ακόμη και άθεοι δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως αντικείμενα της χριστιανικής ιεραποστολής, αλλά ως εταίροι στο διάλογο για έναν καλύτερο κόσμο, έναν διάλογο που θα αντιμετωπίζει τα υπαρξιακά προβλήματα και τις αγωνίες των μαθητών, κάτι δηλαδή που θεολογικά ερμηνεύεται ως συμβολή στην εδραίωση, έστω συνεργικά και προληπτικά, της Βασιλείας του Θεού «ως εν ουρανών και επί της γης». Σ' αυτό ακριβώς συνίσταται και ο διάλογος με τα άλλα ζωντανά θρησκευόμενα, που οδηγεί όχι απλά στην ανεκτικότητα, αλλά στην αγαπητική σχέση και την ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των ανθρώπων.

Η περιεκτική αυτή Ορθόδοξη ιεραποστολική αντίληψη και η θεμελίωση της χριστιανικής μαρτυρίας στην δημόσια εκπαίδευση σε ένα άλλο, υψηλότερο πνευματικό και θεολογικό επίπεδο, αποτελεί τη μοναδική αποτελεσματική μαρτυρία ενός θεολόγου εκπαιδευτικού στη σύγχρονη εποχή. Σήμερα η θρησκευτική εκπαίδευση δεν μπορεί να ενεργεί ως βραχίονας παρωχημένων θεολογικών αντιλήψεων, ούτε ακόμη να υποκαθιστά ή και να νομιμοποιεί την θεσμική έκφραση της Εκκλησίας, αλλά να αντιμετωπίζει κριτικά τους θεσμούς του κόσμου τούτου και προφητικά να καταγγέλλει τις άδικες δομές του. Κυρίως όμως να απαντά στα υπαρξιακά προβλήματα της σύγχρονης εφηβείας, αλλά και της νεολαίας γενικότερα.

Με την εκ νέου ανακάλυψη της ευχαριστιακής θεολογίας της αρχαίας Εκκλησίας, η θρησκευτική εκπαίδευση οφείλει να βασιζέται στη θεολογία του «οίκου του Θεού», η οποία προβάλλει την έννοια της ετερότητας, της σπουδαιότητας των σχέσεων, της οικειότητας, της ζεστασιάς της οικογένειας, Πατέρας της οποίας είναι ο Θεός που αδιάκοπα επιζητεί με θαλπωρή «επισυναγαγείν τα τέκνα (του) ον τρόπον επισυνάγει όρνις τα νοσσία εαυτής υπό τας πτέρυγας» (Ματθ 23,27=Λουκ 13,34).

Β. Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Από την εποχή του μεσαιωνικού σχολαστικισμού, και ειδικότερα κατά την νεωτερικότητα (Διαφωτισμό), η θεολογία, το περί Θεού ερώτημα, αλλά και η κατανόηση του γενικότερου θρησκευτικού φαινομένου, η κεντρική δηλαδή πτυχή της οποιασδήποτε θρησκευτικής εκπαίδευσης, δημόσιας/ ουδετερόθρησκης ή ομολογιακής, εξετάζονταν σχεδόν αποκλειστικά με τις μεθόδους της αριστοτελικής λογικής. Η ορθολογική γνώση ήταν, και σε μερικές περιπτώσεις εξακολουθεί να θεωρείται ως η μόνη νόμιμη μορφή της γνώσης. Έτσι, ιδιαίτερα στον χριστιανικό κόσμο, η θρησκευτική εκπαίδευση

εξοβελίστηκε σταδιακά από το ευχαριστιακό/λειτουργικό της πλαίσιο, δηλαδή την εκκλησιακή υπόσταση της κοινότητας, και το τοπικό/ενοριακό πλαίσιο. Η ορθολογική κατανόηση του Θεού και της ανθρωπότητας νομοτελειακά συνένειναν στην καθιέρωση μιας γνωσιο-κεντρικά τοποθετημένης, και – ιδιαίτερα στη Δύση – ιεραποστολικά προσανατολισμένης θεολογικής, και γενικότερα θρησκευτικής, εκπαίδευσης. Ακόμη και σήμερα τα περισσότερα θεολογικά εκπαιδευτικά ιδρύματα σε ολόκληρο τον κόσμο ανεξαρτήτως δογματικής προέλευσης έχουν διαρθρωθεί κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εκπαιδεύουν εκκλησιαστικούς «ηγέτες», όχι το σύνολο του λαού του Θεού, να εφοδιάζουν ιερείς, ιεραπόστολους, δασκάλους, καθηγητές με τα αναγκαία μέσα για τη διατήρηση και διάδοση ορισμένων χριστιανικών δογμάτων ή ηθικών επιταγών, και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και την υπεράσπιση παρωχημένων θεσμών, και όχι για τη δημιουργία τοπικών ευχαριστιακών κοινοτήτων, και φυσικά στην περίπτωση της δημόσιας εκπαίδευσης, ανοιχτών κοινωνιών με ηθικά πρότυπα. Έχει χαθεί, με άλλα λόγια, ο σχεσιακός χαρακτήρας και η κοινότικα προσανατολισμένη και εσχατολογικά οριοθετημένη διάσταση της θρησκευτικής εκπαίδευσης.

Η σύγχρονη αντίληψη για την θρησκευτική εκπαίδευση έχει προ πολλού απορρίψει την λεγόμενη «τραπεζική» αντίληψη (banking concept for religious education), όπως την περιέγραψε από το 1971 με γλαφυρότητα ο Paulo Freire στο διάσημο έργο του Παιδαγωγική των καταπιεσμένων (Pedagogy of the Oppressed), και έχει υιοθετήσει μια μέθοδο που επικεντρώνεται στα υπαρκτά προβλήματα και ερωτήματα (problem-posing concept). Αν οι παραδοσιακές μορφές θρησκευτικής εκπαίδευσης ιστορικά έχουν αποδειχθεί ισχυροί παράγοντες στη διατήρηση του status quo, που στην εμπειρία των περισσότερων οδηγούσαν σε καταπιεστικές και αλλοτριωτικές καταστάσεις, η μεθοδολογία της τελευταίας, διαλογική στη φύση της, αποδείχτηκε αποτελεσματικότερη και απελευθερωτική, αφού επί πλέον ως προς την διαδικασία της τόσο ο παιδαγωγός όσο και ο μαθητής είναι κατ' ουσίαν εταίροι στην πορεία για την αναζήτηση της αλήθειας και της αντιμετώπισης των υπαρξιακών και λοιπών προβλημάτων των διδασκομένων. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της αναγκαιότητας καθιέρωσης μιας θεολογίας «εκ των κάτω» (theology from below), παράλληλα με την παραδοσιακή θεολογία εκ των άνω (theology from above). Αν η δεύτερη ξεκινούσε από τις αναλλοίωτες αλήθειες και αναζητούσε τις συνέπειες για τα πραγματικά καθημερινά προβλήματα, οδηγώντας μερικές φορές σε ανεπίτρεπτο δογματισμό χωρίς τις απαραίτητες ηθικές προεκτάσεις, η θεολογία εκ των κάτω αρχίζει από τα σύγχρονα προβλήματα αναζητώντας ερείσματα στην μακραίωνη χριστιανική παράδοση, επαναδιατυπώνοντας μερικές φορές τη χριστιανική θεολογία επί τη βάση του ευαγγελικού λόγου του Χριστού.

Με βάση τις πιο πάνω διεθνείς και διαχριστιανικές εξελίξεις στο χώρο της χριστιανικής παιδαγωγικής η θρησκευτική εκπαίδευση μόνον τότε μπορεί να διακονήσει και την Εκκλησία, αλλά πολύ περισσότερο την ευρύτερη κοινωνία, αν αποφασίσει τελικά να επικεντρωθεί στα εναγώνια ερωτήματα της νέας γενιάς, αλλά και στα σύγχρονα προβλήματα της κοινωνίας. Αν δηλαδή στραφεί στην «ιστορική» πραγματικότητα, χωρίς βέβαια να αγνοεί την ανεκτίμητη πολιτιστική παράδοση και θρησκευτική κληρονομιά του τόπου. Ιδιαίτερα

μάλιστα στην περίπτωση του θρησκευτικού μαθήματος του δημόσιου σχολείου στην λυκειακή εκπαίδευση, στο τελευταίο δηλαδή στάδιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, εκείνο της μη υποχρεωτικής. Άλλωστε η αυθεντική χριστιανική ενανθρωπησιακή θεολογία, κυρίως στην Ορθόδοξη εκδοχή της, δεν είναι τίποτε άλλο παρά η διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στην ιστορία και τα έσχατα, η επιτυχής δηλαδή σύνδεση του εσχατολογικού οράματος της Εκκλησίας και της τραγικής ιστορικής, κοινωνικής και κοσμικής πραγματικότητας.

Πριν από μερικά χρόνια η Παγκόσμια Συνομοσπονδία Θεολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων παρουσίασε έναν ενδεικτικό κατάλογο ζητημάτων, που έχουν παγκόσμια εμβέλεια, που επηρεάζουν πλέον όλες ανεξαιρέτα τις κοινωνίες, και που είναι κεντρικής σημασίας και για την αποστολή της Εκκλησίας: α. η πνευματικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιδιαίτερα τα δικαιώματα των γυναικών· β. η παγκοσμιοποιημένη πλέον νεοφιλελεύθερη οικονομία έναντι της θείας οικονομίας· γ. η ανάπτυξη του υλισμού και η συνακόλουθη περιθωριοποίηση των θρησκευτικών αξιών· δ. η αδιαλλαξία και η έλλειψη ανεκτικότητας σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες εθνοτικές και θρησκευτικές συγκρούσεις· ε. η βιο-ηθική, η επιδημία του AIDS κλπ· στ. η ακεραιότητα της δημιουργίας εν όψει της οικολογικής κρίσης· ζ. θέματα που συνδέονται με την πληρότητα και το μέλλον της ανθρώπινης ζωής και των ανθρώπινων κοινοτήτων.

Γ. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η ιστορική συγκυρία πραγματοποίησης της νέας αυτής θεολογικής και παιδαγωγικής αντίληψης για τη θρησκευτική εκπαίδευση είναι η σύγχρονη νεωτερική, εκείνη δηλαδή του Διαφωτισμού, στις αξίες και τα ιδεώδη και ιδανικά του οποίου είναι θεμελιωμένη, καλώς ή κακώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία και καθορίζει το γενικό πλαίσιο της εκπαίδευσης των πολιτών της. Η συγκυρία αυτή, ιδίως στην μετα-νεωτερική εκδοχή της, είναι στην ουσία και η κύρια αιτία της έντονης αντιπαράθεσης, η οποία λαμβάνει χώρα σε κάθε απόπειρα εκσυγχρονισμού της δημόσιας θρησκευτικής εκπαίδευσης τα τελευταία χρόνια.

Θα επιχειρήσω να αναλύσω τα αίτια αυτής της αντιπαράθεσης εξετάζοντας τη διαλεκτική σχέση της Εκκλησίας, αλλά και της θρησκευτικής εκπαίδευσης στα δημόσια σχολεία, με τη νεωτερικότητα, την πολυπολιτισμικότητα, την εξέλιξη, και τον εκσυγχρονισμό, θέμα που μέχρι σήμερα δυστυχώς δεν έχει τύχει της δέουσας προσοχής στον ελλαδικό, αλλά και στον ευρύτερο Ορθόδοξο, κόσμο. Κι' αυτό οφείλεται τόσο στην επιφυλακτικότητα της Εκκλησίας, αλλά και πολλών θεολόγων, να αναγνωρίσουν τα θετικά επιτεύγματα της νεωτερικότητας, όσο και στη μη αποδοχή από τη σύγχρονη διάνοηση της ύπαρξης θεσμών της προ-νεωτερικότητας, όπως Εκκλησία, και επομένως και της δυνατότητας να διαδραματίσει και η θρησκευτική εκπαίδευση, ουσιαστικό ρόλο στο δημόσιο σχολείο, χωρίς αναγκαστικά να αλλοτριωθεί ή να αφομοιωθεί από τη νεωτερικότητα.

Αν σήμερα είναι εφικτός – αλλά και κατά την ταπεινή μου γνώμη επιθυμητός – ένας τέτοιος διάλογος, αυτό κατά κύριο λόγο οφείλεται στην αδιαφιλονίκητη μετάβαση της πνευματικής ζωής της οικουμένης στην μετανεωτερικότητα. Στην πρώτη ενότητα παρουσίασα εν συντομία τις νεώτερες επιστημονικές απόψεις για την αυθεντική μαρτυρία της Εκκλησίας,

υπογραμμίζοντας την τεράστια συμβολή της Ορθόδοξης θεολογίας και στο χώρο της παγκόσμιας ιεραποστολής, ενώ στη δεύτερη ενότητα ανέλυσα τις νέες παιδαγωγικές αρχές που διέπουν την χριστιανική θεολογική εκπαίδευση και το ρόλο που αυτή καλείται να διαδραματίσει στη σύγχρονη μετανεωτερική πολυπολιτισμική κοινωνία.

Σε διεπιστημονικό επίπεδο γίνεται συνήθως αναφορά στη διαλεκτική αντιπαράθεση και βεβαίως στη διαδοχική μετάβαση από την προνεωτερικότητα (premodernity), στη νεωτερικότητα (modernity), κι από κει στη μετανεωτερικότητα (postmodernity). Πιο συγκεκριμένα, στην εναλλαγή κατά την ιστορία του σύγχρονου πολιτισμού των σχέσεων θρησκείας και δημόσιας γνώσης (public knowledge). Η δημόσια γνώση κατά τεκμήριο προάγεται στην κοινωνία με τη δημόσια εκπαίδευση. Γι' αυτό και η θρησκευτική εκπαίδευση στη δημόσια εκπαίδευση ήταν πάντοτε αμφιλεγόμενη.

Κατά την προνεωτερικότητα (premodernity) οι κοσμολογικές ιστορίες των ιερών κειμένων όλων ανεξαρτήτως των θρησκειών αποτελούσαν τη μοναδική και αποκλειστική βέβαιη δημόσια γνώση, την οποία οι άνθρωποι πίστευαν ότι διέθεταν για την παγκόσμια πραγματικότητα. Με την εμφάνιση, όμως, του Διαφωτισμού η κοσμική επιστήμη αντικατέστησε τη θρησκεία σε ό,τι αφορά τη βέβαιη δημόσια γνώση, με αποτέλεσμα να εκπέσουν οι ιερές ιστορίες στο επίπεδο της πλέον αβέβαιης γνώσης, και η θρησκεία σε ατομική υπόθεση. Γι' αυτό μάλιστα και ένας από τους πρωταρχικούς στόχους του μοντερνισμού ήταν ανέκαθεν ο πλήρης διαχωρισμός κράτους-Εκκλησίας, αλλά και γενικότερα η εξώθηση της θρησκείας στον ιδιωτικό τομέα των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ο κοσμικός (secular) χαρακτήρας του δημόσιου τομέα, απαλλαγμένος από κάθε θρησκευτική επιρροή. Γι' αυτό και η θρησκευτική εκπαίδευση στο δημόσιο σχολείο δεν θα παύσει ποτέ να αποτελεί σημείο αντιλεγόμενο στις σύγχρονες κοινωνίες.

Μετανεωτερικότητα (postmodernity) είναι ένας αρκετά αμφιλεγόμενος όρος, με τον οποίο προσδιορίζεται αφενός μια ιστορική μετάβαση στη νεώτερη ιστορία του σύγχρονου πολιτισμού και αφετέρου μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδος με συγκεκριμένη ιδεολογική ταυτότητα. Η μετανεωτερικότητα για ένα μεγάλο αριθμό ερευνητών και διανοουμένων δεν είναι τίποτε άλλο παρά η παραδοχή, ότι η επιστημονική γνώση, η οποία αμφισβήτησε τη βασισμένη στην πίστη παραδοσιακή θρησκευτική γνώση εν ονόματι του καθαρού λόγου και της επιστημονικής κριτικής, σε σημαντικούς τομείς είναι το ίδιο σχετική με την οποιαδήποτε θρησκευτική γνώση. Προσφέρει με άλλα λόγια εξίσου επινοητική και όχι επακριβή και αδιαφλονίκτη ερμηνεία του κόσμου με εκείνη της προνεωτερικής εποχής.

Σήμερα, στις αρχές της 3ης χιλιετίας, η θεωρία της εκκοσμίκευσης και η εξ αυτής απορρέουσα περιθωριοποίηση της θρησκείας (και κατά συνέπεια και της θρησκευτικής εκπαίδευσης) σε ένα μεγάλο τμήμα της παγκόσμιας διανόησης είναι τόσο περιορισμένη, όσο δημοφιλής και αυτονόητη εμφανιζόταν τριάντα μόλις χρόνια πριν. Γι' αυτό και πολλοί θεωρούν ότι είναι θεμιτό ο θεολογικός προβληματισμός να διαδραματίζει κάποιο ρόλο, γιατί όχι και σημαντικό, προς αυτή την κατεύθυνση. Με δεδομένη μάλιστα την επικίνδυνη προέλαση της οικονομικής παγκοσμιοποίησης (globalization), την αδυναμία της πολιτικής να ελέγξει την αυτόνομη και ανεξέλεγκτη πορεία της οικονομίας, με τη ραγδαία

ανάπτυξη της βιολογίας και της ιατρικής τεχνολογίας (κλωνοποίηση), πολλοί θεωρούν κάτι τέτοιο, όχι μόνον θεμιτό, αλλά και επιθυμητό, ίσως και επιβεβλημένο. Θα πρέπει μάλιστα να επιζητείται, τουλάχιστο στο βαθμό που ενθαρρύνονται οι λεγόμενες «κινήσεις πολιτών». Όπως και να έχουν τα πράγματα, αναγνωρίζεται πλέον δειλά-δειλά ότι η θρησκεία αποτελεί εξόχως σημαντικό στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης, ώστε να μην αποκλείεται από τη δημόσια εκπαίδευση, τις δημόσιες κοινωνικές, πολιτιστικές, ακόμη και πολιτικές αντιπαραθέσεις. Αυτό το στρατηγικό πλεονέκτημα κινδυνεύουν να το χάσουν οι θεολόγοι μας εξαιτίας ορισμένων φανατικών αντιδράσεων, που περισσότερο υποκινούνται από το συναίσθημα παρά από τη λογική.

Και αυτό κυρίως οφείλεται σε μια παρωχημένη αντίληψη περί του ρόλου και της αποστολής της Εκκλησίας, εκείνη του «φρουρίου», με στόχο την διατήρηση και υπεράσπιση των κεκτημένων, της επίκτητης (πολιτιστικής, εθνικής κλπ) παράδοσης, και όχι την αυθεντική της «εξόδο», της ιεραποστολικής μαρτυρίας της στο σύγχρονο κόσμο. Η πρώτη ήταν η μέχρι Πάπα Φραγκίσκου επικρατούσα στην Ρωμαιοκαθολική εκκλησία αντίληψη, και εν ημίν μιας μερίδας φονταμενταλιστών. Η δεύτερη, κατά την άποψή μου αυθεντική Ορθόδοξη, μαρτυρούμενη και από πλήθος διορθοδόξων ιεραποστολικών (και οικουμενικών) κειμένων, είναι η επιχειρούμενη τομή στην πρεσβυτέρα Ρώμη με την εγκύκλιο του Πάπα Φραγκίσκου «Η χαρά του Ευαγγελίου» και η αντίληψη που διατρέχει τη Νέα Διακήρυξη περί Ιεραποστολής του ΠΣΕ, στη σύνταξη και διαμόρφωση της οποίας καταλυτική υπήρξε η συμβολή της Ορθόδοξης θεολογίας.

Υποστηρίζοντας όλα τα παραπάνω, θεωρώ επιβεβλημένο να υπογραμμίσω, εκείνο που οι κοινωνιολόγοι της γνώσεως πολύ συχνά μας υπενθυμίζουν, ότι δηλαδή ο μοντερνισμός, ο αντι-μοντερνισμός, ή κατ' άλλους εναλλακτικός μοντερνισμός, ο μετα-μοντερνισμός, η μετανεωτερικότητα δηλαδή, ακόμη και ο απο-μοντερνισμός, η πλήρης αποδόμηση της νεωτερικότητας, θα πρέπει πάντοτε να εκλαμβάνονται ως ταυτόχρονες, ταυτόσημες και παράλληλες διαδικασίες, ποτέ ως διαδοχικές. Αλλιώς η μετανεωτερικότητα μπορεί εύκολα να καταλήξει σε ένα νέο είδος παραδοσιαρχίας (neo-traditionalism), να οδηγήσει δηλαδή σε τελευταία ανάλυση σε πλήρη άρνηση των επιτευγμάτων και των θετικών αξιών του λεγόμενου «δυτικού πολιτισμού». Κι αυτός οφείλω να ομολογήσω είναι ένας υπαρκτός κίνδυνος, αφού η πλήρης κυριαρχία ενός αποστεωμένου ορθολογισμού τους δυο τελευταίους αιώνες μερικές φορές οδηγεί τους πάσης φύσεως νοσταλγούς του παρελθόντος στην αναζήτηση ενός νέου «παραδείγματος», το οποίο όμως πολλές φορές δεν είναι «νέο», αλλά απλή ανακύκλωση παλαιών δοκιμασμένων και απορριφθέντων «παραδειγμάτων», (νέο-ρομαντισμός, νέο-μυστικισμός, νατουραλισμός, κλπ.). Όλοι αυτοί οι νέο-ισμοί έχουν πολλά κοινά σημεία με τις σφοδρότατες αντιδράσεις, προερχόμενες κυρίως στην Ευρώπη από το χώρο της εκκλησίας και της θεολογίας, από τις αρχές του 18ου αι. και εξής ενάντια στη νεωτερική επανάσταση, την οποία τελικά η δυτική κοινωνία μας έχει ουσιαστικά αποδεχτεί και στην πράξη ενστερνιστεί. Οι σπασμωδικές αντιδράσεις θρησκευτικών κύκλων εναντίον όσων συστηματικά επιτίθενται (ζώντας ακόμη στην εποχή των μεγάλων αφηγήσεων [grand narratives] της νεωτερικότητας) στο μάθημα των θρησκευτικών (αυτούς που με άλλους συναδέλφους ονομάζω

«φονταμενταλιστές της νεωτερικότητας») σ' αυτήν ακριβώς την ατελέσφορη τακτική εντάσσονται.

Πριν από μερικές δεκαετίες, σημαίνων κοινωνιολόγος της θρησκείας, ο Peter Berger, οριοθετώντας τις σχέσεις της Εκκλησίας με τη πολυπολιτισμικότητα, και της θεολογίας με την επιστημονική γνώση και τη δημόσια εκπαίδευση, διέκρινε δύο κύριες συμπεριφορές: εκείνη της προσαρμογής (accommodation) και εκείνη της αντίστασης (resistance). Έχω προ πολλού υποστηρίξει σε πείσμα τόσο των προοδευτικών όσο και των συντηρητικών, πως και οι δύο συμπεριφορές, τόσο θεολογικά όσο και επιστημονικά, κρίνονται ανεπαρκείς. Η αντίσταση για τους λόγους που αναφέραμε πιο πάνω. Όσο για την προσαρμογή, τα στοιχεία στα οποία η Εκκλησία και η θεολογία της από τη φύση τους αδυνατούν να προσαρμοστούν, αφορούν στις αξίες και τους ακρογωνιαίους λίθους της νεωτερικότητας: (α) την «εκκοσμίκευση» (secularism), (β) την «ατομικότητα» (individualism), και (γ) την εξώθηση της Εκκλησίας στην ιδιωτική σφαίρα.

Με την εκκοσμίκευση εξαντλείται ο ρόλος, η φύση και η αποστολή της Εκκλησίας στη θεσμική της έκφραση, καθίσταται δηλαδή θεσμός του κόσμου τούτου, που μπορεί μεν να είναι αποδεκτός ή και επιθυμητός ακόμη στο κυρίαρχο νεωτερικό παράδειγμα, χάνει όμως τον προφητικό και κυρίως τον εσχατολογικό της χαρακτήρα. Η Εκκλησία, αντλώντας το είναι και την ύπαρξή της όχι από αυτό που είναι στο παρόν, ή από αυτό που της δόθηκε στο παρελθόν ως θεσμός, αλλά από αυτό που θα γίνει στα έσχατα, όχι μόνο δεν πρέπει να ενεργεί ως θεσμός του κόσμου τούτου, αλλά να αντιμετωπίζει κριτικά τους θεσμούς του κόσμου και προφητικά να καταγγέλλει τις άδικες δομές του.

Ως προς την ατομοκρατία, τον ιντιβιτζουαλισμό, είναι φανερό ότι η Εκκλησία ως κοινωνία ελευθέρων πιστών, και ασφαλώς όχι ως καταπιεστικός κοινοτισμός που αδιαφορεί για τα ανθρώπινα δικαιώματα (με βάση τουλάχιστον τη θεμελιακή της διδασκαλία περί απόλυτης ελευθερίας και αυτεξουσίου), είναι ασυμβίβαστη με κάθε είδους αντίληψη, που θέτει ως βάση το μεμονωμένο άτομο και όχι τις σχέσεις του με τον «άλλο», αλλά και τον «όντως Άλλον».

Τέλος, ο περιορισμός της Εκκλησίας στην ιδιωτική σφαίρα αναιρεί την ταυτότητά της, καθώς και την κεφαλαιώδους σημασίας υποχρέωσή της να ευαγγελίζεται στα πέρατα της οικουμένης το χαρμόσυνο μήνυμα του ευαγγελίου. Η χριστιανική θεολογία οφείλει να ανταποκριθεί κριτικά στην πρόκληση της παγκοσμιοποίησης, που καταπνίγει τη ζωή και απειλεί τον πλανήτη γη.

Στη σημερινή, λοιπόν, πραγματικότητα η Εκκλησία και οι θεολόγοι της δημόσιας εκπαίδευσης δεν είναι δυνατόν να περιοριστούν αυτάρεσκα στην ιδιωτική σφαίρα για να καλύψουν υποκριτικά τις ατομικές ανάγκες των πιστών, υποκαθιστώντας το ιεραποστολικό έργο της Εκκλησίας. Ούτε η θρησκευτική εκπαίδευση μπορεί να αγνοήσει το χρέος της να αντιπαραθέτει διαρκώς το όραμα μιας άλλης οικουμένης, που είναι έκφραση ζωντανής αλληλεπίδρασης, μιας οικουμένης που θεμελιώνεται στο σύνολο των σχέσεων και όχι των δομών και των κλειστών και περιχαρακωμένων ταυτοτήτων, μιας οικουμένης αυθεντικών σχέσεων κοινωνίας, αντανάκλαση των σχέσεων που ενυπάρχουν στην τριαδική θεότητα. Σ' αυτό το όραμα όλοι οι άνθρωποι πάσης φυλής και

γλώσσας, ο κόσμος των Ορθοδόξων και των ετεροδόξων, των χριστιανών και των πιστών των άλλων θρησκευμάτων, των πιστών και των απίστων, των δικαίων και των αμαρτωλών, είναι δημιουργήματα του ενός Θεού.

Αν, όμως, ούτε η αντίσταση ούτε η προσαρμογή της Εκκλησίας προς τη νεωτερικότητα είναι θεμιτές, υπάρχει η δοκιμασμένη στην ιστορία της Εκκλησίας τρίτη λύση του ιστορικού συμβιβασμού, ή άλλως κοινωνικής ενσωμάτωσης, η παρακαταθήκη δηλαδή των μεγάλων πατέρων της Εκκλησίας. Στην κρίσιμη καμπή της ιστορίας της η Εκκλησία όχι μόνο συμβιβάστηκε με τους «νεωτερικούς» - αν μπορούσε βέβαια κανείς καταχρηστικά να τους ονομάσει έτσι - για τα δεδομένα της εποχής θεσμούς της πολυπολιτισμικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, όχι μόνο σεβάστηκε την άλλοτε αποκαλούμενη «πόρνη Βαβυλώνα» (Αποκάλυψη), αλλά τους ενέταξε και στις λειτουργικές της δέλτους. Το μόνο που διατήρησε ανόθευτο ήταν η ταυτότητά της (κι αυτή όχι χωρίς δυσκολίες) και το δικαίωμα της προφητικής κριτικής της στάσης απέναντι στις ιστορικές εξελίξεις.

Η θρησκευτική εκπαίδευση με το μάθημα των θρησκευτικών μπορεί και ασφαλώς πρέπει να υπηρετεί την αποστολή και διακονία της Εκκλησίας, αφού οι φορείς και εκφραστές της, οι θεολόγοι, είναι η προφητική θεολογική της συνείδηση, στην κατεύθυνση όμως που περιγράψαμε πιο πάνω. Θα πρέπει όμως αυτοί να διαλέγονται με συναδέλφους και ιδεολογίες από όλα τα γνωστικά αντικείμενα εντός της σχολικής κοινότητας, με στόχο τη γνήσια κατανόηση του ανθρώπινου προσώπου, υπερασπιζόμενοι με τρόπο διαλεκτικό τις πανανθρώπινες αξίες και παρακολουθώντας κριτικά την αλματώδη εξέλιξη της κοσμικής επιστήμης. Τέλος, οφείλουν να υπηρετούν και την ευρύτερη κοινωνία, αποτελώντας μοχλό καταλλαγής, θεραπείας και μεταμόρφωσης του κόσμου. Δυστυχώς μέχρι σήμερα η θρησκευτική εκπαίδευση αναγκάστηκε να ακολουθήσει τους δύο δρόμους που περιέγραψε ο Berger: ή τη σύγκρουση με τα σύγχρονα νεωτερικά ιδεώδη και τα πολυπολιτισμικά δεδομένα, ή την αναγκαστική συμμόρφωση μ' αυτά. Είναι καιρός το θεολογικό δυναμικό της χώρας μας, αλλά και η Ορθόδοξη Εκκλησία γενικότερα, να αφουγκραστούν την αυθεντική Ορθόδοξη κατανόηση περί χριστιανικής μαρτυρίας και τις αρχές νεώτερης χριστιανικής παιδαγωγικής, ιδιαίτερα στο χώρο της θρησκευτικής εκπαίδευσης, και να αλλάξουν ριζικά τη στρατηγική τους στο δημόσιο πολυπολιτισμικό σχολείο, ιδίως στο κρίσιμο σημείο της (μη-υποχρεωτικής) λυκειακής εκπαίδευσης.

Fb/AMEN, 3 Απριλίου 2018

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΓΔΜ

Εθνικοί και θρησκευτικοί λόγοι αποδοχής της διαφαινόμενης συμφωνίας. Λόγος «προτρεπτικός» προς την μεγάλη πλειοψηφία των συμπατριωτών μου, που ίσως δικαιολογημένα αγωνιούν.

Όταν είχε ανοίξει η συζήτηση για το «Μακεδονικό» -και όχι «Σκοπιανό»- τον Γενάρη, είχα με σθένος υποστηρίξει το όνομα ΝΕΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.

Ο Ελληνικός λαός, έγραφα, «ο καθημένος εν σκότει και σκιά θανάτου», αντί να χαρεί και να αισθανθεί υπερήφανος, όπως οι Βρετανοί με το ΝΕΑ Υόρκη, οι Έλληνες της Αμερικής με το σκέτο Sparta, Athena κλπ, ακόμη και οι Τούρκοι πιθανώς με το ΝΕΑ Σμύρνη, ΝΕΑ Κρήνη κλπ., δυστυχώς θα το απορρίψει! Μάλλον... εμείς έχουμε αλυτρωτικές καταβολές (πάλι με χρόνια με καιρούς..), και όχι οι άλλοι».

Εδώ, όπως και στο Κυπριακό, πάντα προωθούμε τη... μη λύση.

Πατριωτικά, βεβαίως, βεβαίως... Και τελικά οι μεταγενέστερες προτεινόμενες λύσεις πάντα, μα πάντα, αποδεικνύονται χειρότερες.

«Ακούει μήπως κανείς σήμερα τον Μέρτζο, τον αποδεδειγμένα βέρο Μακεδόνα, και γνώστη όσο κανείς άλλος του Μακεδονικού ζητήματος;

»Προβλέπω λοιπόν και νέο... πατριωτικό, και δυστυχώς επιζήμιο, διεθνή διασυρμό. Και στο βάθος, τοις πράγμασι, ΣΚΕΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ. Να το πω καθαρά.

»Αν γίνουν κοινά αποδεκτά τα εκτός του ονόματος ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΤΕΡΑ ζητήματα, όχι απλώς δέχομαι, αλλά θα είμαι ειλικρινά περήφανος, με το όνομα ΝΕΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ».

Είχα μια επιφύλαξη για την σχισματική -πλην όμως Ορθόδοξη Εκκλησία των βορείων γειτόνων μας.

Η παρέμβαση όμως του Οικουμενικού Πατριάρχη για συνδρομή, με βάση τα κανονικά του προνόμια ως πρώτου τη τάξει, προς λύση και αυτού του χρονίζοντος εκκλησιαστικού ζητήματος μάλλον φαίνεται να έχει εξομαλύνει την κατάσταση.

Και έρχομαι στην διαφαινόμενη συμφωνία με το ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, χωρίς αναφορά στη Μακεδονία του Μ. Αλεξάνδρου και με την προϋπόθεση αλλαγής του συντάγματος στα σχετικά με τις αλυτρωτικές βλέψεις των βορείων εθνικιστών, σύμφωνα μάλιστα με την σχετική διατύπωση του δικού μας συντάγματος, αλλά και με τις αναγκαίες υποχωρήσεις στον ευρύτερο μεταγενέστερο γεωγραφικό προσδιορισμό του χώρου, που αναπόφευκτα συνεπάγεται και τα περί εθνότητας, γλώσσας, συνείδησης κλπ.

Θα δυσανεχτήσω πολλούς φίλους μου, αλλά διαβλέπω αρκετά ευοίωνες τις προοπτικές αυτής της συμφωνίας και από καθαρά εθνική σκοπιά, αφού έτσι οι

Έλληνες -και κυρίως εμείς οι Μακεδόνες- θα αποκτήσουμε συμμάχους, η αναφορά των οποίων δεν θα είναι προς... βορράν προς το ξανθό γένος, αλλά στην ελληνική Μακεδονία και στο οικουμενικό όραμα του Μ. Αλεξάνδρου.

Εκτός από τους μύριους λόγους του βέρου Μακεδόνα Μέρτζου (εξού και η εκ νέου ανάρτηση του άρθρου του τότε στην Καθημερινή).

Είμαι από τους έντονα κριτικούς στην κυβέρνηση των ΣΥΡΙΖΑΝΕΛ για την γενικότερη πολιτική τους, αλλά και τον μικροκομματικό τρόπο που χειρίστηκε το θέμα.

Εδώ όμως, σε εθνικά θέματα, δεν χωρούν αντιπολιτευτικές υστερίες.

Έρχομαι τέλος και στην πλειονότητα των Ορθόδοξων, που δυστυχώς συνήθισαν -με ευθύνη και ημών των θεολόγων και των εκκλησιαστικών ταγών- να βάζουν την πατρίδα, την όποια πατρίδα, πάνω από την Ορθόδοξη πίστη, ξεχνώντας όχι μόνον ότι «ουκ έχομεν ώδε μένουσαν πόλιν (πατρίδα) αλλά την μέλλουσαν επιζητούμεν», κυρίως όμως ότι αποτελούμε το «τρίτον» γένος (πέραν των εθνικιστών Ιουδαίων και των εθνικών Ελλήνων). Και ότι με όλους τους Βόρειους γείτονές μας στα Βαλκάνια μοιραζόμαστε την ίδια Ορθόδοξη πίστη, χωρίς βέβαια να παύουμε να εργαζόμαστε και για την ενότητα όλων των χριστιανών.

Είπα: λόγος «προτρεπτικός» είναι τα παραπάνω, που όμως όφειλα δημόσια να τους εκθέσω προς προβληματισμό, όχι εξαναγκασμό.

Fb 13 Ιουνίου 2018

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Θα μου πείτε: Πως συνδέονται ο σήμερα εορταζόμενος μέγιστος των Αποστόλων και η κατακερματισμένη Ορθοδοξία στην Ουκρανία; Και όμως συνδέονται. Όχι μόνον από την...θαυμάσια και σπάνια ψηφιδωτή εικόνα του αποστόλου Πέτρου από την Σεβαστούπολη της Ουκρανίας.

Περισσότερο, από την δυσκολία ημών των Ορθοδόξων να παραδεχτούμε - εκκλησιολογικά δήθεν - το ουσιαστικό πρωτείο του. Τόσο βιβλικά (βλ. την μαρτυρία του Ιησού στο κατά Λουκάν. «*καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφοὺς σου*», 22:32), όσο και λειτουργικά (βλ. «*τὸν μὲν (Πέτρον), ὡς τῶν Ἀποστόλων προεξάρχοντα*», του Ανδρέου Πυρρού, αυτόμελο του εσπερινού, το «*Πέτρε, κορυφαῖε τῶν ἐνδόξων Ἀποστόλων*», του Γερμανού, ιδιόμενο της Διτῆς, και πολλά άλλα, για να μη θυμηθούμε και τις λαθροχειρίες διαγραφῆς από υπερ-Ορθόδοξους αντιγραφείς των επαινετικών αναφορών στην εκκλησία της Ρώμης από τα μηναία.

Η ίδια δυσκολία μας κατατρύχει - δήθεν νομοκανονικά αυτή τη φορά - και αφήνουμε διηρημένη εκκλησιαστικά για έναν αιώνα τώρα μια από τις μεγαλύτερες Ορθόδοξες χώρες.

ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ στους εορτάζοντες, ιδιαίτερα στα δυο εγγόνια μου, Με κανέναν όμως τρόπο άλλα (πολλά) χρόνια στην μυωπική διαιώνιση των δύο παραπάνω θεμάτων.

ΥΓ. Και επειδή πολλοί θα διερωτηθούν, ποια είναι τα «πολλά άλλα», διευκρινίζω ότι τα παραπάνω ήταν από τον εσπερινό. Από τον όρθρο έχουμε και λέμε: προστάτης της Εκκλησίας και πρόεδρος, κορυφαιότατος των αποστόλων, ταμίας ασφαλής της βασιλείας, υπέρτατος των αγγέλων, κριτής και σύνεδρος του Χριστού, δεσμείν τε και λύειν ευθύνας λαβών, πρόκριτος των αποστόλων, αρχιποίμην των λογικών προβάτων, κλειδούχος των ουρανίων πυλών, πρώτος εν τη εκλογή, κρηπίς της πίστεως κλπ. Και τα παραπάνω μόνον όσα έχουν καταγραφεί στις λειτουργικές μας (υμών των Ορθοδόξων) δέλτους. Πάμπολλα επίσης και στα αρχαία ελληνικά πατερικά συγγράμματα.

Fb 29 Ιουνίου 2018

Η ΠΑΝΑΓΙΑ Η «ΟΙΚΟΛΟΓΟΣ»

Από την εποχή ακόμη των Συνοπτικών Ευαγγελίων, όταν ο Ματθαίος ερμήνευσε το εβραϊκό "αλμά" ως "παρθένος", και κυρίως όταν ο Λουκάς στην διήγηση του Ευαγγελισμού διατύπωσε το περίφημο "ιδού η δούλη Κυρίου", η εκκλησιαστική παράδοση - αρχαία και νεώτερη - προέβη σε αξιόλογες ερμηνευτικές προσεγγίσεις για την Παναγιά ως εκπρόσωπο του ανθρωπίνου γένους στο μυστήριο της θείας οικονομίας. Άλλοτε επιτυχείς και άλλοτε προβληματικές, κυρίως ως προς τις επιπτώσεις τους για το γυναικείο φύλο. Από σύμβολο αγνότητας και υποταγής (παρερμηνεύοντας το "γένοιτο μοι κατά το ρήμα σου"), δίνοντας μάλιστα έμφαση στο Virgin Mary, πότερο από το "Θεοτόκος" (αναπτύσσοντας μάλιστα την "μαριολογία" στη θέση της "θεοτοκολογίας" και φθάνοντας μέχρι την άσπιλο σύλληψή της στην Δύση, αλλά και στην Ανατολή παρανοώντας μερικές φορές το "εν τη γεννήσει την παρθενίαν εφύλαξας", που ψάλλουμε σήμερα), ως την εξύψωσή της πιο πάνω από τις ουράνιες δυνάμεις (τιμιωτέρα των Χερουβείμ και ενδοξοτέρα - και μάλιστα ασυγκρίτως - των σεραφείμ). Χωρίς ωστόσο η ανδροκρατική πλέον διαχείριση των εκκλησιαστικών πραγμάτων να επιτρέψει και στις γυναίκες τον ηγετικό - και λειτουργικά (περίπτωση διακονισσών) - ρόλο που διεδραμάτιζαν στην αρχέγονη Εκκλησία.

Πολλές φορές μάλιστα ανυψώνοντας την Θεοτόκο μέχρι τις παρυφές της Αγίας Τριάδος, εντονότερα στην δυτική παράδοση, αλλά δημιουργώντας δογματικές έριδες και στην ανατολική, επιμένοντας στο "υπεραγία Θεοτόκε ΣΩΣΟΝ ημάς" και απαξιώνοντας μετά βδελυγμίας το "ΠΡΕΣΒΕΥΕ υπέρ ημών". Τιμώντας την μεγάλη εορτή, σήμερα θα επιμείνω σε μια όχι και τόσο γνωστή πτυχή του προβλήματος, αλλά πολύ επίκαιρη στις μέρες μας: την οικολογική διάσταση της Ορθόδοξης υμνολογίας για την Θεοτόκο. Σταχυολογώ από το Θεοτοκάριο του Νικοδήμου του Αγιορείτου, και συγκεκριμένα από τα προσόμοια του πλαγίου πρώτου (φωτο), όπου η Παναγία παραλληλίζεται με τον πλούτο της κτιστής δημιουργίας: περισσότερά λογική, φεραυγής χελιδών,

αμίαντος δάμαλις, αμνάς καθαρά και πανάσπιλος, δορκάς, έλαφος η ταχυδρόμος.

Η διάσταση αυτή δεν διαφέρει - τηρουμένων των χρονικών αναλογιών - από το αμείωτο ενδιαφέρον του Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου για την κλιματική αλλαγή, που αποτυπώνεται και στο ιεραποστολικό κείμενο, αλλά και στο Μήνυμα και την Εγκύκλιο της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου.. Με την αναγκαία σημείωση, ότι οικολογία δεν είναι μόνον η κλιματική αλλαγή, αλλά αφορά σε όλο το οικοσύστημα συλλογικά. Όπως οικολογική έννοια έχει και η νηστεία - κυρίως η αποχή κρέατος, που στις παραδοσιακές κοινωνίες σήμαινε μορατόριουμ στη «σφαγή» οικόσιτων ζωντανών οργανισμών.

Fb 15 Αυγούστου 2018

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Πληθώρα αναλύσεων και επιστημονικών, αλλά και σημαντικών πληροφοριακών, μελετών βλέπουν τις μέρες αυτές το φως της δημοσιότητας για την σημερινή εκκλησιαστική κρίση.

Αναλύοντας τα επίσημα κείμενα, που δημοσιοποιούνται πλέον καθημερινά, αβίαστα καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα για το ποια είναι τα βαθύτερα αίτια για την κρίση της - προσωρινής ελπίζω και εύχομαι - διάσπασης της ενότητας της Ορθοδοξίας, επισήμως με την απόφαση της 15^{ης} Οκτωβρίου, υπαιτιότητα του Πατριαρχείου Μόσχας, με αφορμή ασφαλώς την Ουκρανική αυτοκεφαλία - ή καλύτερα εξαιτίας αυτής.

Τόσο η απουσία της Ρωσικής Εκκλησίας από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο του 2016, όσο και το βέτο της για την ολοκλήρωση του περί αυτοκεφαλίας προσυνοδικού κειμένου, ένα και μοναδικό σκοπό, ή μάλλον δύο, είχαν: σε ιδεολογικό και γεωπολιτικό επίπεδο την αποτροπή της απώλειας της Ουκρανίας - κάτι που θα αποδυνάμωνε την καινοφανή θεωρία της Ρωσικής ηγεσίας (πολιτικής και εκκλησιαστικής) περί Russkii Mir (Ορθόδοξου λαού), άρα την ηγεμονία της στους βόρειους, και κατ' επέκταση και στους νότιους Σλάβους - και σε θεολογικό επίπεδο την αμφισβήτηση με πλήθος παράξενες θεωρίες, που όμως όλες προσέκρουαν στην ισχύουσα κανονική παράδοση της Ορθοδοξίας, του πρωτείου του Οικουμενικού Πατριάρχου Κων/πόλεως. Κάτι που σταδιακά θα μπορούσε να οδηγήσει και στην ηγεμονία της Ρωσικής Εκκλησίας επί του συνόλου της Ορθοδοξίας, όχι με βάση την περί ενότητας της Εκκλησίας χριστιανική αντίληψη (δηλαδή την αδήριτη αναγκαιότητα ύπαρξης Πρώτου και σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως συμβαίνει σε ενοριακό, επισκοπικό, μητροπολιτική, περιφερειακό), αλλά με βάση την ισχύ, την αριθμητική υπεροχή, ακόμη και την αντίληψη ότι το Πατριαρχείο Μόσχας τυχαίνει να είναι την εποχή μας η επισκοπή κυρίαρχης αυτοκρατορικής δύναμης, όπως το Οικουμενικό Πατριαρχείο ήταν κατά την αρχαία Ρωμαϊκή. Μια εκδοχή δηλαδή της παλαιότερης περί "Τρίτης Ρώμης" θεωρίας. Αυτές τις απόψεις δεν φαίνεται να συμμερίζεται η Ουκρανική Ορθοδοξία, ακόμη και η μέχρι σήμερα κανονική υπό το Πατριαρχείο Μόσχας.

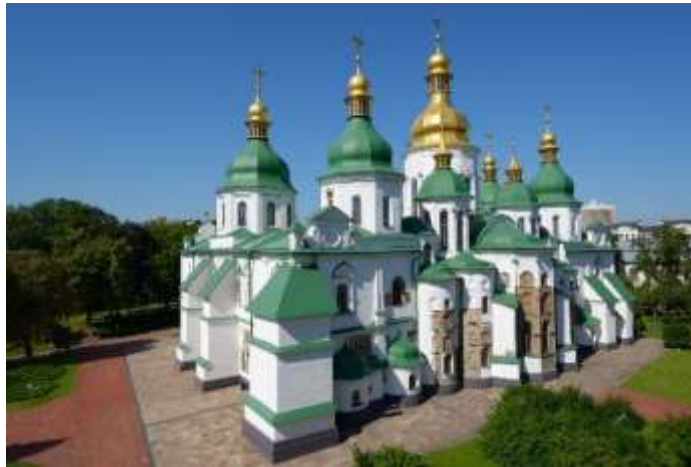
Ένα ελαφρυντικό σ' αυτήν την εμμονή της Ρωσικής Εκκλησίας μπορεί να υπάρξει: Επειδή έζησαν έντονα στην ιστορία τους την αντιπαλότητα και διαμάχη με την Καθολική Εκκλησία εξαιτίας της Ουνίας, συνεχίζουν ακόμη και

στην εποχή της οικουμενικής συμφιλίωσης να θεωρούν τους εαυτούς τους υπέρμαχους της αυθεντικής (Ορθόδοξης) χριστιανικής διδασκαλίας και την ελληνική Ορθοδοξία υπό το Οικουμενικό Πατριαρχείο υπερβολικά ανεκτική, και κυρίως ανοιχτή στον οικουμενικό διάλογο.

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός, ότι το αφήγημα του «Ορθόδοξου λαού» έχει ως συστατικό του την αντιπαράθεση προς την «διεφθαρμένη» Δύση, στην οποία έμμεσα εντάσσουν ορισμένοι και την Ελληνική Ορθοδοξία. Όντας υπέρμαχος της ενότητας της Ορθόδοξης Εκκλησίας, όπως βέβαια και της ανά την οικουμένην χριστιανικής Εκκλησίας, αν και διαφωνώ πλήρως - ιεραποστολικά και θεολογικά - με αυτές τις απόψεις, ανάμεσα σε πολλά άλλα και για τους λόγους που ανέφερα στο σχόλιό μου στην παρέμβαση του π. Ιωάννη Χρυσανγή, πιστεύω ότι είναι αναγκαίος όσο ποτέ ένας γνήσιος και ειλικρινής διάλογος με τις ρωσικές απόψεις, με δεδομένο μάλιστα ότι για το πανορθόδοξως εγκριθέν στην Κρήτη ιεραποστολικό κείμενο η Ρωσική Εκκλησία έχει - κατά δήλωσή της - τις περισσότερες επιφυλάξεις.

Fb 20 Αυγούστου 2018

«ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ». Η ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Σκέψεις και προτάσεις προς του φίλους στην Ρωσία και Ουκρανία επί τη εορτή των Χριστουγέννων με τίτλο «Και επί γης ειρήνη» (εστάλησαν ηλεκτρονικά με το παλαιό ημερολόγιο που ακολουθούν Ρωσία και Ουκρανία), που βασίστηκαν στην έρευνα επί του Ουκρανικού ζητήματος, με την συμμετοχή των ακαδημαϊκών μελών του CEMES, αλλά και των μετεχόντων στο διδακτικό προσωπικό του διορθόδοξου μεταπτυχιακού προγράμματος «Orthodox Ecumenical Theology» του Διεθνούς Ελληνικού Πανεπιστημίου (IHU) από όλες τις Ορθόδοξες δικαιοδοσίες. Η έρευνα αυτή την οποία συντόνιζα από την έναρξη της κρίσεως, εξέτασε σε καθαρά επιστημονικό επίπεδο τα διάφορα επιχειρήματα, ιστορικά, θεολογικά και κανονικά, αναφορικά με την πρωτοβουλία του Οικουμενικού Πατριαρχείου (ΟΠ) να προβεί στην χορήγηση αυτοκεφαλίας στην Εκκλησία της Ουκρανίας, αλλά και τι μέτρα από εδώ και πέρα κρίνονται απαραίτητα για την διατήρηση της ενότητας της Ορθοδοξίας.

191

Ιδιαίτερα μετά την απόφαση της Ιεράς Συνόδου του Πατριαρχείου Μόσχας (ΠΜ) να διακόψει την ευχαριστιακή κοινωνία με το ΟΠ, συνεχίζουμε πιο έντονα την προσπάθεια διατήρησης της ορθόδοξης ενότητας. Κυρίως, επειδή η απόφαση του ΠΜ θα έχει τεράστιες συνέπειες στην Ορθόδοξη διασπορά, όπου η μεγάλη πλειοψηφία των Ορθοδόξων από όλες τις δικαιοδοσίες κατάφερε να δημιουργήσει κλίμα συνεργασίας και πνεύμα ενότητας και κοινής Ορθόδοξης μαρτυρίας.

Εκτιμάται, ότι η παρούσα «κρίση» μπορεί να έχει και θετικές – με την βιβλική σημασία του όρου – συνέπειες για το μέλλον της Ορθοδοξίας, που ακόμη και με την φαινομενική διάσπαση της Ορθόδοξης ενότητας μπορεί να σηματοδοτήσουν ευοίωνες εξελίξεις στον χώρο της Ορθόδοξης χριστιανικής μαρτυρίας. Άμεσα συνδέεται – και μάλιστα αποτελεί συνέχειά της – με την πρόσκαιρη κρίση που εκδηλώθηκε πριν, κατά, και μετά την σύγκληση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, του κορυφαίου γεγονότος της σύγχρονης Ορθοδοξίας.

Για το λόγο αυτό, ως ακαδημαϊκοί θεολόγοι, συμμετείχαμε στη θεολογική συζήτηση για το θέμα της χορήγησης αυτοκεφαλίας με στόχο την δημιουργία μιας ενιαίας και ενωμένης Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Ουκρανία, την οποία αποφασίσαμε να μελετήσουμε μέσα από το τρίπτυχο: Πρωτείο-Συνοδικότητα-Αυτοκεφαλία.

Μετά τα επιχειρήματα τα οποία παρουσίασε το Οικουμενικό Πατριαρχείο για τις κανονικές του ενέργειες στα τέλη Σεπτεμβρίου (ΟΜΙΛΟΥΝ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ αναμέναμε με ανυπομονησία επίσημα αντεπιχειρήματα από το ΠΜ. Αυτά καθυστέρησαν να παρουσιαστούν επίσημα, ενώ δημοσιεύθηκαν μόνον ανώνυμα σχόλια και ημιεπίσημες απαντήσεις. Η πιο σοβαρή (ένα μήνα σχεδόν αργότερα, κατά τα μέσα Οκτωβρίου) ήταν εκείνη του καθηγητή Mickail Zhelton, μέλους συνοδικής επιτροπής του ΠΜ, με ανάρτηση παλαιότερης επιστημονικής πραγματείας του, η οποία φυσικά δεν ανταποκρίνονταν πλήρως στα πλέον πρόσφατα επιχειρήματα που προσκόμισε επίσημα το ΟΠ.

Στην αρχή το ΠΜ ακολούθησε μια μάλλον επικοινωνιακή στρατηγική, την οποία επανέλαβε σε ομιλία του και ο Πατριάρχης Κύριλλος, κάνοντας λόγο για συνωμοσία, και ότι ολόκληρη η διαδικασία είχε πολιτικά κίνητρα, και ότι πρόκειται για πονηρές δυνάμεις που θέλουν να καταστρέψουν τη Ρωσική Εκκλησία κλπ. Μέχρι και σήμερα τα επιχειρήματα του ΟΠ παραμένουν ισχυρά, και δεν παρουσιάστηκε σοβαρός θεολογικός αντίλογος, που να δικαιολογεί την διακοπή κοινωνίας, την οποία αποφάσισε το ΠΜ, εργαλειοποιώντας την Ευχαριστία, το ύψιστο στοιχείο της χριστιανικής, και κυρίως Ορθόδοξης, αυτοσυνειδησίας.

Το κύριο έγγραφο, με βάση το οποίο θα μπορούσε να επιλυθεί αυτή η οδυνηρή διαίρεση σε μια μεγάλη Ευρωπαϊκή χώρα, που κατοικείται κυρίως από Ορθόδοξους, ήταν η πατριαρχική πράξη του 1686, με την οποία δόθηκε στον Πατριάρχη Μόσχας μόνο το δικαίωμα να χειροτονεί τον Μητροπολίτη Κιέβου, λόγω της κατάστασης που επικρατούσε την εποχή εκείνη, με σαφώς εκτεφρασμένη προϋπόθεση να ακολουθεί την απόφαση της Κιεβινής κληρικο-λαϊκής συνέλευσης και, κυρίως, να μνημονεύεται πρώτος ο ΟΠ, κάτι που αποδεικνύει προφανώς ότι η Μητρόπολη Κιέβου εξακολουθεί να παραμένει υπό την δικαιοδοσία του. Αντ' αυτού, συνεχίζει η επιχειρηματολογία του ΟΚ, το ΠΜ προσάρτησε αντικανονικά την Μητρόπολη Κιέβου και ολόκληρη την ουκρανική επικράτεια στην δικαιοδοσία του.

Περί το τέλος Οκτωβρίου, το ΠΜ επιχείρησε να δώσει επίσημα απάντηση στα επιχειρήματα του ΟΠ. Και περί τα τέλη Νοεμβρίου στον δικτυακό τόπο του Γραφείου επί των Διορθοδόξων και Διαχριστιακών Σχέσεων του ΠΜ αναρτήθηκε η παραπάνω πραγματεία του καθηγητή Zhelton μεταφρασμένη στα ελληνικά. Ο καθηγητής Zhelton, ως επιφανής λειτουργιολόγος, παρέκαμψε την προϋπόθεση του μνημοσύνου του Οικουμενικού Πατριάρχη από τον Μητροπολίτη Κιέβου, σαφή απόδειξη της δικαιοδοσίας στην οποία ανήκε η Μητρόπολη Κιέβου (βλ. σημείωση 130), ερμηνεύοντας την προϋπόθεση αυτή ως απλό ευχολόγιο χωρίς να αποτελεί κανονική δέσμευση. Τόσο η επίσημη απάντηση του ΠΜ στα επιχειρήματα του ΟΠ, όσο και η εκτενής πραγματεία του καθηγητή Zhelton, επιμένουν σωστά στην ενότητα των Ρως του Κιέβου και της Μόσχας. Ωστόσο, πρόκειται για ιστορικό παρελθόν, που δεν σχετίζεται με την παρούσα κατάσταση, όπου η συντριπτική πλειοψηφία των Ουκρανών θεωρεί τους Ρώσους ως εχθρικά διακείμενους και επιτιθέμενους στην χώρα τους και τον Προκαθήμενο του Πατριαρχείου Μόσχας ως *persona non grata*.

Για την παρούσα κατάσταση, κατά την επιστημονική επιτροπή του CEMES, δεν μπορεί να κατηγορηθεί ούτε το ΟΠ, το οποίο είναι υποχρεωμένο να υπερασπίζεται τα κανονικά δικαιώματά του διακονίας, αλλά ούτε ακόμη και

το ΠΜ, το οποίο επίσης θεώρησε χρέος του να υπερασπιστεί την κανονική του δικαιοδοσία, χρησιμοποιώντας όσα επιχειρήματα θεωρεί κατάλληλα. Η ευθύνη - όσον αφορά τόσο την Ορθόδοξη ενότητα όσο και, κυρίως, την ενότητα Κιέβου-Μόσχας, στην οποία το ΠΜ δίνει μεγάλη έμφαση - είναι αποκλειστικά της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας υπό το Πατριαρχείο Μόσχας (UOC MP), ειδικά της ηγεσίας της, η οποία ακολουθεί κατά γράμμα σε όλες τις αποφάσεις της την Ρωσική Εκκλησία, αρνούμενη να συναντήσει την Πατριαρχική Εξαρχία, από την οποία θα μπορούσε να απαιτήσει οποιεσδήποτε προϋποθέσεις επιθυμούσε, ακόμη και να καταδικάσει την απόφαση του ΟΠ. Κυρίως, όμως, διότι επανέλαβε τα επιχειρήματα του ΠΜ κατά την τελευταία σύνοδο στη Λαύρα των Σπηλαίων, κυρίως λόγω της απόφασής της να αρνηθεί το δικαίωμα μιας ελεύθερης κατά συνείδηση απόφασης των ιεραρχών της. Και, θα προσθέταμε, διότι δεν έλαβε καθόλου υπόψη της την προηγηθείσα από Οκτωβρίου επιστολή του ΟΠ προς τον Προκαθήμενό της, Μητροπολίτη Ονούφριο.

Κατά την άποψη της επιτροπής, αρνούμενοι να συμμετάσχουν στο σύνολό τους στη διαδικασία ενοποίησης, έχασαν τη μοναδική ευκαιρία να εξασφαλίσουν σε μεγάλο βαθμό τόσο τον νόμιμο έλεγχο της υπό διαμόρφωση Ορθόδοξης Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Ουκρανίας, όσο και - κάτι ακόμη σημαντικότερο - να επιδιώξουν και να καθορίσουν αποφασιστικά την πραγματική ενότητα μεταξύ Ουκρανικής και Ρωσικής Ορθοδοξίας.

Η μόνη ευθύνη που κανείς μπορεί να προσάψει στο ΠΜ είναι η απόφασή του να χρησιμοποιήσει τη Θεία Ευχαριστία - το απόλυτο Ορθόδοξο χαρακτηριστικό της ταυτότητάς της - για μια διοικητική διαφωνία που δημιουργεί, όπως σημειώνει η επιτροπή, πολλά προβλήματα στην προσπάθεια διατήρησης της Ορθόδοξης ενότητας, ιδιαίτερα στην Ορθόδοξη Διασπορά. Τέτοιες, όμως, αυθόρμητες ενέργειες είναι πολυάριθμες στη μακρά ιστορία της Ορθόδοξης, αλλά και της ενιαίας κατά την πρώτη χιλιετία, Εκκλησίας, και με την πάροδο του χρόνου επιλύονται. Άλλωστε, το ΠΜ χρησιμοποίησε αυτό το μέσο και για την εδαφική διαμάχη της Εσθονίας, αλλά σοφά το απέσυρε μετά από λίγα χρόνια. Αυτό προσευχόμαστε να συμβεί και πάλι. Διαφορετικά και ενόψει της δυνατότητας ένταξης της Ουκρανικής Ελληνόρρυθμης Καθολικής Εκκλησίας στη νέα προσπάθεια ενιαίας Ορθόδοξης παρουσίας στην Ουκρανία, με τις αναγκαίες φυσικά κανονικές προϋποθέσεις, πολλοί οικουμενικά προσανατολισμένοι συνεπείς Ορθόδοξοι θα προτιμούσαν ενδεχομένως την ενότητα με την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ειδικά υπό τον παρόντα Πάπα, αντί της Ρωσικής Εκκλησίας, ειδικά με το σημερινό της κυρίαρχο αφήγημα περί *Russkii Mir*, το οποίο από πολλές απόψεις είναι αντίθετο με το πιο ολιστικό κείμενο-απόφαση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, υπό τον τίτλο «Η Αποστολή της Ορθόδοξου Εκκλησίας στον σημερινό κόσμο», ένα κείμενο για την οποίο άλλωστε η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία έχει επίσημα εκφράσει τις περισσότερες επιφυλάξεις.

Σε όλες τις παρόμοιες περιπτώσεις του απώτατου παρελθόντος, αλλά και του προηγούμενου αιώνα, οι κανονικές φύσεως ανωμαλίες, οι οποίες οδήγησαν σε σχισματικές καταστάσεις - αρχής γενομένης από την αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος - παρενέβη το Οικουμενικό Πατριαρχείο ακολουθώντας τους κανόνες των Οικουμενικών Συνόδων και θεράπευσε τα σχίσματα

επαναφέροντας εκατομμύρια Ορθοδόξων στην κανονικότητα, και μάλιστα με την χορήγηση αυτοκεφαλίας. Αυτό συνέβη και με όλα τα νεότερα Πατριαρχεία και στις Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες. Η επιτροπή δεν ασχολήθηκε καθόλου με το αίτημα της επίλυσης σε πανορθόδοξο επίπεδο του θέματος της αυτοκεφαλίας της Εκκλησίας της Ουκρανίας, αφού παραδοσιακά σε αυτό το επίπεδο ποτέ δεν χορηγούνται αυτοκεφαλίες, αλλά επικυρώνονται, πράγμα άλλωστε που ισχύει για όλα τα νεότερα Πατριαρχεία και τις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες, με εξαίρεση αυτήν της Εκκλησίας της Κύπρου.

Παρουσιάστηκαν, βέβαια, ανεπίσημα και αρκετά άλλα επιχειρήματα εναντίον της απόφασης του ΟΠ να χορηγήσει αυτοκεφαλία στην Ουκρανική Ορθοδοξία: «Γιατί τώρα;» Αλλά η πραγματική αντίρρηση θα έπρεπε – κατά ορισμένα μέλη της επιτροπής – να ήταν «γιατί τόσο αργά;» Επί τρεις αιώνες το ΠΜ είχε υπό την δικαιοδοσία του την Εκκλησία της Ουκρανίας και κανείς δεν αμφισβήτησε αυτή την κατάσταση, έστω και αν δεν ήταν σύμφωνη, με όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, με του Ιερούς Κανόνες. Μιλώντας όμως με κανονικούς, και γενικότερα νομικούς, όρους μια παρατυπία δεν αλλάζει την Κανονική παράδοση. Και μάλιστα, παρότι το πρωτείο του ΟΚ, κατοχυρωμένο σύμφωνα με την κανονική παράδοση της Ορθόδοξου Εκκλησίας, αμφισβητήθηκε σε πολλές περιπτώσεις από τη Ρωσική Εκκλησία – δημιουργώντας προσκόμματα ακόμη και στον οικουμενικό διάλογο, ειδικά με τους Καθολικούς – με πρόθεση να σταματήσει η επί έναν αιώνα προετοιμαζόμενη διαδικασία προς την Πανορθόδοξη Σύνοδο.

Ένα άλλο επιχείρημα ήταν ότι οι σχισματικοί και αναθεματισμένοι - μέτρα που επιβλήθηκαν με αυστηρά νομικίστικο τρόπο, και όχι με το φιλάνθρωπο της οικονομίας - δεν μετανόησαν. Η αδυναμία όμως της UOC MP να λύσει το πρόβλημα και να διατηρήσει έτσι την Ορθόδοξη ενότητα στη χώρα ανάγκασε αναπόφευκτα το Οικουμενικό Πατριαρχείο να ενεργήσει όπως έπραξε: με την ανάκληση της πράξης του 1686 στο σύνολό της, επειδή οι προϋποθέσεις της δεν είχαν τηρηθεί (που πρέπει να παραδεχτούμε ότι το ΠΜ προσκόμισε τελευταία κάποια αποδεικτικά στοιχεία περί του αντιθέτου), αποδεχόμενο το "έκκλητον" των αναθεματισμένων και σχισματικών, αποκαθιστώντας έτσι την Ορθόδοξη ενότητα στην Ουκρανία, επαναφέροντας σε ισχύ το Σταυροπήγιο στο Κίεβο και την Μητρόπολη του Κιέβου εκ νέου στην δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, την οποία, όπως με ισχυρά επιχειρήματα υποστηρίζει, ποτέ δεν απώλεσε.

Πρόσφατα ανέκυψε και ένα επί πλέον ζήτημα, αυτό της εγκυρότητας των χειροτονιών από όσους βρίσκονταν σε σχισματική κατάσταση μη κανονικότητας, και κυρίως του εκλεγέντος ως προκαθημένου της αυτοκεφάλου Ορθόδοξου Εκκλησίας της Ουκρανίας (OCU), Μητροπολίτου Κιέβου κ. Επιφανίου. Η επιτροπή αφού μελέτησε επισταμένως τόσο τις εύλογες ανησυχίες για σκανδαλισμό των πιστών, όσο και τα επιχειρήματα που προσκόμισαν σημαίνοντες κανονολόγοι, αλλά και προκαθημένοι Ορθοδόξων Εκκλησιών και ο ίδιος ο Οικουμενικός Πατριάρχης, κυρίως όμως την μακραίωνη ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, από της εποχής της Α' Οικουμενικής Συνόδου μέχρι και τον 20^ο αιώνα, κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι οι επανερχόμενοι στην κανονική τάξη κληρικοί δεν αναχειροτονούνται, αλλά και οι πιστοί δεν αναβαπτίζονται. Η πλέον τεκμηριωμένη από αυτές τις

ενστάσεις κατευνασμού του διαφαινόμενου σκανδαλισμού των πιστών, η πρόσφατη επιστολή τη Εκκλησίας της Αλβανίας, ορθώς επικεντρώνεται στην συνεχιζόμενη εμμονή και συμπεριφορά του προκαθημένου της πρώην Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας-Πατριαρχείου Κιέβου (UOC-KP), κάτι όμως που παρά τις παρασκηνακές προσπάθειές του το ΟΠ ήταν αδύνατο να επιβάλει χωρίς να θεωρηθεί ότι καταστρατηγεί τις κανονικές διαδικασίες πλήρους αυτοκεφαλίας.

Ορισμένοι, επίσης, έχουν υποστηρίξει ότι οι Ιεροί Κανόνες, ως κανονικές ρυθμίσεις που θεσπίστηκαν σε παλαιότερες εποχές, δεν μπορούν να λύσουν τις πιο πολύπλοκες σημερινές καταστάσεις με πολιτικές και γεωπολιτικές συνέπειες. Εκείνοι που ακολουθούν αυτή τη λογική μπορεί να μη φτάνουν μέχρι του σημείου πλήρους εγκατάλειψης της παλαιάς κανονικής παράδοσης των Οικουμενικών Συνόδων, αλλά στην ουσία προτείνουν ένα μοντέλο ενότητας της Εκκλησίας χωρίς «Πρώτον», χωρίς δηλαδή πρωτείο τιμής και διακονίας (με ορισμένα προνόμια κενωτικής διακονίας). Στην πράξη, όλοι οι Ορθόδοξοι, χωρίς καμία εξαίρεση ακολουθούν πρωτείο σε όλα τα επίπεδα της ζωής της Εκκλησίας (ενορία, μητρόπολη, αυτοκέφαλη εκκλησία), εκτός της ανά την οικουμένη, χωρίς θεολογικά επιχειρήματα για αυτήν την διαφοροποίηση.

Η επιτροπή πιστεύει, ασφαλώς, ότι δεν πρέπει να ακολουθείται δουλικά και κατά γράμμα η κανονική παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας χωρίς την απαραίτητη ερμηνευτική της επικαιροποίηση. Επιμένει, όμως, ότι πρέπει να διατηρείται πιστά, αλλά δυναμικά ερμηνευμένη, η κανονική μας παράδοση. Διαφορετικά, υπάρχει κίνδυνος να καταλήξει η Ορθοδοξία σε ένα είδος συνομοσπονδίας ανεξάρτητων Ορθοδόξων Εκκλησιών Προτεσταντικού τύπου, μια κατάσταση σχεδόν αναπόφευκτη αν ακολουθηθεί η εναλλακτική πρόταση. Αν συμβεί αυτό, δεν μπορούμε πλέον να κάνουμε λόγο για την «μία, αγία, καθολική και αποστολική εκκλησία», που ομολογούμε στην Εκκλησία μας, αλλά για κάτι εντελώς ξένο προς την χριστιανική και αυθεντική Ορθόδοξη εκκλησιολογία.

Δυστυχώς, για πολλούς αιώνες μετά το Μεγάλο Σχίσμα έχουμε αναπτύξει ασυνείδητα μια «αρνητική» ορθόδοξη ταυτότητα: δεν είμαστε αυτό που η παράδοσή μας μας έχει αφήσει ως κληρονομιά, αλλά αυτό που οι άλλοι, κυρίως οι Καθολικοί, δεν είναι. Με άλλα λόγια, χωρίς πρωτείο, την ορατή έκφραση της ενότητας της Εκκλησίας, συνοδευόμενο βεβαίως από συνοδικότητα, σε όλα μάλιστα τα επίπεδα.

Αυτό που είναι τελικά το πιο ελπιδοφόρο αποτέλεσμα αυτής της κρίσης - τώρα που η διαδικασία προς την ουκρανική αυτοκέφαλη ολοκληρώθηκε - είναι ότι το ΟΠ επιχείρησε να αναβιώσει ένα αρχαίο εκκλησιολογικό έθος: τη συμμετοχή του συνόλου του λαού του Θεού (κληρικών και λαϊκών) στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της Εκκλησίας μας, η οποία στις σημερινές μας αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες είτε έχει πλήρως λησμονηθεί, είτε στην καλύτερη περίπτωση, περιθωριοποιηθεί. Έφερε με άλλα λόγια την αυθεντική εκδοχή συνοδικότητας, κάτι που ευχόμαστε και ελπίζουμε ότι θα ακολουθηθεί όχι μόνο στην κορυφή, αλλά σε όλα τα επίπεδα της ζωής της Εκκλησίας: ενορία, μητρόπολη, περιφερειακή/εθνική, καθολική. Στην επιστολή πρόσκλησής του, το ΟΠ υπογράμμισε την αρχαία διαδικασία συνοδικότητας, και στην συγκεκριμένη περίπτωση της Εκκλησίας της Ουκρανίας την παράδοση πριν

από το 1686: Οι επίσκοποι, οι ιερείς, οι μοναχοί και οι λαϊκοί, να συμμετάσχουν στην Σύνοδο ενοποίησης της 15ης Δεκεμβρίου στο Κίεβο. Όλοι τους, η επιστολή συνεχίζει, θα έχουν δικαίωμα ψήφου".

Ελπίζουμε και ευχόμαστε αυτό να ευαισθητοποιήσει την Εκκλησία της Ουκρανίας αλλά και τις λοιπές αυτοκέφαλες Εκκλησίες. Άλλωστε, στον 21^ο αιώνα που ζούμε, τόσο η Εκκλησία της Ελλάδος, αλλά και η Ρωσική Εκκλησία, όσο και οι περισσότερες από τις λοιπές αυτοκέφαλες Εκκλησίες, αργά ή γρήγορα θα κληθούν εκ των πραγμάτων να εγκαταλείψουν τον όποιον εναγκαλισμό με την κοσμική εξουσία.

Ως προς το μέλλον της Ορθοδοξίας στην Ουκρανίας, αλλά και της Ορθοδοξίας στο σύνολό της, οι προσπάθειες πρέπει πλέον να επικεντρωθούν στην σταδιακή αποκατάσταση της ενότητας των Ορθοδόξων στην Ουκρανία, με βάση και την επιλεγείσα στρατηγική του ΠΜ, το οποίο όπως διαφαίνεται αποδέχεται το καθεστώς της διπλής δικαιοδοσίας (ταυτόχρονης δηλαδή ύπαρξης UOC-MP και OCU). Και μια ρεαλιστική πρόταση, αν και όχι η μοναδική, είναι το μοντέλο της Πατριαρχικής Πράξεως του 1928, που επικράτησε στην Εκκλησία της Ελλάδος. Παρόλο που η πρόταση αυτή είναι μη-κανονική, και έχει επιστημονικά επικριθεί στην περίπτωση της Εσθονίας, και στην Ορθόδοξη Διασπορά βρίσκεται στο στάδιο της υπέρβασής της, είναι η μόνη εφικτή λύση, προκειμένου να μειωθεί η συσσωρευθείσα έχθρα που αναπτύχθηκε από την αντιπαράθεση τα τελευταία 20 χρόνια. Η συναπόφαση δηλαδή δημιουργίας προς καιρόν Μόνιμης Ιεράς Συνόδου ως ανώτατου εκτελεστικού οργάνου, αποτελούμενης από 6 ιεράρχες από την UOC-MP και 6 από την OCU, σύμφωνα με το πρότυπο που λειτουργεί για έναν περίπου αιώνα στην Εκκλησία της Ελλάδας.

Fb 31 Δεκεμβρίου 2018

2019

197

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
(Παρουσίαση του ομώνυμου βιβλίου του Ε. Βενιζέλου στη
Θεσ/νίκη)

Θα ήθελα κατ' αρχήν να ευχαριστήσω τον εκδοτικό οίκο ΠΑΤΑΚΗ, και ιδιαίτερα τον Κύκλο Ιδεών, για την τιμητική προς εμέ πρόσκληση να συμμετάσχω στην παρουσίαση του βιβλίου *Η Δημοκρατία μεταξύ Συγκυρίας και Ιστορίας. Προσδοκίες και κίνδυνοι από την αναθεώρηση του Συντάγματος*, του Ευάγγελου Βενιζέλου, αγαπητού φίλου, συναδέλφου και σημαίνοντος πολιτικού της νεότερης ιστορίας της χώρας μας,

Ο συγγραφέας φυσικά δεν χρειάζεται συστάσεις. Αποτελεί μοναδικό φαινόμενο διανοούμενου, ο οποίος κινείται με άνεση όχι μόνον σε επιστημονικούς χώρους πέραν της ειδικότητός του – και δεν αναφέρομαι στα εκκλησιαστικά ζητήματα στα οποία θα αναφερθώ πολύ σύντομα στη συνέχεια – κυρίως στα οικονομικά, στα οποία η θητεία του και οι επιτυχίες του δεν έχουν προηγούμενο για τον κάθε σκεπτόμενο Έλληνα, ανεξαρτήτως πολιτικών, ιδεολογικών, ακόμη και οικονομικών πεποιθήσεων. Αποτελεί με λίγα λόγια την προσωποποίηση του αρχαιο-ελληνικού αποφθέγματος πως «μόνον όταν οι φιλόσοφοι (διάβαζε στην νεωτερική εποχή βαθυστόχαστοι επιστήμονες) κυβερνήσουν μπορεί να υπάρξει πρόοδος στο λαό». Θα μπορούσε με άλλα λόγια να του ανατεθεί εν λευκώ η διακυβέρνηση μιας χώρας.

Ο Βενιζέλος όμως είναι αντίθετος με τέτοιες απόψεις, πολλώ δε μάλλον καθεστωτικές αντιλήψεις που υποβόσκουν υποδόρια στην παρούσα ελληνική, αλλά και ευρωπαϊκή συγκυρία. Είναι διαπρύσιος κήρυκας και ίσως ο μοναδικός υπερασπιστής με αποτελεσματικότητα της φιλελεύθερης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, που, όπως γράφει στην εισαγωγή του βιβλίου που σήμερα παρουσιάζεται και στην πόλη μας, «λειτουργεί εξ ορισμού συγκυριακά μέσα από τους κύκλους των περιοδικών εκλογών, αλλά κρίνεται εντέλει ιστορικά, εξ αποτελέσματος και εκ των υστέρων».

Γι' αυτήν τη δημοκρατία αγωνιά και πασχίζει ο συγγραφέας, αναλύοντας την κρίση και τις προοπτικές του πολιτικού συστήματος, με την επέλαση του λαϊκισμού όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και σε ευρύτατα στρώματα της Ευρωπαϊκής κοινωνίας, την άνοδο του ριζοσπαστικού εθνικολαϊκισμού και της ακροδεξιάς, την επέκταση του ευρωσκεπτικισμού, την ροπή προς την αυταρχική δημοκρατία, την βρετανική απόφαση για έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση, και φυσικά την οικονομική κρίση και τις επιπτώσεις που ενδεχομένως μπορεί να έχει σε ένα κράτος δικαίου. *Η νεωτερική εποχή, που ανέδειξε την*

ολοκληρωμένη μορφή της φιλελεύθερης δημοκρατίας, έχει αναδείξει και τον θεσμό που προσπαθεί να συμφιλιώσει τη σχέση της Δημοκρατίας με τη συγκυρία και την ιστορία ταυτόχρονα. Και αυτός ο θεσμός είναι το Σύνταγμα. Και γύρω από αυτό, του οποίου άλλωστε είναι ο πλέον αξιόπιστος και αυθεντικός ερμηνευτής, και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης ως κορυφαίου πυλώνα της δημοκρατίας, κινείται εκπληκτικά όλος ο ιστός και η συνοχή του βιβλίου.

Το βιβλίο αποτελείται από κείμενα-παρεμβάσεις του συγγραφέα την τελευταία πενταετία, που αρχικά δημοσιεύτηκαν ως άρθρα ή δοκίμια ή παρουσιάστηκαν ως εισηγήσεις σε επιστημονικές εκδηλώσεις, και που φτάνουν μέχρι και τον σχολιασμό των προτάσεων που υποβλήθηκαν τον Νοέμβριο του 2018 από την κυβέρνηση και την αξιωματική αντιπολίτευση για την αναθεώρηση του συντάγματος. Είναι επομένως το απαραίτητο βοήθημα για τη δημόσια συζήτηση για τη Δημοκρατία, το Σύνταγμα και την αναθεώρησή του, σε μια προσπάθεια για την προστασία των δημοκρατικών και δικαιοκρατικών θεσμών από ποικίλες απόπειρες εκβιασμού και υπονόμησης τους, συχνά με τρόπο απροκάλυπτο. Για τον συγγραφέα δεν υπάρχει χειρότερη μορφή λαϊκισμού από τον συνταγματικό λαϊκισμό. Και αυτό το βιβλίο επιδιώκει να λειτουργήσει ακριβώς ως αντίβαρο στον συνταγματικό λαϊκισμό.

Αρχικά θεώρησα τον εαυτό μου τελείως αναρμόδιο να παρουσιάσω και μάλιστα δημόσια ενώπιον ειδημόνων και καταξιωμένων επιστημόνων ένα τέτοιο βιβλίο. Ασχέτως αν ένα σημαντικό μέρος του ασχολείται με το κρίσιμο και μείζον διαχρονικά ζήτημα – συγκυριακά και ιστορικά – των σχέσεων κράτους-εκκλησίας, σε συνδυασμό με την υποχρέωση απόλυτου σεβασμού της θρησκευτικής ελευθερίας. Υπέκυψα όμως, όπως και εκείνος – το αναφέρει μάλιστα στο βιβλίο – στις δικές μου πιέσεις κάθε φορά που ζητούσα την συμβολή του σε θέματα που απαρτίζουν την 8^η ενότητα.

Δεν ήταν μόνον αυτός ο λόγος που σήμερα βρίσκομαι δ' αυτή τη θέση. Στην απόφασή μου συνετέλεσε και η πλέον πρόσφατη παρέμβαση του Βενιζέλου, όταν πλέον είχε προχωρήσει στο τυπογραφείο η έκδοση αυτού του βιβλίου, για την Ουκρανική κρίση, θέμα με το οποίο καθηκόντως ασχολούμαι τους τελευταίους μήνες. Η παρέμβασή του αυτή ξεπερνά τα συνηθισμένα όρια επιστημονικής πρωτοτυπίας, αλλά και βαθυστόχαστου προβληματισμού. Γι' αυτό και θεώρησα σκόπιμη την μετάφρασή του στα αγγλικά, μια και το θέμα απασχολεί παγκοσμίως την Ορθόδοξη κοινότητα και όχι μόνο. Όπως επίσης έκαμψε τις όποιες επιφυλάξεις μου και η πρόσφατη συνέντευξή του για το θέμα της περιβόητης συμφωνίας Τσίπρα-Ιερωνύμου σχετικά με τον πολυσυζητημένο χωρισμό Κράτους-Εκκλησίας, όπου μεταξύ άλλων υπογράμμισε: «Η Εκκλησία διοικείται επισκοποκεντρικά για λόγους εκκλησιολογικούς που είναι αντικείμενο μεγάλης θεολογικής συζήτησης».

Παλαιότερα επί Βυζαντίου στην προ-νεωτερική δηλαδή εποχή, το "θεολογείν" μετά λόγου γνώσεως, και όχι απλώς το φλυαρείν θεολογικώς, δεν ήταν προνόμιο μόνον των κατ' ειδικότητα θεολόγων. Σήμερα αποτελεί πολύ σπάνιο φαινόμενο. Ο Ευάγγελος Βενιζέλος, όμως, μας έχει συνηθίσει τα τελευταία χρόνια σε τέτοιου είδους υψηλού επιπέδου "θεολογικές" παρεμβάσεις σε κορυφαία θέματα της επικαιρότητας. Και οι πρόσφατες τοποθετήσεις του εμμέσως έφεραν στο προσκήνιο την ανάγκη διεύρυνσης της συνοδικότητας με την συμμετοχή του συνόλου του λαού στα αφορώντα στην ζωή της Εκκλησίας. Δεν είναι τόσο σημαντικό το όποιο οικονομικό αποτέλεσμα της φερόμενης συμφωνίας, όσο η δυνατότητα να σταθεί αξιοπρεπώς μια τοπική εκκλησία, που για αιώνες είχε την αστυνομική ή άλλης μορφής στήριξη της

κρατικής εξουσίας, χωρίς μια γενναία μεταρρύθμιση (διοικητική, λειτουργική, θεολογική). Μια ελεύθερη, ζώσα και αυθεντικά μαρτυρούσα εκκλησία είναι αδύνατο να επιβιώσει αποτελεσματικά – και φυσικά να συμβάλλει αποφασιστικά στην κοινωνική συνοχή ενός κράτους δικαίου – χωρίς την πραγματική στήριξη και εμπιστοσύνη των πιστών της, απαλλαγμένη από τα όποια δεσμά της κοσμικής εξουσίας. Όταν άλλοτε στον δημόσιο βίο κυριαρχούσε η απολυταρχία - ακόμη και ελέω Θεού - η Εκκλησία είχε συνοδικούς θεσμούς. Όταν άλλοτε επικρατούσε στην κοινωνία ανδροκρατική αντίληψη, η Εκκλησία είχε γυναίκες αποστόλους, ισαποστόλους και διακόνισσες, που ανήκαν στον ανώτερο παρακαλώ κλήρο. Σήμερα που στην κοινωνία υπάρχει ή επιδιώκεται πλήρης ισοτιμία, συμμετοχικότητα, και δημοκρατία, δυστυχώς η Εκκλησία συμπεριφέρεται ανορθόδοξα, αντιχριστιανικά, αντικοινωνικά, σε τελευταία ανάλυση αντι-δημοκρατικά.

Γι' αυτό και οι εκάστοτε παρεμβάσεις του Βενιζέλου έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα, όχι μόνον για τον εκκλησιαστικό, αλλά και τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Γι' αυτό και οι κρυστάλλινες επιστημονικά απόψεις του, αλλά και η ευαισθησία του σε ζητήματα θρησκευτικού προβληματισμού, αποτελούν κάτι σαν δεύτερο «ευαγγέλιο» – όχι φυσικά επειδή προέρχονται από...Ευάγγελο. Με αυτές δημιουργείται ένα δημοκρατικό δίχτυ προστασίας και αποφεύγονται οι πιθανές αντιδράσεις για κοινωνικά ζητήματα ασυνήθιστα ή μη συμβατά με την χριστιανική παράδοση, όχι μόνον στους υγιώς σκεπτόμενους θεολόγους της χώρας μας, αλλά και σε κάποιο βαθμό και της θεσμικής Εκκλησίας, όταν αυτή βρίσκεται στις συμπληγάδες του θρησκευτικού φονταμενταλισμού από τη μια, και του δήθεν νεωτερικού στην ουσία όμως άκρατου φονταμενταλιστικού λαϊκισμού από την άλλη.

Εκτός από το παλαιότερο βιβλίο του για τις *Σχέσεις Εκκλησίας-Πολιτείας*, πριν από δυο χρόνια ο Βενιζέλος μας διαφώτισε για τα προβλήματα του Μαθήματος των Θρησκευτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σε σχετική με τα νέα προγράμματα εκδήλωση του "Καιρού". Ως επίμετρο εκείνης της εισήγησής του παρουσιάζεται - στην τύποις πλέον έκδοσή της στο παρόν βιβλίο - και η επιστημονική του γνωμάτευση για την διαβόητη απόφαση του ΣτΕ για αντισυνταγματικότητα των νέων προγραμμάτων για τα Θρησκευτικά, τα οποία αξίζει να σημειωθεί ήταν καρπός της προηγούμενης κυβέρνησης επί αντιπροεδρίας Βενιζέλου, που απλώς τον προπερασμένο Σεπτέμβριο εργαλειοποιήθηκαν για ευνόητους εσωκομματικούς λόγους από την παρούσα κυβέρνηση. Την απόφαση αυτή του ΣτΕ με σφοδρότητα επικρίνει ο Βενιζέλος με βάση την αυθεντική ερμηνεία του συντάγματος, χαρακτηρίζοντάς την ως «μια εντυπωσιακά συντηρητική υποστροφή της νομολογίας, που ελπίζ(ει) να μην επιβεβαιωθεί από επόμενες αποφάσεις».

Και πριν ενάμιση χρόνο κλήθηκε πάλι να εισηγηθεί για την διαφαινόμενη αναθεώρηση του συντάγματος και την συνταγματική θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, σε εκδήλωση του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών, το περιεχόμενο της οποίας επίσης εμπεριέχεται στο βιβλίο. Πολύ σημαντική θεωρώ την επισήμανσή του, προφανώς απευθυνόμενη σε επιπόλαιες και λαϊκίστικες από καιρού εις καιρόν αναθεωρητικές συνταγματικές κορώνες, για την διασφάλιση του «Οικουμενικού Πατριαρχείου ως οντότητας που δρα στην διεθνή έννομη τάξη...με ένα κύρος που πρέπει να διαφυλάξουμε, για λόγους οι οποίοι είναι προφανείς».

Στις άκρως διαφωτιστικές παρεμβάσεις του για τόσο επίκαιρα θεολογικά θέματα, όπως η Ουκρανική κρίση, ως αντίδωρο επιτρέψτε μου να ρίξω λίγο φως και στην κρίση στην οποία βρίσκεται η δημοκρατία, όχι μόνο σε εθνικό και

ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και διεθνές επίπεδο, ιδιαίτερα στον άξονα Ρωσίας-ΗΠΑ. Ο επικίνδυνος αυτός για το μέλλον της δημοκρατίας άξονας αποκαλύφθηκε με αφορμή την Ουκρανική κρίση, ιδιαιτέρως μετά την προσάρτηση της Κριμαίας και τον πόλεμο στην περιοχή του Donbas στην Ανατολική Ουκρανία, θέματα τα οποία παρακολουθεί ο Βενιζέλος και με την ιδιότητα του μέλους της Ευρωπαϊκής Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης αρμόδιας για την εφαρμογή των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Η κρίση αυτή έχει όχι μόνον θεολογικές αλλά και γεωπολιτικές, εθνολογικές, νομικές και καθαρώς πολιτικές διαστάσεις. Και δεν αφορά μόνο στις σχέσεις Οικουμενικού Πατριαρχείου και Πατριαρχείου Μόσχας. Όσοι επιχειρούν να αναλύσουν αποκλειστικά με πολιτικά, γεωπολιτικά, ιστορικά και άλλα κριτήρια την κρίση που ξέσπασε με την χορήγηση αυτοκεφαλίας στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας, δεν λαμβάνουν υπόψη τους ή αγνοούν τις υπόγειες διαδρομές που εδώ και καιρό παρατηρούνται μεταξύ των Ρώσων, άκρως συντηρητικών και κοινωνικά και θεολογικά, με τα συντηρητικά κοινωνικά και θρησκευτικά στρώματα του δυτικού κόσμου, κυρίως τους ευαγγελικαλιστές του Αμερικανικού Νότου που έφεραν – και δυστυχώς διατηρούν – στην εξουσία τον Αμερικανό Πρόεδρο Trump, παρά τον ανελέητο πόλεμο που του ασκείται από όλα τα συστημικά ΜΜΕ. Το κλίμα αυτό ήταν εμφανές στις σχέσεις Οικουμενικού Πατριαρχείου και Ρωσικής Εκκλησίας πολύ πριν, κατά, και μετά την σύγκληση της Πανορθόδοξης Συνόδου της Κρήτης (της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας, από την οποία την τελευταία κυριολεκτικά στιγμή αποσύρθηκε η Ρωσία και ορισμένοι δορυφόροι της). Οι κοινωνικές, θεολογικές και πολιτικές απόψεις Ρωσίας-ΗΠΑ υπό τον Πρόεδρο Trump, με κανένα τρόπο δεν μπορούν να συμβιβαστούν με το κείμενο-απόφαση περί προφητικής μαρτυρίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Συνόδου της Κρήτης, τις δυναμικές πρωτοβουλίες του Οικ. Πατριάρχη Βαρθολομαίου, τις πρόσφατες διακηρύξεις του Πάπα Φραγκίσκου και τα κάθε λογής οικουμενικά κείμενα. Εκεί οφείλεται και ο άκρατος αντι-οικουμενισμός της Ρωσικής κοινωνίας αλλά και της Εκκλησίας της. Και φυσικά δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης πρωτοστατεί σε θέματα κοινωνικής ηθικής (κλιματική αλλαγή, περιβάλλον, παγκόσμιο οικονομικό σύστημα κλπ) ενώ η Μόσχα σε ζητήματα παραδοσιακής ανθρωπολογίας και ατομικής ηθικής (anti-guy parade διαδηλώσεις, Pussy riot, pro-life εκδηλώσεις κλπ). Ούτε ότι οι υποστηρικτές του Πούτιν και των Ρώσων στη χώρα μας προέρχονται από ακραία συντηρητικά, ακροδεξιά και αντι-οικουμενικά, άτομα.

Πατριάρχης Μόσχας και Βλαδίμηρος Πούτιν περιγράφουν ως εξής το αφήγημα του «ρωσικού λαού», το περίφημο ιδεολόγημα περί Russkii Mir: «Τα θεμέλια του ρωσικού κόσμου σήμερα είναι η Ρωσία, η Ουκρανία και η Λευκορωσία, αυτά τα κράτη είναι οι Ρώσ. Ακριβώς αυτή η κατανόηση του ρωσικού κόσμου είναι βαθιά ριζωμένη στο σύγχρονο όραμα της ρωσικής εκκλησίας μας....Παρά το γεγονός ότι χωρίστηκαμε από κρατικά σύνορα και ασυμβατότητες με ορισμένες πολιτικές», αναφέρει ο Πατριάρχης Κύριλλος, «παραμένουμε πνευματικά ένα έθνος...Τα φυσικά εδαφικά σύνορα είναι σχετικά, το Russkii Mir είναι πέρα από σύνορα...που δημιουργούν περιττά εμπόδια μεταξύ των λαών του ρωσικού κόσμου...Ρώσοι, Τάταροι, Ουκρανικοί και Γεωργιανοί ανήκουν στον ρωσικό πολιτισμό...Ο ρωσικός πολιτισμός είναι ένα φαινόμενο που δεν περιορίζεται στα σύνορα ενός κράτους και ενός έθνους, και δεν συνδέεται με τα συμφέροντα ενός κράτους».

Η Russkii Mir νομιμοποιεί πολιτιστικά την δήθεν προστασία των φιλορωσικών πληθυσμών από την υποτιθέμενη κακομεταχείρισή τους σε ξένα εδάφη, που κατά κύριο λόγο ασπάζονται τις αρχές και αξίες της φιλελεύθερης δυτικής δημοκρατίας. Η πρόσφατη ιστορία της Γεωργίας και της Ουκρανίας αποτελούν καρπό αυτού του άκρως επικίνδυνου για τη παγκόσμια δημοκρατία αφηγήματος. Με μεγαλύτερη ένταση από ό,τι στα σπλάχνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι λαοί αυτοί της σύγχρονης συγκυρίας, πιστεύοντας στην εναλλακτική πραγματικότητα και υπονομεύοντας την έννοια της κρατικής εξουσίας και της συντεταγμένης πολιτείας, μπορεί να κινητοποιήσουν τους ανθρώπους να διεξάγουν αντισυνταγματικά δημοψηφίσματα, να αποκτήσουν ξένα διαβατήρια ή ακόμα να υποδεχτούν έναν «ξένο» στρατό, όχι ως κατακτητή αλλά ως...απελευθερωτή.

Στην επικίνδυνη για την δημοκρατία παγκόσμια αυτή συγκυρία το βιβλίο αυτό του Ευάγγελου Βενιζέλου έρχεται με τρόπο γλαφυρό και συνάμα πειστικό να μας αφυπνίσει, να μας προβληματίσει, αλλά και να μας βοηθήσει, και γι' αυτό τον ευχαριστούμε από καρδιάς.

Fb/Ekyklos, 12 Ιανουάριος 2019

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ΠΑΣΧΑ 2019

Τι άραγε είναι αυτό που χαρακτηρίζει το γεγονός της Αναστάσεως του Χριστού στην Ορθόδοξη παράδοση ως «Λαμπρή»; Και τι κάνει του πιστούς να αναφωνούν, μαζί με τον Ιωάννη τον Δαμασκηνό: *«Αναστάσεως ήμερα λαμπρυνθόμεν λαοί, Πάσχα Κυρίου, Πάσχα»*; Ασφαλώς, η πεποίθηση των απανταχού της γης Ορθοδόξων, αλλά και όλων των χριστιανών, ότι καταργήθηκε ο φόβος του θανάτου: *«Χριστός ανέστη εκ νεκρών, θανάτω θάνατον πατήσας»*.

Το πραγματικό, βέβαια, γεγονός του θανάτου, αποτέλεσμα της πτώσεως του ανθρώπου, της ελεύθερης δηλαδή επιλογής του να παρακούσει τον Θεό και έτσι να διακόψει την κοινωνία μαζί του, δεν εξέλειπε. Ο θάνατος, ως ο έσχατος εχθρός του ανθρώπου, κατά τον Απόστολο Παύλο, θα καταργηθεί στα έσχατα, (*«έσχατος έχθρος καταργείται ό θάνατος»*, Α΄ Κορ 15,26). Με την πίστη στην Ανάσταση του Χριστού, όμως, οι πιστοί είναι πλέον σε θέση να βιώσουν την αυθεντική ζωή, το «περισσόν της ζωής» κατά τον ευαγγελιστή Ιωάννη (*έγώ ήλθον ίνα ζώην έχωσι και περισσόν έχωσιν*, Ιω 10,10). Μια τέτοια ζωή, χωρίς την καταλυτική επίδραση του διαβόλου, χάρισε με την ανάσταση του Χριστού στους ανθρώπους ο Θεός, *«ό τόν θάνατον καταπατήσας τόν δέ διάβολον καταργήσας»*.

Με τον θάνατό του, δηλαδή, ο Χριστός κατήργησε τον διάβολο, που μέχρι τότε εξουσίαζε τον θάνατο, και απάλλαξε τον άνθρωπο, που για όλη του τη ζωή ήταν υποκείμενο δουλείας εξ αιτίας ακριβώς του φόβου του θανάτου. Όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρει η προς Εβραίους επιστολή: *«ίνα διά τοῦ θανάτου καταργήση τόν τὸ κράτος έχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἔστι τὸν διάβολον, και άπαλλάξη τούτους, ὅσοι φόβω θανάτου διά παντός τοῦ ζήν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας»* (Εβρ. 2, 14-15. Πρβλ. και το *«λύσας τὰς ὠδίνας τοῦ θανάτου...οὐκ έγκαταλείψεις τήν ψυχήν μου εἰς Άδου»*, των Πράξεων, 2,24 και 27).

Η πεποίθηση αυτή διασώθηκε αναλλοίωτη στην μακραίωνη παράδοση της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, όπου το Πάσχα, το γεγονός δηλαδή της Αναστάσεως εορτάζεται με μεγαλύτερη λαμπρότητα από ό,τι παραδοσιακά στον Δυτικό κόσμο, στον οποίο κυρίαρχη εορτή είναι αυτής της Γεννήσεως του Σωτήρος.

Η Ανάσταση παραμένει το κυρίαρχο στοιχείο που σηματοδοτεί την Ορθόδοξη χριστιανική αυτοσυνειδησία, όπως αντίθετα, μέχρι και πολύ πρόσφατα, το γεγονός του Σταυρού ήταν εκείνο που κυριαρχούσε στον Δυτικό κόσμο. Ο πρώτος θεολόγος, που ανέπτυξε θεολογικά την καθοριστική σημασία του γεγονότος της Αναστάσεως του Χριστού, ήταν Απόστολος των εθνών Παύλος. Στο πρώτο του, και για πολλούς αρχαιότερο, γραπτό κείμενο, την Α' Θεσσαλονικείς ο Παύλος για πρώτη φορά αναφέρεται στην σημασία της Αναστάσεως για το μέλλον των χριστιανών: «*εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ*» (4,14). Με άλλα λόγια, η πίστη στην Ανάσταση του Χριστού οδηγεί με βεβαιότητα στην συμμετοχή των πιστών στην εσχατολογική Βασιλεία του Θεού, κατάσταση απείρως ενδοξότερη και από αυτήν του Παραδείσου. Γι' αυτό και μετά την παράθεση ενός αποκαλυπτικού χαρακτήρα κειμένου κατακλείει την επιχειρηματολογία του με την φράση: «*καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα*» (4,17). Λίγα χρόνια αργότερα, απευθυνόμενος προς την κοινότητα της Κορίνθου, ο Παύλος θα αναπτύξει εκτενέστερα την περί αναστάσεως των νεκρῶν διδασκαλία του: στο 15ο κεφ. της Α' Κορινθίους, η οποία έμελλε να προσδιορίσει καταλυτικά και την χριστιανική πίστη. Στην επιστολή αυτή διασώζεται και η γνωστή ρήση του αποστόλου: «*εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν*» (15,17). Για τον Παύλο η ανάσταση του Χριστού δεν ήταν μεμονωμένο γεγονός του παρελθόντος, μια θαυμαστή παρέμβαση του Θεού στην κτιστή δημιουργία, με την οποία ανατράπηκε άπαξ ο φόβος και η κυριαρχία του θανάτου, αλλά η απαρχή της σωτηρίας της ανθρωπότητας, η οποία ασφαλώς θα ολοκληρωθεί στα έσχατα. Ένας από τους βασικούς λόγους της εκτενούς ανάπτυξης στην επιστολή αυτή της περί αναστάσεως χριστιανικής διδασκαλίας ήταν και η πεποίθηση ορισμένων χριστιανῶν της Κορίνθου, ότι δεν υπάρχει ανάσταση των νεκρῶν («*λέγουσὶ τινες ἐν ὑμῖν ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν*», 15,12). Ο απόστολος, λοιπόν, ξεκαθαρίζει, ότι η ανάσταση του Χριστού καθιστά βέβαιη και την ανάσταση των νεκρῶν. Χρησιμοποιεί για τον σκοπό αυτό δύο θεολογικά σχήματα. Και πρώτα-πρώτα το σχήμα Αδάμ-Χριστός, πρώτος άνθρωπος, δεύτερος άνθρωπος: «*ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται*» (15,21-22).

Το δεύτερο σχήμα είναι: ψυχικό-πνευματικό σώμα, δηλαδή το φυσικό, γήινο, αυτής της ζωής, και το πνευματικό, της μετά θάνατον. Περιγράφει, λοιπόν, πώς θα γίνει κατά την ανάσταση των νεκρῶν η αλλαγή του παλιού σώματος με το νέο σώμα: «*οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν: σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. ἔστι σῶμα ψυχικόν, καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν*» (15,42-44). Τέλος, περιγράφει τη μελλοντική ανάσταση των νεκρῶν, χρησιμοποιώντας, όπως και στην Α' Θεσσαλονικείς, τα γνωστά αποκαλυπτικά μοτίβα της ΠΔ και της μεσοδιαθηκικής γραμματείας, της σάλπιγγας δηλαδή που θα ηχήσει κατά τους έσχατους χρόνους. Αυτό είναι το πραγματικό «μυστήριο» της εν Χριστῷ αθανασίας: «*ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα, ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥίπῃ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· σαλπίζει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα. δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν*» (15,51-53). Για να καταλήξει αναφωνώντας θριαμβευτικά: «*ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον, ποῦ σου, Ἄδη, τὸ νῆκος;*» (15,55). Η Ανάσταση, λοιπόν,

του Χριστού ως «εορτή εορτών» και «πανήγυρις πανηγύρεων». είναι η θεμελιώδης αλήθεια και το απόλυτο γεγονός της χριστιανικής πίστεως. Συνιστά την πιο αποφασιστική απελευθέρωση της ανθρωπότητας από τον φόβο του θανάτου και την κυριαρχία του διαβόλου. Είναι η αρχή της νέας δημιουργίας και η διασφάλιση της σωτηρίας των ανθρώπων με την βεβαιότητα της πνευματικής αναστάσεως των νεκρών, έννοιας εντελώς διαφορετικής από εκείνην της ελληνικής φιλοσοφικής θεωρίας περί αθανασίας της ψυχής. Γι' αυτό και στην ύστερη καινοδιαθηκική γραμματεία υποστηρίζεται ότι ο Χριστός κατά την ενσώματη ταφή και την Ανάστασή του «*τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεῖς ἐκήρυξεν*» (Α' Πε 3,19).

Αυτός είναι και ο λόγος που στην βυζαντινή εικαστική παράδοση το γεγονός της Αναστάσεως απεικονίζεται με την «*εἰς Ἄδου Κάθοδον*». Η εἰς Ἄδου Κάθοδος, εκτός του παραπάνω χωρίου της Α' Πέτρου, υπαινικτικά αναφέρεται και σε άλλο χωρίο της ίδιας επιστολής: «*εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη*» (4,6), αλλά και στο βιβλίο των Πράξεων (2,24. 27-31). Για πολλούς ερευνητές κύρια φιλολογική πηγή θεωρείται το Απόκρυφο Ευαγγέλιο του Νικοδήμου, όπου περιέχεται και ο διάλογος ανάμεσα στον Ἄδη και τον διάβολο.

Το γεγονός της Αναστάσεως, με άλλα λόγια, δεν είναι απλώς ένα γεγονός τεράστιας ιστορικής σημασίας, αλλά βρίσκεται πάνω από την ιστορία, στην οποία δίνει νέο νόημα, προσανατολίζοντάς την προς ένα καινούργιο κόσμο, μια καινούργια ζωή τελείως διαφορετική από την συμβατική, της φθοράς, του πόνου και του θανάτου.

Fb/Public Orthodoxy, 30 Απριλίου 2019

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΟΛΕΣ ΚΑΙ ΟΛΟΥΣ, ΧΩΡΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΓΙΑ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Με αφορμή την ολοκλήρωση της PRIDE PARADE στην Θεσσαλονίκη, την προχθεσινή συνέντευξη του Ρώσου Προέδρου Πούτιν και κυρίως την κραυγή αγωνίας που χθες δέχτηκα, μαζί με τις εόρτιες ευχές φίλου, αναγκάζομαι να σχολιάσω ένα θέμα που απασχολεί ήδη την κοινή γνώμη και μοιραία θα απασχολήσει και την Εκκλησία πολύ περισσότερο στο άμεσο μέλλον.

Όπως παλαιότερα είχα προτείνει, χρειάζεται απεμπλοκή της Εκκλησίας από την πολιτιστική και κοινωνική διαμάχη (που από την άλλη όχθη του Ατλαντικού έρχεται ως culture war) και σοβαρή θεολογική ενασχόληση με την χριστιανική ανθρωπολογία. Παρατήρησα, λοιπόν, με ικανοποίηση πως τουλάχιστον η αντιπαράθεση φέτος περιορίστηκε μεταξύ των ακραίων μορφών, ένθεν και ένθεν της πολιτιστικής διαμάχης (την Straight Parade και την ακραία αμφισβήτηση του θεσμού της οικογένειας κλπ, βλ. φώτο).

Πριν μερικά χρόνια, στην σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΣΕ του 2003, όλοι οι εκπρόσωποι των Ορθόδοξων Εκκλησιών επικρότησαν την έκκληση ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΟΛΩΝ ΚΑΙ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ (A Church of All and for All - An interim statement presented to the 2003 WCC CC: «The Church needs the 'differently' able - and not disable - to be a Church»). Τόσο κατά τα μαθήματά μου, όσο και με τις επισκέψεις σε κοινότητες ατόμων με ειδικές ανάγκες (σωστότερα δεξιότητες), αλλά και κατά την Γενική Συνέλευση του ΠΣΕ στη Χαράρε της Ζιμπάμπουε το 1998, με πάθος υπεραμύνθηκα του όρου differently able, αντί disable για τα άτομα με ειδικές ανάγκες (βελτίωση του όρου "αναπηρίες") - επί το ελληνικότερο: άτομα με ειδικές «δεξιότητες», και όχι «ανάγκες».

Τελικώς, για διάφορους λόγους και από διάφορα τμήματα της χριστιανικής κοινότητας επικράτησε η αναφορά στο disabilities, όπως διαφαίνεται και στον τίτλο του ειδικού δικτύου του ΠΣΕ Ecumenical Disability Advocates Network (EDAN). Τα μέλη του δικτύου γιατί ήθελαν να διατηρήσουν το disabilities

(ανάγκες) για τις αναγκαίες κοινωνικές επιχορηγήσεις και ευαισθησίες, οι δε χριστιανικές κινήσεις των ΛΟΑΤ (πολύ διαφορετικές από τις κοσμικές εκφράσεις των ΛΟΑΤΚΙ στη χώρα μας), που την εποχή εκείνη έκαναν αισθητή την παρουσία τους σε διεθνή οικουμενικά fora, για να αποφύγουν τη «διαφορετικότητα».

Παραδοσιακά, βέβαια, η Ορθόδοξη Ανατολική Εκκλησία είχε έντονη ευχαριστιακή περιεκτικότητα, με τα νήπια να μετέχουν του μυστηρίου της Θ. Ευχαριστίας - όταν στη Δύση αυτό γινόταν μετά την πρώιμη ενηλικίωση με την Confirmation (χρίσμα), και μετά την διαμαρτύρηση σε ξεχωριστές ακολουθίες για παιδιά - αλλά και με την εισδοχή στην μυστηριακή "διακονική" ιερωσύνη των γυναικών (θεσμός των διακονισσών).

Πόσες, όμως, Ορθόδοξες Εκκλησίες σήμερα είναι έτοιμες να δεχτούν την διαφορετικότητα, κάθε διαφορετικότητα, είτε φύλου, είτε φυλής, είτε χρώματος, είτε δεξιοτήτων/αναγκών (αναπηρίας), είτε σεξουαλικού προσανατολισμού κλπ., σε όλα τα επίπεδα της ζωής της Εκκλησίας (στο βασιλικό, προφητικό, ιερατικό δηλαδή αξίωμα) με βάση το τρισσόν αξίωμα του Χριστού);

Σχετικά με την τελευταία ομάδα. τους ΛΟΑΤ, λόγω της επικαιρότητας πλέον της παρέλασης καύχησης και περηφάνιας στην πόλη μας, αλλά και την τελευταία συνέντευξη Πούτιν στους FT, οι Ορθόδοξοι πρέπει σοβαρά να προβληματιστούμε. Συντασσόμαστε με την Ρωσική άποψη, εκκλησίας και πολιτείας («Οι φιλελεύθερες ιδέες για τους πρόσφυγες, τη μετανάστευση και τα θέματα των ΛΟΑΤ αντιτίθενται τώρα στη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού. Ακόμα και ορισμένες δυτικές δυνάμεις παραδέχονται ιδιωτικά ότι η πολυπολιτισμικότητα δεν είναι πλέον εφαρμόσιμη», Πούτιν) ή με εκείνες της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως εκφράστηκε από επίσημα χείλη σε απάντηση των θέσεων Πούτιν («Όποιος ισχυρίζεται ότι η φιλελεύθερη δημοκρατία είναι παρωχημένη, επίσης ισχυρίζεται ότι οι ελευθερίες είναι παρωχημένες, ότι το κράτος δικαίου είναι παρωχημένο και ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι παρωχημένα», Tusk. Βλ. Περισσότερα στο <https://www.bbc.com/news/world-europe-48798875>);

Δυστυχώς, ως Ορθόδοξοι διατηρούμε το θλιβερό προνόμιο να έχουμε αναγκάσει τα άτομα διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού, όχι μόνο να μας έχουν απαξιώσει πλήρως, αλλά και να έχουν γίνει οι σφοδρότατοι πολέμιοι της Εκκλησίας. Αν και στο παρελθόν τα άτομα αυτά, αποκρύπτοντας την πραγματική τους ταυτότητα, εύρισκαν εξαιτίας της περιθωριοποίησης της κοινωνίας καταφύγιο με συγκεκριμένους όρους στους κόλπους της.

Το σοβαρό αυτό "ποιμαντικό" έλλειμμα ήρθε να καλύψει η έκδοση πριν ένα χρόνο του Ορθόδοξου ηλεκτρονικού περιοδικού Wheel, το προλογικό σημείωμα του οποίου με τόλμη και μετά λόγου γνώσεως έχει συντάξει ο Μητροπολίτης Διοκλείας κ. Κάλλιστος Ware.

Δυστυχώς οι Ορθόδοξοι όπου γης (βλ. Γεωργία κλπ) πέφτουν εύκολα θύματα του εξ Αμερικής ορμώμενου «πολιτιστικού πολέμου» (culture war), νοοτροπίας και ιεραποστολικής πρακτικής τελείως ξένης προς το Ορθόδοξο παραδοσιακό ήθος, που δυστυχώς μολιάστηκε και στις Ορθόδοξες περιοχές με την πλημμυρίδα των κάθε λογής φονταμενταλιστών προσηλύτων, που ενώνουν πλέον τη φωνή τους με όλα τα ακραία αντι-οικουμενικά και αδιάλλακτα ντόπια στοιχεία σε έναν αγώνα δυσφήμισης της Ορθοδοξίας. Η οποία μπορεί να είναι παραδοσιακή (με την καλή και δυναμική σημασία του όρου), όχι όμως συντηρητική, και πολύ περισσότερο αδιάλλακτη, φανατική και φονταμενταλιστική.

Κατά κάποια συγκυρία και από την σχετική επιτροπή για την Καθολική Εκπαίδευση κυκλοφόρησε το μήνα των Parades, στις 10 Ιουνίου, χωρίς βέβαια την υπογραφή του Πάπα Φραγκίσκου, μελέτη κριτική της θεωρίας περί κοινωνικού φύλου (gender theory), με τίτλο "Male and Female He created them". Towards a path of dialogue on the question of gender theory in education, που και αυτή δέχτηκε σφοδρή κριτική και εκ των έσω (<https://www.ncronline.org/.../vatican-office-blasts-gender-th...>).

Δικαιολογημένα, βέβαια, θα διερωτηθούν πολλοί: γιατί περηφάνεια και καύχηση; Είναι το αντίδοτο της περιθωριοποίησης, του κοινωνικού εξοστρακισμού και της καταπίεσης, ακόμη και της κακοποίησης; Μπορεί κι αυτό. Ποιμαντικά, αλλά και θεολογικά, να το δει κανείς, διαφορετικά πρέπει να αντιμετωπίζονται τέτοιες πρωτόγνωρες καταστάσεις (academia.edu/13225813).

Και μια και ο λόγος για καύχηση, θα υπενθυμίσω κάτι παρόμοιο, που αφορά στη θέση των γυναικών, αλλά δεν έχει αναλυθεί μέχρι σήμερα όσο θα έπρεπε, παρότι προέρχεται από την μακραίωνη Ορθόδοξη λειτουργική παράδοση.

Στο πολύ γνωστό απολυτίκιο του Δ' ήχου, "*Το φαιδρόν της αναστάσεως κήρυγμα*", βλέπουμε τις πρώτες γυναίκες "αποστόλους", τις μυροφόρες, να "*καυχώνται*" για την υπέρβαση των παραδοσιακών πολιτιστικών και κοινωνικών αντιλήψεων, και μάλιστα να απορρίπτουν με περηφάνεια ακόμη και την "*τάξη της δημιουργίας*": "*και την ΠΡΟΓΟΝΙΚΗΝ ΑΠΟΦΑΣΙΝ (όχι θεϊκή εντολή) απορρίψασαι τοις (άρεσιν) αποστόλοις ΚΑΥΧΟΜΕΝΑΙ έλεγον.*" Ποια ήταν αυτή η προγονική απόφαση, την οποία απέρριψαν και μάλιστα με καύχηση και υπερηφάνεια; Ασφαλώς η απαγόρευση στις γυναίκες, με βάση τις λεγόμενες "*παραδοσιακές αξίες*", να διδάσκουν και να κηρύττουν στους άνδρες (λόγω της παλαιοδιαθηκικής τάξης της δημιουργίας, που όμως εν Χριστώ καταργήθηκε. Για το θέμα αυτό περισσότερα στα σχετικά άρθρα μου στο academia.edu/39721183 και άλλα

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΕΝ ΖΕΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΗΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΑΝΤΩΝΗ ΠΑΓΚΡΑΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

ΑΠ: Ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής μας είναι η θρησκεία, συνήθως όμως οι διανοούμενοι στην Ελλάδα την παραμελούν.

ΠΒ: Αν και η πλειονότητα του ελληνικού λαού κάνει ακριβώς το αντίθετο! Εδώ και καιρό η Εκκλησία έχασε την επαφή της με τους διανοούμενους στην Ελλάδα. Σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες κοινωνία και Εκκλησία βρίσκονται σε διάλογο. Η θεσμική Εκκλησία δεν ενδιαφέρεται για τον διάλογο για να μη χάσει προνόμια, ενώ θα έπρεπε να επαναφέρει τις αξίες της στην κοινωνία. Η Ορθοδοξία από τη δημιουργία του ελληνικού κράτους σταμάτησε να παράγει πολιτισμό. Από την άλλη πλευρά, η κοσμική διάνοηση υποβλέπει το θρησκευτικό περίγραμμα της ελληνικής κοινωνίας θεωρώντας το ξεπερασμένο. Η υποκατάσταση της θρησκείας από την επιστήμη ήταν ευρύτατα διαδεδομένη αντίληψη μετά τον Διαφωτισμό. Σήμερα φαίνεται να ενισχύεται το θρησκευτικό αίσθημα σε όλες τις κοινωνίες, όχι όμως με υγιή τρόπο. Η θεολογία υπεισέρχεται σε δια-θρησκευτικό διάλογο, που η θεσμική Εκκλησία υποβλέπει.

ΑΠ: Πιέζεται από κάπου η Εκκλησία να μπει σε διαδικασία διαλόγου;

ΠΒ: Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Κρήτης διατράνωσε ότι η Εκκλησία δεν ζει για τον εαυτό της. Βγαίνοντας όμως στον κόσμο βγαίνει και από την ασφάλεια. Η πραγματική Εκκλησία είναι αυτή που βρίσκεται διαρκώς σε ιεραποστολή.

ΑΠ: Η συντριπτική πλειονότητα των Ελλήνων είναι ορθόδοξοι. Από τι ακριβώς νιώθει η Εκκλησία ότι απειλείται;

ΠΒ: Ο κόσμος αισθάνεται την Εκκλησία σαν ένα καταφύγιο και μένει ικανοποιημένος. Πολλοί όμως σοβαροί κληρικοί αισθάνονται ότι χρειάζεται κάτι παραπάνω. Ο κόσμος δεν ζητεί τίποτε πέρα από την κυριακάτικη λειτουργία. Η λειτουργία, όμως, χωρίς τη λεγόμενη μετα-λειτουργία είναι λειψή. Και οι κοσμικοί και οι θρησκευόμενοι αρνούνται τον διάλογο, γιατί αισθάνονται ασφαλείς στον μικρόκοσμό τους.

ΑΠ: Γιατί τότε να υπάρξει αλλαγή;

ΠΒ: Η Εκκλησία δεν είναι καταφύγιο της ψυχικής ηρεμίας του καθενός, αλλά το φως του κόσμου για την αναμόρφωσή του.

ΑΠ: Αν η Χιλιετής Βασιλεία είναι τώρα εδώ, γιατί να υπάρξει αλλαγή;

ΠΒ: Στο Βυζάντιο ήταν παρούσα με διαφορετικές και αλληλοσυγκρουόμενες εκφράσεις. Η σωστή έκφραση της Εκκλησίας είναι κυριολεκτικά και

μεταφορικά ένα καράβι (ναός από το ναυς) που πορεύεται προς κάτι που δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί

ΑΠ: Μα ζούμε σαν να πιστεύουμε ότι έχει ολοκληρωθεί.

ΠΒ: Δεν προσλαμβάνω τέτοια εντύπωση από τους ανθρώπους. Περισσότερο τους βλέπω να βρίσκουν το φάρμακό τους μέσα στην Εκκλησία. Η λειτουργία, όμως, δεν είναι παρά πρόγευση της Βασιλείας. Έχουμε κι άλλες ευθύνες. Αυτές οι αντιλήψεις είναι κακέκτυπα της εκκλησιαστικής και πνευματικής ζωής, επηρεασμένες από έναν περίεργο τύπο ατομικότητας. Η πραγματική έννοια της Εκκλησίας είναι αυτή της κοινωνίας.

ΑΠ: Δηλαδή ως Έλληνες Ορθόδοξοι, ζούμε διπλή ζωή.

ΠΒ: Ακριβώς. Από τη μια η κοσμική ζωή που δεν αλλάζει, από την άλλη το «φαρμακείο της ψυχής».

ΑΠ: Υπάρχει περίπτωση να συνδέεται το ορθόδοξο δόγμα με αυτή την κατάσταση;

ΠΒ: Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει δόγμα, αλλά δεν είναι δογματική. Ευθύνη μας είναι να το επικαιροποιήσουμε. Χωρίς αποδοχή από το σώμα των πιστών δεν υπάρχει δόγμα. Ο λαός είναι συλλειτουργός των μυστηρίων και έχει την ίδια ευθύνη με τον κλήρο. Αυτή η συνοδικότητα έχει δυστυχώς εκλείψει σήμερα.

ΑΠ: Όλοι είναι ίσοι;

ΠΒ: Όλοι είναι μέλη του σώματος του Χριστού, και είναι ίσοι απέναντι στην κεφαλή (που είναι ο Χριστός).

ΑΠ: Οι προτεστάντες είναι ίδιοι με τους ορθόδοξους και τους καθολικούς;

ΠΒ: Οι προτεστάντες αντέδρασαν στον καταπιεστικό παπικό θεσμό φτάνοντας στο άλλο άκρο. Δεν έχουν εκκλησιαστική ενότητα, παρά μόνον ατομική σχέση με τον θεό. Δεν είναι Εκκλησία αυτό. Και αισθανόμενοι το έλλειμμα αυτό πρωτοστάτησαν μαζί με το πατριαρχείο στον οικουμενικό διάλογο. Η Ελλαδική Εκκλησία είναι στενά συνδεδεμένη με το κράτος, που εκμεταλλεύεται την Εκκλησία όσο μπορεί. Η Εκκλησία θα γίνει δυνατή αν επαναφέρει το συνοδικό σύστημα σε όλες τις βαθμίδες.

ΑΠ: Οι οργανώσεις όπως η «ΖΩΗ» έπαιξαν ποτέ τέτοιο ρόλο;

ΠΒ: Αυτές ήταν το άλλο άκρο. Απαγκιστρώθηκαν από το σύστημα της Εκκλησίας και δημιούργησαν το δικό τους υποσύστημα. Είχαν καλή πρόθεση να αλλάξουν τα πράγματα. Αλλά είχαν δομή διαφορετική από της Εκκλησίας. Θέλησαν να κυριαρχήσουν στην Εκκλησία, και το κατάφεραν. Ήταν, βέβαια, πρωτοπόροι σε πολλά πράγματα, όπως η επαναφορά του κηρύγματος.

ΑΠ: Γιατί δεν δημιούργησαν ποτέ Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα;

ΠΒ: Ευτυχώς. Η Αριστερά αντέγραψε τα κοινωνικά αφηγήματα της Εκκλησίας, ακόμα και την πρακτική της (τις λιτανείες αντικατέστησαν τα φεστιβάλ) για να συσπειρώσει τον κόσμο. Το βασικό στοιχείο, όμως, του χριστιανισμού είναι η ελευθερία, και αυτήν απέτυχαν να τη εξασφαλίσουν. Η Αριστερά μιλά με όρους κοσμικού χλιασμού.

ΑΠ: Ο ησυχασμός έπαιξε ρόλο στην «καθήλωση» της Ορθοδοξίας;

ΠΒ: Ο ησυχασμός δεν αντιτίθεται στο νέο (ακόμη και στον λόγο). Πολλοί παρερμηνεύοντάς τον βγάζουν από τη σκέψη τους τον άλλο, με αποτέλεσμα ουσιαστικά να βγάζουν και τον όντως Άλλο, τον Θεό. Ο αυθεντικός ησυχασμός δεν οδηγεί στην άρνηση του λόγου. Συνέβαλε βέβαια στον απομονωτισμό κατά την Αναγέννηση.

ΑΠ: Υπάρχουν πατερικά κείμενα που να μπορούν να μας φέρουν κοντύτερα σε μια ενδοκοσμική σωτηρία; Ή για τους ορθόδοξους η σωτηρία είναι μόνο μεταφυσική;

ΠΒ: Έτσι κατάντησε, εξαιτίας όχι της αυθεντικής ορθόδοξης διδασκαλίας, αλλά του επηρεασμού που διαμορφώθηκε τον Μεσαίωνα. Δυναμική ερμηνεία μπορεί να βρεθεί και στην Καινή Διαθήκη.

ΑΠ: Εμείς, πάντως, δεν έχουμε καλή σχέση με την Αγία Γραφή.

ΠΒ: Άλλο ένα αρνητικό στοιχείο. Η Εκκλησία μας κατάντησε Εκκλησία των Πατέρων και όχι του Χριστού, παρότι οι ίδιοι οι Πατέρες ήταν αυθεντικοί ερμηνευτές της Γραφής. Η προσήλωση στα πατερικά κείμενα συντελέστηκε λόγω μιας αρνητικής ταυτότητας που δημιουργήθηκε εξαιτίας της αμυντικής στάσης της Ανατολικής Εκκλησίας. Είμαστε αυτό που δεν είναι οι άλλοι π.χ. οι προτεστάντες που δίνουν μεγάλη βάση στη Γραφή. Ευτυχώς σήμερα υπάρχουν θεολόγοι που υποστηρίζουν ότι δεν πρέπει να είμαστε το αντίθετο των άλλων, αλλά αυθεντικοί χριστιανοί, που δεν κατάφεραν εκείνοι.

ΑΠ: Μπορεί να υπάρξει εθνικό κράτος χωρίς εθνική Εκκλησία;

ΠΒ: Αυτοκέφαλη ναι, αλλά όχι εθνική. Η εθνοφυλετική ταυτότητα προηγείται σε πολλούς ορθοδόξους, ενώ θα έπρεπε να προηγείται η ορθόδοξη. Η εθνική ταυτότητα ακολουθεί. Αυτοκεφαλία βέβαια είναι μόνο διοικητική, η Εκκλησία δεν μπορεί παρά να είναι μία. Ο καθολικός κόσμος δεν αντιμετώπισε τέτοιο πρόβλημα, επειδή ο Πάπας είχε πολιτική διοίκηση και παγκόσμια δικαιοδοσία. Το κράτος δεν έχει τη δυνατότητα να αποδώσει στην Εκκλησία τις αποζημιώσεις που συμφωνήθηκαν. Ήταν ευκαιρία όχι μόνο διακριτών ρόλων αλλά και πλήρους χωρισμού, με την προϋπόθεση η διοίκηση της Εκκλησίας να επανέλθει σε πλήρη συνοδικότητα, με συμμετοχή στη διοίκησή της του κλήρου, των επισκόπων, των μοναχών και των πιστών. Σήμερα η συνοδικότητα εξαντλείται μόνο στο ανώτερο επίπεδο. Οι Εκκλησίες πρέπει να είναι αυτοκέφαλες, χωρισμένες από το κράτος με Προκαθήμενο, που όμως να μην μπορεί να κάνει τίποτα χωρίς τους πολλούς.

Fb/Καθημερινή, 20.08.2019

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ: ΤΑ ΔΕΙΝΑ ΤΟΥ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΥ ΕΝΑΓΚΑΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΜΕ ΤΙΣ ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΟΥΤΟΥ

Έληξε χθες με επιτυχία στην πόλη Wuppertal της Γερμανίας (της πρώτης πόλης στο κόσμο, που τα 2/3 της είναι δάση και πάρκα) το προπαρασκευαστικό οικολογικό συνέδριο της επικείμενης (2021) Γενικής Συνέλευσης του ΠΣΕ (φωτο).

Πριν μοιραστώ με τους φίλους και τις φίλες μου λεπτομέρειες αυτού του συνεδρίου, θεωρώ υποχρέωσή μου να παραθέσω ορισμένα στοιχεία, συστατικά από τους οργανωτές αυτού του συνεδρίου, που αφορούν στον τίτλο αυτής της ανάρτησης, με προεκτάσεις ασφαλώς και στην διαχρονική σχέση των Ορθοδόξων Εκκλησιών με τις εκάστοτε κοσμικές αρχές και τις εθνοφυλετικές απολήξεις της.

Αναφέρομαι στην περίφημη "ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ του BARMEN" και στην "ΟΜΟΛΟΓΟΥΣΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑ"

Πριν από ογδόντα πέντε χρόνια, το 1934, 139 μέλη της πρώτης συνόδου της Ευαγγελικής Εκκλησίας του Γ' Ράιχ συναντήθηκαν μέσα στην εκκλησία του Barmen της Βεσφαλίας, ένα χρόνο μετά την ανάληψη της εξουσίας στη Γερμανία από τους Εθνικοσοσιαλιστές του Χίτλερ. Κομμουνιστές και Σοσιαλδημοκράτες διώκονταν άγρια και οι Εβραίοι πολίτες αντιμετώπιζαν διακρίσεις και προκαταλήψεις. Στις 7 Απριλίου του 1933 είχε υιοθετηθεί η θεωρία περί "Αρίας φυλής" από το Ράιχσταγκ, που μεταξύ άλλων απομάκρυνε από τις θέσεις τους Εβραίους, καθηγητές και χριστιανούς ιερείς. Η δημοκρατία ουσιαστικά καταργήθηκε στην πράξη. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των πολιτών παραβιάστηκαν απροκάλυπτα. Τα βιβλία των παραπάνω συγγραφέων απαγορεύτηκαν και ρίχτηκαν στην πυρά, και τα πρώτα στρατόπεδα συγκέντρωσης άρχισαν να λειτουργούν.

Οι περισσότεροι Γερμανοί χαιρέτισαν την εξέλιξη αυτή, όπως φαίνεται στο μνημείο στην πεζοδρομημένη σήμερα πλατεία μπροστά από την εκκλησία Gemarke στο Barmen της πόλεως Wuppertal (φωτο). Οι περισσότερα απεικονίζονται χαιρετώντας τον Χίτλερ, και μόνο μια μικρή ομάδα τους γύρισε την πλάτη μελετώντας τη Βίβλο.

Πολλοί χριστιανοί παρουσιάστηκαν πρόθυμοι να ακολουθήσουν τον λεγόμενο "θετικό χριστιανισμό", της εθνικοσοσιαλιστικής πλατφόρμας του Χίτλερ, και εντάχθηκαν στο θρησκευτικό κίνημα των «Γερμανών χριστιανών»

που είχε τότε, το 1934, πλειοψηφικό ρεύμα. Αυτό το κίνημα υποστήριζε το συνδυασμό του Χριστιανισμού και του Εθνικοσοσιαλισμού με τρόπο που ολοκληρώθηκε δομικά στις 27 Σεπτεμβρίου 1933 με την κατάργηση των τοπικών Εκκλησιών της Ευαγγελικής Εκκλησίας της Γερμανίας (EKD) και τον διορισμό επικεφαλής ενός ελεγχόμενου από Γ' Ράιχ επισκόπου.

Η αντίσταση της "Ομολογούσης Εκκλησίας" (Bekentnisse Kirche) δημιουργήθηκε σε αντίθεση με αυτές τις εξελίξεις. Οι περισσότεροι από τους χριστιανούς που συνήλθαν στο Barmen το 1934 στόχευαν πρωτίστως στη διατήρηση της ανεξαρτησίας της Ευαγγελικής Εκκλησίας ενάντια στην απαίτηση του γερμανικού κράτους να παρεμβαίνει στις εκκλησιαστικές υποθέσεις και να τις ελέγχει. «Η Εκκλησία πρέπει να παραμείνει εκκλησία και να μην συμορφώνεται με τις απαιτήσεις της εποχής: με την αρχή ενός Führer (εκτός του Χριστού), με την ιδεολογία περί αίματος, χώρας, άριας φυλής κλπ. " Σε αυτό το πλαίσιο υιοθετήθηκε η περίφημη Θεολογική Διακήρυξη του Barmen (Barmer Theologische Erklärung).

Παρόλο που η Διακήρυξη του Barmen δεν κατευθυνόταν κατά κύριο λόγο κατά του κράτους, αυτό ήταν κατανοητό από το ίδιο σαν μια κριτική και επίπληξη. Έτσι, η Θεολογική Διακήρυξη είχε επίσης εγγενές πολιτικό αποτέλεσμα, στο βαθμό που αμφισβητούσε θεολογικά την ολοκληρωτική διεκδίκηση της εξουσίας του κράτους.

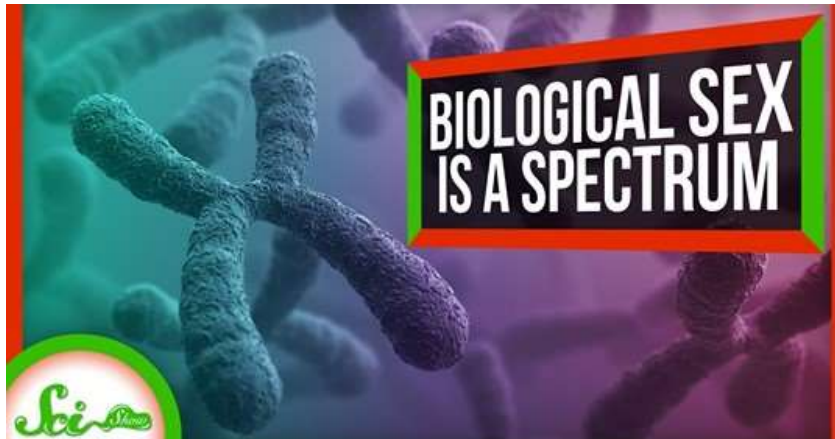
Η πέμπτη παράγραφος της Διακήρυξης του Barmen δηλώνει ότι το καθήκον του κράτους είναι να χρησιμοποιεί την εξουσία για να επιτύχει τη δικαιοσύνη και την ειρήνη σε έναν ανεπανάληπτο κόσμο. Επιπλέον, διακήρυττε: "απορρίπτουμε το ψευδές δόγμα ότι η Εκκλησία θα μπορούσε και πρέπει να αναγνωρίσει ως πηγή της ομολογίας της πέρα από τον Λόγο του Θεού και άλλα γεγονότα, δυνάμεις, ιστορικές μορφές και αλήθειες ως αποκάλυψη του Θεού".

Η διακήρυξη του Barmen και η γέννηση της «Ομολογούσης Εκκλησίας» σηματοδότησαν την έναρξη πολλών συγκρούσεων των εκκλησιών μέσα στην Προτεσταντική Εκκλησία της Γερμανίας, γνωστών ως "Kirchenkampf". Υπήρχαν επίσης φωνές μέσα στην Ομολογούσα Εκκλησία που ζητούσαν πολιτική αντίσταση στον Εθνικοσοσιαλισμό καθώς και αλληλεγγύη στα θύματά του. Μεταξύ των πλέον γνωστών προσωπικοτήτων είναι οι θεολόγοι Dietrich Bonhoeffer και Karl Barth.

Οι όποιες προεκτάσεις στην σύγχρονη (Ρωσική κυρίως, αλλά και Ελληνική, και όχι μόνο) και παρελθούσα Ορθόδοξη πραγματικότητα αφήνονται στην κριτική και προφητική συνείδηση των αναγνώστών!

Fb 20 Ιουνίου 2019

**ΒΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΩΠΙΝΟ ΣΩΜΑ.
'Η ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΕΥΡΟΒΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ**

Μέχρι πολύ πρόσφατα το ζήτημα της λειτουργικής αναγέννησης περιοριζόταν στην συμμετοχικότητα του πληρώματος του Σώματος του Χριστού στην λειτουργική και μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας. Αναπόφευκτα, προστέθηκε και η υποβαθμισμένη με την πάροδο του χρόνου θέση των γυναικών. Και φυσιολογικά άρχισε να απασχολεί την ιεραποστολικά προσανατολισμένη Ορθόδοξη χριστιανική θεολογία το γενικότερο ζήτημα της ανθρωπολογίας, με προεκτάσεις σε ζητήματα που οφείλει ποιμαντικά να αντιμετωπίσει η Εκκλησία, όπως π.χ. της θεωρίας των φύλων (gender theory) της ποιμαντικής προσέγγισης των ομοφυλοφίλων κλπ. Εδώ ακριβώς ήρθε πάλι στο προσκήνιο το ζήτημα της σχέσης της πίστης με την επιστήμη, αυτή τη φορά όμως όχι με τις φυσικές επιστήμες (εξέλιξη κλπ), αλλά με τις ανθρωπολογικές.

Επειδή η προχθεσινή μου ανάρτηση για την αναγκαιότητα σαφούς θεολογικής διατύπωσης μιας Ορθόδοξης χριστιανικής ανθρωπολογίας - κάτι το οποίο έχει εδώ και καιρό επισημάνει και ο Μητροπολίτης Διοκλείας - προκάλεσε αρκετό ενδιαφέρον και άφησε αναπάντητα ερωτήματα, κυρίως όμως γιατί το ζήτημα των δηλώσεων Μόρφου ευτελίζεται με συλλογή και απόσυρση υπογραφών στήριξης του, μέτρο καθαρά κοσμικού χαρακτήρα που ακολουθείται σε πολιτικούς και συνδικαλιστικούς φορείς, αναγκάζομαι να επανέλθω με μια θεολογική, και κυρίως αρκετά ενημερωτική, εκ βαθέων συνέντευξη ενός σχολάζοντος Ορθόδοξου αρχιερέα και ηγουμένου ενός μοναστηρίου στον Καναδά, του Αρχιεπισκόπου Vladika Lazar (Puhalo), σχετικά με το αρκετά πρόσφατα εκδοθέν βιβλίο του, με τον ανωτέρω τίτλο, γραμμένο με περίσσια ποιμαντική ευαισθησία

Εσχάτως, η θεολογία αναγκάζεται να έρθει σε γόνιμο διάλογο και με την βιολογία. Κοινοποιώ το λίαν κατατοπιστικό αυτό βίντεο, παίρνοντας αφορμή από ένα πολύ ενδιαφέρον σχόλιο ενός ριζοσπάστη, και ταυτόχρονα ευαίσθητου ποιμαντικά, Ορθόδοξου ιεράρχη, ηγουμένου της Ι. Μ. των Αγίων Πάντων στην Αλμπέρτα του Καναδά, του Vladika Lazar Puhalo, που έχει ως εξής:

"Μια από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι δεξιό και οι φανατικοί θρησκευτικοί άνθρωποι είναι η σύγχυση σχετικά με το τι σημαίνουν ορισμένες λέξεις. Η σύγχυση ανάμεσα στις λέξεις " φύλο "και" φύλο ", " σεξουαλικότητα "και" σεξουαλική επαφή " για τους ανθρώπους που λειτουργούν με βάση τη μυθολογία και την ιδεολογία Το "φύλο" είναι ένα κοινωνικό κατασκεύασμα που ορίζεται από μια δεδομένη κουλτούρα .Η μη ενημερωμένη, και εγώ κάνει αυτό το λάθος μερικές φορές, δεν μπορεί να πει τη διαφορά μεταξύ του "φύλου" και

του "φύλου". «Για να το καταστήσω χειρότερο, η λέξη φύλο συχνά χρησιμοποιείται εναλλακτικά με τη« σεξουαλική επαφή ». Αυτό που με ενδιαφέρει είναι η απλή δικαιοσύνη και η πραγματικότητα αυτών των θεμάτων, χωρίς εμπόδια από τις θρησκευτικές ιδεολογίες. περιλαμβάνει την ελευθερία και το γεγονός ότι οι θρησκευόμενοι δεν πρέπει να μπορούν να επιβάλλουν τις ιδεολογίες τους σε ανθρώπους που δεν μοιράζονται τις θρησκευτικές τους απόψεις. Υπάρχει ένα σημείο στο οποίο ο κοσμικός νόμος πρέπει να προστατεύει τους ανθρώπους από τη δημαγωγία της θρησκείας και των προσπαθειών των φανατικών ανθρώπων να επιβάλλουν τα δικά τους straitjackets σε άλλους ανθρώπους.

Οι θρησκευόμενοι μπορούν να ζήσουν τη θρησκεία τους σε όποια άκρα επιθυμούν, αλλά δεν θα έχουν απολύτως κανένα δικαίωμα να επιβάλλουν αυτές τις θρησκευτικές ιδεολογίες σε άλλους ανθρώπους. Θα πρότεινα ότι το μόνο κέντρο θεολογίας για τους Χριστιανούς είναι το «σύμβολο της πίστης» και ότι όλη η αληθινή θεολογία πρέπει να συνίσταται σε εξηγήσεις γι 'αυτό και ότι τα περισσότερα άλλα δόγματα και ιδεολογίες σχηματίζονται από την κουλτούρα και τις κοινωνικές κατασκευές μιας δεδομένης εποχής στην ιστορία και εκφράζονται περισσότερο ως θρησκευτική φιλοσοφία. Οι ιδέες για το σίδηρο - μάλιστα, οι ιδέες του χάλκινου κόσμου - έχουν πολλές από τις πτυχές του θρησκευτικού δόγματος και της ιδεολογίας που πρέπει να ζυγίζονται περιοδικά. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να επιτρέπεται σε κανένα θρησκευτικό σώμα να επιβάλλει ή να εξαναγκάζει τα θρησκευτικά δόγματα, δόγματα ή ιδεολογίες σε άλλα ανθρώπινα όντα. Αυτό είναι πολύ δύσκολο για τους ναρκισσιστές και εγωιστικούς θρησκευτικούς ανθρώπους να κατανοήσουν, επειδή είναι σίγουροι ότι αυτοί, και μόνοι τους, έχουν όλη την αλήθεια και καθορίζονται ειδικά από το Θεό για να υπαγορεύσουν στον κόσμο. Αυτό είναι απολύτως απαράδεκτο και ο νόμος πρέπει να προστατεύει τους ανθρώπους από τέτοιους ιδεολόγους και θρησκευτικούς φανατικούς. Σίγουρα κρατώ γρήγορα τα δόγματα της Ορθοδόξου Εκκλησίας, αλλά αρνούμαι να παραμείνω σιωπηλός ενώ ο λαός μας επιδιώκει να αναγκάσει και να καθοδηγήσει αυτά τα δόγματα σε άλλους ανθρώπους που δεν τους αποδέχονται - και μάλιστα τα κοινά δόγματα της πίστης μας δεν πρέπει ποτέ να είναι αναγκασμένοι ή εξαναγκασμένοι σε οποιοδήποτε. Σίγουρα δεν μας άρεσε όταν ο κομμουνισμός προσπάθησε να μας το κάνει αυτό. και θα ήταν απλώς υποκριτικό αν δεν παρατηρήσαμε ότι δεν έχουμε κανένα δικαίωμα είτε να εξαναγκάσουμε και να εξαναγκάσουμε και να τιμωρήσουμε τις εντολές μας σε άλλους "

Για να καταλήξει: «Αγαπητοί θρησκευτικοί φανατικοί: οι ιδεολογίες σας απλά δεν θα κάνουν, δεν είναι αλήθεια και είναι εξαιρετικά καταστροφικές και η αιτία αυτοκτονίας για πολλούς ανθρώπους - και το αίμα αυτών των αυτοκτονιών είναι στα χέρια σας»

**«ΣΩΣΟΝ ΚΥΡΙΕ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΣΟΥ»
Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΔΙΑΜΑΧΗ-ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΕΝΟΣ
ΙΔΙΟΥΤΥΠΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ**

Εορτή της Παγκοσμίου Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού σήμερα και είναι καιρός να προβληματιστούμε - με αφορμή το Απολυτικό της ημέρας - για τις συνέπειες της ακούσιας, άνευ όρων εν τοις πράγμασι, παράδοσης του ευαγγελίου της ειρήνης και της δικαιοσύνης στις πολιτικές (ενίοτε πολέμου και βίας) επιλογές των εθνικών κοσμικών καθεστώτων.

Όλοι θυμόμαστε την διαμάχη μεταξύ δημοκρατών και φιλοβασιλικών που ξέσπασε, μετά την κατάργηση της βασιλευόμενης δημοκρατίας στη χώρα μας, αν θα πρέπει το απολυτικό "Σώσον Κύριε" να προσαρμοστεί με τις συνθήκες της εποχής μας, και το "νίκας τοις βασιλεύσι" να αντικατασταθεί από κάτι πιο ουδέτερο, "νίκας τοις ευσεβέυσι". Τελικά, επικράτησε, και μάλιστα με συνοδική απόφαση, εντός της εκκλησίας να ψάλλεται το παραδοσιακό, προφανώς γιατί η παραδοσιακή υμνολογία θα πρέπει να παραμείνει...αναλλοίωτη.

Πρόσφατα, ο αγαπητός φίλος και συνάδελφος καθ. στο Πανεπιστήμιο του Fordham και συνιδρυτής του εκεί Ινστιτούτου Ορθοδόξων Μελετών, George Demacopoulos, από τους πλέον διακεκριμένους Ορθόδοξους ιστορικούς επιστήμονες, σε μια θαυμάσια επίσημη ομιλία του, με θέμα «War, Violence and the Feast of Holy Cross in Byzantium», απέδειξε πως ο Σταυρός από σύμβολο παγκόσμιας σωτηρίας μετατράπηκε τον 7ο μ.Χ. αι. σε όπλο της αυτοκρατορικής πολιτικής, μετά τον αγώνα κατά των Περσών και την επιστροφή στα Ιεροσόλυμα του Τιμίου Σταυρού (βλ. την φωτο, με εμφανές το υπονοούμενο της χρήσης βίας), και μάλιστα με σταδιακή μετροπή - αυτοκρατορική επιταγή προφανώς ή τουλάχιστον πιέσει - και της εκκλησιαστικής υμνολογίας, κορύφωση της οποίας αποτελεί το παραπάνω απολυτικό.

Έτσι, σταδιακά ο Σταυρός από "φύλαξ πάσης της οικουμένης" μετατρέπεται σε "Βασιλέων το κραταίωμα", και οι πιστοί αιτούνται "εύφρανον εν τη δυνάμει σου τους πιστούς βασιλείς ημών, νίκας χορηγών αυτοίς κατά των πολεμίων" και κυρίως "...νίκας τοις βασιλεύσι κατά βαρβάρων δωρούμενος". Ο πατριάρχης Σέργιος, που αυτός ήταν ουσιαστικά που ενθάρρυνε τον Ηράκλειο για την εκστρατεία, φάνηκε αρκετά ενδοτικός. Άλλωστε, ο Ηράκλειος χαίρει ιδιαίτερης εκτίμησης στην Δύση, αν και εκκλησιαστικά θεωρείται αιρετικός,

που αποπειράθηκε για πολιτικούς λόγους να επιβάλει τον μονοθελητισμό. Χαρακτηριζόμενος μάλιστα και ως ο πρώτος... σταυροφόρος.

Και ο περιβόητος Γίββων αναφέρει γι' αυτόν: "Από την εποχή του Σκιπίωνα και του Αννίβα καμιά τολμηρότερη επιχείρηση για την διάσωση της αυτοκρατορίας από εκείνην του Ηράκλειου δεν ανελήφθη με επιτυχία." Η απόσταση πλέον από τον εθνικισμό, που με το αιτιολογικό μιας κακώς νοούμενης και στρεβλώς ερμηνευόμενης αυτοκεφαλίας μετέτρεψε σχεδόν όλες τις Ορθόδοξες τοπικές Εκκλησίες σε...εθνικές, ήταν μικρή. Παρά την καταδίκη από το τέλος του 19ου μ.Χ. αι. του εθνοφιλετισμού.

Και ασφαλώς, η δημιουργία εθνοφυλετικών αφηγημάτων, όπως η Russkyi Mir, φαντάζει σε ορισμένους φυσιολογική. Αφήνω στο συνάδελφο καθ. Δημακόπουλο τη συνέχεια από την πρόχειρη απομαγνητοφώνηση της ομιλίας του:

«Αυτό είναι ακριβώς που βλέπουμε σήμερα με την άνοδο του Κόμματος της Χρυσής Αυγής στην Ελλάδα - ένα νεοφασιστικό κίνημα που εξαπολύει την ξενοφοβική ιδεολογία του κάτω από το λάβαρο της ορθόδοξης χριστιανικής αλληλεγγύης. Ενώ η προώθηση από την ρωσική εκκλησία αντίληψης περί Ρωσικού λαού (RusskyiMir) δεν είναι τόσο εξωφρενική όσο τα κακά του ελληνικού κόμματος, είναι παράγωγο ενός πολιτικού οράματος του Ευσεβίου, που προϋποθέτει μια άμεση σύνδεση μεταξύ της πολιτικής και θρησκευτικής κουλτούρας.

Και ακριβώς επειδή ύμνοι, όπως το 'Σώσον Κύριε', συμβάλλουν στη διατήρηση μιας αυτοκρατορικής και στρατιωτικοποιημένης εκδοχής του Ορθόδοξου Χριστιανισμού, είναι πολύ δύσκολο για μας να προλάβουμε τα λάθη αυτού του είδους εθνικιστικής ατζέντας. Κατά τη γνώμη μου, ο πραγματικός κίνδυνος είναι ότι το μοντέλο του Ευσεβίου είναι ώριμο για εκμετάλλευση από πρόσωπα όπως ο Βλαντιμίρ Πούτιν, του οποίου η προώθηση αυτού που ονομάζει παραδοσιακές Ορθόδοξες αξίες είναι πάντα αυτοδύναμη και σπάνια αντανακλά τις γνήσιες χριστιανικές αρχές.

Αν και θα ήταν αναχρονιστική και αφελής η σκέψη ότι οι πρώτοι χριστιανοί ήταν ειρηνιστές με τη σύγχρονη έννοια, υπήρξε μια σειρά χριστιανών συγγραφέων (Ελλήνων, Λατίνων και Σύρων) από τον τρίτο έως τον έβδομο αιώνα, οι οποίοι προσέφεραν στοχαστικές σκέψεις για το πώς ένας χριστιανός μπορεί να ακολουθήσει μια ζωή μη βίαιης πολιτείας, συγκράτησης και μετάνοιας σε έναν κόσμο γεμάτο βία. Οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί έχουμε την ευκαιρία να ανατρέψουμε τις αμαρτίες του παρελθόντος και να τις χρησιμεύσουμε ως όχημα για συλλογική διόρθωση. Έχουμε την ευκαιρία να διερευνήσουμε με μεγαλύτερη προσοχή αυτούς τους συγγραφείς όπως ο Άγιος Αμβρόσιος του Μιλάνου και ο Μέγας Βασίλειος Καισάρειας, που αντιστάθηκαν τόσο έντονα στο πολιτικό όραμα του Ευσεβίου, που ενέκρινε την αυτοκρατορική βία για λογαριασμό της χριστιανικής κοινότητας.

Και έχουμε όλοι την ευκαιρία να επιδιώξουμε έναν «ασκητισμό της αυτοκριτικής». Μέσω της αυτοκριτικής, ο χριστιανός έρχεται να καταλάβει πληρέστερα πώς να είναι πραγματικά ανθρώπινος και να βρίσκει το θάρρος να μεταμορφώνει την βία του κόσμου μας. Εάν έχουμε κάποια ελπίδα να αντιμετωπίσουμε τις πρωτοφανείς προκλήσεις που βρίσκονται μπροστά μας - τρομοκρατία, πρόσφυγες, φτώχεια, οικολογική καταστροφή - ο δρόμος προς τα εμπρός δεν μπορεί παρά να είναι η χριστιανική ενότητα. και - για την Ορθόδοξη πλευρά των πραγμάτων - αυτό μπορεί να ξεκινήσει μόνο αν έχουμε το θάρρος της πίστης να ξεφορτωθούμε το αφελές τεκμήριο ότι η Βυζαντινή Εκκλησία ποτέ δεν έκανε λάθη. Οι Βυζαντινοί γνώριζαν ότι διαφορετικοί χρόνοι

απαιτούσαν διαφορετικούς ύμνους - γι 'αυτό παρήγαγαν συνεχώς νέους ύμνους που μιλούσαν στις ανάγκες τους. Είναι καιρός να κάνουμε κι εμείς το ίδιο».

Ως υπέρμαχος και πρωτοστάτης στην δημιουργία της Συνοδικής Επιτροπής Λειτουργικής Αναγεννήσεως δεν έχω παρά να αναφωνήσω: ΑΜΗΝ, ΑΜΗΝ, ΑΜΗΝ

Fb 14 Σεπτεμβρίου 2019

**ΕΛΛΑΣ 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940: ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΙΤΑΛΙΚΟ ΦΑΣΙΣΜΟ
ΙΤΑΛΙΑ 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1958, ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΙΩΑΝΝΗ ΚΓ΄:
ΝΑΙ ΣΤΗ ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ**

Άγνωστες πτυχές της προσωπικότητας και του έργου του «Καλού Πάπα». Γεννημένος στις 25 Νοεμβρίου του 1881 από γονείς πολυμελούς (με 13 παιδιά) αγροτικής οικογένειας του ιταλικού βορρά, ο Άγγελος Ιωσήφ Ρονκάλι, από πολύ μικρός με κοινωνικές ευαισθησίες και εμπνεόμενος από τα δημοκρατικά ιδεώδη του ιταλικού σοσιαλιστικού κινήματος, και ως έφηβος με τις αιώνιες χριστιανικές αξίες, στις 28 Οκτωβρίου του 1958, κατά παράξενη συγκυρία την 28η επέτειο του ιστορικού ΟΧΙ των Ελλήνων, εξελέγη σε προχωρημένη ηλικία Πάπας Ρώμης, επιλέγοντας το όνομα Ιωάννης (ο ΚΓ΄).

219

Άτομο με ποιμαντική επαφή με τον απλό κόσμο κατά την σύντομη θητεία του ως προκαθήμενος της Καθολικής Εκκλησίας, κάτι που εγκαινίασε με τις περιοδείες του εκτός Βατικανού, αλλά και αίσθηση λεπτού χιούμορ, σε μια περιοδεία ανάμεσα στους πιστούς στους δρόμους της Ρώμης αμέσως μετά την εκλογή του, ακούγοντας μια γυναίκα να αναφωνεί, «Αχ, ο νέος Πάπας είναι χοντρός», απάντησε χαμογελαστά: «Κυρία μου, το κογκλάβιο (που το εξέλεξε στην 11η ψηφοφορία) δεν είναι διαγωνισμός ομορφιάς!»

Έχοντας προηγουμένως υπηρετήσει: ως απεσταλμένος της Αγίας Έδρας (1934-1944) σε Βουλγαρία, Τουρκία, Ελλάδα, όπου συνδέθηκε με την πνευματικότητα της Ορθοδοξίας και την Προκαθημένη της αγάπης Αγία του Χριστού Μεγάλη Εκκλησία της Νέας Ρώμης/Κωνσταντινουπόλεως, αλλά και συμβάλλοντας στον διάλογο με το Ισλάμ και τον Ιουδαϊσμό (βοηθώντας στην σωτηρία πολλούς Εβραίους από τους Ναζί), ως Νούντιος στο Παρίσι (1944-1953), και ως καρδινάλιος και Πατριάρχης Βενετίας (1953-1958), ο Πάπας Ιωάννης ΚΓ΄ έμεινε στην ιστορία για την ενεργοποίηση του συνοδικού συστήματος στην παραδοσιακή και άκρως συγκεντρωτική Καθολική Εκκλησία με την σύγκληση το 1962 της Β΄ Βατικανής Συνόδου.

Πριν από αυτήν συγκάλεσε τη Σύνοδο της Ρώμης, διεύρυνε το σώμα των καρδινάλιων με επισκόπους από την Ασία και την Αφρική και ίδρυσε την Επιτροπή για την αναθεώρηση του Κώδικα της Κανόνων. Είναι χαρακτηριστική η δυσaráεσκεια των ισχυρών τότε καρδινάλιων, που όταν τους κάλεσε να τους ενημερώσει για την απόφασή του να συγκαλέσει τη σύνοδο, κάποιος εξ αυτών, απογοητευμένος αφού ήλπιζε πως ο γηραιός ποντίφικας θα ήταν λόγω της ηλικίας του απλώς ένας μεταβατικός πάπας, αναφώνησε:

«Ήρθαμε με την ελπίδα να...συγκυβερνήσουμε, αλλά μας προέκυψε... σύνοδος!»

Η εναρκτήρια συνεδρία στις 11 Οκτωβρίου (ημέρα τιμής του ως αγίου της Καθολικής από τον σημερινό Πάπα Φραγκίσκο το 2014) θα μείνει στη μνήμη των απανταχού της γης χριστιανών για την ομιλία του «Gaudet Mater Ecclesia», όπου εγκαινίασε το άνοιγμα στην πρόοδο, στην αποστολή της Εκκλησίας στον έξω των τειχών του Βατικανού κόσμο, στην οικουμενική κίνηση, και ιδίως στον διάλογο με την Ορθόδοξη Εκκλησία (λέγοντας πρώτος πως «αυτά που μας ενώνουν είναι πολύ περισσότερα από αυτά που μας χωρίζουν»).

Ο κόσμος όμως θα το θυμάται και για τον σύντομο αλλά συγκινητικό χαιρετισμό του στα πλήθη, που κρατώντας λαμπάδες σε μια φεγγαρόλουστη βραδιά (ονομάστηκε «ομιλία της Σελήνης»), τους προέτρεψε να επιστρέψουν στα σπίτια τους και να αγκαλιάσουν τα παιδάκια τους, λέγοντας πως είναι από τον Πάπα.

Η πρώτη αυτή συνεδρία έληξε με επίσημη τελετή στις 8 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, με την δεύτερη να έχει προγραμματιστεί για την περίοδο μεταξύ 12ης Μαΐου και 29ης Ιουνίου, εορτής των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου και θρονικής εορτής της Εκκλησίας της Ρώμης, την λήξη της οποίας όμως δεν ευτύχησε να ζήσει, αφού στις 3 Ιουνίου του 1963, νικημένος από τον καρκίνο, κοιμήθη εν ειρήνη, σε ηλικία 84 ετών.

Ο Πάπας Ιωάννης XXIII κατά τα πέντε χρόνια της παποσύνης του έδωσε στον κόσμο μια αυθεντική εικόνα του Καλού Ποιμένα (εξού και το προσωνύμιο *il Papa Buono*). Ευγενικός, πολυμήχανος και θαρραλέος, απλός και πάντα ενεργός, ανέλαβε διάφορα έργα ελέους, επισκεπτόμενος τους φυλακισμένους και τους άρρωστους, και φιλοξενώντας ανθρώπους όλων των λαών και των θρησκειών, επιδεικνύοντας μια αίσθηση πατρότητας στον καθένα.

Το κοινωνικό του στίγμα δίνουν οι Εγκύκλιοι «*Mater et Magistra*» (1961) και λίγο πριν πεθάνει «*Pacem in Terris*» (1963). Σε διεθνές επίπεδο, ανέπτυξε διάλογο με τις κομμουνιστικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, ενώ εργάστηκε για τη συμφιλίωση του Βατικανού με τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία, διευθετώντας εντάσεις μεταξύ των τοπικών εκκλησιών. Είναι χαρακτηριστικό το ότι η Β' Βατικανή Σύνοδος δεν καταδίκασε τον κομμουνισμό, ενώ υπάρχουν κάποιες μυστικές συμφωνίες μεταξύ της Αγίας Έδρας και της Σοβιετικής Ένωσης. Στην εγκύκλιό του «*Pacem in terris*» προσπάθησε να αποτρέψει τον πυρηνικό πόλεμο και να βελτιώσει τις σχέσεις μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και ΗΠΑ. Ξεκίνησε μια πολιτική διαλόγου με σοβιετικούς ηγέτες προκειμένου να δημιουργήσει συνθήκες στις οποίες οι Καθολικοί των Ανατολικών χωρών της Ευρώπης να έβρισκαν ανακούφιση από τις διώξεις.

Στο βίντεο που ακολουθεί παρουσιάζεται μια σύντομη αποτίμηση του έργου και της προσωπικότητάς του. Μεγαλύτερο, ωριαίο ντοκιμαντέρ παρουσιάστηκε από το κανάλι της Βουλής πριν λίγες εβδομάδες, κατά την επέτειο της έναρξης των εργασιών την ιστορικής από κάθε άποψη Β' Βατικανής Συνόδου, η οποία ολοκληρώθηκε από τον διάδοχό του Πάπα Παύλο Στ', ενώ συνοδεύτηκε και από την ιστορική συνάντησή του με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Αθηναγόρα, και την συμβολική άρση των αναθεμάτων μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινουπόλεως του 11ου μ.Χ. αιώνα.

Fb 28 Οκτωβρίου 2019

ΚΡΙΣΗ ΑΛΛΑ ΟΧΙ ΣΧΙΣΜΑ.

Σύντομο σχόλιο για το Ουκρανικό στο άρθρο του δημοσιογράφου Σταύρου Τζίμα στην Κυριακάτικη Καθημερινή (8.12.2019), με τίτλο "Το Φανάρι, η Ουκρανία και η Μόσχα".

"Η χορήγηση αυτοκεφαλίας στην εκκλησία της Ουκρανίας μπορεί να οδήγησε σε κρίση τις σχέσεις Κωνσταντινουπόλεως - Μόσχας, όχι όμως και σε σχίσμα, παρά την μονομερή από το Πατριαρχείο Μόσχας διακοπή κοινωνίας με την πρωτόθρονη Ορθόδοξη Εκκλησία, που άλλωστε καμία άλλη Εκκλησία δεν υιοθέτησε.

Άλλωστε δεν υφίστανται δογματικές διαφορές, παρά μόνον διαφορετικές ερμηνείες της κανονικής παράδοσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας: άτεγκτη, συγκεντρωτική και επιλεκτική από την πλευρά της Μόσχας, φιλόανθρωπη και διαλλακτική από την πλευρά της Κωνσταντινουπόλεως. Τα βαθύτερα όμως αίτια της κρίσεως βρίσκονται στην αμφισβήτηση του πρωτείου του Κωνσταντινουπόλεως, που από δεκαετίες τώρα – αν όχι αιώνες – συστηματικά καλλιεργεί η Μόσχα, προκειμένου να ηγηθεί του Ορθόδοξου κόσμου.

Ως προς το γεωπολιτικό της σκέλος η κρίση ήταν αποτέλεσμα περισσότερο του ρωσικού αφηγήματος περί «Ρωσικού λαού» (Russkii Mir), παρά των βλέψεων του Δυτικού κόσμου για αποδυνάμωση της Ρωσίας και του πολιτισμού της. Ο Πατριάρχης Μόσχας και ο Βλαδίμηρος Πούτιν περιγράφουν ως εξής το αφήγημα του «ρωσικού λαού»: «Τα θεμέλια του ρωσικού κόσμου σήμερα είναι η Ρωσία, η Ουκρανία και η Λευκορωσία, αυτά τα κράτη είναι οι Ρως. Ακριβώς αυτή η κατανόηση του ρωσικού κόσμου είναι βαθιά ριζωμένη στο σύγχρονο όραμα της ρωσικής εκκλησίας μας».

Fb/Καθημερινή, 10 Δεκεμβρίου 2019

ΠΟΛΩΣΗ-ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ-ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ

Τα 3 θέματα, που σήμερα κρατούν ξάγρυπνο τον πρώην Πρόεδρο των ΗΠΑ Μπαράκ Ομπάμα, είναι η πόλωση με την αυξανόμενη ανισότητα, η κλιματική αλλαγή με τις αισθητές πλέον επιπτώσεις της και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που οδήγησαν σε έναν επικίνδυνο λαϊκισμό. «Αυτό που θεωρήσαμε ως ένα μέγιστο αγαθό - και ήμουν από τους πρώτους χρήστες - είδαμε πώς η αυξανόμενη χρήση αυτής της τεχνολογίας οδήγησε στο να διαδίδονται ψεύδη (fake news) και αφηγήσεις μίσους».

Μια θαυμάσια ομιλία στη Νοτιοανατολική Ασία για τις παγκόσμιες εξελίξεις.

Όαση πραγματική σε σύγκριση με την αλλοπρόσαλλη πολιτική του διαδόχου του

OBAMA FOR EVER!

E-book 3

Πέτρος Βασιλειάδης

**ΡΙΝΙΣΜΑΤΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ:
ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ**

CEMES E-BOOKS